

SoTa vaaWkor i a
qarTul i eposi dan
amozidul i l egenda
(val odia goguaZe)

iv.j avaxiSvil is istoriisa da eTnol ogiis instituti

SoTa vadaWkor i a

qarTul i eposi dan
amozidul i l egenda
(val odia goguaZe)

უაკ (UDK) 94(479.22) `1918. 05-
v_ 126

ვიგნი ეზრვება საკართველ ოსპირველი რესპუბლიკის ტერიტორიული მტლი ანობისათვის დაურავ მეზრვლის, საკართველ ოსმტრების ვინაარმდგ მუდამჯამს ხმალ სემართლის, სამსობლი ოზე ოზომოდ სევერებულ გულ მხურვალე მამული სვილის_ ვალი ოდია გოგუაზის. დოკუმენტურ მასალაზე დაყრდნობით, ნაშრომში ვარმოცენილია ის უდიდესი რვალი, რომელიც ავსნოსანი მათარებლის სარდალსა და მისეკი პაის მიუზრვის დამოუკიდებელი საკართველ ოსდაუზინებელი მტრების ალგმვისა და გვეყნისთვის საფრთხეების საფეხურის მომზადებას. ვალი ოდია გოგუაზის მიერ განვლილი ურთული ესეცხოვრებისეული გზის სესახებ, ვინამდებარე ნაშრომში მკითხველი დრემდე უცნობ დოკუმენტურ მასალას გაეცნობა. ვიგნი ისტორიკოსებისა და ფართო მკითხველი საზოგადოებისთვის საგანკუთვნილი.

რედაქტორი ავთანდილ სონრულია სვილი
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

რეცენზენტი ნიკოჯავახი სვილი
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ვიგნი იბეზდება ვალი ოდია გოგუაზის
ზმის სვილი სვილის საბა გოგუაზის
გველ მოგმედებით

© `საგამომცემლი ოსახლი პარნასი-
ტბილისი
2014

ISBN 978-9941-0-6765-5

Sesaval i

`sul ubral o sofel s maSin gauvardeba saxel i Tu iq didi omi
moxdeba.

viqtor hi ugo

... da maSinac gauvardeba saxel i Tu iq didi vaJkaci dai badeba.-
mi xeil j avaxi Svil i

`val odia amozi dul i iyo qarTul i eposidan. fesvmagari, mtkice,
uryevi, udreki, utexi, uSiSari: rogorc Tavgamodebul i mebrZo-
l i Tavisufl ebi saTvis samSobl oisa. TviTon j avSani_ saarako
bel adi SemmarTebel i `j avSnosani sa-. aravi Tari siZnel is wi naSe
ukan ar damxevi_ Zal ayriT moSvil dul i, yovel dabrkol ebi s
gadaml axavi. amasTanave: xal isiani, monadime, momReral i, moSaire_
qarTul sufrasTan.-

grigol robaqiZe

sakiTxis dayenebi sTvis. qarTvel i eris mier ganvl i-
l i istoriul i gzis Sesaxeb vinc Sesabamis samecni ero
l iteraturas icnobs, udaod dameTanxmeba, rom igi
Sromisa da brZol is umZimes safexurebs Sei cavs. tans-
Semoxveul i uTval avi muml is fonze, Tuki erma TviTmy-
ofadoba dRemde moi tana, mi si wi aRidan amozi dul i sam-
Sobl os erTgul i vaJkacebis damsaxurebis Sedegia. am
mxriv, qarTl osianTa genetikuri kodi unikal uria. mar-
to is rada Rirs, rom qarTvel Ta modgmas 9 Zma xerxeu-
l iZe da 300 aragvel i hyavs. Egarkveul i formi T es ori
faqtori samSobl osadmi qarTvel i kacis uangaro Tav-
dadebisa da TavSewirvis simbol os warmoadgens. sabe-
dnierod, qarTvel i dedebi TavianT pirmSos winaparTa
gmirul tradiciebze zrdida da axal gazrdis Sinagan
cnobierebaSi, saqarTvel osadmi siyvarul isa da erT-
gul ebi s Camoyal ibebas cdil obda. am mxriv, gamonak-
l is arc val odia goguaZis deda_ el isabedi warmoad-

genda. SemTxveviTi araa, rom mis mier aRzrdil i 5 va-
JiSvil idan, oTxi (val odia, al fesi, noe, mel enti)
damouki debel i saqarTvel os sadaraj oze idga da Se-
moseul i mtrebisagan qarTvel Ta pirvel i respubl ikis
gadasarCenad sisxl s Rvridnen. Zmebs Soris gamorCeu-
l i val odia goguaZe iyo.

winamdebare naSromi swored mis mier ganvl il i ur-
Tul esi cxovrebiseul i gzis istoriis gacocxl ebas
eZRvneba. xazgasmi T minda aRvni Sno, rom am pirovnebas
bedniereba xvda wil ad im Tval sazrisiT, rom igi: 1) mox-
al iseTa bazaze Seqmnil i pirvel i qarTul i saj ariso
SenaerTis_ erovnul i gvardiis saTaveebTan idga; 2) am-
ierkavkasiis regionSi ruseTis xel isufal Ta mier dan-
atovari j avSanmatarebl ebis Tavmoyris organizatori
da sardal i iyo; 3) saqarTvel os saxel mwifoebrivi in-
teresebisatvis Catarebul i yvel a ZiriTadi brZol eb-
is aqtiur monawil es da masSi gardatexis Semtan fig-
uras warmoadgenda.

XX saukunis 20- iani wl ebis mimdinare pol itikuri
procesebis maqsimal urad gaTval iswinebis fonze, Seve-
cade winamdebare naSromSi srul ad meCvenebina qarTve-
l i eris winaSe val odia goguaZis damsaxureba. amis
aucil ebl oba imiTac aris ganpirobebul i, rom am l eg-
endarul i adamiანis Sesaxeb samecni ero xasiaTis mono-
grafiul i gamokvl eva ar arsebobs. aqedan gamomdinare,
mis mier gaweul i Rvawl isadmi, sazogadoeba garkveul i
saxis informaciis nakl ebobas gani cdis. swored am iT
aixsneba saxel isufal ebo Stoebis mxridan am pirovneb-
isadmi garkveul i formiT indiferentul i damokide-
bul eba. mxedvel obaSi ori umniSvnel ovanesi faqti maqvs:
1) val odia goguaZis mSobl iur raionSi_ l anCxuTsi
misi saxel obis quCis ar arseboba; 2) sofel WanWaTsi,
sadc dai bada da gai zarda val odia goguaZe, kul tur-
ul i dawesebul ebisadmi saxel is armikuTvneba. vinc wi-
namdebare naSroms gul dasmi T gaecnoba, darwmundeba,
rom val odia goguaZe udaod imsaxurebs im donis pati-

viscemas, rom l anCxuTis raionSi misi saxel obis quCa
arsebobdes, xol o sofel WanWaTis nebismeri kul tu-
rul i dawesebul eba_ mis saxel s atarebdes. mi Tumetes,
WanWaTis maSindel intel igencias, sofl is centrSi
kul turis saxl is mSenebl obis saqmeSi val odia gogua-
Zis daxmarebis didi imedi qonda. amis dadasturebas,
gazeT `erTobaSi - 1918 wl is oqtomberSi apol on wul a-
Zis mier dabeWdil i sainformacio xasiaTis weril i wa-
rmoadgens. `sofel i WanWaTi_ vkiTxul obT publ ikacia-
Si_ mTel guriaSi SeiZl eba erT- erT mowinave sofl ad
CaiTval os. Yyovel ive kul turul i dawesebul ebani pirve-
l ad aq poul obs gamoxmaurebas. marTal ia, sofel i Rarib-
ia, magram kul turul i saqmianobisadmi l tol vil ebas
es odnavadac ar uSl is xel s. es mi ewereba rogorc mc-
xovrebaTa si fxiZl es, ise im Tavdadebul sofl is ide-
ur xel mZRvanel Ta saqmianobas, romel Ta ricxvi sofel
WanWaTSi sakmarisia. skol a, gzis gakeTeba Tu sax.kul -
turul i saqmianoba, aq yovel Tvis Tavis donezea. am bo-
l o dros sofel ma gadawyvi ta aagos sofel WanWaTis
Sua adgil as, saxel dobr `tonikiseul - mindorze saxal
l xo saxl i, roml is aSeneba daj deba ara nakl ebi asi
aTasi maneTisa. ukve Sesdga saamSenebl o komiteti, ro-
mel ic kidevac Seudga saqmes. komitets... aqvs nawil i
Tanxisa, magram cxadia, mTavrobis da sazogadoebis dau-
marebl ad am sofl isTvis aseTi grandiozul i saqmis
asrul eba SeuZl ebel i iqneba. ami sTvis komitetma gada-
sdga Sesafersisi nabiji. man daaval a amave sofl is Svil s
val odia goguaZes (j avSniani matarebl is ufross), raTa
komitetis saxel iT aRZras Suamdgoml oba mTavrobis
winaSe, agreTve mi mar Tos sazogadoebas daxmarebi saTvis.
Cveni imedi gvaqvs, rom rogorc mTavroba, ise sazogadoe-
ba TanagrZnobiT Sexvdeba am patara sofl is diad gan-
zraxvas da Sesafers daxmarebas aRmouCens mas. Tu ra
didi mniSvnel oba aqvs sofl ad saxal xo saxl is daarse-
bas kul turul i saqmianobis wamowyebi saTvis, ... vgonebT
rom es yvel asaTvis cxadia.-

Dokumenturi masaliT dasturdeba, rom aRniSnul i Txovna v.goguaZis mier Sesabamisi uwyebis winaSe iqna dasmul i, magram, im periodis umZimesi pol itikuri procesebidan gamomdinare, dawyebul i saqmis bol omde miyvana SeuZl ebel i gaxda. es faqti sazogadoebas imitom Sevaxsene, rom saqarTvel os pirvel i respublikis erovnul i gmiris sofel Si, kul turis saxl i unda aRdges da mas val odia goguaZis saxel i mieniWos. es iqneba XX saukunis 20- iani wl ebis sofel WanWaTis intel igenciisa da val odia goguaZis wamowyebul i saqmis Rirseul i dagvirgvineba. sofl isa da mTel i raionis bumberazi pirovnebis saxel is ukvdavyofa.

ZiriTadi wyarobis mimoxil va. saqarTvel os istoriis umniSvnel ovanesi monakveTis 1918_1921 wl ebis mimdinare pol itikuri procesebis aqtiuri monawilis_ val odia goguaZis Sesaxeb, arqivsacavebSi dokumenturi masal ebi Zal ze mwiri aRmoCnda. Aarsebul i xarvezis nawil obrivad Sevseba, mxol od im periodis presis furcl ebze gamoqveynebul publikaciebSi motanil i faqtebiT gaxda SesaZl ebel i. mxedvel obaSi maqvs ama Tu im mniSvnel ovan movl enasTan dakavSirebiT v.goguaZis sa da j avSnosani matarebl is wevrebis mier gazeT `erTobaSi-dabeWdil i weril ebi.Ees masal ebi wyaros mniSvnel obas izens im Tval sazrisiT, rom momxdari faqtidan 5-dan 10 dRis Sual edSi ibeWdeboda. Aaqedan gamomdinare, misi sandooba eWvs ar iwvevs Tundac im elementarul imizezis gamo, rom masSi Cadebul i nebismieri siyal be, mimdinare procesebis aqtiuri monawil eebis mxridan daundobel i kritikis sagani gaxdeboda.

naSromze muSaobisas, gansakuTrebul mniSvnel obas vaniWebdi im periodis mimdinare batal iebis aqtiuri monawil eebisa da xel mZRvanel i pirebis memuarul literaturas. mxedvel obaSi maqvs: v.goguaZis¹, g.mazniaSvil is², g.kvini taZis³, gr.I orTqi faniZis⁴, z.gurul is⁵, v.mgel aZis⁶, p.gorgoSiZis⁷ da sxvaTa mogonenebi. v.goguaZis sabrZol o damsaxurebis Sesaxeb sayuradRebo masal ebs Seic-

avs cnobil i mwerl isa da sazogado moRvawis i imeda-
Svil is dokumenturi xasiaTis romani_`ganaxl ebul i
sicocxl e~.⁸

xazgasmiT minda aRvniSno, rom zemoT CamoTvl il i
avtorebis mier motanil i faqtebisadmi kritikul ma midg-
omam da sxva masal asTan SedarebiTma anal izmma, bur-
usiT mocul i mTel i rigi sakiTxebis garkvevisa da sr-
ul fasovnad Sefasebis SesaZl ebl oba momca.

sakiTxis istoriografia. v.goguaZis cxovrebi sa da moR-
vaweobis Seswavl is pirvel i mcdel oba, cnobil i qarTve-
l i mecnerisa da sazogado moRvawis g.SaraZis saxel -
Tanaa dakavSirebul i.⁹ imave probl emas mieZRvna z.guru-
-l is sagazeTo da saJurnal o statiebi.¹⁰ d.sil aqaZis
saJurnal o statia.¹¹ miuxedavad imisa, rom aRniSnul i
avtorebis publ ikaciebi ZiriTadad v.goguaZis mogone-
bebs eyrdnoba, TiToeul ma maTganma garkveul i rol i
Seasrul a v.goguaZis sabrZol o damsaxurebasTan dakavSi-
rebiT sazogadoebisatvis saTanado informaciis miwo-
debis Tval sazrisiT. am fonze, gansakuTrebul yurad-
Rebas iqcevs arC.CaCxianis naSromi¹². masSi uaRresad sa-
intereso dokumenturi masal aa motanil i saqarTvel o-
somxeTis omSi v.goguaZis sabrZol o damsaxurebis Sesax-
eb.

Cems mier momzadebul i winamdebare naSromi, val odia
goguaZis gavl il i urTul esi cxovrebi seul i gzis mo-
nografiul ad Seswavl is pirvel i mokrZal ebul i mcdel -
obaa da bunebrivia, cal keul i xarvezebi sgan dazRveu-
l i ar iqneba. avtori madl obiT mi iRebs yvel a im sama-
rTI ian SeniSvnas, romel ic naSromis srul yofasTan
iqneba dakavSirebul i.

Tavi I

axal gazrdobis wl ebi. pol itikuri saqmi anobis saTaveebTan

val odia goguaZe ozurgetis mazris sofel WanWaTSi (exl andel i l anCxuTis raioni) 1878 wel s 22 agvistos daibada. mSobl ebi saba da el isabedi sofl is gl exebi iyvnen. sabasa da el isabeds 11 Svil idan 4 yvavil is avadmyofobiT daeRupa, xol o darCenil i 7 (xuTi vaJi da ori qal i) Rirseul ad aRzarda. pirvel dawyebiTi ganaTI eba val odiam sofl is skol aSi mi iRo. mas cno- bil i pedagogebi- _ irakl i SevardnaZe da l avrenti CimakaZe aswavl idnen. mogvianebiT daweril memuarebSi, am adami anebs igi madl ierebiT moixseniebs da maRal i donis pedagogebad mi iCnevs. finansuri si duxWiris gamo, 3 wl is Semdeg v.goguaZem swavl is gagrZel eba ver SeZ- l o da iZul ebul i gaxda xe- tyiT movaWres moj amag- ired dadgomoda. 12 wl is val odia qal aq baTumSi Ca- dis da rixneris qarxanaSi iwyebs muSaobas. igi qarx- nis mwignobar muSebs (ivane mgel aZe, kowia wul aZe, pl a- ton berZeni Svi-l i da sxvebi) daumegobrda. TiToeul i maTganis saub-rebma, axal gazrda val odiaze gansakuTre- bul i dadebiTi zemoqmedeba moaxdina. mZime pirobebis miuxedavad, aRniSnul qarxanaSi man 6 wel i imuSava. qarxanaSi Seqmnil i umZimesi pirobebis gamo, iZul ebu- l i gaxda muSaobisaTvis Tavi mienebebina, 1898 wel s sofel WanWaTSi dabrunebul iyo da SeSis damamzade- bel Tan moj amagired damdgariyo.

usaxsrobis gamo, saba goguaZem Svil ebs marTal ia saWi ro ganaTI eba ver miaRebina, magram TiToeul maT- gans garkveul mimarTul eba misca, Tu rogorebi unda yofil iyvnen cxovrebaSi da adami anebTan urTierToba- Si. amasTan dakavSirebiT, v.goguaZis mogonebebSi vkiTx- ul obT: `mamaCemi xSirad gvetyoda... Svil ebs_ marTa-

ლია სირარის გამო სვალავერ მიგრებინეთ, სამაგიეროტ მუსაობა და ცხოვრების ვესები უნდა ისვალ ოტ. იგი ხსირად მიგვიტებდა სრომზე, სიმართლე-პატიოსნებაზე.~ ოქსი მკაცრად დამკვიდრებულ იმ მოტხოვნიბიტ იზრდებოდა და ჯალ იბდებოდა ვალ ოდია გოგუაზის სინაგანი ცნობიერება.

1900 წელს, 20 წლის ვალ ოდია მფის რუსეთის არმიის სემადგენლ ობასი გაიწვიეს. პირველ ეტაპზე გენერალ-პოლკოვნიკ რეპინის დაკვმდებარებასი მოფიქსირდა მსოფლიო ბრიგადის 17 კარტელ ტანერტად მსახურობდა. იმ პერიოდის ჯარის სინაგანავეს ვინც კარგად იცნობს, დამტანხმება, რომ XX საუკუნის 90-იან წლებსი, რუსეთის არმიის სემადგენლ ობასი უმკაცრესი დისციპლინა და მოტხოვნიბი იო დამკვიდრებულ ი. იგი განსაკუთრებით კავკასიელ ბტან მიმართებასი ვრცელდებოდა. ვ.გოგუაზის მემუარებიდან ირკვევა, რომ სისტემატურმა ვარჯისმა და იარაღის ხმარების მარალ დონეზე მიმდინარე ვრტის პროცესებმა, იგი სპორტმენისატვის დამახასიათებელ სვრაფად მოზრავ ჯარისკაცად და 200-დან 1500 ნაბიჯზე საუკეთესო მსოფლიო ადამიანი ია.

მეოტოტმეტე პოლის დაკვმდებარებასი მოფიქსირდა ოდესის მსოფლიო ბრიგადის ომელ სიაც ვ.გოგუაზე ირიცხებოდა, 1901 წლის 15 ივნისს, გემპიზატი-მანჯურიასი გაგზავნეს. ვალ ოდია გოგუაზის მემუარებს ტუკი დავყრდნობიტ, ოდესიდან პორტუგალიამდე მატგზავრობას 37 დრედს ვირდა. ის ბალიონი, ომელ სიაც იგი ირიცხებოდა, 1901 წლის 30 ივლისს ლიაოიანსი გადაიყვანეს. სესამისი სამხედრო ოპერაციის კატარების სემდეგ, 21 ოქტომბერს ბალიონი ისევ პორტუგალიასი დაბრუნეს. სესამისი დავლები სესრულები სემდეგ, ნაწილის მტელი სემადგენლ ობა 1902 წლის იანვარსი ჯალ ოდესასი გამოიყვანეს. სვრედ აყედან იყვება ვალ ოდია, როგორც ჯარისკაცის ცხოვრების ახალი საფეხური. მხედველ ობასი მაგვს, მოწინავე ჯარისკაცებთან ერთად მისი საუნთქოც როსკოლასი გაგზავნის ფაქტი. აქ მას საუკეთესო ტვისებებიტ დაქვალ დობულ ადამიანები_ კაპიტანი ბატალინი და

`fel Tvebel i- SCerbakovi aswavl idnen. amis Sesaxeb v.goguaZis mogonebebSi vkiTxul obT: `batul ini iSviaTi adami ani iyo: kargi msrol el i, gimnastikis kargi mcodne. SCerbakovic kargi Tvis ebis kaci iyo. gimnastikaSi da srol aSi me bevrs varj iSobdi, samagierod Teoriul mecadineobaSi rusul i enis sakmaod ucodinarobis gamo CamorCeni l i viyavi, magram bevrs vmecadineobdi da mainc win mi vdi odi. me da mgel aZe gamocdebze pirvel i viyaviT, pirdapir nacvl obis saxel wodeba mi vi ReT da Cvens aseul Si davbrundiT.~ v.goguaZis, rogorc jariskacis maRal i profesional izmi, odesaSi disl ocirebul i armiis xel mZRvanel obis mier sportul momzadebasa da srol aSi gamarTul SejibrSi gamomJRavnda. am RonisZiebaSi mi Rweul i gamarj vebisaTvis igi 80 maneTiT daaj il doves da 1902 wl is noemberSi orTviani Svebul ebiT saxl Si gamouSves. imave memuar ebis mi xedviT, v.goguaZem samxedro saval debul o samsaxuri 1903 wl is seqtemberSi daamTavra da 17 qarTvel Tan erTad odesidan baTumSi gamoemgzavra. misi samoqal aqo da pol itikuri saqmianobis pirvel i etapi am periodTan aris dakavSirebul i.

jarSi nawrTobi axal gazrdisaTvis, samuSaos povna da miTumetes rkinigzaze Znel i ar unda yofil iyo. Tbil isis rkinigzis saswavl ebl is pirvel i safexuris gavli sa da Sesabamisi gamocdebis sam TveSi warmatebiT Cabarebis Semdeg, v.goguaZem muSaoba baqo_ aj ikabul is sabargo matarebel ze daiwyo. misi pol itikuri saqmianobiT dai ntereseba am periods ukavSirdeba. 1904 wl is noemberSi val odia goguaZe baqos social - demokratiul i muSaTa partiis rigebsi Sedis. xSirad eswreboda partiul krebebs da usmenda social - demokratiul i partiis (menSevikebi) l iderebs: isidore ramisvil s, pavle sayvarel izes, daviT RambaSiz es, seiT devdarians da sxvebs. maTTan urTierTobam, v.goguaZis pol itikuri mrwamsis formirebis saqmeSi gansakuTrebul i rol i Seasrul a. roca aRniSnul sakiTxs vexe-

biT, pirvel rigSi yuradReba unda mi vaqci oT tero-
izmTan mimarTebaSi qarTvel i social - demokratebis
(menSevikebi) damokidebul ebas. Tanamedrove qarTul is-
torigrafiaSi dasabuTebul ia, rom bol Sevikebisagan
gansxvavebiT, menSevikebi teroristul i aqtebis mowyo-
bis sastiki winaarmdigni iyvnen. amis damadasturebl ad
`gurul ebis meore yril obaze~ (1904 wl is ianvari) da
imave wl is 12 april s Wi aTuraSi gamarTul krebaze,
n.rami Svil is mier terorizms yovel gvare gamovl inebis
dagmobis da uSual od i stal inisadmi dapirispirebis
faqti gamodgeba. oficial uri dokumentebiT dadasture-
bul ia, rom rsdmp central uri komitetis Jenevis 1908
wl is konferenciaze noe rami Svil ma terorizms wina-
armdeg gail aSgra.¹ saqarTvel osagan gansxvavebiT, gan-
sakuTrebul i mZime politikuri procesebidan gamom-
dinare, azerbaijanSi j aSuSobis winaarmdeg teroris-
tul i aqtebis Catareba adgil obrivi social - demokra-
tiul i organizaciebis mxridan aucil ebl obadi yomi-
Cneuli. erT- erTi provokatori_ j aSuSis l ikvidaci-
is mizniT mosamzadebel i samuSaosaTvis mowveul TaT-
birze, sxvebTan erTad v.goguaZec daapatimres da bail -
obos cixeSi Casves. 45 dRis Semdeg cixidan ganTavisu-
fl ebul i val odia, isev rkinigzaze iwyebs muSaobas. im
periodis monacemebis mixedviT, amierkavkasi is rkinig-
zaze qurdobisa da yaCaRobis xSiri SemTxvevebi iyo.
rogorc matarebl is gamcil ebel i, misadmi daqvemdebare-
bul vagonebSi wesrigis dasamyarebl ad igi umkacres
zomebs mimarTavda. matarebel ze muSaobis periodSi
v.goguaZe, social - demokratiul i partiis mier gamo-
cemul aral egarul l iteraturasac avrcel ebda. v.go-
guaZis mogonebebis mixedviT, baqos rkinigzis raionSi
revol uciur saqmianobas nikita vardoiani, sol omon
yazbegi, Zmebi Sal va da noe rami Svil ebi, Zmebi vaSaki Zee-
bi da sxvebi eweodnen. maTi uSual o iniciativiT ima-
rTeboda rkinigzis muSa- mosamsaxureTa krebebi da sa-
protesto demonstraciebi.

ruseTis imperiaSi ganviTarebul ma pol itikurma pro-
 cesebma gansakuTrebul i zemoqmedeba amierkavkasiis
 regionzec moaxdina. mxedvel obaSi maqvs masobrivi sa-
 gaficvo moZraobis dawyeba. am fonze, gansakuTrebul
 yuradRebas ori pol itikuri organos_ rsdmp (b) kavkasi-
 is kavSiris komitetisa da rsdmp (menSevikebis) kavkasi-
 is biuros urTierT dapi rspi reba, maT Soris pirvel -
 obisaTvis brZol is faqti iqcevs. samecniero l iter-
 aturaSi dadasturebul ia, rom revol uciisaTvis mza-
 debis mizniT, rsdmp bol Sevikebi sa da menSevikebis ze-
 moaRni Snul i partiul i organoebis miTiTebiT, partiis
 msxvil organizaciebTan xel isufl ebis winaaRmdeg me-
 brZol i regional uri razmebi Sei qmna. maT ZiriTad mi-
 zans, muSebisaTvis samxedro saqmis Seswavl a da iar-
 aRis SeZena warmoadgenda. Jandarmeriis, oxrankisa da
 pol iciis daSinebis mizniT, saWiroebis SemTxvevaSi
 aRni Snul i razmebis meSveobiT teroristul i aqtebic
 xorciel deboda. am sakiTxTan dakavSirebiT, Tavis mog-
 onebebsi noe Jordania werda: `aman gamoiRo mosal od-
 nel i nayofi, mTel i aparati moeSal a mTavrobas. SiSi
 da Zrwol a gamefTa `oxrankaSi~, yvel a maTgani mxol od
 Tavis gadarCenaze fiqrobda. damkvidrda faqtiuri
 Tavisufl eba mitingis, gaficvis da demonstraciis.²
 anal ogiuri saxis mebrZol Ta razmebi yavda mxedvel o-
 baSi v.goguaZes, roca Tavis memuarebsi werda: `baqos
 SeiaraRebul revol ucionerebs social - demokratiu-
 li muSaTa partiis `meomari l aSqari~ erqva. iyvnen
 sxva partiis SeiaraRebul i j gufebic, roml ebsac Cven-
 Tan kavSiri qondaT. me viyavi rkinis gzis raionis Sei-
 araRebul i razmis meTauri.³yovel ive zemoTqmul idan
 gamomdinare, arasworad mi maCnia z.gurul is mier aRni S-
 nul i razmis teroristad da v.goguaZis mxridan Tavis
 `mowodebis~ mignebad gamocxadeba. `Semdeg ki_ wers
 igi_ Tavis `mowodebasac~_ mi agno_ teroristul i raz-
 mis meTaurad dani Snes.⁴

am amonaweris mi xedvi T, mki Txvel siseTi STabeWdili e-

ba rCeba, rom social _ demokratebis (menSavikebi) organiza-
nizacia, v.goguaZes mxol od teroristul i aqtebis mo-
sawyobad iyenebda da ara mefis xel isuflebis winaaRm-
deg, muSebis bazaze moxal isebebsgan Sedgenil i razme-
bis gasawvrTnel ad, maTi brZol isunarianobis asamaR-
lebl ad. aRniSnul sakiTxTan dakavSirebiT, imave me-
muarebSi v.goguaZe garkveviT wers: `vaZl ierebdiT Cvens
SeiaraRebul Zal as. muSebs vaswavl idiT iaraRis xmare-
bas; vvarj iSobdiT asafeTqebel xel _ yumbaraze; gav-
diodiT mindvrad da vswavl obdiT srol as.-⁵

rac Seexeba saswavl o procedurisaTvis saWiro iara-
Ris SeZenas, igi mefis xel isuflebis sajariso Senaer-
TebisaTvis sagangebo vagonebiT gamogzavnil i iara-
Ris gatacebiT xdeboda Sesazl ebel i. aseTi saxis Ronisz-
iebebi, social - demokratiul organizaciasTan arse-
bul ma zemoaRniSnul ma razmma 1905 wl is maisSi Caat-
ara. baqos matarebl is sadgurSi ruseTidan gamogzavn-
il i ori vagoni iaraRi (Tofebi, vaznebi) aRniSnul i ra-
zmis mier iqna gatacebul i da gadamal ul i.

samecniero literaturaSi dadasturebul ia, rom me-
fis xel isuflebis damxobis mizniT, adgil obrivi so-
cial _ demokratiul i da sxva politiki organizac-
iebi, `mebrZol i razmebis- maRal doneze SeiaraRebas
yovel mxriv cdil obdnen. isini iaraRis SeZenas da ara-
l egarul ad Semotanas sazRvargasreTidanac axerxebd-
nen. amis udao dadasturebaa kavkasiis mefisnacval is
kancelariis direktoris mier quTaisis, baTumisa da
novorosiiskis general gubernatorebisadmi gagzavn-
il i depeSa. am dokumentSi xazgasmiT iyo miTitebul i,
rom gemi `egiptiani~, romelic l ondonidan gamovida,
masze kavkasiel ebis mier 80 yuTi iaraRi iyo CatvirTu-
li. imave dokumentis mixedviT, es iaraRi odesisa da
baTumis muSebis bazaze Seqmnil i razmebisatvis unda
gadaecaT. kancelariis direktori pirdapir miTitebas
azl evda general gubernatorebs, _ Sesabamisi Roniszie-
bebis gatarebiT aRniSnul i iaraRis dakavebis Sesaxeb.⁶

xazgasmiT unda iTqvas, rom im periodSi evropidan iaraRis Semotanis ramdenime mcdel oba Cavar da. aRniSnul is gaTval iswinebidan gamomdinare, kavkasiis adgil obrivi partiul i organizaciebi da `mebrZol i razmebis- meTaurebi, iaraRis mopovebis mizniT, xel sayrel i situaciis maqsimal urad gamoyenebas cdil obdnen. amis erT- erT gamovl inebas baqos sadguridan ori vagoni iaraRis gatacebis zemoaRniSnul i faqti warmoadgen- da. isic angariSgasawevia, rom xel isufl ebis mxridan social - demokratiul i partiis aqtivistebze terror- istul i RonisZiebebis ganxorciel ebam da moskovSi mim- dinare dekembris SeiaraRebul ma aj anyebam, Tavi sebur i gamoZaxil i amierkavkasiaSi ac hpova. igi regionSi mZI avri saprotesto gaficvebiT aRiniSna. am fonze, gan- sakuTrebul yuradRebas 29 rkinigzel is warmomadgenel - Tamier baqoSi gamarTul i konferencia (1905 wl is 7 dekemberi) iqcevs. miRebul i gadawyvetil ebiT, am- ierkavkasiis rkinigzis TanamSroml ebi_ sayovel Tao gaficvas SeuerTda. es imas niSnavda, rom 12 dekembri- saTvis amierkavkasiis rkinigza, social - demokratiu- l i partiis (orive fraqciis) bazaze Seqmnil i sagafic- vo biuros xel Si imyofeboda. am axl adSeqmnil i orga- nos sagaficvo komi tetebis daqvemdebarebaSi iyo moqc- eul i amierkavkasiis umxvil esi sarkinigzo sadgureb: baTumi, foTi, samtredia, rioni, mi xail ovo, al eqsandropo- l i, baqo. regionSi Seqmnil i umZimesi mdgomareobidan gamosvl is erT- erT saSual ebad, kavkasiis mefisnacval ma, Tbil isis mazrasa da amierkavkasiis mTel rkinigzaze samxedro wesebis gamocxadeba (15 dekemberi) aucil eb- l obad miicnia. xel isufl ebis saj ariso SenaerTeb- sa da muSaTa bazaze Seqmnil `mebrZol razmebs- Soris 1905 wl is 22 dekembri- dan dawyebul i Setakebebi, pirvel etapze muSaTa razmebis upiratesobiT mimdinareobda. miuxedavad amisa, 29 dekembri saTvis Tbil isis sagafic- vo biurom, gaficva damTavrebul ad gamoacxada da ukan- daxevis organizebul i taqtikuri gza aircia. biuros

miTiTebiT, mebrZol i razmebisTvis iaraRi unda Camo-
erTvaT, saimedo adgil as gadaenaxaT da xel isufl e-
basTan momaval i dapirispirebisaTvis muSebi safuZv-
l ianad moemzadebinaT.

yovel ive zemoTqmul idan gamomdinare, erTxel ki dev
xazgasmiT minda aRvniSno, rom im `mebrZol i razmis-
mimarT, romel sac baqos rkinigzaze v.goguaZe xel mZRv-
anel obda, teroristebad moxsenieba arasworad mimaC-
nia. miTumetes, razmis yovel i wevri social - demokra-
tiul i partiis central uri sagaficvo biuros da misa-
dmi qvemdebare komitetisebis miTiTebes asrul ebdnen.
Cemi azriT, aRniSnul i partiul i organizaciebisgan da
misi qvemdebare komitetebisgan miRebul i miTiTebes
Sesrul ebis aucil ebl oba aqvs mxedvel obaSi v.goguaZes,
roca wers: `baqos social - demokratiul ma organiza-
ciam daadgina: CamogverTmia Cveni mxedrobisaTvis iara-
Ri da saimedo adgil as Segvenaxa. moviwie razmel ebi
da gadaveci organizaciis dadgenil eba. maT me movuwo-
de gaewiaT angariSi dadgenil ebisaTvis da iaraRi mo-
etanaT. magal iTi rom mimeca sxvebisatvis, aviyare iara-
Ri da magidaze davawyve. razmis nawil i ar moel oda
rom me am dadgenil ebas davemorCil ebodi da iaraRs
aviyridi. umravl esobam iaraRi Camabara. nawil ma uari
ganacxada ganiaraRebaze_ gamocxaddnen pol iciaSi da
Tqves, Tu vin misca maT iaraRi. nawil i avazakad gaiWra
da Zarcva- gl ej as mihyo xel i. gadavwyviteT zomebis
miReba maT winaaRmddeg. vinc baqoSi darCa, isini ganvai-
araReT.⁷ am vrcel i amonaweridan kargad Cans: 1)v.goguaZe
umkacresi disciplinis momxre iyo da partiis centra-
l uri organodan miRebul i gadawyvetil ebebis Sesrul eb-
isadmi damorCil ebas xel qveitebisganac moitxovda;
2)razmis zogierTi wevris sul mokle qmedeba (dasmena,
Zarcva- gl ej a) mistvis miuRebel i iyo da aseTi gamous-
worebel i adamianebis mimarT, umkacresi sadamsjel o
RonisZiebebis_ l ikvidaciis donemde gatarebas uWer-
da mxars. miTumetes, revolucionerTa dapatimrebisa

დატიტოული აქტივისტის განადგურების მიზნით, ხელისუფლების მარალ ცინოსები ნებისმირი სახის რონის ზიებას ტვლიდამისა რებად. იმ ეტაპზე აპრობირებულ და სედარები ტუმტკივნიული ო-ფორმას, პოლიტიკური ორგანიზაციების ვეერთა მოსყიდვა და სასუბეად გამოყენება ვარ მოადგენდა.

1906 წლიდან ბაქოსი სეკმნილი უმჯიმესი პოლიტიკური სიტუაციიდან გამომდინარე, ვ.გოგუაზე დამისი ყოფილი რაზმელები, ჭაღაჩის ცენტრს განერიდა და გარეუბანსი გადასახლდა. - ხელისუფლების მხრიდან სასუსო კსელის მარალ დონეზე ამოკმედების სედეგად, ბაქოს რკინიგზის რაიონსი პოლიციის მირ აქტივისტი სოციალ-დემოკრატები (სოლომონ ყაზბეგი, ილიენია, ნიკო ბერეჯიანი, ანდრია ვისინსკი, ისტერბაკოვი, მამულია სვილი, ნიკიტა ვარდოიანი...) დააპატიმრეს. ამ საკმესი ლომის ვილი ვინმე იაკოვილ ევს მიუზროდა. ვ.გოგუაზის მემუარებს ტუკი დავეყრდნობით, პოლიციასთან სეკრული იაკოვილის ლიკვიდაცია, ვ.გოგუაზისა ტვის ბაქოს სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციას დაუვალებია. მიუხედავად იმისა, რომ მეფის ხელისუფლების მომხრენი, მოვინაარმდეგე ტა გამოსავლი ნებლად ყველა სახეობის სასუალ ებებს იყენებდა, ბაქოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის რკინიგზის ორგანიზაციის მუსაობა არა ლეგარული ფორმით სეუფერხებლად მიმდინარეობდა. მხედველ ობასი მაყვს, ბაქოს რვა რაიონის პარტიული ხელმჯრვანელების ბაზაზე, ანდრია ვისინსკის ინიციატივით 5 კაცი საგან სამხედრო სტაბის (ხელმჯრვანელები: ისიდორე რამისვილი და ანდრია ვისინსკი, ტეკნიკური ხელმჯრვანელი - პ. ჯაგატელი, ფინანსისტი - ი. კარცევსკი, სამხედრო საყობის უფროსი - ვ. გოგუაზე) სეკმნა.

კონკრეტულად ტურა ფუნქციების სეკრული ება კონდაკის რებული არნისნული სტაბის ვეწრებს, ამის სეხეხეხე ვ.გოგუაზის მოგონებებსი ვკითხული ობტ: "1906 წელს ტბილისიდან ბაქოსი გვევია ვლასა მგელაზე, რომელიც მასინვე სტაბსი მივიწვევით. ვლასა დახელოვნიული იყო ყუმბარების და ასაფეტყებელი ნივტიერების დამზადების საკმესი; მასთან გამოყვია ყუმბარების სპეციალისტი კაკო. მოსკოვი-

danac Camovi da amxanagi zaal i da Sevudeqi T yumbarebi is mzadebas... mal ul ad bombebis keTeba Zviri j deboda. amasTanave Znel ic iyo. ami tom mi veci winadadeba Stabs: dagvemzadebina yumbarebi sxva gziT, pirdapir qarxana-Si. Stabma mi iRo Cemi winadadeba da misi sisrul eSi moyvana damaval es. me maSinve Sevudeqi mzadebas. viS-ovne... xuTi muSa, mcodne yumbarebis Camosxmi sa da 1906 wl is Teberval Si 30 razmel iT qarxana `promeTes~... patroni da administracia davapatimre; avamuSaveT saWi ro manqanebi da special istebi muSaobas Seudgnen. CamovasxiT 70 fuTi yumbara. model i mzad gvqonda 5,8 da 10 girvanqiani bombebis. gaTenebisas muSaoba gavaTaveT, yumbarebi saiduml o binaze gadavitaneT_ ioseb razmaZis da erTi somxis oj axSi.-⁸

Cems mier motani l i zemoaRniSnul i vrcel i amonaweri imis naTel i dadasturebaa, rom val odia goguaZe moqmedebda ara individual urad, aramed igi social - demokratiul i partiis xel mZRvanel Ta moTxovnebs asrul ebda. rac Seexeba bombebis damzadebas, igi ara teroristul i aqtebisatvis, aramed, arsebul i xel isufl ebis winaaRmdeg dagegmil i SetevisaTvis iyo gaTval - iswinebul i. amis damadasturebl ad, baqoSi ganvitarebul i politikuri procesebidan gamomdinare, gaficul muSebsa da jariskacebs Soris Setakebis faqti gamodgeba. rogorc v.goguaZe ixsenebs, es Setakeba orive mxridan ukompromiso brZol aSi gadaizarda. kritikul momentSi is xel nakeTi bombebi iqna gamoyenebul i, roml is damzadebas v.goguaZe xel mZRvanel obda. imave mogonebidan cnobil i xdeba, rom am brZol aSi v.goguaZe fexis kunTSi daiWra. ramdenime TanamebrZol Tan erTad samSvidoboze gasvl a moaxerxa da orTqmavl is memanqanis daxmarebiT qal aqis gareubans Seafara Tavi.

1906 wl is agvistodan, revol uciur moZraobaSi aqtiuri monawil eebis winaaRmdeg, mefis xel isufl ebam umkacresi represiebi daiwyo. baqoSi 600- ze meti muSa daapatimres. oficial urad Zebna val odia goguaZezec ga-

mocxadda. misi mokvl istvis 5 atasi, xol o cocxl ad ayvanistvis 10 atasi maneTi dawesda j il dod. es imas ni Snavda, rom im etapze v.goguaZeze azerbaijanSi ofi- cial uri `nadiroba- iyo gamocxadebul i. amuSavebul i iqna ara mar to ful ze daxar bebul i moxal iseni, aramed saxel mwifo uwyebisadmi daqvemdebarebul i saj aSuSo sistema. mi uxedavad amisa, v.goguaZe Seqmnil situacias ar epueboda da aqtiur moqmedebas agrZel ebda. gansa- kuTrebiT Seurigebel i iyo mZarcvel ebisa da terori- stebis mimarT. es arcaa gasakviri, radgan nebi smieri aseTi moqmedeba, social - demokratebs (menSevikebs) bral deboda da misi wevrebisadmi xel isufleba gansa- kuTrebul simkacres icenda. erT- erT aseT mZarcvel o- biT faqtTan dakavSirebiT, v.goguaZe wers: `tel efonis quCaze yaCaRebi daecxnen fostas, esrol es bomba, mok- l es ramdenime jariskaci da moqal aqe, da ful i gaita- ces. me gadavwyvite maTi al agmva.- momxdar faqtTan da- kavSirebiT v.goguaZem TanamoazreebTan (g.gi orgobiani, besari on da kol ia kerval i Zeebi, giorgi besel ia...) er- Tad yaCaRebi sagangebod gaafriTxila, rom momdevno aseTi RonisZiebebi sagan Tavi Seekavebi naT. misTvis isic cno- bil i gaxda, rom zemoarNi Snul i RonisZiebebi s organi- zatorebi anarqist_ sindikal istebis j gufis warmoma- dgenl ebi iyvnen. v.goguaZe maT im dros gamoecxada, roca naZarcvi ful is gasayofad 9 kaci iyo Sekrebi l i. mi u- xedavad imisa, rom mZarcvel ebi mauzerebi Ta da bombe- biT iyvnen Seiararebul ni, v.goguaZe da g.gi orgobiani mZarcvel ebs moul odnel ad daesxnen TavS. am faqtTan dakavSirebiT v.goguaZis mogonebebSi vki Txul obT: `SeRa- mebi s xans saxl s mi vadeqi T, kari wynarad SevaReT. oTaxSi cxra kaci ij da. gi orgobianma bombi zevi T aRmarTa, me mauzeri davumizne da SevZaxe_ Tu gainZreviT, yvel as amogxocavT! yaCaRebs wi nadadeba mi veci i araRi Caebare- bi naT. erT maTgans vubrZane: amxanagebi saTvis i araRi aeyara. Svidi mauzeri, ori nagani, sami bomba, patron- taSebi tyviiT savse, xanj l ebi da maTi j gufis beWedi

davl ad dagvrCa. iaraRi zewarSi gavaxvieT, maT ki gan-
vucxade_ sami dRis vadaSi baqo dastoveT meTqi. erT
maTgans iaraRi avkideT zurgze da wavediT. yaCaRebma
Cemi brZaneba marTI ac Seasrul es da baqo datoves.⁹

am amonaweris mixedviT, v.goguaZe mxol od yaCaRebi-
sadmi iaraRis CamorTmevas asaxel ebs, magram arafers
ambobs gatacebul i ful is Sesaxeb. aRniSnul i yaCaRebi
xom gatacebul i ful is gasayofad iyvnen Sekrebi ni.
rogorc Cans, maT mier naZarcv ful s v.goguaZem da
i.giorgobianma xel i ar axl o. `kuTvnil i- naZarcvi i sev
mZarcvel ebs gaatana da sanacvl od baqo daatovebina.
v.goguaZis aseTi qmedeba, mis avtoritets erTi aTad
zrdida. misadmi SiSi da imavdroul ad mokrZal eba,
dauZinebel mtrebsac ki gaaCnda. maT kargad icodnen,
rom umizezod da daumsaxurebl ad v.goguaZe aravis xel s
ar axl ebda. magram Cadenil danaSaul ze waswrebi sa da
misi moTxovnebis ar Sesrul ebis SemTxvevaSi, mowinaaRm-
degis (damnaSavis) mimarT daundobel i iyo. amis dama-
dasturebl ad v.goguaZis mogonebebSi mraval i faqtia
motanil i. am mxriv gansakuTrebul yuradRebas revol u-
cionerTa oj axebis awiokeba- darbevaSi gawaful i ad-
amianeblis mimarT v.goguaZis mxridan sastiki angariSs-
woreba war moadgens. marbiel Ta erT- erT meTaurus sta-
rCenkos, Cadenil i danaSaul isaTvis sikvdil is ganaCeni
gamoutanes. baqos centrSi mcxovrebi ebrael i SCirin-
isadmi banditebis mxridan ful is (800 maneTi) gamoZa-
l vis mcdel oba, v.goguaZem droul ad aRkveTa da mZa-
rcvel ebi sanimuSod dasaj a. anal ogiuri saxis mfarvel -
oba, baqoSi mcxovrebl daqvrivebul germanel qal sac ga-
uwia. mis mogonebebs Tuki daveyrdnobiT, germanel i
mandil osnisadmi mZarcvel ebis mier 20 aTasi maneTis
moTxovnis da muqaris toniT daweril i weril i iason
j al aRaniam StabSi miitana da megobreblis gansj is saga-
ni gaxada. am faqtTan dakavSi rebiT v.goguaZis memuar ebSi
vkiTxul obT: `weril i savse iyo muqariT. aqac iyo daxat-
tul i kubo, xanj al i da bombi. Stabma gadawyvita am

qal is dacva, roml is praqtikul i ganxorciel eba me mo-
mandves. weril Si dasaxel ebul i iyo paemnad 10 saaTi,
xol o adgil ad gubernatoris baRi. banditebs xel ze
TeTri xel TaTmani eqnebodaT, riTac unda ecno isini.
me gavafriTxil e j al aRania,... germanel qal s ful is
magivrad qaRal dSi gaxveul i Cvrebi mietana banditebi-
saTvis. me da giorgi basil ia saimedo etl iT guberna-
toris baRis TavSi gavCerdiT, meetl e iq davtoveT da
naCveneB adgil isken wavediT... sami saeWvo piri iqve
daseirnobda. movida erTi qal i, romel ic me arasodes
menaxa... man am saeWvo pirebs paketi gadasca da wavi da.
Cven maSinve banditebs mi vuaxl ovdiT, mauzeri davumi z-
neT da xel ebi avawevineT. samTaves iaraRi avyareT da
TaTris ubanSi waviyvaneT. SevadgineT... sasamarTI o,
sadic gamoirkva maTi mraVal i boroteba. sasamarTI om
sikvdil iT dasj a gadauwvyita. germanel i qal i sul
exvweboda j al aRanias_ Cemi mxsnel i maCveneO. erTi
Tvis Semdeg me da j al aRania... vestumreT im qal s, romel -
mac kargad migviRo da didebul i sadil ic gaewyo...
qal ma hkiTxa j al aRanias: `didi val odia- ratom ar
moyvaneo?! j al aRaniam sici iT upasuxa: es aris `didi
val odia!- da Cemze miuTITa... megona `did val odias-
imi tom geZaxdnen, rom taniT didi iyavio.-¹⁰

Cems mier motanil i faqtebi, v.goguaZis mxridan Zal -
momreobisa da sxvisi qonebis mimitacebel Ta mimarT
Seurigebl obaze metyvel ebs. aseTi pirovneba, xel isu-
fl ebisadmi dapirispirebul i nebismieri politikuri
Zal isaTvis iyo misaRebi. Tundac im el ementarul i mi-
zezis gamo, rom is dabal fenebSi (Raribi intel igenc-
ia, muSebi da gl exobi), romel Tanac v.goguaZes urTier-
Toba uxdeboda, misadmi gansakuTrebul ndobas iCend-
nen. swored es faqtori ganapirobebda v.goguaZisadmi
im urTul esi daval ebebis micemas, roml is Sesrul eba
ara mar to did riskTan, aramed muSaTa wreebis ndoba-
zedac iyo damyarebul i.

amierkavkasiis social - demokratiul i organizacie-

bis mxridan xel isufli ebis sawinaaRmdegod SeteviTi RonisZiebebisaTvis mzadeba, adgil obriv samTavrobo uwebebs mxedvel obidan ar gamorCenia. maTi Canafiqris xel isSemSI el i safexuris momzadeba, pol iciis Tanam-Sroml ebma pirvel xarixovan amocanad dasaxa. am mima-rTul ebiT saxel isufli ebo saj aSuSo qsel ma maRal doneze imuSava da pol icias, social - demokratiul i organizaciebis gadamal ul i stambebis ganadgureba SeaZl ebina. aseT viTarebaSi myofi pol itikuri partia (social - demokratebi), sazogadoebasTan urTierTobis da masze ideol ogiuri zemoqmedebis beWdviTi gamocemebis gavrcel ebis SesaZl ebl obas iyo mokl ebul i. arsebul i pol itikuri situacia da revol uciis mowinaaRmdege pol itikuri partieb is samoRvaweo asparezze gamosvl a, social _ demokratiul i (menSevikuri) organizaciebis xel mZrvanel Ta winaSe, beWdviTi organoebis ganaxl ebul i formiT gamocemas da saagitacio-propagandistul i muSaobis gaRrmavebis aucil ebl obis sakiTxs ayenebda. dasaxul i amocanis Sesrul ebis Zir-iTad safexurs, yvel aze urTul esi samuSaos_ stambis Sovna wadmoadgenda. social _ demokratiul i partiis (menSevikebi) baqos organizaciis xel mZRvanel obam, am sakiTxis mogvareba val odia goguaZis `mebrZol i razmis- j gufs daaval a. Tu rogor da ra doneze moxda baqos partiul i organizaciis daval ebis Sesrul eba, amis Sesaxeb v.goguaZis memuar ebSi vkiTxul obT: stambis SesaZenad `movamzade ocamde Cveni razmel i da 1906 wl is ivanobis TveSi, dil iT 10 saatze Tavsvavesxi Ievinsonis qarxanas, sadac ramdenime TanamgrZnobi muSawinaswargvyavda gavrTxil ebul i. am dros baqoSi saal yo wesebi iyo gavrcel ebul i, qucebi pol iciel ebiT da jar iT iyo savse. furgoni moSorebiT gavaCerebine; qarxanaSi SevediT; qarxnis gamge davatusaRe da saqmes Sevudeq iT. teqnikos vubrZane aerCia sabeWdi manqana, romel ic CvenTvis gamosadegi iqneboda. saqme swrafad wavida. `amerikanka- Wil ofaSi gavaxviet da medroges vani Sne

axl os mosul iyo. drogi saswrafod davtvirTeT da gavi stumre windawin damzadebul adgil ze... stamba kargi gamodga, riTac organizacia didad kmayofil i iyo.-

baqoSi ganviTarebul i rTul i pol itikuri procese-
bidan gamodinare, adgil obrivi social _ demokratiu-
l i organizacia iZul ebul i gaxda, Tavisi saqmianoba
konspiraciul i formit waremarTa. mosal odnel i sa-
frTxis asacil ebl ad, samxedro Stabis rekomendaciiT,
v.goguaZe aral egarul mdgomareobaSi gadavi da da Tavs
sando pirovnebebis (eqimebi: rabinoviCi, Steini, krinski;
inJinrebi: katievski, bogodi) oj axebSi afarebda. gansa-
kuTrebul i sifrTxil is miuxedavad, Si da gamcemi ada-
mianebis meSveobiT, mi si sicocxl e safrTxis wi naSe be-
vrj er damdgara. miuxedavad amisa, moxerxebul obisa da
sportul i monacemebis Sedegad, urTul esi situaciidan
Tavi bevrj er dauRwevia. rac Seexeba moRal ateebisad-
mi damokidebul ebas, maTdami daundobel i iyo. aseTi
pozicia daiWira man pol ici is j aSuSebis_ al .grigori-
evisa da abraam besentinovis mimarT. miuxedavad amisa,
v.goguaZe gansakuTrebul simkacres ful is gamomZal vel -
Ta da adami anebis gamtacebel ebisadmi iCenda. im uam-
ravi faqtidan, roml is Sesaxebac Tavis memuarebSi
saubrobs, yuradRebas mxol od erT- erT maTganze Seva-
Cereb. sakiTxi exeba yaCaRebis mier cnobil i azerbaij an-
el i mil ioneris musa nagievis gatacebas. am SemTxveva-
Si, v.goguaZis dai nteresebis mizezi, momxdari faqtis
qarTvel ebisadmi gadabral eba warmoadgenda. Woris do-
neze SeTxzul i es bral deba, xel isufl ebis mesveurTa
mxridan Segnebul ad iyo gavrcel ebul i. igi qarTvel eb-
isa da azerbaij anel ebis urTierTdapi ri spi rebas iTval -
i swinebda. mdgomareobis uki duresad daZabvamde da gauge-
brobis saTaveSive aRmosafxvrel ad, ioseb dadi ani sa da
val odia goguaZis iniciativiT, qarTvel Ta da azerbaij
anel TavkacTa Sekreba gaimarTa. saqmi s gamoZieba da
damnaSaveTa gamovl ineba, samxedro Stabma v.goguaZes
daaval a. azerbaij anel ebis Tavkacis isabeki aSurbeko-

vis TanadgomiT, v.goguaZis mier nagievi ganTavisufl ebul i iqna. milioner nagievis gasanTavisufl ebl ad v.goguaZis TavgamodebaSi, saqmeSi Cauxedavma zogierTma adamianna SeiZl eba ful iT dainteresebis faqtorebi da naxos. arada, sakiTxi imave v.goguaZis mier pol itikiuri ganzomil ebiT iqna gaazrebul i. amis damadasturebl ad v.goguaZis mogonebebi dan Sesabamis amonawers movitan da Tavad mkiTxvel ma gansaj os, ful is sakeTebl ad aseTi saqmeebis gamoyeneba _mis Sinagan Tvi sebebs Seesatyviseboda Tu ara. `musa nagievma_ wers v.goguaZe_ SemomiTval a menaxa igi. meore saRamos igi vinaxul e. CemTan iyvnen Cemi... TaTari megobrebi. nagievma si xaruli iT... mimiRo da miTxra_ ra mogarTvaT Cems mxsnel so? ful iT dasacuqrebaze me uari movaxsene. mxol od vuTxari: j il dod me is meyofa, rom TaTrebsa da qarTvel ebs samarcxvino xocva_ JI eta avaSore meTqi. nagievi Zal ian Sewuxda da manac miTxra_ sazRvargareT mi vdivar da iq, SveicariaSi ful s Sevit an Sens saxel ze, SeiZl eba iq cxovreba... me vupasuxe: var axal gazr da revol ucioneri da sazRvargareT ar gavemgzavrebi meTqi... musa nagievma CemTvis moul odnel ad saCuqrad gamomigzavna Zvirfasi avtomat- iaraRebi, maT Soris Tofi `barxati,~ romel - sac me 1921 wl amde vatarebdi.-¹¹

aRniSnul i amonaweri dan kargad Cans v.goguaZis uaryofiTi damokidebul eba daxmarebisaTvis ful iT anazRaurabasTan mimarTebaSi. mi Tumetes, azerbaij anel i milioneris mier SeTavazebul i Tanxa, sof. WanWaTSi mcxovrebi val odias xel mokl e mSobl ebisaTvis `sul ze miswreba- iqneboda, garkveul i safexuriT mis oj axs ekonomikurad win waswevda. v.goguaZis Rirseba imaSi mdgomareobs, rom man, marj vena xel is SeSvel ebisTvis azerbaij anel milioners safasuris gadaxdaze uari uTxra. igi mxol od sazRvargareTi dan saCuqrad gamogzavnil i TofiT dakmayofil da. aRniSnul faqtTan mimarTebaSi, mkiTxvel ma SeiZl eba isic ifiqros, rom v.goguaZes am SemTxvevaSi sakmarisi an sakmarisze meti ful i gaaCn-

da. Tuki missave memuar ebs dakvirvebiT gavecnobiT, davr-
 wmundebiT, rom ful iT ganebivrebul i igi namdvil ad
 ar yofil a. amis erT- erT dadasturebas, sal aroSi da-
 rCenil i adrindel i xel fasis asaRebad, saxi faTo mdgo-
 mareobaSi Tavis Cayenebis faqti warmoadgens. amis Sesax-
 eb v.goguaZis mogonebebiSi vkiTxul obT: `roca samsax-
 urs Tavi davanebe,... xUTas maneTamde kasaSi damrCa. nac-
 nobebis saSual ebiT mol are xSirad miTvl i da, es ful i
 waiReo. ful isTvis kantoraSi misvl a Zal ian saSiSi
 iyo, radgan iqve aT nabij ze iyo Jandarmeriis kancel-
 aria. miuxedavad amisa, erTxel gadavwyvi te Cemi kuTvni-
 l i ful is miReba... `vestumre- xazinadars da Cemi ful i
 vTxove. ful i miviRe da gareT gamovedi... xazinadar ma
 pol iciel ebs Cemi Tavi daanaxa. maT mesrol es da tyvia
 marcxena barZaySi momartyes. mec daviwye srol a da
 amiT Tavs vuSvel e.~ es Wril oba imdenad mZime aRmoCnda,
 rom operaciis gakeTeba aucil ebel i gaxda. imis gamo
 rom v.goguaZes baqoSi pol icia eZebda da misadmi ara
 Tu operaciis gakeTeba, damal vac SeuZl ebel i xdeboda.
 aseT pirobebiSi, social - demokratiul i partiis xel mZR-
 vanel Ta rekomendaci iT, 1909 wl is ivniSi, igi soxumSi
 gadaiyvanes da saimedo eqimTan operaciac gauketeS.
 imave v.goguaZis mogonebiT Tuki vixel mZRVanel ebT, op-
 eraciis Semdeg or TveSi fexze damdgara da megobreb-
 is daxmarebiT mSobl iur sofel WanWaTSi Casul a. ram-
 denadac masSi sixl xorceul ad qarTvel i gl exkacisa-
 Tvis damaxasiaTebel i meurnis genetikuri kodi moqmedeb-
 da, sofel Si myofi val odia adgil obrivi meurne gl exka-
 cisaTvis damaxasiaTebel i Sromis ferxul Si Camdgara.
 am faqtTan dakavSirebiT missave memuar ebsi vkiTxul -
 obT: `wynarad vmuSaobdi mamaCemis mamul Si... gavaSene
 tye, davрге 700 Ziri akacia, wabl i da TuTa. gavaSene
 nigvzis xeebi, bambuki, venaxi da xil i. gavaSene mandari-
 nis da Cais buCqebi, oj axisaTvis saucxovo bostani da
 sx...~

sofl ad val odias sameurneo saqmi anoba 1910 wl is

Teberval is dasawyisSi dasrul da. mxedvel obaSi maqvs
 l anCxuTis pristavis_ kuxal eiSvil is mier strajnike-
 biT saba goguaZis oj axze Tavdasxma da misi dpatimre-
 ba. am sapol icio operaciis dros, val odia saxl Si ar
 imyofeboda radgan igi Rames sxvagan aTevda. am SemTx-
 vevaSi, si frTxil em da misma gamocdil ebam dpatimre-
 bas gadaarCina. ramdenadac patimrobaSi udanaSaul o
 saba goguaZe iqna ayvanil i, val odiam muqaris toniT
 daweril i weril i pristavTan sando pirovnebas gaata-
 na. am faqtTan dakavSirebiT mis mogonebebSi vkiTxu-
 l obT: `dil iT gavige, rom mamaCemi daepatimrebinaT. me
 pristavs saimedo kacis xel iT weril i miwwere,___ Tu
 Cems mamas Seuracyofas miayenebda da ar gaanTavisu-
 fl ebda, maSin me misi mami s oj axs davsjidi. Tan vwerdi,
 rom me kargad vicodi misi mSobl ebis sacxovrebel i
 sofel i samegrel oSi. mamaCemi maSinve gaanTavisufl es.-¹²
 marTal ia, raionis adgil obrivi pol iciis xel mZRv-
 anel oba am SemTxvevaSi daTmobaze wavida, magram, xe-
 l isufl ebis mxridan revol uciis aqtivistebis winaaRm-
 deg ganxorciel ebul i represiebi, v.goguaZes aral ega-
 rul mdgomareobaSi gadasvl as aiZul ebda. xazgasmiT
 unda aRiniSnos, rom 1910 wl is april idan, v.goguaZis
 pol itikuri saqmianobis axal i safexuri iwyeba. mxedve-
 l obaSi maqvs guriis social - demokratiul i komi-
 tis muSaobaSi misi aqtiuri CarTva. am mxriv, gansakuTre-
 bul yuradRebas 1910 wl is maisSi sofel xidisTavSi
 gamarTul i social - demokratiul i partiis guriis komi-
 tetis sxdomaze v.goguaZis daswrebis faqti iqcevs. Zi-
 riTadi msj el obis sagani guriaSi TavSefarebul i Sei-
 araRebul i yaCaRebis al agmva iyo. igive sakiTxi, sof-
 el baxvSi igor Wel iZis oj axSi gamarTul social -
 demokratebis krebis msj el obis sagani gaxda. aRniSn-
 ul faqtTan dakavSirebiT, Tavis mogonebebSi v.goguaZe
 wers: es yaCaRebi `araviTar wesebs ar emorCil ebodnen.
 qur dobdnen, sZar cvavdnen yvel as, qei fobdnen, hkl avdnen
 kerZo interesebiT xal xs, isrodnen da provokacias

iwvevdnen... guriaSi im dros asze meti yaCari imal ebo-
da... me aviRe sityva da vuambe Tu rogor vebrZodiT
aseT pirebs baqoSi da ra Sedegebs mi vaRwieT. Cemi rCe-
va komi tetma ar miiRo, radgan... sastikad CaTval a. daadgi-
nes, maTze gavl ena propagandis saSual ebiT moexdi naT.
dauwyes mgl ebs saxarebis kiTxva... bol os yvel a darw-
munda, rom agi tacia_ propagandiT veras gaxdebodnen.
dami bara komi tetma da winadadeba momca gamomewvia es
vaJbatonebi da komi tetis saxel iT gamefrTxil ebina.-

Tuki im periodis masal ebs safuZvl ianad gaavanal i-
zebT, davrwundebiT, rom zemoaRni Snul saki TxTan mi-
marTebaSi mdgomareoba uaRresad garTul ebul i iyo.
arsebul i pi robebis mosagvarebl ad gadadgmul i nebis-
mieri nabiji garkveul riskTan iyo dakavSirebul i.
miTumetes, guriaSi im etapze moqmedi `yaCaRebis- garkveu-
l i nawil i mosaxl eobis Zarcvas eweoda da adgil o-
briv xel isufl ebasTan iyo Sekrul i. am kuTxiT Tuki
ganvixil avT saki Txs, SeiaraRebul i mZarcvel ebis para-
l el urad, nebismier adami ans adgil obrivi pol iciis
xel mZRvanel obasTan mouxdeboda dapi ri spireba. mi uxe-
davad ami sa, v.goguaZe riskze wavi da da guriaSi im etapze
moqmedi 97 yaCaris kreba moiwvia. social _ demokrati-
ul i partiis guriis samxareo komi tetis saxel iT, kate-
goriul i formiT mosaxl eobis Zarcvis Sewyveta moiTxo-
va. umkacresi gafrTxil ebis mi uxedavad, yaCaRebi pi rva-
ndel saqmianobas (Zarcvas) agrZel ebdnen da sofl is
mosaxl eoba umZimes mdgomareobaSi yavdaT Cayenebul i.
aRni Snul is gaTval iswinebidan gamomdinare, social -
demokratiul i organizaciis guriis komi tetis gadaw-
yvetil ebiT, yaCaRebis wi naaRmdeg daundobel i brZol is
aucil ebl obis Sesaxeb Sesabamisi dadgenil eba iqna
miRebul i. am faqtTan dakavSirebi T, yaCaRTa umetesobam
komi tetis wevrTa wi naaRmdeg SurisZiebis formas mi ma-
rTa. am mxriv gansakuTrebi T sergo Tayai Svil i, Savi S-
vil i, xinTibiZe da sxvebi gamoirCeodnen. isini ara mar-
to adgil obrivi sofl is mosaxl eobas Zarcvavdnen (i p-

aravdnen saqonel s), aramed, zafxul obi T baxmaroze mi-
maval damsvenebl ebsac ayaCaRebdnen. social - demokra-
tiul i partiis (menSevikebis) guriis komitetis gadaw-
yveil ebiT, nebismeri saSual ebebiT maTi al agmva val o-
dia goguaZesa da mis j gufs daeval a. rogorc irkveva,
mZarcvel - yaCaRTa winaaRmdag ganxorciel ebul i umka-
cresi RonisZiebebis Sedegad, bevrma maTganma guriis
teritoria datova da mezobel regionebsi gadainacv-
l a. aRniSnul ma faqtma, guriis gl exkacobaSi v.goguaZis
avtoriteti kidev ufro gazarda da sazogadoebis Tval -
Si banditizmsa da usamarTi obis winaaRmdag Seuri-
gebel mebrZol ad warmoaCina. xazgasmiT unda aRiniS-
nos v.goguaZis brZol a saqonl is qurdebis mi marT. mi si
Zal isxmeviT, baxmaro da axl omdebare saZovrebi, gansa-
kuTrebiT guria_ aWaris midamoebi, saqonl is qurdebi-
sgan iqna gawmendil i.

1916 wl is maisSi, sofel guTurSi yaCaRebTan Serki-
nebis dros, v.goguaZe marcxena fexis muxl Si daiWra.
Wril oba mZime aRmoCnda im Tval sazrisiT, rom tyviam
muxl is `CaSka- daumtvria. v.goguaZis mogonebebSi da-
wvril ebiTaa saubari im umZimesi samkurnal o procedu-
ris Sesaxeb, romel ic mas eqimebma muxl is operacia-
sTan dakavSirebiT Cautara. mi si pirvel i mkurnal i **so-
fl is eqimi gabriel arobel iZe iyo. Semdeg mariam
xomeriki mkurnal obda.** 1916 wl idan v.goguaZeze ram-
denadac gansakuTrebul i Zebna gamocxadda, megobrebma
igi sof. WanWaTidan **sof. samebaSi farmavcet mixako
el iaZis oj axSi gadamal es.** garkveul i mosazrebebi dan
gamomdinare, 1917 wl is ianvaridan v.goguaZe sof. amaR-
l ebaSi gadaiyvanes. imave wl is 10 marts igi mi sma Tana-
mebrZol ebma Tbil isSi qirurg g.muxaZesTan waiyvanes
saoperaci od. 20 marts pirvel i operacia gaukeTes, xol o
28 marts meore operacia. mi uxedavad amisa, naoperacie-
bi fexi moxril i da meore fexTan SedarebiT 10 santi-
metriT mokl e darCa. Zvl is special istma germanel ma
eqimma hofmanma, v.goguaZes moxril i fexis gasworebas

Sepirda da 1917 wl is 10 mais, wviviS Zval ze special uri operacia gaukeTa. imave eqimis daskvniT, fexis srul ad aRsadgenad meore operacia aucil ebl obas warmoadgenda. igi mas Semdeg unda gakeTebul iyo, roca Wri- l oba Sexorcdeboda da val odia siarul s SeZl ebda. qveyanaSi swrafad cval ebadma pol itikurma proceseb- ma, v.goguaZes germanel eqim hofmanTan meore operaciis gakeTebisa da fexis srul ad aRdgenis SesaZl ebl oba ar misca. axl o megobrebis zemoqmedebi dan gamomdinare, pol itikur procesebSi misi aqtiurad monawil eobis faqti maqvs mxedvel obaSi.

amrigad; 1)axal gazrdobis umZimesi wl ebis (moj ama- giridan qarxnis muSamde) safexuris gavla da rusu- l i armiis rigebsi samsxuri, val odia goguaZisaTvis cxovrebis umkacres gamocdas warmoadgenda. baqo_ aj ikabul is sarkinigzo xazze vagonis gamcil ebl ad muSaobam da social _ demokratiul i partiis (menSe- vikebi) l iderebTan daaxl oebam, partiul saqmianoba- Si aqtiurad CarTvam, v.goguaZes pol itikur asparezze gamosvl isa aqtiurad moqmedebis SesaZl ebl oba mis- ca; 2)ami erkavkasiis social - demokratiul i organiza- ciebis mier regional uri SeiaraRebul i razmebis Se- qmna da mis meTaurad v.goguaZis dani Svna mi znad isaxa- vda: a)muSebisaTvis iaraRis xmarebisa da samxedro saqmis swavl ebas; b)mefis xel isufli ebis damxobisaTvis Sesabamisi safexuris momzadebas; g)rkinigzaze social - demokratebis kontrol is dawesebas; d)pol iciis ma- Ral CinosanTa daSinebas, damsmen_ j aSuSebis, yaCaRebi- sa da mZarcvel ebis mimarT umkacresi RonisZieebis gatatrebas; 3)social - demokratiul i partiis (menSe- vikebi) guriis regional uri komitetis muSaobaSi 1910 wl idan v.goguaZis monawil eobam, misi, rogorc pol i- tikuri moRvawis Camoyal ibebaSi garkveul i rol i Sea- srul a. guriaSi TavSefarebul i yaCaR- mZarcvel Ta winaarmddeg v.goguaZis xel mZRvanel obi T ganxorciel e- bul ma pragmatul i xasiaTis RonisZieebma, adgil o-

briv mosaxl eobaSi misi avtoriteti maqsimal urad gaz-
arda. igi guri is gl exkacobaSi bandi tebis, qur debisa
da usamar TI obis wi naaRmdeg mebrZol pi rovnebad iqna
aRiarebul i.

Tavi II

gaboli Sevekebuli rusuli afTarispiri (Tbilisi dakargviT, saqarTvelo yvel afers kargavda)

1917 wl is 25 oqtombers (7 noemberi) ruseTSi momx-darma saxel mwifo gadatrial ebam da Zal aufl ebis bol Sevekebuli xel Si aRebam, amierkavkasiaSi moqmedi pol itikuri partiebi arCevanis winaSe daayena: sabWoTa ruseTi, andamoukidebl adsvl a. am SemTxvevaSi, swori gadawyvetil eba iqnamirebuli. mxedvel obaSi maqvs amierkavkasiis muSaTa, jariskacTa da gl exTa deputatebis sabWos armasrul ebeli komitetis 1917 wl is 26 oqtombris rezolucia, sadac bol Sevekebuli 25 oqtombris aqti mkacrad iyo dagmobili.¹ poziciis aseTi formi Toficial urad dadasturebis paral el urad, regionSi simSvidisa dastabil urobis SenarCuneba aucil ebl obas warmoadgenda. am mimarTuli ebit pragmatuli nabiji 1917 wl is 11 noembers gadaidga. mxedvel obaSi maqvs amierkavkasiis politiki partiaTa da samxedro uwyebaTa gaertianebuli TaTbiri. mis muSaobaSi aqti urad monawile obdnen: a) amierkavkasiis regionSi moqmedi Titqmis yvela politiki Zal a; b) amierkavkasiis Tavdacvis komitetisa da kavkasiis armii samxedro sabWos warmoadgenlebi (general i prJevalski, general i Ievandovski, general i Iebedinski, general i mdivani, polkovniki axmetel aSvili). mirebuli gadawyvetilebiT, ruseTis damfuZnebeli krebitsvis arCeuli deputatebis bazaze, amierkavkasiis droebiti mmarTvel obiti organo_ amierkavkasiis komisariati unda Seqmniliyo.² amis Sesaxeb imave wl is 15 noembers Sesabamisi brZanebac iqnamirebuli. arniSnuli organos erT-erT mTavar amocanad, regionSi mosal odneli safrTxis asacilebeli RonisZiebebis droul ad gatareba warmoadgenda. qarTul

istoriografiaSi dadasturebul ia, rom qarTvel i da rusi bol Sevikebi, ramdenadac amierkavkasiis gasabWoebiTyvnen dainteresebul ni, maTi mxridan regionSi xel ovnurad Seqmnil i anarqia garduval i iyo. am sakiTxs, amierkavkasiis social - demokratiul i organizaciebisa da Tbil isis komitetis, Tbil isis muSaTa da jariskacTa deputatebis sabWos aRmasrul ebel i komitetis 1917 wl is 25 da 28 noembris sxdomebze gansakuTrebul i yuradReba dauTmo. Tbil isSi wesrigis dasamyarebl ad da simSvidis SesanarCunebl ad, miRebul i rezoluciebi, adgil obriv xel isufl ebas Sesabamisi RonisZiebis gatarebas aval debul ebda. mi Tumetes, qarTvel i bol Sevikebis mier gazeTebSi (`brZol a-, `kavkazski raboCi-) gamoqveynebul publ ikaciebSi, amierkavkasiis mTavroba `raRac TaTbiris- Seqmnil ad iqna gamocxadebul i da am fonze, mis winaaRmdog brZol a pirvel xarixovan amocanadiyo miCneuli. imavdroul ad, rus jariskacebSi maTi mxridan permanentul i xasiaTis agitacia mimdinareobda_ amierkavkasiis ruseTisgan Camocil ebisa da damoukidebl obis gamocxadebis manipul irebiT. bol Sevikebis aseTi moqmedeba, mi zanmiarTul xasiaTs atarebda da frontze mdgari rusi jariskacebis gaRizianebase iyo gaTvl il i. im SemTxvevaSi, Tuki rus jariskacebs amierkavkasiis komisariatის kontrrevol uciurobaSi, nacional izmSi da ruseTisadmi mtrobaSi daarwmunebdnen, amierkavkasia samoqal aqo omis safrTxis winaSe aRmoCndeboda. osmal eTis frontze mdgari rusi jariskacebis meSveobiT, misi gasabWoeba garduval i gaxdeboda. aseT rTul pirobebSi iseTi meqanizmis Semuaveba iyo saWiro, romelic regionSi wesrigis damyarebis da mosal odnel i safrTxis neutral izebis garantias Seqmnida.

qarTul istoriografiaSi dadasturebul ia, rom TavdacviTi saqmის organizeba, qarTvel ma social - demokratebma (menSevikebi) iTava da yofil i jariskacebis bazaze samxedro SenaerTebis Seqmna gadawyvita. am mxriv,

gansakuTrebul yuradRebas val iko j uRel isa da al e-qsandre dgebuaZis aqtiuri moqmedeba iqcevs. aRni Snul faqtTan dakavSirebiT, Tav is mogonebebSi val odia goguaZe wers: `CemTan movidnen val iko j uRel i da al e-qsandre dgebuaZe da gadmomces, rom Tavdacvis sabWos dadgenil ebiT Sen unda wamoxvide CvenTan samwyobroxel mZRvanel obis gasawevado. me maT ganvucxade; yavar-j niT mosiarul e meomari ar gamogadgebaT- meTqi. maT mi pasuxes: sasaxl eSi karg binas mogcemT, eqimic iqiv-ll is Tav is droze da unda wamoxvideo. me winaaRmdego- ba ar gavuwie. saRamos Camsves avtomobil Si da sasaxl eSi mSvenier binaze mimiyyanes.- es faqti imaze me- tyvel ebs, rom val odia goguaZe pirvel i saj ariso SenaerTis_`wiTel i gvardiis-, SemdegSierovnul i gvar- diis mSenebl obis saTaveebTan idga da misi srul y- ofil ad formirebis saqmeSi l omis wil i qonda Seta- nil i.

dokumenturi masal iT dasturdeba, rom im etapze, yve- l aze saimedo da swrafi reagirebis erT- erT samxedro SenaerTs_ gvardia warmoadgenda. Seqmnil i urTul esi pol itikuri situaciidan gamomdinare, erovnul i saj ari- so qvedanayofis Seqmna garkveul finansebTan da ami- erkavkasiis frontis sardl obis keTil i nebis gamov- l inebase iyo damokidebul i.³ aRni Snul is gaTval iswi ne- bidan gamomdinare, qarTul i pol itikuri speqtris yura- dReba, moxal i seebi sagan gvardiis Seqmnaze iqna gadata- nil i. marTalia, gvardiaSi gawevrianebis msurvel Ta raodenoba droTa ganmavl obaSi izrdeboda da wrT- nis procesic warmatebiT mimdinareobda, magram, misi SeiaraReba did sirTul eebTan iyo dakavSirebul i.

amerkavkasiis regionSi bol Sevi kebis gaaqti ureba da farTomasStabiani gamosvl ebisatvis samzadisi, qarTu- l i social - demokratiis (menSevikebi) l iderebs prag- matul i nabij is gadadgmis aucil ebl obis winaSe ay- enebda. am mxriv, gansakuTrebul yuradRebas Tbil isis muSaTa da j ariskacTa deputatebis sabWos aRmasrul e-

bel i komitetis 1917 wl is 29 noembris dadgenil eba iqcevs. am dokumentiT, `wiTel gvardias~ arsenal is aReba daeval a.<sup>4</sup> am sapasuxismgebl o saqm is Sesrul eba val odia goguaZes mi andves. aRni Snul faqtTan dakavSi rebiT, 1918 wl is dekemberSi gazeT `erTobaSi~ dabeWdil v.goguaZis mogonebaSi_ `axl o warsul idan~ vkiTxul obT: `pirvel xanebSi Zi ier mZime pirobebSi gvixdeboda amxanagebs muSaoba. teqnukurad did dabrkol ebas ganvicdi diT. sakmao iaraRi Cven ar mogvepoveboda, iaraRis sawyobi_ arsenal i ki Cvens mowinaaRmdegeT eWiraT... arsenal is dakaveba 29- 30 noembers pirvel i aqti iyo saxal xo gvardiis energiul i moqmedebisa. am dRidan Caeyara safuZvel i didi miznis ganxorciel ebas da saxal xo gvardia mTel i wl is ganmavl obaSi mterTan brZol aSi arasodes ar damarcxebul a, qedi ar mouxria.-

am mniSvnel ovan faqtTan dakavSi rebiT, cnobil i mwerl isa da sazogado moRvawis ioseb imedaSvil is publ - ikaciaSi_ `ganaxl ebul i sicocxl e-- Si vkiTxul obT: `savadmyofoSi mwol iare val odia goguaZe... j er arc ki iyo gankurnebul i, iRI iaSi Sedgmul i j oxebiT Zvliivs adgamda fexs roca Savrazmel ma rusebma revol uciis wi naaRmdeg moZraoba daiwyes, Tbil isis Tofxanas daeufi nen... saWi ro iyo maTi Zal iT aReba, magram vis unda ndoboda revol ucioneri mTavroba, Tu ara... brZol aSi gamobrZmedil s xal xis erTgul Svil s. revol ucionur ma mTavrobam TiTqos ynosviT mi agno aseT kacso da v.goguaZes mi andes Tbil isis Tofxanis aReba. revol uciis am erTgul ma Svil mac val iko j uRel isa da al eqsandre dgebuaZis miwveviT 1917 w. Tavi mouyara Tbil isel 130 Segnebul muSas, Seadgina wiTel i gvardia, Wrii obi sgan gankurnebul ma j oxebze dayrdnobil ma, erTxel ki dev moagona wiTel gvardias revol ucioneris moval eoba, wargzavna da Tofxanas al ya Semoartyevina. burusiani saRamo iyo. odnav cioda, Tofxanis mi damoebSi srol a ismoda, mTel i qal aqi gu-

l is fancqal iT el oda ra moxdeboda... erTi dRe- Ramis gaxurebul i brZol is Sedegad wiTel ma gvardiam mTel i Tofxana aiRo da Tavisi wiTel i droSa amayad gadmoafrial a. es iyo samSobl os ganTavisufI ebisa da demokrati is gamarj vebis aSkara brZol is dasawyisi.-⁵

Cems mier motanil i es vrcel i amonaweri, mxatvrul formebsi im saocari Tavdadebisa da Seupovrobis warmocenas isaxavs miznad, romelic v.goguaZis Sinagan cnobierebasi iyo cakirul i. pirovnebas, romel sac samSobl osa da momaval i Taobebis xval indel i dRis ukeTe-sobisaTvis, piradi sicocxle da janmrTel oba samsxve-rpl oze miqonda. aqedan gamomdinare, vj uRel i da al .dgebuaZe arCevanis gakeTebsi ar Semcdaran. isic gasaTval iswinebel ia, rom axl adSeqmnil i gvardiis xel -mZRvanel obam, windaxedul eba im Tval sazrisiTac gamoiCina, rom amierkavkasiis frontze arsebul i j avSanmatarebl ebis Tavmoyra moaxdina da im etapze es uaRresad mniSvnel ovani sabrZol o manqana_`wiTel i gvardiis- Stabis daqvemdebarebasi moaqcia. am mimarTul ebiT gansakuTrebul i iniciativa val odia goguaZem gamoiCina. misi saocari Zal isxmevis Sedegad, yvel aj avSnosanis Semadgenl oba ZiriTadad qarTvel i jariskacebiTi qna dakompl eqtebul i, roml ebic v.goguaZis gankargul ebiT moqmedebden.

imave v.goguaZis gansakuTrebul damsaxurebad unda CaiTval os sabrZol o vaznebis da qvemexebis yumbareb- isgan dacariel ebul i arsenal is Sevsebis faqtic. doku- menturi masal iT dadasturebul ia, rom Tbil isis arse- nal Si 900 cal i tyviamfrqvevi da zarbaznebi iyo, mag- ram arcerTi maTgani saTvis Sesatyvisi vaznebi da yumb- arebi ar aRmoCnda. omis msvl el obis dros, amierkavkasiis sardl obis brZanebiT, zarbaznis Wurvebi, SaSxanisa da tyviamfrqvevebis vaznebi, 1915_ 1916 wl ebSi al eqsan- dropol sa da sariyamiSi iqna gatani l i. Seqmnil i urTu- l esi situaciis gamosworebis erTaderT saSual ebas,

al eqsandropol idan da sariyamiSi dan vaznebi sa da yumbarebi Camotana warmoadgenda. am metad sapaSux-ismgebl o saqmis Sesrul eba amierkavkasi is komisariat- ma j avSnosani matarebl is meTaurS v.goguaZes daaval a. dasaxul i amocanis Sesrul eba, garkveul wil ad somxeb- is Tanxmobasac saWi roebda. am SemTxvevaSi gadamwyvet rol s amierkavkasi is erTiani mTavrobis arseboba asr- ul ebda. meore mxriv, mTavarma Stabma, vaznebi sa da yumb- arebi sanacvl od, somxebS 30 tyvi amfrqvevi s mi cema Se- pir da. v.goguaZis mier al eqsandropol idan 1918 wl is 9 marts 6 vagoni tyvi amfrqvevi s vaznebi iqna wamoRe- bul i, xol o sariyamiSi dan 24 vagoni zarbazni s yumba- rebi da manqanis nawil ebi. aRni Snul i sabrZol o masa- l is am raodenobi T argamotanebi s somxebis mcdel oba, v.goguaZis mtkice xasi aTma da moxerxebul ma moqmede- bebma gadafara.

am faqtTan dakavSi rebi T, 1918 wl is dekemberSi sa- qarTvel os samxedro ministr gr.gi orgaZesTan pirad saubarSi v.goguaZem ganacxada: `ueWvel ia, Tqvenc mogex- senebaT sariyamiSi s damxobis dros, sei mma rom mi brZa- na, iqedan Cveni saxel mwifo qonebi s gamotana. roca es qoneba momqonda, gumbSi somxebi gadameRobnen gener- al nazarbegovis gankargul ebi T, didi s j arit qonebi s warTmeva momindomes, magram maT warbi ver Semaxre- vi nes da bewvic ver wamarTves.~ dasaxul i operacia_ `vaznebi sa da yumbarebi s wamoReba~_ warmatebi T iqna ganxorciel ebul i. amis Semdeg, al eqsandropol is da sariyamiSi s i araRis sawyobebidan qarTvel ebi sTvis somxebS arcerTi rusul i vazna da yumbara ar mi ucia. dokumenturi masal iT dasturdeba, rom saqarTvel os Sei araRebul i Zal ebi, 1918 wl is april idan 1921 wl is 25 Tebevli s CaTvl iT, v.goguaZis mier wamoRebul i zemoaRni Snul i rusul i vaznebi Ta da zarbazni s yumb- arebi T awarmoebda brZol as qveyni s dauZinebel i mtre- bi s_ mezobel i saxel mwifoebis samxedro SenaerTebi- sa da bol Sevi kuri aj anyebebi s wi naaRmdeg.

xazgasmi T unda aRini Snos, rom arsenal is aRebam, sabrZol o masal iT (vaznebi, yumbarebi) Sevsebam da j avSnosan matarebl ebze gvardiis xel mZrvanel obis ufl ebis gavr cel ebam, gvardiis nawil ebis maRal doneze SeiaraRebas Seuwyo xel i. am faqtma, bol Sevikebi wonasworobi dan gamoiyvana da gazeT `brZol aSi- (# 62) gvardiis xel mZRVanel obis winaaRmdeg cil ismwamebl uri weril ebi dabeWdes. erTi ram dabej iTebiT SeiZl eba iTqvas, arsenal is aRebiT, j avSnosani matarebl ebis dapatronebi T da gvardiis SeiaraRebiT, bol SevikTa mi er Cafiqrebul farTomasStabian gamosvl isaTvis mzadebas da saqarTvel os gasabWoebis mcdel obas frTebi Seekveca. Zal Ta bal ansi, qarTul i social - demokratiis (menSevikebi) upi ratesobi T warimarTa. am saqmeSi val odia goguaZes gansakuTrebul i damsaxureba miuZRvis. momxdari faqti `pol itikuri xasiaTis nabij s warmoadgenda. igi bol Sevikebis SeiaraRebul i mxardamWerebi-sadmi ara mar to fizikur dapir ispirebas iTval iswinebda, aramed saqarTvel os mosaxl eobaSi maT ideol ogiurgani araRebasac isaxavda mi znad.-⁶

iararis sawyobis_ arsenal is gvardiis xel Si gadacemam, gvardiis wevrTa raodenobis zrdis aucil ebl obis sakiTxi daayena. am mimarTul ebiT gadadgmul nabij s, Tbil isSi wesrigis damyarebisa da qal aqis usafrTxoebis garantiis SeqmnisaTvis myari safexuri unda moemzadebina. Sesabamisi samuSaos Catarebas iTval iswinebda ami erkavkasiis komi sariatis mowodeba. am dokumentis, pirvel ebi guriis regionis mosaxl eoba gamoexmaura. mxedvel obaSi maqvs 1918 wl is 3 ianvars ozurgetSi gamarTul i xal xmraval i mitingi, romel ic moxal - iseTa bazaze Seqmnil i razmis Tbil isSi gasacil ebl adiyomowyobil i. moxal iseTa razms misasal mebel i sityviT mimarTes: m.sabaSvil ma (social - demokratiul i partiis guriis komitetis saxel iT), v.Rl ontma (ozurgetis qal aqis Tavi), ap.wul aZem, d.qarcivaZem, razmis saxel iT isaubra et.cecxl aZem da r.xomerikma. im period-

is presis masal ebis mixedviT irkveva, rom ozurgeT-
idan Tbil isSi gamgzavrebul moxal iseTa razms, l anCx-
uTis da Coxatauris moxal iseTa razmebic SeuerTdnen.
gurul ebis am razms, mTavrobis sasaxl esTan ofic-
ial uri daxvedra mouwyves. razmis wevrebs si tyviT mi-
marTes: noe Jordani am, noe rami Svil ma, akaki Cxenkel ma,
val iko j uRel ma, val odia goguaZem. am Sexvedraze razmis
erT- erTma wevrma et.cecxl aZem ganacxada: `Cven movediT
revol uciuri wesrigis dasacavad da yvel ani mzad varT
Sevasrul oT Cvenze dakisrebul i moval eoba.-

saqarTvel os garSemo mimdinare rTul i pol itikuri
procese bis fonze, guriis regionidan samSobl os damc-
vel moxal iseTa bazaze razmis Seqmnas ara mar to pol it-
ikuri, aramed ideol ogiuri datvirTvac gaaCnda. aRni Sn-
ul i faqti, saqarTvel os sxva regione bis mosaxl eobi-
sadmi garkveul i formiT samSobl os damcvel Ta ri geb-
Si nebayofl obi T Cadgomi saken mowodebasac war moadg-
enda. im mi zni T, rom gurul ebis wamowyebas farTo rezo-
nansi mi scemoda, am mxriv Sesabami si samuSao iqna Catar-
eul i. mxedvel obaSi maqvs aRni Snul i razmis Tbil isSi
gamarTul i kreba da momxdari faqtis presis furcl ebze
safuZvl ianad gaSuqeba.

oficial urad gamoqveynebul i masal ebis mixedviT
irkveva, rom gurul ebis razmis 5 ianvris krebis Tavmj -
domared, imave razmis wevri epi fane cecxl aZe iqna arc-
eul i, xol o mdi v nad varl am Wanturi Svil i. am SemTxv-
evaSi, gansakuTrebul yuradRebas krebis monawil eebis-
admi val odia goguaZis mimarTva iqcevs. `amxanagebo!
Cven gamogvistumra guriam centrisken im mi zni T_ amb-
obda v.goguaZe, rom ukanasknel sisxl is wveTamde ve-
brZol oT revol uciis mtrebs! xel i SevuyyoT wesiere-
bis aRdgenas qal aqSi da sxv. da Cvenc gaaTkecebul i
energi iT vebmebi T revol uciis ferxul Si da aRTqmas
vdebT, rom ar davi xevT ukan aravi Tari qarcecxl is wi-
naSe, ukeTu ukanasknel i iqneba mimarTul i revol uciis
sasikvdil od.- aq erT metad mniSvnel ovan faqtorsac

unda mi vaqci oT yuradReba. mxedvel obaSi maqvs termini
 `revol ucia da misi gadarCena.- erTi SexedviT, dRevan-
 del i gadasaxedi dan es gamonaTqvamebi zogi erTebisTvis
 saqil iko an Rimil is momgvrel i SeiZl eba gaxdes. mag-
 ram, vinc im periodis saqarTvel os pol itikuri cxov-
 rebis urTul es procesebSi siRrmi seul adaa Caxedul i,
 kargad aqvs Seswavl il i maSindel i saqarTvel os mos-
 axl eobis (masis) Sinagani fsiqol ogiuri ganwyoba, udaod
 dameTanxmeba, rom zemoaRni Snul i terminol ogiit sa-
 ubari, masis `xel Si ayvanis-, fsiqol ogiurad mowinaaRm-
 degis (bol Sevikebis) dasapirispirebl ad da xval inde-
 l i dRis ukeTesobis imediT brZol isunarianobis ga-
 sazrdel ad iyo gamoyenebul i. im SemTxvevaSi, Tuki
 bol Sevikebisgan revol uciis daterorebis mcdel obis
 aRkveTas droul ad moaxdendnen, amierkavkasiis regi-
 oni bol Sevikur safrTxes aicil ebda, rac saqarTvel osa
 da misi mosaxl eobis ZarCva- rbevisagan gadarCenasac
 warmoadgenda. am fonze Tuki ganvixil avT `revol uci-
 is gadarCenis- terminol ogias, masSi saqarTvel os gada-
 rCenis cnebac iyo Cadebul i. amis damadasturebl ad
 osmal eTis frontidan gabol Sevikebul i rusi jarisk-
 acebisagan Seqmnil i safrTxewarmoadgenda, romel sac
 qvemoT dawvril ebiT Sevexebi. imave krebam 6 sakiTxi
 ganixil a. 7 kacis Semadgenl obiT (epifane cecxl aZe,
 gabriel goguaZe, giorgi Cixl aZe, al eqsandre CxaiZe, isak
 uruSaZe, petre CxaiZe, severian kekel ia) guriis razmis
 komiteti airCia. imave krebis gadawyvetil ebiT, danar-
 Ceni 5 sakiTxis ganxil va da Sesabamisi dadgenil ebis
 SemuSaveba, razmis zemoaRni Snul komitets daeval a. ko-
 mitetis gadawyvetil ebiT, razmi aTeul ebad, oceul ebad
 da aseul ebad iqna dayofil i. TiToeul i maTganis meTa-
 urebad, imave razmebi dan yvel aze gamocdil i pirovnebebi
 dani Snes. guriis gaerTianebul i razmis meTaurad poru-
 Ciki s.xuxunai Svil i iqna arCeul i. im etapze guriis ra-
 zmi imave komitets daqevemdebara. Cems mier mopovebu-
 l i masal ebis mixedviT, guriis razmis bazaze, metyvi am-

frqveveTa qvedanayofi Camoyal ibda. kote imnaZis wi-
nadadebiT, imave razmi s Semadgenl obidan j avSnosan ma-
tarebel ze rCeul i axal gazrdebi iqna gagzavni l i. j av-
Snosani matarebel i faqtobrivad guriis regionis ax-
al gazrdebisgan dakompl eqtda.

saarqivo masal ebidan irkveva, rom j avSnosani ma-
tarebel is # 4-is Semadgenl oba im etapze 60 kacs
Seadgenda. gansakuTrebul yuradRebas is faqti iqcevs,
rom aRni Snul i j avSnosani s wevreb ad 4 Zma goguaZeebi
(val odia, al fesi, noe, mel enti) iricxebodnen. am faqt-
Tan dakavSirebiT Jurnal `eSmakis maTraxis- kore-
spodenti statiaSi_`j avSnosani matarebel i # 4- werda:
`mTel i j avSnosani erT mtkice oj axs warmoadgens da
am oj axis 60 axal gazrda, j anRoniT aRsavse wevri, xi-
bl avS mnaxvel s Tavisi simtkiciT, erTsul ovnebiT,
keTil Sobil uri TvissebebiT da nakisri saqm is ganu-
sazRvrel i siyvarul iT. TiToeul i wevri am oj axisa
agretve savsebiT emorCil eba am oj axSi danyarebul
disciplinas, vinaidan icis, rom xel mZRvanel i rkinis
matarebl isa TviT cxovrebi s qarcecxl Si nawrTobi
val odia goguaZe da agreTve misi sami Zma maTTan er-
Tad iziarebs Wirsac da l xinsac am saerto oj axis-
as. oTxi Zma: val odia, al fesi, noe da mel enti gogvaZe-
ni TiTqos simbol os warmoadgenen am mSveni eri revol-
ucionuri oj axisas.⁷ rogorc masal ebidan irkveva,
goguaZeTa am oTxeul s mogvianebiT mexuTe wevri_ val o-
dias meuRl e nametia berZeni Svil i_ goguaZisa SeuerTda.
es imas ni Snavs, rom saba goguaZis oj axidan saqarTve-
l os usafrTxoebis sadaraj oze 5 adami ani idga. rac
Seexeba val odias mexuTe Zmas, amis Sesaxeb cnobil i
sazogado moRvawe apol on wul aZe werda: `oTxi Zma
goguaZeni (val odia da Zmebi misi) Tu gareTibrZvian,
mexuTe Zmas Toxi uWiravs xel Si, oj axis is amagrebs da
Zmebs am iT amxnevebs, amave dros adgil obrivi skol is
mzrunvel ic aris.~

zemoT motanil i faqtebi imis naTel i dadasturebaa,

rom sofl isa da qveynis interesebs, saba goguaZi s oj axi SesaZl ebl obis maqsimumis gaRebiT emsaxureboda, rac im umZimes periodSi i SviaTobas warmoadgenda.

roca j avSnosani matarebel is Sesaxeb vsaubrobT, pivel i rigis amocanas, misi saStato erTeul ebisa da SeiaraRebis donis garkveva warmoadgens. amis Sesaxeb sayuradRebo monacemebs Seicavs Cems mier mikvl eul i dokumenti, roml is mixedviTac irkveva: 1)j avSnosani matarebel is saStato erTeul ebis raodenoba; 2)j avSnosan matarebel ze mosamsaxure personal is xel fasebis mocul oba; 3)j avSnosani matarebel is SeiaraReba. rac Seexeba uSual od dokuments, masSi gamokveTil i formiTaa dadasturebul i:

a)j avSnosani matarebel is Semadgenl oba:

1)matarebel is xel mZRvanel i_ 1; 2)umcrosi oficeri- 2; sul 3 oficeri.

3)medicinis eqTani_ 1 (xel fasi_ 230 man.); 4)ferSal i_ 2 (TiToeul is xel fasi_ 260 man.); 5)memizne_ 2 (TiToeul is xel fasi_ 230 man.); 6)qvemexze mosamsaxure_ 6 (TiToeul is xel fasi_ 200 man.); 7)ufrosi metyvi amfrqveve unter oficeri_ 2 (TiToeul is xel fasi_ 260 man.); 8)umcrosi metyvi amfrqveve unter oficeri_ 6 (TiToeul is xel fasi_ 330 man.); 9)rigiTi metyvi amfrqveve_ 8 (TiToeul is xel fasi_ 200 man.); 10)ufrosi qveiTi unter oficeri_ 1 (xel fasi_ 260 man.); 11)umcrosi qveiTi unter oficeri_ 1 (xel fasi_ 230 man.); 12)rigiTi jariskaci_ 30 (TiToeul is xel fasi_ 200 man.); 13)mzareul i_ 2 (TiToeul is xel fasi_ 200 man.); 14)mweral i_ 1 (xel fasi_ 230 man.) 15)daml agebel i_ 1 (xel fasi_ 200 man.); 16)xel osani_ 1 (xel fasi_ 230 man.); j avSnosani matarebel is 67 mosamsaxuris Tviuri anazRaurebi sTvis saWi ro Tanxa Seadgenda 13550 maneTs.

b)j avSnosani matarebel is mosamsaxureebi:

1)memanqane_ 2; 2)moadgile_ 2; 3)konduqtori_ 3; 4)tel egrafisti_ 1; 5)gzis xel osani_ 1; 6)gamcil ebel i_ 1. sul 10 kaci. sul 77 kaci.

**g)j avSnosani matarebel is razmis Stabis Semadgenl o-
ba:**

1)razmis ufrosi_ 1; 2)razmis ufrosis moadgil e_ 1;
3)adiutanti_ 1; 4)sameurneo nawil is xel mZRvanel i- 1;
5)saartil erio teqnkis saqmis mcodne_ 1; 6)tel e-
grafisti_ 1; 7)sul oficrebi_ 6; 8)ufrosi mweral i_ 1
(xel fasi_ 260 man.); 9)umcrosi mweral i_ 2 (TiToeul is
xel fasi_ 230 man.); 10)Sikriki da yaraul i_ 2 (TiToeul
is xel fasi_ 200 man.); 11)sawyobis ufrosi_ 1 (xel fa-
si_ 260 man.); 12)sul jariskacebi_ 6; sul saxel faso
anazRaureba TveSi_ 1380 man.

d)j avSnosani matarebel is SeiaraReba:

1)samTo qvemexi_ 2; 2)tyvi amFrqvevi_ 10; 3)SaSxana da kara-
bini_ 76; 4)pistol eti_ 30; 5)xanj al i_ 22; 6)xiSti_ 6;
7)saraketo SeiaraReba_ 2; 8)binokl i_ 6.

**e)j avSnosani matarebl is razmis SeiaraRebis saxeoba
erTeul is dasaxel ebiT;**

1)xiSti_ 6; 2)pistol eti_ 9; 3)SaSxana_ 6; 4)binokl i_ 4.

oTxive matarebl is Stati:

1)oficrebi_18; 2)jariskacebi_ 262; 3)mosamsaxure per-
sonal i- 42; 4)oficrebis yovel Tviuri anazRaureba_
14400 man. 5)yvel a nawil is yovel Tviuri gamokveba_ 45360
man. 6)mosamsaxureebi Tvis saponi_ 280 man. 7)j avSnosan
matarebel ze mosamsaxure jariskacebis yovel Tviuri
Senaxva_ 73248 man. 8)matarebel is Senaxva (ganaTeba, msub-
uqi SekeTeba)_ 280 man. 9)sakancel ario nivTebi_ 140
man. 10)wel iwadSi razmis Senaxva_ 1.478408 man. 11)oTx-
ive matarebel is mosamsaxureTa Senaxva wel iwadSi_
1.497960 man.

sul _ 2.976368 maneTi.

aRniSnul i faqtobrivi masal a imis naTel i dadas-
turebaa, rom j avSnosani matarebel is formireba, misi
srul i SeiaraReba sol idur finansur xarj ebTan iyo
dakavSirebul i. rogorc Cans, im etapze amierkavkasi is
mTavrobam Sesabamisi Tanxebi gamoyo da j avSnosani
matarebel i # 4, sxva j avSnosan matarebl ebTan erTad

მოქოვნილ ებისაებრ იკნა უზრუნველყოფილი. ამ მიმართული ების გატარებულის რონისზიება იმ მოსალოდნელი საფრთხიდანაც იყო განპირობებული, რომელსაც ბოლშევიკები უმზადებდნენ საკარტელის ოსტორცის ზემოთა მკონდა არნისნული, რუსეთის კომუნისტური პარტიის ამერიკაკასიის საოლკო კომიტეტის მიზანს, თბილისის არება და საკარტელის ოსტორცის საბოეობა უარმოადგენდა. ამ კანაფიკრის შესასრულებლად ადგილობრივი ბოლშევიკური ორგანიზაციები დაფინანსებას საბოთარუსეთიდან რეზობდა. მისი განსაკუთრებული გააქტიურება, ოსმალეთთან ერზინჯანსიდადებული საზავო ხელშეკრულების (1917 წლის 5 დეკემბერი) და საომარი მოქმედებების შეწყვეტის შემდეგ დაიწყო. ამერიკაკასიის და კონკრეტულად საკარტელის ბოლშევიკური ორგანიზაციების მიდრეხილ, ხელსაყრელი მომენტის გამოყენებას მაქსიმალურად ცდილობდნენ. მხედველობასი მაყვსიარსისა და სარიამისის ფრონტიდან რუსი ჯარისკაცების სამსობლობის (რუსეთის) დაბრუნების გაოტურად დაწყებული პროცესი. შემგნული მზიე პოლიტიკური სიტუაცია და ესელონების რკინიგზის ხაზით რუსეთის მიმართული მოზრაობის დაწყება, თბილისის განსაკუთრებული საფრთხის წინაშე აყენებდა. ამ შემთხვევასი პირველი რიგისა გასათვალისწინებელი რკინიგზაზე მათარებლით მათი მოზრაობის რეალური სამარსრუტო გზა (სარიამისი-იარსი-ალეკსანდროპოლი-ალავერდი-სულავერი-სანდარი-ნავთიური (თბილისთან ახლოს)-ფოილი-არსტაფა-თაუზი-ზეგამი-სამკორი-ელიზავეტპოლი). ოსტორცის ზემოთა მკონდა არნისნული, ბოლშევიკების ამოკანას, ნავთიურსი მოსული შეიარაღებული რუსი ჯარისკაცებისათვის თბილისისკენ მიმართული ების მიცემა უარმოადგენდა.

სრულად რომ უარმოვიდგინოთ თურა საფრთხის წინაშე იმყოფებოდა თბილისი და მისი მოსახლეობა, ამ მიზნით შესაბამისი ფაქტობრივ მასალას მოვიტანდა თავად მკითხველმა განსაზრვროს, გაბოლშევიკებულის და დამსული სამხედრო ესელონების ღალატის შესვლის შემთხვევასი, რამდგომარეობასი არმოცნობოდა თბილისის მოსახლეობა და სრულიად საკარტელის ოსტორციო მარკივო მასალის მონაცემებ-

ის მიხედვით, სარიამის სივრცეებიდან მოხსნილი და სამ-
თო კვანძების თვითნებური დაშლის რისკი 7000 რუსული კაცი
ბოლო წლებში თბილისის ასობლივად მოამზადდა. რაც შეეხება
სივრცეებიდან დემობილიზებული თავდაცვითი ძალები,
ბოლო წლებში იარაღის კვანძი 9000 კაცი დააყენა. რსდმ
ამიერკავკასიის ბოლო წლებში ორგანიზაციების საოპერატიული
კომიტეტის მიერ მომზადებული გეგმის მიხედვით, სამხედრო
ესელების თბილისის სეველურ სივრცეებში დაკარგული
დასაცხერესი, ოსებისა და სომხების თვითნებური დაშ-
ლის უნდა დაწყებული იყოს.⁸

ცემის მიერ შემოტანილი რაოდენობრივი მონაცემების
მიხედვით ტუქვიმის ებთ, იმეტაზე ბოლო წლებში, ამიერ-
კავკასიის მთავრობის მიერ აღიარებული 16
თავდაცვითი რუსული კაცი დაიღუპა. ისიც გასა-
ტყობინებელია, რომ საუბრების შემთხვევაში, ამ დაშ-
ლის უნდა დაწყებისა და ოსების მოხალისეთა რაოდენობის
დადგენა. ეს იმას ნიშნავდა, რომ დაკარგული, რუსული -
სომხური - ოსური თვითნებური დაშლის პოლიგონად
იქცეოდა და რაც მთავრად, საკარტველი ოსი სივრცეებში
სპირეზა და სამოქალაქო ომი გარდუღებული გახდებოდა. მოსა-
ლი ოდნელ და სწრაფად გარდაიქმნა ოსების საფუძველზე,
შესაბამისი პრაგმატიკული გადაწყვეტილებების მიხედვით
იქცეოდა. მიუხედავად, ცნობილი ბოლო წლებში
საუბრები: საუბრები, კუზნეცოვი და პეტრენკო, კაციკაძეები თბი-
ლისში გასაღები ადგილები და მოუდებდნენ და იმავდრო-
ულად დიდხალისებრივი ნადავლის შეზღუდვის პრობლემას
აღივდნენ. ასეთ რთულ ვითარებაში, საკარტველი ოს
ეროვნული და საბჭოთა დაშლის შესაგებებო მოუდები
მიმართა. ამ დოკუმენტის ხაზგასმით იყო მიტითებული კვენი-
სტვის ის გარდუღებული კატასტროფა, რომელიც ოსების
სივრცეებიდან მოხსნილი და საბჭოთა იდეოლოგიით და-
ტვირტული - რუსული კაციკაძეებისგან თბილისში დაშლის
და დაკარტველი ოსების დაშლა. `დადგენა_ვკითხული ობ-
მოუდებდა_როდესაც ყოველი დაკარტველი მაქინათი
და დაშლის მოხდას თავისი მოქალაქეებრივი მოვალეობა
სამსობლივ... ვინაშე. დადგენა, როცა ყოველი ტყვენი იარ-

aRiT xel Si daraj ad... daudges sisxl iT mopovebul TavisufI ebas.-⁹

ideol ogiur frontze gaweul i aseTi saxis saagi ta-
cio- propagandistul i saqmi anoba, saqarTvel os mosax-
l eobaze garkveul zemoqmedebas axdenda da bol Se-
vikebis mi zandasaxul obis gamoaSkaravebas uwyobda xel s.
Seqmnil i pol itikuri situacia, sakanonmdebl o xaziT
Sesabamisi pragmatul i nabij is gadadgmas saWi roebda.
am mxriv, qarTvel i social - demokratebis (menSevikebi)
I iderebma windaxedul eba gamoiCina. mxedvel obaSi maqvs
muSaTa, j ariskacTa da gl exTa deputatebis sabWos am-
ierkavkasi is samxareo centris gaerTianebul sxdomaze
(1918 wl is 4 ianvari) miRebul i gadawyvetil eba_ eS-
el onebis ganiaraRebis Sesaxeb. marTalia, am dokumen-
tis miReba aucil ebl obiT iyo ganpirobepul i, magram
misi Sesrul eba udides sirTul eebis daZl evas saWi roeb-
da.

exeboda ra aRni Snul sakiTxs, gr.I orTqi faniZe Tavis
mogonebebSi werda: `gareSe mterTan brZol aSi wamx-
darma armiebma saqarTvel os winaaRmdeg gani z axes
frontis gaxsna. rodesac rusi muJiki gareT raime usia-
movnebas, marcxsa da damci rebas gani cdis da amis Sesaxeb
saxl Si brundeba aryiT an braziT mTvral i, vai maSin
misi oj axisa da col Svil is bral i da es vai da viSi
unda daeyenebina mas saqarTvel osTvis, swored im dros,
rodesac Cven da somxis xal xs mTel i erovnul i en-
ergii s mokrefa marTebda, raTa ubrZol vel ad ar daeT-
moT TavianTi sxel is axal i nawil i im osmal eTisaTvis,
romel ic umisodac saukuneTa ganmavl obaSi fl obda
da fl obs Cveni miwa- wyl is did nawil s. ami tom pirve-
l yovl isa saWi ro iyo saqarTvel os gawmenda gaxrwni-
l i frontis Cirqisgan, rom saxel daxel od axal i Zal a
darazmul iyo da sakuTeri RoniTa da droSiT dadgo-
moda win samxreTidan mozRvavebul mters. saSinel i
gansacdel is xana iyo qarTvel i da somexi xal xisaTvis..
maT ar gaaCndaT sakuTari samxedro organizacia da

teqnika, ar qondaT finansebi.~¹⁰

am vrcel amonawerSi kargadaa danaxul i is gamanad-
gurebel i dartya, romel ic osmal eTis frontidan sam-
Sobl oSi mimaval i braziT aRvsil i rusi jariskacebi-
sgan moel oda saqarTvel os. moaxl oebul katastro-
fas, Sesatyvisi winaRobis gamwevi meqanizms SemuSaveba
sWirdeboda. am SemTxvevaSi, saqarTvel os erovnul i
sabWos l iderebi da amierkavkasiis komisariati mowo-
debis simaRI eze aRmoCnda. pirvel xarixovan amocnad,
marbiel i Seiararebul i `brbosgan- Tbil isis dacva wa-
rmoadgenda. osmal eTTan saomari moqmedebidan da
Seqmnil i umZimesi pol itikuri situaciidan gamomdinare,
yofil i jariskacebis bazaze axal i samxedro SenaerTe-
bis formireba udides sirtul eebTan da drois faq-
torTan iyo dakavSirebul i. am kritikul momentSi, qal a-
qis xval indel i dRis bedi, brZol isunariani TiToeu-
l i moqal aqis entuziazms unda damyareboda. mi Tumetes,
frontidan wamosul i 16 eSel oni, qal aqSi SeSvebas da
mTavrobis gadadgomas moiTxovda. am sakiTxTan dakavS-
irebiT, uaRresad saintereso faqtebia motanil i gen.
giorgi mazniaSvil is mogonebebSi. rogorc irkveva, ami-
erkavkasiis mTavrobis Tavmj domares e.gegeWkors igi
masTan miuwvevia da Tbil isis dacvis uzrunvel yofa
dauval ebia. am faqtis Sesaxeb g.mazniaSvil is mogonebeb-
Si vkiTxul obT: `saqm is dayovneba ar SeiZl eboda. me,
rogorc Zvel mxedars, romel mac samxedro samsaxurSi
gavatate 30 wel iwadi... jarisa da xal xis fsiqol ogia
kargad mqonda Seswavl il i. vicodi, rom yovel jarisk-
acs Tan mihqonda patara skivri, frontze naSovni bar-
gi_ barxaniT savse da cxadia, gzaSi... didi xniT SeCere-
ba miSTvis sasurvel i ar iyo. meore mxriv, advil i iyo
maTi Secdena propagandisa da nadavl is dapirebiT,
saWi ro iyo saCqaro zomebis miReba.

dauyovnebl iv mivedi korpussis StabSi, movaxsene kor-
pusisa da Stabis ufrosebs Cemi saubari mTavrobis
Tavmj domaresTan. gaimarTa TaTbiri romel zedac miRe-

bul i iqna Cemi winadadeba: 1) eTxovos mTavrobis Tavmj - domares, raTa gaigzavnos eSel onebTan mosal aparakebl adramdenime oratori_ del egati, roml ebmac gafrTx- il eba unda miscen, rom Tu eSel onebi daapi rebdnen gadmobargebas matarebl idan, maT autexdnen zarbazne- bidan srol as da araferis gziT ar miscemden gad- mobargebis saSual ebas; 2) gaigzavnos TiTo batarea maxa- Tas mTaze da soRanl uRis qedze, sadac, rogorc xel is gul ze, mosCanan eSel onebi da Tu eSel onebma daapi res tfil isisken wamosvl a, dauSinon zarbaznebi.-¹¹

Tadarigi im Tval sazrisiTac iqna daWeril i, rom eSe- l onebi dakmayofil ebul ni iqnen sakmao raodenobis su- rsaTiT, tansacml iT da cxenis sakvebiT. imavdroul ad, noe ramiSvil is iniciativiT, kaxeTidan dauyovnebl iv iqna gamowveul i j avSnosani matarebel is ufrosi_ rot- mistri evgeni afxazava. imave e.afxazavas daeval a, ga- ZRoL oda 16 eSel ons da misi wevrebi saTvis sadgureb- Si matarebl ebidan gadmosvl is saSual eba ar mieca. marTal ia, daval eba miRebul i iqna, magram 16 Sei araRebu- l i eSel onis erTi j avSnosanis eki paJisagan gako- ntrol eba TiTqmis SeuZl ebel i iyo. aRni Snul i sirTul e- ebis gaTval iswinebidan gamomdinare, e.afxazavam eSe- l onebis etapobrivad gani araReba gadawyvi ta. am mxriv, pirveli safexuri sadgur agtagl iaSi iqna mis mier mosinj ul i. 1918 wl is 6 ianvars, aq mdgomi sami eSel o- nis xel mZRvanel obas i araRis Cabarebis kategoriul i moTxovna wauyena. eSel onebis sardl obam es ul tima- tumi uaryo. mdgomareobis garTul ebis da eSel onebis wevrTa gaRizianeblis Tavidan acil ebis mizniT, amier- kavkasi is mTavrobis uSual o miTi TebiT, rkinigzis sadg- ur yarai azSi eSel oneblis gani araRebi saTvis evgeni afx- azavas Tavi unda Seekavebina da el izavetpol isken maTi gamgzavreba uzrunvel eyo. Cems mier mopovebul i masal ebiT irkveva, rom yarai azis rkinigzis sadgurSi mdgomi j avSnosani matarebel is ufrosis evgeni afx- azavasa da eSel oneblis xel mZRvanel obas Soris mol a-

parakebis CasaSI el ad, bol Sevicebi jariskacebis amxedrebas cdil obdnen. am mimarTul ebiT aqtiur saagitacio_ propagandistul saqmi anobas cnobil i bol Seviki noe I eJava eweoda. aRni Snul sakiTxTan dakavSirebiT, gazeT`erTobaSi- dabeWdil publ ikaciaSi\_`eSel onebis mier datyvebul ni- im mol aparakebis procesebzea yuradReba gamaxvil ebul i, romelic j avSnosani matarebel is xel mZRvanel obasa da eSel onebis warmomadgenel ebs Soris mimdinareobda. imavdroul ad, dawvriI ebiTaa gadmocemul i bol Sevikuri ideol ogi iT eqstazirebul i jariskacebis uaryofiTi damokidebul eba del egaciis wevrebisadmi. mxedvel obaSi maqvs maTdami`sixl is msmel ebisa da moRal ateebis- SeZaxil ebiT Sexvedra. evgeni afxazavas mxridan kategoriul i gafrTxil ebis miuxedavad, n.I eJava Tavis saqmi anobas ganagrZobda. amis Sesaxeb imave publ ikaciaSi xazgasmi Taa miTitebul i. tribunaze asul ma n.I eJavam, ganacxada: `mTel i Cemi cxovreba WeSmaritebisatvis vibrZodi da ai es batonebi (Cven mogvi Svira xel i_ noe cincabaZe, vl asa mgel aZe) burJuazi is warmomadgenel ni arian. amaT qarTul ad gamafrTxil es, rom TqvenTvis simarTI e ar meTqva, magram me amas ar vizam. Cemi val ia simarTI e giTxraT da getyviT kidec... j avSniani matarebel i savsea yaCaRebiT, maT undaT jariskacebs... yvel aferi waarTvan. mogiwodebT i araRi ahyareT j avSnian matarebel s, Tu arada brZol iT dai morCil eT.- am mowodebis Sedegi imaSi mdgomareobda, rom mol aparakebaze misul i j avSnosani matarebel is del egacia daapatimres, 50 yazaxisa da erTipol kovnikis zedamxedvel obiT yaraias sadgurisaken gamoistumres. aRni Snul i faqti imis dadasturebaa, Tu ra maRal doneze muSaobda bol Seviki agitatorebi da TiToeul i maTi sityva ra did zemoqmedebas axdenda Sel onebis wevrebze. zemoaRni Snul is miuxedavad, eSel onebis xel mZRvanel obasTan mol aparakebam Sedegi gamoiRoda isini rkinigzis sadgur yaraidan_ el izave-tpol is mimarTul ebiT gamgzavrebas daTanxmdnen. am

sakiTxTan dakavSirebiT, el izavetpol Si mdgari cxenosani korpusis meTauris pol kovnik maRal aSvil is saxel ze evgeni afxazavas mier gagzavnil depeSaSi (1918 wl is 7 ianvari) vkiTxul obT: `modis xuTi SeiaraRebuli eSel oni qvemexebiT, Sei pyres sabWos wevrebi, movdivar j avSnosani matarebel iT winaaRmdegobis gasawevad. gTxovT daxmarebas yovel i gvareobis iaraRiT.-¹²

Cems mier mopovebul i masal ebiT dasturdeba, rom 8 ianvars evgeni afxazava rkinigzis sadgur SamqorSi Cavida da iq mdgomi oTxi eSel onis ganarareba moaxdina. am faqtTan dakavSirebiT, Samqoridan gamogzavnil SetyobinebaSi vkiTxul obT: `sadgur Samqorsa da dal ars Sua j avSniani matarebel i sdgas, ris gamoc dal arSi aTi samxedro matarebel ia gaCerebul i. Samqoris mxriT dgas j avSniani matarebel i, TaTrebi pol kebis da partizanul i razmebis ori matarebel i. baqos Svidi del egatis monawil eobiT, pol kebis da razmebis ufrosis maRal ovis da j ariskacebis warmomadgenl ebs Soris mol aparakebaa iaraRis ayris Sesaxeb... xmebi gavr-cel da, rom oTxma eSel onma ukve Caabara iaraRi da saqme mSvidobian saxes Rebul obs. ganjidan aqstafamde yovel gvare moZraoba Sewyvetil ia.- yuradReba unda mi vaqci oT im garemoebasac, rom im etapze Samqor_ dal ars Soris 10 eSel oni iyo gaCerebul i, roml is eki paJis radenoba 20 aTas kacs Seadgenda. am umZimes si tuaciaSi, erTaderT gamosaval saSual ebad evgeni afxazavam eSel onebis sar dl obasTan i sev mol aparakebis gza airCi a.

rac Seexeba Semdgom etapze sadgurSi Semosul eSel onebs, misma xel mZRvanel obam iaraRis Cabarebaze sastiki uari ganacxada. aRniSnul sakiTxTan dakavSirebiT, sayuradRebo cnobebis Seicavs vl asa mgel aZis mier partiul TaTbirze 1918 wl is 16 ianvars gakeTebul i moxseneba. am uaRresad sayuradRebo dokumentSi sru-l adaa aRweril i is anarqiul i procesebi, romel ic im etapze SamqorSi mimdinareobda. mxedvel obaSi maqvs, eSel onis j ariskacebis da musl imanTa razmebis urT-

ierT dapirispireba, misi ganmapirobel i mizezebi (j ariskacebisatvis iaraRis Zal iT warTmeva). rac Se-
exeba eSel onebisadmi eafxazavas damokidebul ebas, imave
v.mgel azis moxsenebaSi vkiTxul obT: `Samqoris Sesasv-
l el Si, xidTan didi brZol a gaCaRda. eafxazavas aq
j ariskacebis nawil isaTvis aeyara iaraRi... Znel i gamo-
sarkvevia, Tu ra pirobekSi swarmoebda mol aparakeba.
amboben, afxazavas moTxovnaze eSel onebs uari uTqvamT
iaraRis ayraze. eSel onebis ufross winadadeba miucia
afxazavasTvis movil aparakoTo. rogorc afxazavas, ise
eSel onebis xel mZRvanel obas TeTri droSa auweviaT
maRl a, magram am dros j ariskacebs moul odnel ad gaus-
vriaT zarbazni dan. Aafxazavas Seuni Snavs, roca j avS-
nian matarebel s zarbazans umiznebdnen da ras Svre-
bi T amaso, SesZaxa Turme, magram ver moaswro j avSni ani
vagonis karebis savsebiT mixurva. zarbaznis yumbaram
imsxverpl a igi da ramdenime misi razmel i. musl imaneps
am dros autexiaT saSinel i srol a j ariskacebisatvis.
gaCaRda brZol a. Tu ra saSinel eba datrial da, es Zne-
l ia gadmosacemad.-

Cems mier motanil i es vrcel i amonaweri imis dadas-
turebaa, rom mosal aparakebl ad afxazavas mxridan 9
ianvars gadadgmul i samSvidobo nabiji, eSel onebis
xel mZRvanel obam daarRvia da eafxazava muxanaTuri
meTodis gamoyenebi T mokl a. masTan erTad dai Rupa eaf-
xazavas ori uaxl oesi TanaSemwe_ makaraSvil i da maya-
Svil i. rac Seexeba eSel onebis damsxvrevas, 200 j arisk-
acis daWrasa da 600- is mokvl as, igi SeiaraRebul i mu-
sl imanepisa da eSel onis j ariskacTa urTierT Seta-
kebis Sedegs warmoadgens. am SemTxvevaSi, SeiaraRebul ma
musl imanma j ariskacebma, mol aparekebis dasawyebad
SeTanxmepis darRveva da evgeni afxazavas sikvdil i
ar apatia eSel onebis sardl obas. evgeni afxazavasa
da misi TanamebrZol ebis daRupvis gamo, isini eSel oneb-
is Semadgenl obisgan sisxl is aRebas kategoriul i fo-
rmi T moitxovdnen. am faqtis si swores, gazeT `erTo-

baSi~ dabeWdil i ori dokumentic adasturebs. 1)Samqoridan 10 ianvars amierkavkasiis rkinigzis xel mZRvanel obisadmi gagzavnil i depeSa. `ori saatis ganmavli obaSi_vkiTxul obT dokumentSi_zarbaznebis da ToFebis ganuwyvetel i srol a iyo. auarebel i daWril - daxocil i jariskacebi da TaTrebi eyara. damarcxebuli eSel oni sadgurze dgas da TaTrebi Zarcvaven. semaforis iqiT sadgur bel iarisken mdgom samxedro da samgzavro matarebel s # 4- s Zarcvaven. ganj idan iTxoves saeqimo daxmareba da musl imanTa del egaciis gagzavna, magram amaot. mdgomareoba auwerelia. daWril ebi Cvens Tval win ixocebian, radgan araviTari daxmareba ar aris. gTxovT dauyovnebl iv gamogzavnoT orTqmavl ebi daWril ebis gamosayvanaT, radgan aq mdgomi orTqmavl ebis memanqaneebi da maTi TanaSemweebi daxoces. mogvaqcieT yuradReba, vi Rupebi T, gvxcocaven.~ momxdar faqtTan dakavSirebiT Seqmnil i umZimesi situaciidan gamomdinare, baqos muSaTa da jariskacTa deputatebis sabWos aRmasrul ebel i komitetis wevri artemievi, depeSiT Samqoridan ityobineboda: `j avSnianma matarebel - ma kategoriuli uari Tqva wavides baqosken. musl imanebi j avSniani matarebl is jarTan erTad moqmedebs mimaval i eSel onebisTvis iaraRis ayris saqmeSi. Cven winadadeba miveciT musl imanებს Tavi daenebebinaT, magram isini ar dagvTanxmdnen. aqstafaSi Svidi eSel oni dgas. mogveciT gankargul eba rogor moviqceT.~ 2)10 ianvars ganj idan pl axovis mier baqoSi gagzavnil depeSaSi aRniSnul i iyo: `Tbil issa da baqos Soris tel egrafis muSaoba Sewyda. arcerT centrTan kavSiri ar gvaqvs da qiurdamiridan gatyobinebT, rom Samqorsa da dal ars Sua 9 ianvars moxda Setakeba TaTarTa pol ks da mimaval eSel onebs Soris, radgan maT ganiaraRebas axdendnen. bevri mokluli da daWrilia. j avSniani matarebel i zarbaznebiT daamtvries, gaZarcves da cecxli waukides samgzavro matarebel s # 4- s. mgzavrebi da jariskacebi Tavzardacemul ni gairant-

nen. vinc cocxal i gadarCa da mi aRwia sadgur Samqors, iqedan daWril ebTan erTad ganj aSi gagzavnes. ganj aSi 7 ianvridan sdgas safosto matarebel i # 3, evl axSi ki # 2. orive baqoSi unda davabrunoT. brZol is adgil ze ganj idan gai gzavna matarebel i eqimebiT da sani trebiT daWril ebis wamosayvanaT da matarebl is # 4- is dasaxmarebl ad... brZol is adgil as ganj idan gaemgzavra musul imanTa organizaciebis del egacia xocva_ JI etis SesaCerebl ad da brZol is Sedegis gamosarkvevad.-

aRniSnul i dokumentidan irkveva: a) samxedro eSel onebis xel mZRvanel obis mxridan SeTanxmebis darRvevis da j avSnosan matarebel ze ganxorciel ebul i moul odnel i Tavdasxmis gamo, musul imani j ariskacebis SurismaZiebel i qmedeba; b) aRniSnul i tragedia uSual od sadgur SamqorSi ki ara, sadgur Samqorsa da dal ars Soris arsebul monakveTze momxdara. amis dadasturebas imave depeSaSi dafiqsirebul i faqtic warmoadgens. `vinc cocxal i gadarCa da mi aRwia sadgur Samqors,- vkiTxul obT dokumentSi- iqedan daWril ebTan erTad ganj aSi gagzavnes-; g) momxdari faqti winaswar gamiznul qmedebas ar warmoadgenda. sabWouri istoriografiis mier Samqoris tragediis amierkavkasiis mTavrobisadmi gadabral eba, istoriis fal sifikaciis el ementebS Seicavs. Cems mier motanil i dokumenturi masal iT kargad Cans, rom samxedro eSel onebis j ariskacTa gaRizianeba da maTi mxridan SeTanxmebis darRveva, rscmp (b) amierkavkasiis samxareo komitetis mier gamoyofil i propagandistebis saqmi anobis Sedegs warmoadgenda. am tragediis ganmapirobel i safexuris momzadebaSi_ bol Sevikebs I omis wil i aqvT Cadebuli. am dapi rispirebis Sedegad warmoqmnil konfliqts Seewiraj avSnosani matarebel is uSi Sari, mtkice nebi-syofisa da brZol is kritikul momentSi riskze wamsvl el i Stab- rotmistri evgeni afxazava. simamacis gamo, igi 9 ordeniT iyo daj il dovebul i (maT Soris: wmindagiorgis saxel obis ori oqros da ori vercx-

I is j vari T, wmi nda anas ordeni T, wmi nda vl adimiri s
 ordeni T, wmi nda stansi avskis ordeni T, ori vercx-
 l is medl iT_ mefe nikol ozis gamosaxul ebi T). aseTi
 uSi Sari pirovnebis dakargva, erovnul i gvardi isa da
 gansakuTrebi T axl adSeqmnil i j avSnosani matarebl ebis
 Semadgenl obisTvis udides danakl is warmoadgenda.
 qarTul istoriografiaSi dadasturebul ia, rom 1918
 wl is 9_ dan 12 ianvris CaTvl iT, j avSnosani matarebe-
 l is eki paJTan erTad, qarTul i j aris nawil ebma bol Se-
 vikebis agitacias ayol il i rusi j ariskacebis 5 eSe-
 l oni ganai araRa SamqorSi. am operaciis Sedegad, eS-
 el onis Semadgenl obas 15000 Tofi, 70 tyvi amfrqvevi, 20
 zarbazani da sxva saxis samxedro aRWurvil oba Camo-
 arTves, romel ic Tbil isis arsenal Si iqna gagzavni-
 l i.¹³ am saqmeSi l omis wil i j avSnosani matarebel is
 xel mZRvanel s evgeni afxazavas da mis TanamebrZol ebs
 miuzRvis. dokumenturi masal ebidan dasturdeba, rom
 evgeni afxazava, masavi T uSi Sarma da Seupovarma mebr-
 Zol ma, isev l anCxuTis mkvidrma val odia goguaZem Ca-
 anacvl a da osmal eTis frontidan wamosul i gabol Se-
 vikebul i Seiararebul i eSel onebisgan Tbil isis dacvis
 avangardSi Cadga.

SamqorSi ganviTarebul ma movl enebma, amierkavkasiis
 mTavroba izul ebul i gaxada garkveul i formiT komp-
 romisze wasul iyo da osmal eTis frontidan wamosul
 l i eSel onebis gani araRebaze uari eTqva. amasTan dakav-
 Si rebi T gansakuTrebul juradRebas amierkavkasiis komi-
 sariatis 1918 wl is 19 ianvris dadgenil eba iqcevs.
 igi yvel a pol itikuri partiebisa da organizaciebis
 warmomadgenl ebTan SeTanxmebi T iqna miRebul i. masSi
 xazgasmiT iyo aRniSnul i: radgan axl adSeqmnil i j aris
 nawil ebisaTvis saWi roa i araRi, amierkavkasiis komi-
 sariati mimarTavs im j aris nawil ebs, roml ebi c Seiar-
 arebul ni frontidan saxl Si midian, Tavisi nebi T gada-
 scen kavkasiis j arebs zedmeti i araRi, xol o ukeTu is-
 ini am winadadebaze uars ityvian da ar moisurveben

iaraRis datovebas, maT neba eZl evaT es zedmeti iaraR-
ic Tan waiRon. yvel a ufrosebs da organizaciebs eva-
l ebaT yovel mxriv daxmareba aRmouCinon mimaval eS-
el onebs.- brZanebis formiT, es dokumenti amierkavkasi-
is rkinigzis xel mZRvanel obas, yvel a adgil obriv ko-
mitetebis da amierkavkasiis rkinigzis l iandagis ufro-
sebs daegzavna. rogorc vxedavT, aRniSnul i brZanebi dan
gamomdinare, frontidan wamosul i eSel onebis mxridan
iaraRis datoveba maT nebasurvil ze iyo damokidebu-
l i. igi yovel gvaxi saxis Zal datanebiTi meTodebis ga-
moyenebas krZal avda. es mxol od im SemTxvevaSi, Tuki
eSel onebis msvl el oba SemuSavebul i wesebisa da usa-
frTxoebis maqsimal urad dacvis CarCoSi moTavsdebo-
da. am brZanebis oficial urad gaxmovanebam da masSi
dasmul i moTxovnebis Sesrul ebam, ganj idan eSel oneb-
is el izavetpol is mimarTul ebiT yovel gvaxi incin-
dentis gareSe gangzavrebis SesaZl ebl oba Seqmna. mi-
uxedavad amisa, mdgomareobas TaTris SeiaraRebul i ra-
zmebi arTul ebda im Tval sazrisiT, rom maT mizans
eSel onebis maqsimal uri ganiaraReba da iaraRis datac-
eba wadmoadgenda. TaTarTa razmis SesaCerebl ad adgi-
l obrivi revol uciuri komitetebi uZl urni iyvnen. es
garemoeba SeiaraRebul TaTrebs Tavisufal i moqmedeb-
isken ubiZgebda. aRniSnul sakiTxTan mimarTebaSi im
etapze Seqmnil i dokumenturi masal ebidan kargad Cans
Tu ra mZime mdgomareobaSi aRmoCnda azerbaijanis ter-
itoriaze moZravi eSel onebis wevrTa Semadgenl oba.
amasTan dakavSirebiT, gansakuTrebul yuradRebas gan-
jis revol uciuri komitetis mier 1918 wl is 16 ianvars
Tbil isSi gamogzavnil i depeSa iqcevs. 16 ianvars mi-
maval i eSel onebis matarebel s # 14- s sadgur zaza-
l iaze Tavs daesxa TaTrebis SeiaraRebul i brbo_ vkiTx-
ul obT dokumentSi_ da moindoma iaraRis ayra. matare-
bel i l iandags acda da daimtvra. bevria mokl ul i da
daWril i. am ambavma eSel onis j ariskacebs Tavzari dasca,
Tavis nebiT aZl even iaraRs da rac ki Tan aqvT. ganj is

droebiTi revoluciuri komiteti sTxovs eSel onebs iaraRi Caabaron amierkavkasiis centris warmomadgenel s da mostxovos mas yaraiazidan sadgur l iaqamde uvnebl admgzavrobis garantia. l iaqis iqeT saSiSi aRarafe-ria. winaaRmddeg SemTxvevaSi rkinigzis mosamsaxureni adgil ebs dastoveben.-

miuxedavad imisa, rom amierkavkasiis komisariatma eSel onebis ganiaraRebis aucil ebl oba mizansuwonl ad cno, TaTrebi mxridan eSel onebze Tavdasxmis gaxSirebam da iaraRis masobrivad datacebam, eSel onebi saTvis iaraRis CamorTmevis aucil ebl oba daayena. zemoaRni Snu- l i dokumenti, eSel onebis xel mZRvanel obis mimaRT am mimaRTul ebiT nabij is gadadgmi s mowodebasac warmoad- genda. imave dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom ul uxanl u_ naxicevanis gzaze eSel onebi saTvis uaRre- sad saSiSi situacia Sei qmna. mdgomareobis mowesri ge- bis mizniT, adgil obrivi xel isufl eba, amierkavkasiis komisariats j avSnosani matarebl is dauyovnebl iv gag- zavnas sTxovda. anal ogiuri mdgomareoba iyo Seqmni- l i sadgur aRstafaSi, dal aiarsa da SamqorSi. arsebu- l i urTul esi situaciis ganmuxtvis mizniT, daval eba j avSnosani matarebel i # 4- is xel mZRvanel s val odia goguaZes mi eca. am faqtTan dakavSirebiT 1918 wel s gazeT `erTobaSi - gamoqveynebul v.goguaZis mogonebaSi `axl o warsul idan- vkiTxul obT: `didi brZol a gadavitaneT TaTrebtan ganj is mxareze eSel onebis gacil ebi s dros. mTel i Tavianti energi iT da TavgamodebiT CvenTan er- TadibrZodnen rkinigzel i amxanagebi... gavi stumreT eSel onebi. darbevas gadavarCineT rogorc dedaqal aqi, ise sxva dabebi.-

dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom osma- l eTis frontidan wamosul i Seiararebul i eSel oneb- is meore nakadis amoZraveba 1918 wl is Tebervl idan daiwyo da Tbil isi isev safrTxis winaSe aRmoCnda. miTumetes, cnobil i bol Sevi kebi (kuznecovi, Saumiani, petrenko da sxvebi) eSel onebis wevrebs Tbil isze

gamosal aSqrebl ad mouwodebdnen. gansakuTrebi T didi safrTxe Sei qmna 1918 wl is 4 Teberval s. maTi mcdel obis mi uxedavad, Tbil isze gamol aSqrebl bol Sevikuri gegma Cai fuSa. aqedan gamomdinare, isini iZul ebul ni gaxdnen baqos mi marTul ebi T gamgzavrebaze daTanxmebul iyvnen. amierkavkasi is komisariat is mi Ti Tebi T, frontidan wamosul i eSel oneblis mgzavrobis usafrTxoeba j avSnosani matarebel is xel mZRvanel obas daeval a. sadgur navTI uRidan mesamase versze mdgomi eSel oneblis 4 Teberval s baqosken gaemgzavrnen. am SemTxvevaSi, yvel aze didi safrTxe musl imanTa Seiararebul i razmeblis moulo dnel i Tavdasxmebi T emuqreboda TiToeul eSel obns. aRniSnul is gaTval iswinebidan gamomdinare, j avSnosani matarebel is eki paJi morigeobit, 24 saat is ganmavl obaSi sabrZol o mdgomareobaSi imyofeboda. Seiararebul i azerbaijanel i mosaxl eobis gan eSel oneblis wevrTa usafrTxoebis garanti is Sesaqmnel ad, j avSnosani matarebel i # 4- is eki paJi yvel afers akeTebda. xel sayrel i pirobeblis maqsimal urad gamoyeneblis mi zni T. aseT faqtebs, mogvianeblis v.goguaZe Semdegnairad ixsenebda: `saTanado del egaciebTan erTad 4 Teberval s gavemgzavret eSel oneblis Tan erTad. pirveli i Rame gavaTieT sadgur Tauzsa da dal ars Sua. vinaidan am gzaze wyvil i l i andagia, Cven saSual eba gvqonda Rame mudmiv gvevl o eSel oneblis gverdi T da Tval yuri gvedevneblis maTTvis, Cvenma aseTma moqcevam eSel oneblis Cvendami megobrul i damokidebul eba Seqmna da ukve kargis Tval iT dagviwyes cqera.- dokumenturi masal iT dasturdeba, rom Samqor_ el izavetpol is monakvetis gavl a val odia goguaZis j avSnosan matarebel s brZol iT mouxda. mxedvel obaSi maqvs adgil obrivi Seiararebul i azerbaijanel i mosaxl eobis Tavdasxmis faqtebi eSel oneblis ze, ris gamoc, eSel oneblis 15 wevri mZimed daiWra. amasTan dakavSirebi T v.goguaZe imave memuar ebSi wers: `eSel oneblis mzad iyo qedi moexara brbos winaSe, magram am dros mouswro j avSnosanma da zarbazneblis Ta

da tyviismfrqvevel Ta cecxl iT brbo gafanta, didi zaral ic miayena. am dros cnoba movida, rom wina eSel onebsac autexes srol ao, j avSnosani gaemarTa win da srol iT gza gaukafa yvel a eSel onebs.- arsebul i masal ebidan irkveva, rom j avSnosanma matarebel ma # 4- ma, eSel onebs marTI ac brZol iT gaukafa gza da el iza- vetpol idan sadgur bargubeTamde miacil a. ramdenadac aRniSnul i sadguris Semdeg eSel onebis mgzavrobis usafrTxoebis garantia iyo Seqmnil i, j avSnosanma matarebel ma # 4- ma, romel mac Tavisi moval eoba pirnaT- l ad Seasrul a, ukan Tbil isisken gamobrunda. marTa- l ia, j avSnosani matarebel i da misi eki paJi sadgur dal aramde mSvidobianad movida, magram dal arsa da Zegams Soris arsebul monakveTze, azerbaij anel SeiaraRebul brbos, romel sac safosto matarebel i gaeZarcva, j avSnosani matarebel is xel Si Cagdeba moindoma. dasaxul i miznis gansaxorciel ebl ad, j avSnosanis rel se- bidan Camogdebas Seecada. am faqtTan dakavSi rebi T gazeT `erTobaSi- dabeWdil publ ikaciaSi `j avSnosani matare- bel i # 4- val odia goguaZe werda, rom safosto ma- tarebel is gaZarcvis Semdeg, SeiaraRebul i azerbaij an- el ebis brbo `Cven gvi pirebdnen gamaspi nZl ebas. rki nig- zis ayra ver moexerxebinaT. gzaze gadaedoT didi rel - sis naWeri, riTac undodaT matarebel is damtvreva. es droul ad SevniSneT. gavafrTxil eT memanqane, rom nel i svl iT wasul iyo. aq matarebl idan gadmoxta al fesi goguaZe da rel si gadaagdo. brbom ifiqra dagvnebd- neno da Tofis moRerebiT TandaTan gvi axl ovdebod- nen. brbo oTxas- xuTas kacisagan Sedgeboda. Cven avu- texeT srol a tyviismfrqvevel ebidan da zarbaznebidan. zarbaznebis Wurvebma erTianad wal eka maTi `budka~, sadac rogorc Cans maTi Stabi iyo moTavsebul i. br- bosgan 5 an 6 kaci Tu gadarCa cocxal i.- aseTi umZime- si pi robebis gavl iT Camovi da val odia goguaZis eki pa- Ji Tbil isSi.

urTul esi daval ebis Sesrul ebisa da daRI il obis

miuxedavad, j avSnosani matarebel is # 4- is eki paJi
sabrZol o mzadyofnaSi iyo. ramdenadac im etapze j av-
Snosnebs Soris yvel aze ukeT gamarTul mdgomareoba-
Si j avSnosani matarebel i # 4 iTvl eboda, osmal eTis
frontidan momaval i eSel onebis mxridan Seqmnil i ax-
al i safrTxis ganmuxtvis sakiTxi isev val odia goguaZ-
esa da mis eki paJs daeval a. mxedvel obaSi maqvs 8 Teber-
val s Tbil isidan mesamase versze gabol Sevikebul i 13
eSel onis (ricxviT 15 aTasi kaci) Tavmoyra. am faqtTan
dakavSi rebiT, gazeT `erTobaSi- dabeWdil v.goguaZis
weril Si `j avSniani matarebel i # 4- vkiTxul obT:
`bol Sevikebma ficxl av gaaCaRa muSaoba eSel onebSi
da mouwodebdnen Tbil isze Tavdasxmas komisariat
Camosagdebad. eSel onebs bol Sevikuri rezol ucia gamo-
qondaT, magram, roca saqme wamosvl aze midgeboda, bol Se-
vikebis momxreebi Zal as xedavdnen da ver bedavdnen
wamosvl as. Cveni matarebel i navTI uRSi idga da maT
afrTxil ebda ar wamosul iyvnen. iyo SemTxveva, roca
erTi pol ki daiZra wamosasvl el ad, magram win maT j a-
vSnosani matarebel i Seegeba da winadadeba misca, rom
an i araRi daeyaraT an ukan gabronebul iyvnen. eSel one-
bi ukan gabrunda.- miuxedavad amisa, bol Sevikebis ga-
Zi ierebul i propagandis Semdeg, eSel onebis mxridan
Tbil isze gamol aSqrebis safrTxe isev Zal aSi rCebo-
da. aRni Snul is gaTval iswinebidan gamomdinare, j avS-
nosani matarebel is ufrosma val odia goguaZem 1918
wl is 15 Teberval s, dil is 7 saatze, eSel onebis xel mZ-
Rvanel oba depeSiT gaafRtxil a: `winadadebas gaZi evT
ar gamogzavnoT Tbil is isken arcerTi SeiaraRebul i
j ariskaci. winaaRmdeg SemTxvevaSi maT winaaRmdeg mi-
viRebT yovel gvar zomebs, rogorc Tbil isze Tavdam-
xmel i mtris winaaRmdeg. ar daarRvi oT agreTve adgi-
l obrivi sazogadoebrivi wesrigi.- aseTi mkacri gafrTx-
il ebis miuxedavad, 15 Teberval s gamTeni isas, RamiT
v.goguaZes acnobes, rom eSel onebis erT nawil s Tbil
isSi Sesvl a hqonda ganzraxul i. am mi zniT, 15 Teber-

val s dil is rvis naxevarze 600 SeiaraRebul i j arisk-
 aci navTI uRis sadgurs moadga. v.goguaZesa da j arisk-
 acebis warmomadgenl ebs Soris gamarTul i mol apar-
 akebis Semdeg, isini ukan mesamase versze dabrundnen.
 momxdari faqti dan gamomdinare, v.goguaZem depeSi T me-
 ore gafrTxil eba misca eSel onebis xel mZRvanel obas:
 `ganmeorebiT gaZI evT winadadebas, ar gamogzavnoT
 Tbil isisken arcerTi SeiaraRebul i j ariskaci.- miuxe-
 davad amisa, mdgomareoba imdenad daZabul i iyo, rom
 mcireodeni provokaciis Sedegad, feTqebadi da umar-
 Tavi situaciis Seqmna SeiZI eboda. aucil ebl oba eSe-
 l onebis dauyovnebl iv gamgzavrebas saWi roebda. am Se-
 mTxvevaSi gansakuTrebul i datvirTva, j avSnosani mata-
 rebl is xel mZRvanel is v.goguaZis mxridan maTi usaf-
 rTxo mgzavrobis garantiis pirobam Seasrul a. amas
 xel s meore faqtoric uwyobda. mxedvel obaSi maqvs, Tbi-
 l isSi Zal ismieri gziT Sesvl is uperspeqtivobaSi eSe-
 l onebis xel mZRvanel obis darwmuneba. aqedan gamomdi-
 nare, izul ebul i gaxdnen, baqos gziT ruseTSi gamgzav-
 reba da am mgzavrobis usafrTxoebis garantiis Seqmna,
 erTaderT gamosaval saSual ebad miecni aT. 16 Teberva-
 l s eSel onebi mesamase versidan sadgur Tauzisken da-
 izra. rogorc irkveva, TauzSi maT damatebiTi eSel oni
 SeuerTda. amdenad, v.goguaZe im etapze 14 eSel ons aci-
 l ebda. zemoaRni Snul faqtTan dakavSi rebiT, v.goguaZis
 mogonebebSi sawinaaRmdego cifrebia dasaxel ebul i. mxe-
 dvel obaSi maqvs: a) Tbil isidan mesamase versze eSel oneb-
 is Tavmoysis 8 Tebervl is nacvl ad 15 Tebervl is dasaxe-
 l eba; b) 13 eSel onis 22- mde gazrda da rac mTavaria,
 mesamase versidan eSel onebis gacil ebis drod 16 Tebervl
 is magivrad 17 Tebervl is miCneva.¹⁴ am SemTxvevaSi,
 upiratesoba v.goguaZis mier 1918 wl is 24 Teberval s
 gazeT `erTobaSi- gamoqveynebul publ ikaciaSi `j avS-
 niani matarebel i # 4- motanil faqtebs unda mivani-
 WoT. mi Tumetes, igi momxdari faqti dan 14 dRis Semdeg
 dai beWda, xol o mi si mogonebebi sakmaod mogvianebi T

daiwera.

rac Seexeba sadgur Tauzidan el izavetpol is mima-
rTul ebiT eSel onebis gamgzavrebas, igi 17 Teberval s
dil is 6 saatze ganxorciel da. am faqtTan dakavSire-
biT v.goguaZe wers: `ramdenadac I iandagi oria, Cven
saSual eba mogveca saSiS adgil ebSi paral el urad wav-
sul iyaviT da amiT vicavdiT yvel a eSel onebs. e.i. xan
win gaviCqarebdiT da xan ukan CamovrCebodiT. eSel one-
bi gamarTul i iyo 10 versis sigrZeze. Cven rom al aba-
Sl Si viyaviT, wina eSel oni el izavetpol Si iyo misu-
l i, sadac yvel a eSel onebi SeCerda.-

eSel onebis moZraobis ZiriTad Semferxebel mizezs,
rogorc zemoTac mqonda aRniSnul i, SeiaraRebul i az-
erbaij anel ebis Tavdasxmis paral el urad, imave azer-
baij anel ebis mier el izavetpol is sarkinigzo xidis
dawvac warmoadgenda. am faqtTan dakavSirebiT, v.goguaZis
weril Si `j avSniani matarebel i # 4- vkiTxul obT: `j av-
Sniani gaemarTa xidisken rom cecxl i Caegro da gza
gaewminda. me gankargul eba miveci xidze matarebel i
SeeCerebinaT da cecxl i CaegroT. Cven xidze SevCerdiT
da cecxl is Caqrobas SevudeqiT. am dros mTel ma br-
bom Cvensken momarTa TaviantI Zal ebi da setyvasaviT
mogvayara tyvia. me da ori amxanagi msubuqaT daviWer-
iT. Cven avtexeT srol a zarbaznebis da tyviismfrqev-
l ebiT da brbo savsebiT gavanadgureT. gza gawmendi l i
iyo. Cven SevediT sadgurSi da gankargul eba gaveci,
rom eSel onebisatvis yvel aferi droze daemzadebinaT
da saCqarOT gaeSvaT.- yuradsaRebia is faqti, rom v.go-
guaZem eSel onebis xel mZRvanel oba kategoriul ad ga-
afRTxil a, rom adgil obriv mosaxl eobasTan mimarTeb-
aSi uwesoba ar CaedinaT, winaaRmdeg SemTxvevaSi j avSn-
iani matarebl is eki paJi ar daicavda. maTi mxridan es
gafRTxil eba Sesrul ebul i iqna. isini sadgur evl axa-
mde miacil a j avSnosanma da ukan gamobrunda. 19 Teber-
val s j avSnosani matarebel i # 4 da misi eki paJi Tbi-
l isSi iyo.

Cems mier motani i faqtebi imis naTel i dadasturebaa, Tu ra mZime brZol ebisa da urTul esi dabrkol ebebis daZl evis Sedegad gaxda SesaZl ebel i, osmal eTis frontidan wamosul i gabol Sevikebul i rusul i eSel onebis samSobl oSi_ azerbaij anis rkinigzis gavli iT gastumreba. am saqmeSi qarTul i social - demokratiis (menSevikebi) liderTa Zal isxmevam da azerbaij anis musavaTis partiis maRal CinosnebTan SeTanxmebis miRwevam dadebiTi Sedegi gamoiRo. zemoaRni SnuLi eSel onebis azerbaij anis gaval iT samSobl oSi `gastumrebl ad- qarTvel ma social - demokratebma (menSevikebma) erTiani kavkasiuri `saxel mwifos- mmarTvel obiTi organos_ komisaratis arseboba (Tavmj domare e.gegeWkori) Sesani Snavad gamoiyena. maTi mxridan miRebul ma pragmatul ma gadawyvetil ebebma da qveda rgol is organizebul ad moqmedebam, j avSnosani matarebl ebis sardl ebis (evgeni afxazava, val odia goguaZe) sazrianma gadawyvetil ebebma da saocarma simtkicem, qarTul i j aris nawil ebTan erTad Tbil isi aoxrebas gadaarCina. aRni SnuL sakiTxTan dakavSirebiT, gazeT `erTobaSi- dabeWdil mowinave weril Si `ami erkavkasia da saqarTvel os respublika 1918 wel s- vkiTxuli obT: `Tbil isis ganadgureba ukanasknel i eSel onebis mier bewvze eki da, magram demokratiul i organizaciebis mecadineobiT rkinigzis mimosvla ise moewyo, eSel onebi cota daSoSmindnen da Tavidan agvacil es qveynis aoxrebis, ganadgurebis da bol Sevikebis gabatonebis safrTxე. saSinel ma qartexil ma, romelic sti-qiuris siZl ier iT dagvatyda Tavs, gadai ara da Cvenma qveyanam cota Sveba igrZno.-

im periodis qarTul i pol itikuri speqtris zogier-
 Ti warmomadgenel i am umniSvnel ovanes faqts sasx-
 vaTaSoriso poziciidan ganixil avda. ama Tu im pol i-
 tikuri partiis liderTa mxridan gaweul Zal isxme-
 vasa da TiToeul i samxedro piris damsaxurebis igno-
 rirebas Segnebul ad axdenda. aseTi adami anebis misa-

marTiT, saqarTvel os erovnul i sabWos 1918 wl is 19 Tebevli is sxdomaze noe Jordania oponentebs Seax-senebda: `Cven rom moqmedebis is gegma mi gveRo, romel zedac aq I aparakobda Tedore Ri onti, darwmunebul i unda viyoT, saqarTvel o aqamdis ganadgurebul i iqne-boda. aq mol aparakeT aviwydebaT, rom naxevari mil io-ni rusis j aris aqedan gastumreba saxumaro saqme ar iyo da Sesafe ri saSual eba rom ar gvexmara, samwuxar-od is dagvemarTeboda, rac daemarTa yubansa da sxva adgil ebs. rac Cven SevZel iT am mxriT, sxvam ver moax-erxa, TviT finl andiamac ki da yvel am viciT, rac moyva sxvagan j aris Sinmobrunebas.¹⁵

aRni Snul sakiTxTan mi marTebaSi vinc samecni ero I i t-eraturasa da Sesabamis dokumentur masal ebs kargad icnobs dameTanxmeba, rom qarTvel i social - demokratiis (menSevikebi) erT- erTi I ideri n.Jordania simarTI es ambobda. samwuxarod, maSindel i opoziciuri qarTul i pol itikuri azrovnebis zogierTma warmomadgenel ma, Tbil isis darbevi sagan da saqarTvel os gabol Sevikeb- isagan gadarCenis saqmeSi qarTul i social - demokrate- bis (menSevikebi) damsaxurebis gauferul ebas Seecada. rac Seexeba sabWour istoriografias, aRni Snul i sakiTxi araobieqturi poziciidan iqna Sefasebul i. saqme- Si Cauxedavi zogierTi istorikosi, XX saukunis 20- iani wl ebis bol Sevikuri partiis I iderebisa da sab- WoTa istoriografiis Sefasebebs gazepirebul i I eq- siviT dResac imeorebs. yuradRebis miRma tovebs im uamrav dokumentur masal as, romel ic am sakiTxTan daka- vSi rebiT arsebobs da nebi smieri mkvl evarisaTvi saa xel - mi sawvdomi. maT isic `aviwydebaT- an Segnebul ad `ivi- wyeben-, rom im umZimesi epopeis momswre pirovnebebis mxridan, mi mdinare procesebi dawvril ebi Taa aRweril i da imavdroul ad, garkveul i formiT Sesabamis i Sefase- bacaa gakeTebul i. am SemTxvevaSi mxedvel obaSi maqvs al eqsandre zaqariaZis avtorobiT dabeWdil i publ ika- cia_ `saqarTvel os demokratiul i respubl ika 1917_ 1921

ww~. CvenTvis saintereso sakiTxTan dakavSi rebiT mas-
Si vkiTxul obT: `Cven winaSe dai sva sakiTxi, Tu rogor
gadavarCinoT Cveni teritoria da gansakuTrebiT satax-
to qal aqi Tbilisi da mTavari navsadguri baTumi
ganadgurebisagan... mdgomareoba ki tragikul i iyo. br-
bod gadaqceul rusis j ars saTaveSi Caudgnen bol Se-
vikebi Saumianis meTaurobiT. maT icodnen rom Tbi-
l isSi imyofeboda pol itikuri da samxedro centri
mTel i amierkavkasi isa, romel ic bol Sevikebis winaaRm-
degi iyo. garda Zarcva- gl ej isa, isini jariskacebs
Tbil isis ganadgurebisken mouwodebdnen. kavkasiis
frontis... mTavar sardl obas arc araviTari Zal a ar
hqonda da arc did aqtivobas iCenda... amitom, mTel i
sakiTxebis faqtiurad gadawyveta daeval a saqarTve-
l os erovnul i sabWos samxedro komisi as...

pirvel rigSi movaxdineT ganiaraReba... Cvens terito-
riaze gabol Sevikebul i rusis nawil ebisa, rom zur-
gidan araviTari saSiSroeba ar gvyol oda. ianvar- Teber-
val Si 1918 w. daiwyo dena rusul i frontis j arebis...
magram Tbilisi da baTumi gadavarCineT...

qarTvel i xal xis mTI ianobam, misma Segnebam da sid-
inj em, moxal iseTa razmebma da jariskacebma, **gansakuTre-
biT ki muSebisgan da gl exebisgan Semdgarma wiTel ma
gvardiam, TofiT Tu mitingebiT da wiTel i droSiT
gvi xsnes.**¹⁶

saqmeSi Cauxedavi Tanamedrove zogierTi istoriko-
si, romel ic sabWouri historiografi isa da tyuil ebiT
`datvirTuli- r.gabaSvil is memuarebis zemoqmedebis
`tyeobaSi- imyofeba, gardiis mier afrial ebul am
wiTel droSas dResac aqil ikebs. am adami nebs, safuZ-
vl ianad ver gauazrebia, im urTul es yofna_ aryofnis
periodSi gabol Sevikebul rus jariskacebze Tu ra
fsiqol ogiuri da ideol ogiuri zemoqmedeba moaxdina
zemoaRniSnul ma wiTel ma droSam.

osmal eTis frontidan wamosul gabol Sevikebul ru-
sis jarze zemoqmedebis Tval sazrisiT Tu ramdenad

didi datvirTva qonda wiTel droSas, amis sail ustra-
 ciოდ დავიმოვმებ ეროვნულ _ დემოკრატიულ ი პარტიის ერ-
 ტი ლიდერის **გიორგი გვაზავას** მერ 1929 წელს პარი-
 ზის დაბეჭდილ წერილს_ `საქართველო და ეროვნულ -
 დემოკრატიული პარტია. (წერილი მესამე).- ამ პუბლიკაცია-
 სი ცენტრის საინტერესო საკითხთან დაკავშირებით ვკითხ-
 ვთ: `დრო გამოიცვალა... რუსეთმა ჯვარი გადააგდო
 და ააფრიალა ვიტელი დროსა. აქ კი საქართველი ხალხი
 არმოცნობა ფიქვლი და... გადაუხადა: იმანაც ააფრიალა
 ვიტელი დროსა! და როცა დადგა სასიწროება, როცა ასი
 ათასი მსიერი და თავზე ხელა რეული ლასკარი მოხვდა
 ოსმალეთის ფრონტს და მოადგა ტბილისს, მის ვიტელ დრო-
 სას საქართველომ ვინ დაუენა ვიტელივე დროსა. ტბილი-
 სი გადარცა განადგურებას. ეს იყო დიდი ეროვნული საკმე.
 ტბილისი აკლებით და დაკარგვით რუსები და სომხები
 არაფერს ხკარგავდნენ, საქართველო კი ხკარგავდა ველ-
 აფერს. რა ვკუაა ვიდავოთ იმავე_ არის თუ არა ვესმარი-
 თებანი ჯვარსი, ან ვიტელი დროსასი? დაწახების კრიტერ-
 იუმი სულ სხვავანი ხდევს.~¹⁷

ხაზგასმით მინდა არვინსო, რომ იმ ვნელ ბედობის დროს
 გატარებულ ი რეონის ვიებების და მისი სემსრული ებელი ად-
 ამიანების ნამოკმედარის დაწახების ამოსავალი კრიტერი-
 უმი, მხოლოდ საქართველოს გადარცენასი მდგომარეობდა.
 ამ სემთხვევასი, არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, დასახუ-
 ლი მიზნის შესასრულებლად და მთერზე ფსიკოლოგიური
 ზემოკმედების მოსახდენად მსვიდობიანი ფორმების რა-
 სახეობა იკნებოდა გამოენებულ ი. მთავარი ამოცანა იდე-
 ოლოგიური ომის მოგება და დაუზინებელი მტრისაგან სემარ-
 ტული მახვილის, მისივე ხელით ვარკასი ვაგება ვარმო-
 ადგენდა. ამ საკმესი საქართველი სოციალ - დემოკრატების
 (მენსევიკები) ლიდერების დასახურების იგნორირებამ
 ადამიანების დისკრედიტაციასაც ვარმოადგენს, რომლებიც
 ვარდიელ ტამციეოდენი რაზმებით, საქართველებზე ვარნი-
 სხებულ ი რუსი ვარისკალების პირისპირა რმოცნდნენ (ევგე-
 ნი აფხაზავა, ვალი ოდია გოგუაზე). მაშინ საოცარმა სეუპო-
 ვრობამ, ვარმვარიახობამ და ვარპრაგმატული ვადავყვეთილებე-

ის დროულად მივხვდებით, თბილისში დასრულიდა საკარტველი ოსოების საფრთხე აცხადდა.

არსებითი საკითხი დაკავშირებით, ზაქარია გურული თავის მოგონებებში წერდა: `ნავთიურის მხრიდან ულტიმატუმი მოადგა 15 ათასი რუსის ჯარს, რომელიც იარაღით, ხოლო სიგნიდან თოქის გავრძნას და ყუმბარების გრადუსით და რამდენიმე ათასი კარტველი - სომეხთა დეზერტირებით ავსილი. თბილისში გადაურჩა განადგურების მიზნით, რომელიც ადგილობრივი გარდამიან მოასწრო პოზიციების დაღწევა, ხოლო პროვინციის ბატალიონები დაუყოვნებლივ იკვებებოდა მათ დასაქმებულად. ზველი კარტული ჯარებიდან მას შემდეგ, რაც მათი მუშა პატრიოტი ოფიცრებისა იცავდა თბილისს, უმთავრესად არტილერიის. -¹⁸ ამის არდანიდან და მისი ობიექტურად ვერსეფება, ისტორიის სინამდვილის მორიგი გაყვანა. თუმცა, ამის მიხედვით კარტველი ბოლშევიკებისა და მემარცხენე ესერების მხრიდან 1918 წელს ასევე ხედავთ ადგილობრივ მხედველთა მიერ ვ. გოგუაშის მიმართ ფართო მასშტაბის ანტი-სომეხების სესახეობა, თითქმის მთელი ბრძანებით იკვებებოდა მათ მიმართული ესერების მიხედვით. ამ ფაქტთან დაკავშირებით, ცილისმწებობის სახელმძღვანელო გაცემის მიზნით, რუსული ესერების სახელმძღვანელო ოფისში მისი ოფიცრების მიერ ვ. გოგუაშის სახელმძღვანელო სამხედრო ობიექტების დოკუმენტი გავაშთაშობამ - დაბეჭდა სატაბულა; `ისტორიული დოკუმენტი`. `ამ დოკუმენტის მიხედვით მხარეს შემდეგი სინაარსის შემთხვევითი აქტები: სამხედრო რევოლუციური მარტის 17, 22, 23, 34, 26 და 28 კავკასიის მე-13 და მე-15 ტურქესტანის და მე-2 ეკატერინოდარის აქტების პოლიტიკის სერული რეჟისი. 19 თებერვლი 1918 წელს # 18, სადგური ელექსი, ამიერკავკასიის რევიზია.

ქვეყნის მართვით უფროსი სამხედრო რევოლუციური მარტის სერული რეჟისი ურუმის მიხედვით კარტველი უფროსი კაპიტანი გოგუაშის იმისა, რომ მან გააქვითა ცემის რეჟისი მესამე ვერსიიდან ამიერკავკასიის რევიზიის სადგ. ელექსამდე, მისი რევიზიის მონაწილეობა განკარგულად მათ მიერ დაქვეყნებული.

ani matarebl is artil eriis moqmedebebi T gaanTavisu-
fl a gza eSel onebisaTvis Seiararebul TaTarTa mase-
bisagan. gul iTad madl obas vuZRvniT agreTve j avSni-
ani matarebl is Semadgenl obas, brZol aSi sal daTebis
dasafaravad sangrebis gasakeTeb ad Tavdadebul i
muSaobisaTvis. samxedro revol uciuri Stabis Tavmj-
domare (xel moweril ia. ar ikiTxeba). razmis ufrosi
pol umordvinovi. Stabis ufrosi Juravl evi. vinaid-
an samxedro revol uciuri Stabis beWedi ar mogvepove-
boda, vamowmehT kavkasiis 24- emsrol el i pol kis komi-
tetis beWdis dasmiT. Stabis ufrosi Juravl evi. dedan-
Tan sworia: Tbil isis muSaTa da jariskacTa depu-
tatebis sabWos aRmasrul ebel i komitetis mdivani (xe-
l moweril ia. ar ikiTxeba).-

am dokumentserTvis gazeT `erTobas- redaqqiis Se-
sabamisi komentari, sadac xazgasmiTaa aRniSnul i: `roca
komunisti_ bol Sevicebi, memarcxene eserebi da daS-
nakel ebi Tusxvani, enis mabrunebas ganizraxaven imis
saTqmela ad, rom amierkavkasiis mTavr obas gind adgil o-
briv revol uciur organizaciebs rusi sal daTis sisx-
l Si aqvs xel ebi gasvril io, Tuki am xal xs sindisis
natamal i SemorCeni aT, moigonon es dokumenti.- xazgas-
miT unda aRniSnos, rom danaSaul is Camden razmis xe-
l mZRvanel obas aseTi saxis samadl obel dokumentis na-
mdvil ad ar miscemdnen. aqedan gamomdinare, v.goguaZis
winaaRmdedagorebul i bral deba, cil iswamebas Seicav-
da da sinamdvil esTan aranairi Sexeba ar qonda.

amrigad; 1)ruseTSi saxel mwifo gadatrial ebis Sem-
deg ganvitarebul i movl enebis fonze, amierkavkasiis
komisariatiss eqmna, mosal odnel i safrTxisagan re-
gionis dacvas iTval iswinebda. rusul i jaris nawi-
l ebSi bol Sevicebi sgan amierkavkasiis mTavr obis sawi-
naaRmdedago propaganda, regionis mosaxl eobis mimarT
jariskacTa gaRiziane baze iyo gaTvil il i da amierka-
vkasiis gasasabwoebl ad mis gamoyenebas isaxavda mi znad;
2)amierkavkasiis komisariatiss iniciativiT al eqsan-

dropol idan da sariyami si dan tyvi am fr qvevi s vazneb-
isa da zarbazni s Wurvebi s Camotana, amierkavkasi i s re-
gionSi arsebul i j avSanosani matarebl ebis Tbil is-
Si Tavmoyra da misi erovnul i gvardiis mTavari Sta-
bisadmi daqvemdebareba, saqarTvel os gasabWoebis bol Se-
vikuri gegmis sawinaaRmdego barierisa da regionis
usaf rTxoebis garantiis Seqmnaze iyo gaTvl il i; 3)erz-
inj anSi xel moweril ma droebi Tma zavma (1917 wl is 5
dekemberi) da gabol Sevikbul i rusul i samxedro Senaer
Tebisagan osmal eTis frontis TviTneburad mi-
tovebam, Tbil isi gansakuTrebul i safrTxis winaSe daay-
ena. saqarTvel os erovnul i sabWosa da qarTvel i so-
cial - demokratebis (menSevikebi) mier droul ad mi Re-
bul ma pragmatul ma gadawyvetil ebebma, gabol Sevik-
bul i rusul i samxedro SenaerTebisagan Tbil isi a-
xrebasa da gaZarcvas gadaarCina. am uaRresad sapasu-
xismgebl o saqmis Sesrul ebaSi, l omis wil i evgeni
afxazavasa da val odia goguaZes mi uZRvis. maTi sazriani
moqmedebebis Sedegad mi Rebul i swori gadawyvetil e-
bebi T, rki nigzam Seuferxebi ad imuSava da eSel onebic
organizebul ad iqna gatarebul i azerbaijanis mima-
rTul ebi T. moskovis mxridan bol Sevikebi sadmi mi cemul
i dakveTis Sesrul eba_ Tbil isis aReba da saqarTvel
os gasabWoeba_ SeuZl ebel i gaxda. es faqti, amier-
kavkasi i regionSi rusi da qarTvel i bol Sevikebis
ideol ogiur da pol itikur marcx s warmoadgenda.

Tavi III

„vai sircxvil o, cocxl ebi rom vrCebi T!...~
(baTumis dacema)

1917 wl is oqtomberSi ruseTSi saxel mwifo gada-trial ebam da germaniasTan dadebul ma droebi Tma zav-ma (1917 wl is 2 dekemberi), amierkavkasiis komisariati iZul ebul i gaxada, osmal eTTan Sesabamisi droebiTi sazavo xel Sekrul eba (1917 wl is 5 dekemberi) erzinj a-nSi gaeforme bina. am dokumentiT gaTval iswinebuma pi-robema, rusul saj ariso SenaerTebis, osmal eTis fron-tis TviTneburad mitovebis SesaZl ebl oba misca. es procesi imdenad daCqarebul i tempiT warimarTa, rom gaSiSvl ebul i frontis axal i qvedanayofebiT Sevseba SeuZl ebel i gaxda. upatronod mitovebul i teritorie-bisa da samxedro qonebis `asaTvisibl ad-, osmal eTis SeiaraRebul Zal ebs xel sayrel i pirobebi Seeqmna. ar-sebul i real obidan gamomdinare, mci reazi aSi dakargu-l i teritoriebis kompensaciis SesaZl ebl oba, saqarTve-l os teritoriebis mitacebis xarj ze eZl eoda osmal e-Ts. am mimarTul ebiT misi gaaqti ureba, brestis sazavo xel Sekrul ebis oficial urad gaformebis (1918 wl is 3 marti) Semdeg daiwyo. igi xel Sekrul ebis meoTxe muxl - is da damatebiTi nawil is meore paragrafis mixedvit moqmedebda.¹

istoriografiaSi dadasturebul ia, rom 1918 wl is mar-tidan, osmal eTis jaris nawil ebma baTumis mimarTul e-biT SeteviTi samxedro operaciebi daiwyo da 1877 wl is monacemebiT arsebul i sazRvrebis aRdgena dai saxa mi zned. saqarTvel osaTvis Seqmnil am urTul es pi robeb-Si, qarTul i samxedro SenaerTebis formirebis proces, frontidan demobil izebul i da dezer tiri jariskace-bis enTuziazmi gansazRvravda. aqedan gamomdinare, ba-

Tumis dacvis sakiTxi, im etapze yvel a pol itikuri parti-
 is (garda bol Sevikebi sa) da mimdinareobis zr unvis sa-
 gans war moadgenda. am mxriv, gansakuTrebiT regionis
 adgil obrivi social - demokratiul i (menSevikebi) orga-
 nizaciebisa da qal aqis Tavkacebi aqtiuri obdnen. mxed-
 vel obaSi maqvs ozurgeTSi revol uciisa da samSobl
 los dacvis komitetis Seqmnis faqti. komitetis saqmi-
 anobis pirvel i safexuri osmal eTisgan mosal odnel i
 safrTxis safuZvl iani anal iziT daiwyo. mxedvel oba-
 Si maqvs, imave komitetis saxel iT gamoqveynebul i mo-
 wodeba, romel ic gazeT `erTobaSi~ 1918 wl is 14 marts
 daibeWda saTauriT_ `qarTvel ers, qarTvel ebo ismi-
 neT xma guriisa!- dokumentSi vkiTxul obT: `ismineT
 deda- samSobl os kvnesa- Civil i. Cvens qveyanas aseTi
 gansacdel i j er ar unaxavs... ruseTis bol Sevikebma
 osmal eTis sul Tans,... feSqaSaT mi arTves amerkavkasi is
 kari_ yarsi da ardagani, saqarTvel os Tval i, vaWroba-
 mrewvel obis boRazi_ baTumi da zed daurTes Cveni
 Znebis samSobl o aWara_ qobul eTi. es kuTxe Zvel i me-
 sxetia, Cveni si amaye SoTa rusTavel is akvania. mesxeT-
 Si ainTo kul turis l ampari, romel ic osmal eTma Ca-
 aqro. axl a ki l amobs CvenSiac SemoiWras da mopo-
 vebul i Tavisufl eba xel idan gamogvacal os... Tu ra
 moyveba osmal eTis batonobas, es Cven gurul ebma kar-
 gad viciT. guriaSi j er ki dev aris deda, romel ic ti-
 ris osmal eTSi tyved wayvani l Svil s, aris deda, romel -
 ic mostqvams tyved wayvani l sul Tnis haramxanaSi na-
 musaxdil asul s. SeuZl ebel ia da auwerel i imis war-
 modgena, rac iyo am 40 wl is winad. Cven win mi viwevT
 da ara ukan, da osmal eTis batonoba iqneba Cveni mos-
 poba, gadagvareba da gavel ureba. es iqneba saqarTve-
 los xel - fexisa da Tavis moWra, es iqneba dedis Zu-
 Zuebis daWra, es iqneba qal Ta namusi s axda da amas, Tu
 ara sisxl gayinul i, Tu ara samSobl os moRal ate da
 gamcemi, ver moiTmens da ver movi TmenT verc gurul e-
 bi. guriam gadawyvi ta da fici dasdo, gawydes yvel a

ganurCevl ad partiisa da wl ovanebisa da mters six-
l iT mopovebul i erTi mtkavel i miwac ar dauTmos.
guria rogorc erTi kaci, yvel a dadgeba sazRvarze da
sanam pirSi sul i udgas, momxdur verag mters zurgs
ar uCvenebs. roca guria moispoba, mteri mere saqarTvel
l os sxva kuTxes gaanadgurebs_ ai ami tom mogi wodebT
Tqven da geubnebiT: erTi yvel asaTvis, yvel a ki Tavisu-
fl ebisa da samSobl os keTil dReobisaTvis. an erTad
gmi rul i sikvdil i, an erTad brwyinval e gamarj veba.
erT dRes varT dabadebul i, erT dResve davi xocebiT.
da Tu sikvdil i mogvel is, dae mokvdeT da deda samSo-
bl os mtl ad davedoT. aRvsdgeT Zmebo, aRvsdgeT qar-
Tvel ebo da mters davumtkicoT, Tu ris mqnel ia gaRvi-
Zebul i eri. Zal a Cvens erTobaSi a, gaumarj os am erTo-
bas. gaumarj os saqarTvel os_ damouki debel kavkasia-
Si!!! guria moel is Tqvens pasuxs! revol uci isa da sam-
Sobl os dacvis guriis komiteti.~

es vrcel i amonaweri farTo sazogadoebaze ideol -
ogiuri zemoqmedebisaTvis iyo gaTvl il i. meore mxriv,
igi samSobl os dacvis aucil ebl obis mimarT indifere-
ntul ad ganwyobil adami nebs im mosal odnel ubedure-
bas Seaxsenebda, romel ic osmal eTis gabatonebiT iqneb-
oda ganpi robebul i. erTi ram dabej iTebiT SeiZl eba
iTqvas, rom guriis regionis adgil obrivi xel isufle-
ba, maqsimal urad cdil obda, erovnul i cnobierebis gaRvi-
Zebis fonze, mosaxl eobaSi samSobl os dacvis aucil e-
bl obis zeaRmatebul i ganwyobil eba Seeqmna da mosaxl -
eobis farTo fenebis bazaze, SeiaraRebul i razmebi Camo-
eyal i bebi na.

am mimarTul ebiT dawyebul i procesis dacqarebas, sa-
qarTvel os erovnul i sabWos aRmasrul ebel i komitet-
is saxel iT qarTvel i erisadmi mimarTvam Seuwyo xel i.
es dokumenti brZol isunarian qarTvel obas Seaxseneb-
da: `dadga dro, roca ki Txva i araRma unda gadaWras. yv-
el ani saomraT dai razmeT. xal xis Tavisuflebis Sina-
ur da gareSe mtrebi sgan dasacavad... miRebul ia yvel a

zoma sakmao i araRis Sesazenad da xal xis sayovel Tao SesaiaraRebl ad... mxol od am gziT SeiZl eba qveynis dacva da bnel i Zal ebis al agmva. am mi zniT amierkavkasi is komisar iati moqal aqeebs samxedro begaris mosaxdel ad iwvevs. yvel a moqal aqe 19- dan 25 wl amde val debul ia jarSi Caerixos da erovnul pol kebSi Caeweron... dee, yvel a axal gazrda gamocxaddes daniSnul adgil ebze xal xis ufl ebaTa dasacavad, miwisa da Tavisufl ebis mosapovebl ad da mkvidri zavis dasacqarebl ad. moqal aqeno! aasrul eT Tqveni moval eoba!-

zemoaRni Snul ma mowodebeebma, garkveul i zemoqmedeba moaxdina guriis regionis mosaxl eobaze. mxedvel obaSi maqvs sasofl o sazogadoebebSi xal xmraval i mitingebis mowyoba da axal gazrdebsgan moxal iseTa razmebis Sedgena. isic aRsani Snavia, rom samSobl os sadaraj oze wasvl is msurvel Ta bazaze Sedgenil i razmebis wevrebi, mitingis monawil eTa winaSe fics debdnen, rom Semoseul i mtrisagan sisxl is ukanasknel wveTamde dai cavdnen samSobl os. amis Semdeg xdeboda maTi baTumSi gamgzavreba. 221 -e pol kTan arsebul i qarTul i batalioni, aseTi moxal isebsgan Sei qmna. aRni Snul sakiTxTan dakavSi rebiT gazeT `erTobaSi - gamoqveynebul weril Si `jariskacTa weril ebi - jariskaci val iko sal uqvaZe werda: `am saerTo arev- darevis dros, cud pirobebSi mimdinareobda am batalionis morTva- mowyoba, magram qarTul i batalionis daarseba aucil ebel i iyo, vinaidan me- 221 pol ki, rusi jariskacebis ruseTSi wasvl is gamo, faqtiuraT daiSal a da baTums aseTi batalioni zedmiwveni T esaWi roeboda, rogorc adgil obrivi garnizonis samsaxuris gawevisaTvis, ise qal aqSi ... arev- darevis asacil ebl ad. batalioni unda Sevides meore qarTul i pol kis Semadgenl obaSi, da aq dabanakdes. jer- j erobiT mTel i samsaxuris simZime am batalions awevs. igi pirnaTI ad asrul ebs Tavis moval eobas.-

yuradsaRebia is faqti, rom baTumis dacvis sakiTxTan mimarTebaSi cocxal i Zal is miSvel ebis mi zniT, guria

gansakuTrebiT aqtiurobda. amis naTel i dadasturebaa 1918 wl is 22 ianvars ozurgetidan baTumSi 150 kaciani razmis Casvl a. swored aRniSnul i razmi gaxda meore qarTul i pol kis Seqmnis sawyisi safexuri. imave pol kis komitetis Semadgenl obaSi arCeul ni iqnen: varl am kal - andariSvil i da simon xundaZe. xol o aseul is komitetis Semadgenl obaSi irakl i surgul aZe, kowia mesxiSvil i, al fesi xomeriki, sil ovan l omj aria, niki fore WanuyvaZe. aseul is xel mZRvanel ad ivane RI onti dainiSna, TanaSemwed giorgi gogoriZe, artel mSCikad griol kaxiani, mdivnad gabriel gogol aSvil i. 1918 wl is 25 Teberval s, erkeTis sazogadoebis mcxovrebtamraval ricxovan mitingze (Tavmj domare pamfil berize) damswre sazogadoebidan 150 kaciani moxal iseTa razmi Sei qmna, romel sac saTaveSi vasil SaraSiZe Caudga da 26 Teberval s baTumSi gaemgzavra. maT bazaze Camoyal ibeul i aseul is pasuxismgebel korespodentad grigol irakl is Ze SaraSiZe iqna arCeul i. rac Seexeba aseul is komitetis wevrebs, mis Semadgenl obaSi Sevidnen: l adiko sixarul iZe, mel iton mgal obl iSvil i, xariton gurgeniZe, mel qise mamal aZe da kol ia kekel iZe. 1918 wl is 15 Teberval s, ozurgetidan 600 kaciani moxal iseTa razmi (xel mZRvanel i kapi tani iv.comai a, evs.baramiZe) baTumSi iqna gagzavnil i. suf sis Temidan 27 Teberval s 100 kaciani moxal iseTa razmi gaemgzavra baTumSi da meeqvse pol kis xel mZRvanel obas daeqvemdebara. oficial uri monacemebi T, 22 ianvridan 27 Tebervl is CaTvl iT, guriidan baTumSi 1000_ ze meti axal gazrda gaemgzavra osmal o okupantebisagan baTumis dasacavad. guriidan 18 marts baTumSi Casul moxal iseTa razms, oficial uri Sexvedra amierkavkasiis mTavrobis Tavmj domarem evgeni gegeWkorma mouwyo. **`gurul ebi_ ganacxada man_ mkvircxli, gabedul i da Tavdadebul i mebrZol ia Tavisufli ebisatvis. pirvel ia dRes samSobl os dacvasiac. 1905 wel s mTel s kacobriobas daumtkiceT, mopovebul i Tavisufli ebisatvis Tu rogor unda brZol a.**

dRes umtkicebT, Tu rogor unda Tavisufl ebas da samSobl os dacva. gwamdeT, rom demokrati mudam iyo, aris da iqneba omis winaaRmdegi... Cven dRes oms ar vawarmoebT, aramed vicavT im Tavisufl ebas, romel ic sisxl iTa da brZol iT mogvi povebia. me mwams, rom... Tqven ukanasknel sisxl is wveTamde ibrZol ebT... an gavimarj vebT an davixocebi T, magram monobis axal uRel s ar davi dgamT.- aseTi maRal i paTosiT naTqvami si-tyvebis Semdeg, igi generl ebs miubrunda da oficial - urad mi marTa: `gabarebT am xal xs, uwinamZRvreT maT da mieiT saSual eba pirnaTI ad moixadon Tavis val i. maT TavianiT erTsul ovani gamosvl iT ukve moixades val i. axl a Tqveni rigia, rom Sesafebi winamZrol oba gauwi oT.-

Cems mier motanil i faqtebi, qarTul i mosaxl eobis mtrisadmi Rirseul i daxvedrisa da pasuxis gacemis survil is gamovl inebis dadasturebas wadmoadgens. moxal ise bad brZol is mowinave xazze wasul axal gazrdebs kargad qondaT gacnobierebul i, Tu ra mZime Sedegis momtani aRmoCndeboda osmal o dampyrobl ebis fexis dadgma qarTul miwaze. meore mxriv, TiToeul maTgans, oj axis da Rirsebis wabil wvis ardaSveba wmi daTa- wmi da moval eobad miaCnda. xazgasmi T unda aRiniSnos, rom moxal iseTa razmebi mxol od im adami anTa baza ze iqmneboda, visac zemoaRniSnul i faqtorebi maRal doneze qonda gacnobierebul i. maT sabrZol o SemarTebas kidev ufro aZl ierebda maRal i rangis saxel mwifo moxel eTa mxridan TiToeul qvedanayofTan Sexvedra, saomari moqmedebebis ganmapirobebel i mizezebis sazogadoebisa da jariskacTa wadmoadgenl ebi sadmi dasabuTebul i formiT miwodeba. aseTi saxis samuSaos gawevis miuxedavad, gadamwyveti mniSvnel oba `samusl imano saqarTvel os- mosaxl eobis pozicias eniWeboda. iTval iswinebda ra yovel ive amas, 1918 wl is 6 marts guriis 4 kaciani del egacia (rafiel Cixl aZe, vl asa mge- l aZe, irami rej ibi, iul on ramiSvil i) qobul eTSi adgi-

I obriv mosaxl eobas Sexvda. am Sexvedrisa da mi tingze gamomsvl el Ta sityvebi im periodis presis furcl ebzec dai beWda. sazogadoebam srul ad rom gaacnobieros Tu ra konkretul i saki Txebis gar Semo mimdinar eobda mosaxl eobas Tan Sexvedrisas saubari, del egacii is wevr Ta gamosvl ebi dan Sesabamis amonawers movi tan.

rafiel Cixl aZe (amierkavkasiis seimis wevri): `im dros, rodesac Cveni da osmal eTis del egaciebi trapizonSi mol aparakebas awarmoeben, osmal eTis jari win moi wevs da oms awarmoebis, moi Txovs Cvengan davcal oT baTumi, yarsi da ardagani. Tu osmal eTi Cvens qveyanaSi Semoi Wra, sazavo mol aparakebac unayofod Caivl is... CvenTvis es saSineli ubedureba iqneba. CamorCenili, ukul turo da despoturi saxel mwifo, wagvarTmevs Tavisufl ebas, Seaferxebis Cvens winsvl as. amitomac gvmarTebis ukanasknel i Zal Ronis mokreba, rom es saSineli safrTxe Tavidan avicil oT. ras fiqrobs aWara da qobuli eTi? Cveni sisxli da xorci, Cveni Zmebi? Tqven, Zmebo qarTvel o mohmadianebo, gana Cven erTi ena ar gvaqvs? gana Cven WirSi da l xinSi mudam erTad ar vyofil varT?... Cven erTi qveynis Svili ebi varT, erTi dedis ZuZuti gazrdil ebi da es deda saqarTvel oa, qarTveli yvela erTia: mahmadianic, qristianic, Cven gvainteresebs Sevyoty, ras ganicdis Tqveni sul i im dros, rodesac mTel i qarTveli eris sul i moZraobs. dRevandel i xana sabediswero mTel i saqarTvel osTvis! is rogorc Tmagawewil i deda, mouwodebs Tavis Svilebs aRzdgemis dasacavad! exl a miTxar iT, rogori saqciel i iqneba, rom saqarTvel os romel ime nawil mas CumaT, qurdul ad am sabediswero dros zurgidan maxvil i Casces? Cven movsul varT gavigoT, ras fiqrobT, saiT miiswrafviT Tqven? ai is kiTxva, roml is pasuxs Tqvengan moel is Cveni del egacia, da am pasuxs Cven mTel saqarTvel os Sevatyobi nebT.~

gul i_ aRa kai kaci Svili (krebis Tavmj domare): `Cven varT qarTli is Svili ebi. 200 wel ia rac mowyvetil i varT

deda saqarTvel os. Cveni winaprebi bevri awames rj ul i-
saTvis, magram sabednieroT, SegvrCa Cveni mSobl iuri
qarTul i ena. es ena Cveni sev mtkiced gvaerTebS Cven
moZme qristian qarTvel ebTan. amaT didi amagi miuZRvis
Cvenze, magram exl a uxerxul mdgomareobaSi varT
Cacvivnul ni... marTal ia Cven ar gvinda maTi (osmal ebis
S.v.) mosvl a, magram verc Tofs aviRebT maT wi naaRmdeg.
qarTvel ebis j ars Cven pativi unda vceT yovel i mxriT.
magram iaraRiT daxmarebas ver davpirdebiT. Cven dav-
exmarebiT maT rkinigzis dacvaSi, bargis gadazi dvaSi.
amave dros Cetnikebma carcva da awiokeba Tu daiwyes,
qarTvel ebma unda dagvicvas-.

iul on ramiSvil i (guriis del egati): `gurul ebi ar
moiTxoven Tqvenan iaraRiT daxmarebas. imaTi survil -
ia, rom Tqven ar gviRal atoT. Tu gul Si Ral ati giZevT,
es barem exl ave gviTxariT, Toem, exl a rom erTgul eba
SemogvficoT da Semdeg gviRal atoT, es saSvil iSvil o
mtrobas dasTess Cvens Soris.-

gul i_ aRa kaikaciSvil i: `Tu vinme moRal ate ga-
mogvereva, imas Cven TviTon avl agmavT... Cven fics ga-
Zl evT, rom Tu vinicobaa osmal ebma gaimarj ves, Tavs
gamovidebT, rom qristiani qarTvel ebi davicvaT.-

xasan Txil aiSvil i (osmal o officers ganucxada):
`Tqven gurj ebs gviwodebT da amave dros gveubnebiT,
iaraRi aviRoT da qarTvel ebis sisxl i davRvaroT. Cven
gadaWriT geubnebiT, rom Cven varT gurj ebi da qarTve-
l ebis sisxl s ver davRvriT. amave dros Cven arc Tqven
gagiwevT wi naaRmdegobas Tqo.-

aRniSnul faqtebtan dakavSirebiT, gazeT `erTobaSi-
gamoqveynebul weril Si `gurul ebis del egacia qobu-
l eTSi -- y.qarci vaZe xazgasmiT werda: `qobul eTma Tavisi
sityva sTqva_ me saqarTvel os nawil i varo. samahmadi-
ano saqarTvel os dRes daudga dro, rodesac man unda
aRiaros Tavisi vinaoba. man unda airCios orSi erTi:
an Tavisi namdvil i samSobl o- saqarTvel o, an osmal e-
Ti. TavisufI eba an monoba. saqarTvel o mi sTvis mzea,

osmal eTi ukuneTi Rame. Cven RrmaTa gwwams, rom Wkvi ani da darbaisel i Svil ni mesxeTisa saqarTvel osTan yofnas airCevs, vidre osmal eTTan. vusurveb Cvens Zmebs, mahmadian qarTvel ebs am gzaze Segnebas da warmatebas.-

Cems mier moZiebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom guriis Tavdacvis komitetis xel mZRvanel oba, mi mdinare pol itikur procesebTan mimarTebaSi aWaris mosaxl ebobis poziciis gasarkvevad dawyebul zemoaRni Snul RonisZieebis ganagrZobda. am mxriv gansakuTrebul yuradRebas, I ixauris sazogadoebis aqtiuri wevrebis iniciativiT, qobul eTis raionis sofel I eRvasi 18 marts mowveul i xal xmraVal i mitingis iqcevs. am RonisZiebas daeswro sofl ebis: Waxauris, aWis, I eRvas, al ambaris, xucubanis, zenaTis, samebis, qaquTis da sxva sofl ebis musulmani qarTvel ebi. imave mitingis muSaobaSi aqtiurad monawil eobda sofel I ixauris mcxovrebl ebic. rogorc masal ebidan irkveva, mitingis Tavmj domarem_ mix.sabaSvil ma, qobul eTis mcxovrebt Tavianti poziciis oficial urad dafiqsirebisaken mouwoda. im Znel bedobis Jams Tu ra damokidebul eba gamoavl ina erTiani saqarTvel os SenarCunebisa da qristian qarTvel ebTan mimarTebaSi aRni Snul RonisZiebaSi monawil e musulmanma qarTvel ebma, amis sail ustraci od zogierTi gamomsvl el is teqstis motana mizanSewoni ad miviCnie.

xoj a axmend_ efendi xaxut_ oRI i: `marTal ia, yuranSi weria:- iwamejer RmerTi, mere feiran bei (winaswarmetyveli) da mesamed mTavroba. Cven gamoveyaviT ruseTs da moZme qarTvel qristianebTan da sxva erebTan erTad gvyavs amierkavkasiis mTavroba_ seimi da saminstro. Cven amaT unda davemorCil oT da ar unda vuRal atoT. Cven qarTvel ebi varT, mterma mogvwyvi ta dedas da sj uli gamogvicval a... Cven TanxmobiT unda vicxovroT qarTvel qristianebTan. marTal ia, Tofs ver vesvriT osma l ebs ise ki yvel afriT Tqven dagexmarebiT... ar giRali atebT aWarl ebsaviT. Tqven unda mogvxedoT. Cveni col Svil i SeixiznoT gaWirvebisas. Cveni imedi gqond-

eT, gaumarj os Tavisufl ebas.-

Saqar_ aRa cecxl aZe: `Cven osmal eTis j ars ver vesvriT Tofs, ver SevebrZol ebiT, radgan is regul arul i j aria da mainc verafers davakl ebT. amas sj ul ic gvikrZal avs... Tqven risi geSini aT, aWaras Cven Camogacil ebT da arc giRal atebT, osmal ebze Tofis srol as nu mogvTxovT.-

mameda noRaidel i gul mosul i wamoiZaxeb: `ratom ar gj eraT, asj er giTxariT, rom ar giRal atebT. Cvenc qarTvel ebi varT da qarTvel ur si tyvas gaZl evT.-

memed_ aRa gogitize: `Cven gpirdebiT, aWarl ebi wi naaRmdeg zomebis mi Rebas, magram ara TofiT, aramed_ si tyviT. Cven maT gavugzavniT kacebs da SevuTvl iT nu gadareul an da Cvenc da Tavsac nu iRupaven. Tu ar da ij eres Cveni rCeva, maSin SeiZl eba Tofic vesrol oT. Tqven dagexmarebiT, aWaridan gadasavl el gzebs gagamagrebinebT da sxv. Cven Tqveni imedi gvaqvs, gaWirvebis dros col Svil s SeixiznebT Cvensas. Cven rom ar giRal atebT amaSi darwmunebul i iyaviT... verc Tqven Cvens Zmebs_ qarTvel qristianebs giRal atebT da verc erTmorwmune osmal ebs vesvriT Tofs. Cven vercerTi Tqvenganis sisxl s ver davRvriT. Cven CvenTvis viqnebiT da Tu ar gaanadgurebinebT mters Cvens oj axebs, Tqven iciT!

ianus efendi xaxut- oRl i: `Cven ar unda vuRal atoT qarTvel Zmebs, Tu saqme moiTxovs, Tofs ki vesvriT osmal ebs; sj ul i aq ra suaSia, samSobl os keTil dReoba Tu moiTxovs Zmoba da sj ul i araferia. arabebi da osmal ebi, agreTve arnautebi da osmal ebic erTmorwmunenia, magram erTmaneTis sisxl i daRvares. istori dan bevri magal iTis moyvana SeiZl eba ki dev. Cveni sayvarel i samSobl o saqarTvel o da Tavisufl eba dRes gansacdel Sia. Cven unda vecadoT_ is davi cvaT. aWarl ebi moatyues begebma. imaT undaT Zvel eburad ibatonon xal xze da ami tom exmarebian osmal ebs, romel - Ta gamarj veba daRupavs Cvens Tavisufl ebas da Cvenc Zvel eburad begebis monebaT gagvxdis. nu movtyuvdebi T,

nu ayvebiT provokacias... j emal - begis agentebs undaT Cven wagvkidon gurul Zmebs da Tavisken migvimxron.- yuradRebas iqcevs is faqti, rom 1918 wl is 19 marts, sofel xucubanSi gamarTul mitingze, zemo aWaris mo-saxl eobasTan mosal aparakebl ad 15 kaciani del egacia iqna gagzavnil i. am sakiTxTan mimarTebaSi arsebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom maTi es `vizi ti - uSedego aRmoCnda.

Cems mier motanil i es vrcel i amonawerebi erTxel kidev naTI ad adasturebs qobul eTel i mahmadiani qarTvel ebis qarTul orientacias. xazgasmiT minda aRvniSno, rom im Znel bedobis periodSi, roca saqarTvel os teritoriul i mTI ianobis sakiTxi wydeboda, qobul eTel ebma oficial uri pirobiT neutral uri pozicia daiWira. imavdroul ad qarTul samxedro SenaerTebTan damokidebul ebis Tval sazrisiT, maqsimal uri xel Sewyobis piroba dado. aRniSnul i faqtebi da oficial urad gacemul i dapirebebi, garkveul i formiT pl ebiscitis saxes atarebda. farTo sazogadoebisaTvis cnobil i gaxda, rom sarwmunoebis miuxedavad, qobul eTel i musulmani qarTvel ebi, genetikuri sisxl is yivil iT nakarnaxeb nabij ebs dgamdnen da qristian qarTvel obas uRal atobis mtkice fics aZl evdnen. amas im etapze ara mar to pol itikuri, aramed ideol ogiuri datvirTvac gaaCnda. moxal iseTa bazaze Seqmnil i qarTul i sa-j ariso nawil is wevrebma, aRniSnul i faqtiT, zurgis usafRTxoebis myari garantia mi iRes.

anal ogiuri saxis mitingi gaimarTa CaqvSi il ia el i- aZis xel mZRvanel obiT. es RonisZieba gansakuTrebul interes imiTac iqcevs, rom Sekrebi l i xal xis winaSe si tyviT j avSnosani matarebl is # 4- is meTauri val o- dia goguaZe gamovi da. `saqmis amrev_ damrev moTaveeb_ ganacxada man_ ar SeuZl ia moqmedeba ise, Tu adgil o- brivi mcxovrebl ebi xel sar Seuwyobs. me cameti we- l iwadi aral egarul ad vcxovrobdi. mTavroba sastikad mdevni da. bevr j il dos gaiRebda, vinc Cems Tavsa daWer-

il s mi uyvanda, magram xal xi minaxavda da mTavroba
 Tavis mizans ver aRwevda. Cven ki saerTod pasuxs Tqven
 gTxovT da Tu vinme iseTebi gyavT, gvacnobeT da maT-
 Tan gveqneba saqme.- sakiTxis aseTi formiT dasma sa-
 vsebiT marTebul i iyo, Tundac im el ementarul i mizezis
 gamo, rom im etapze aWaris regionis mosaxl eobaSi an-
 tiqarTul propagandistul saqmianobas osmal o emis-
 rebi eweoda. am SemTxvevaSi, adgil obrivi mosaxl eo-
 bis garkveul i nawil is mfarvel oba rom ara, isini re-
 gionSi Tavisufi ad ver imoqmedebdnen. swored maT-
 dami damokidebul ebis Secvl is aucil ebl obas moiTxo-
 vda v.goguaZe. mi Tumetes, zemo aWaris mosaxl eobis didi
 nawil i osmal ur orientacias aSkarad avl enda. amis
 dadasturebas zemo aWaris mosaxl eobasTan gurul eb-
 is del egaci is Sexvedris masal ebi warmo adgens. am mxriv
 gansakuTrebul interes gazeT `erTobaSi- dabeWdil i
 publ ikacia `gurul ebis del egacia zemo aWaraSi- iqcevs.
 marTal ia, del egaci is wevrebma winaswar i codnen zemo
 aWaris mosaxl eobis pozicia, magram imeds i tovebdnen,
 rom saqarTvel osken maT Semobrunebas srul ad Tu ara,
 nawil obrivad mainc SeZl ebdnen. imave publ ikaci is mixe-
 viT irkveva, rom del egacia orjer gaaCeres `sazRvarze-
 Seqmnil sayaraul o punqtTan, romel sac osmal o asker-
 is meTaurobiT 30 SeiaraRebul i aWarel i icavda. saga-
 ngebo Semowmebis Semdeg, del egaci is wevrebis sofel
 qedaSi Caiyvanes sadac skol is ezoSi didZal i xal xi
 iyo Sekrebi i. mi tingze iul on ramiSvil is gamosvl as,
 musl imani da qristiani qarTvel ebis erTobis mowodeb-
 as, Sekrebi ma aWarl ebma protestiT upasuxa. am faqtT-
 an dakavSirebiT, del egaci is wevri r.Cixl aZe werda:
 `ar gvinda TqvenTan erToba- _ gaisma viRacis Zl ieri
 xma. am xmam SeZra mTel i Cemi arseba, xma igi mexi iyo,
 roml is gavardnasac imJamadar movel odi. ramiSvil is
 si tyva gaswyda, xal xi SeinZra, miTqma- moTqmaa...- rac
 Seexeba irakl i amirej ibis gamosvl as, man adgil obriv
 mosaxl eobas erTxel kidev Seaxsena: `Tqven ori Zma

gyavT, qarTvel ebi erovnebiT da Turqebi sj ul iT. Tqven Tofi ar unda esrol oT arcerT Zmas da arc meores. Cven yovel Tvis TqvenTvis vzrunavdiT da SemdegSiac vizrunebT. Cven gveSini an, rom Tqveni `qveyana- omisgan ar aoxrdes.-

mitingis erT- erTma monawil em ir.amirej ibis sapa-suxod ganacxada; `baTumi Cveni iyo da CvenTvis unda gadmogecaT. Cven movi TxovT aWaris wyal idan jari gaiyvaneT, Torem sisxl i dai Rvreba da da codva Tqvens kiserze iyos.- arsebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom aRniSnul mitingze vl asa mgel azis, rafier Cixl azis, iul on ramiSvil is, irakl i amirej ibis gamosvl ebma Sede-gi ver gamoiRo. rac Seexeba b.margal itaZis gamosvl as, man mitingis monawil eebis konkretul i SekiTxva dausva: Cven Tqvengan vTxoul obT, rom osmal eTTan brZol aSixel i ar SegviSal oT. RmerTma qnas, rom omi agvSordes, magram Tu igi moxda, maSin gvi nda vi codeT, Tqven gvi mt-robT Tu ara? (xmebi: `Tqveni sazRvari md.Col oqi iyo. osmal eTs am adgil istvis Tqvenze ufro stkiva gul i).² rac Seexeba j emal - beg ximSi asvil s, man aSkara antiqarTul i pozicia daiWira. mdgomareoba ki dev ufro daZaba axal cixidan gamogzavnil i pirovnebis mier motanil ma informaci am, imis Sesaxeb, rom somxebma aWarel Ta softlebi gaanadgura da am danaSaul ebriv qmedebaSi TiTqos qarTul i jari monawil eobda.

momxdar faqts ukeTebda ra saerTo anal izs, aRniSnul i publ ikaciis avtori y.qarcivaZe werda: `vici aq moTxrobi l i ambavi daaRonebs qarTvel obas, magram es mware sinamdvil ea da misadmi xel is gadafareba met zians mogvitans vidre gamJRavneba. Cven vdgevarT faqtis winaSe. aWara Cvens winaaRmdeg irazmeba da mzadaris osmal Ta urdoebs Cveni qveynis kari gauRos. am faqts Cven angariSi unda gavuwi oT, magram aman ar unda gamoiwvios CvenSi arc gadaWarbebul i gul is wyroma da arc sasowarkveTil eba. saWi roa Cveni mTavrobis gan gabedul i, magram frTxil i nabij ebi... sarwmunoebrivi

fanatizmiT gaJRenTil i aWaris xal xi brmaT misdevs Tavis begebds da xoj ebs. samwuxar oT, maT aseT sul ier ganwyobil ebas Cvenda sasargebl od propaganda- agit- aciiT ver Sevcvl iT. sakiTxs mxol od real ur Zal Ta dapi r ispi reba gadaWris.-

aRni Snul sakiTxTan dakavSirebiT, gazeTma `er Tobam- (1918 wl is 20 marti) gamoaqveyrna imave del egacii s wevris rafiel Cixl aZis vrcel i weril i saTauriT `aWaraSi.- masSi sul is aRmZvrel i poziciidanaa gadmocemul i yovelive is, roml is mnaxvel i da momsmeni TviTon r.Cixl aZe iyo. misi samarTl iani mtkicebiT, qarTul i jaris mxridan aWaris datoveba, osmal eTis SeiaraRebul Zal ebs Tavisufal i moqmedebis SesaZl ebl obas miscemda, rac mtrisadmi baTumis nebayofl obiT Cabarebas ni Snavda. am faqtTan dakavSirebiT, igi mitingis monawil eebds Seaxsenebda: `aWaris dacl a osmal eTis jaris Tavisufal ad Semosvl as ni Snavs. igi aqedan advil ad gadava qobul eTsi, zurgSi moeqceva baTums da Cahketavs mas. Tu es ase araa, kiTxeT samxedro saqmis mcodnes baton j emal - begs. nuTu Tqven Cveni daRupva gindaT?- samwuxar- od, r.Cixl aZisa da qarTul i pol itikuri speqtris sxva warmomadgenel Ta SegonebiTma Zal isxmevam, adgil obriv mosaxl eobaze dadebiTi Sedegi ver gamoiRo. imave r.Cixl aZis si tyvebiT rom vTqvaT, zemo aWaris musl imanur mosaxl eobaze `boroti sul i gamarjvebas zeimobda.- rac Seexeba j emal - beg ximSiaSvil s, del egacii s wevrebs igi gamarjvebul i toniT eubneboda: `xal xi yvel afer- Si marTal ia batonebo marTal i-...

konkretul ad Tu ra zemoqmedeba moaxdina qedas mitingis uaryofiTma Sedegebma del egacii s wevrebze, es kargad Cans imave r.Cixl aZis weril idan. `gul mokl ul i, mware fiqrebiT aRsavse_ wers r.Cixl aZe- gamoveTx- ove aWaras. ukanasknel aT mimovavl e Tval i sofel qe- das midamoebs; ukanasknel aT gadavxede Sin mimaval xal xs da gul Si... mxol od am si tyvebiT vemSvidobebo- di mas: mSvidobiT aWarav, mSvidobiT Sen bedkrul o

aWaris xal xo Sinaur da gareSe bnel Zal Ta monav. Sen j er ar icnob ki dev Sens mtrebsa da moyvares, Sen ar icnob Sen sakuTar Tavs, Sen ki dev sxvisi saj ij gni xar. Sen ar gesmis saqveyno gansacdel i da gakeTe- bi neben imas, rac Rupavs qveyanas da masTan erTad Senc. magram mj era, rom Sen gai RviZeb, icnob Sens Tavs... da aRsdgebi. maSin Seni mtrebi ase veRar il aparakeben, rogorc dRes. isini Sens siZul vil s gul Si Cai kl aven, sinaTI eze ver gamoit anen. Sens winaSe daecemi an. Sen ki wel Si gamarTul i, amayi da ZI ieri sakuTari inter- esebis SegnebiT qedmouxrel ad gaswev win (gristian S.v.) qarTvel ebTan erTad ukeTesi mermisisaken... dee mal e movides es dro Seni gaRviZebisa, aRdgomisa da gamarj vebisa.³

es vrcel i amonaweri Segnebul ad movitane, radgan maSi dasmul i sakiTxebi, warsul idan Tanamedroveo- basac exmianeba. mxedvel obaSi maqvs aWaris regionTan mimarTebaSi osmal o okupantebis usasrul o preten- ziebi da regionis daufl ebis mizniT, qarTul i saxel- l mwifosa da misi teritoriul i mTI ianobis dasang- revad sxvadasxva saxis SefarviTi qmedebebis dRevan- del sinamdvil eSi mizanmimarTul ad Semocureba. war- sul is mware gamocdil eba qarTvel ma erma daviwyebas ar unda misces. droul ad gaacnobieros: a)Tu vin vin aris; b)qvewarmaval i perangis gamocvl iT Sinagan bune- bas ar icvl is. al .WavWavaZis sityvebiT rom vTqvaT, `gvel ive STeba gvel ad.~ aqedan gamomdinare, am gvel is gul Si Caxuteba da megobris rangSi warmosaxva, sibri- yvis maRal i donis gamovl inebis dadastureba iqneba. ar unda dagvaviwydes, rom qedaSi gamarTul i zemoaRni S- nul i mi tingis qarTul i orientaci is sawinaaRmdegod damTavreba, osmal o emisrebis zemoqmedebi T iyo ganpi- robebul i. swored am garemoebam daawerina osman efen- dis is gul isSemZvrel i weril i, romel ic gazeT `er- TobaSi - dai beWda saTauriT: `aWar am gviRal ata, qobu- l eTi gadavarCinoT!⁴ weril is avtori mowodebiT mi-

marTavda zemo aWaris mosaxl eobas: `gons modi T aWar-
l ebo, icani T Tqveni mteri. Tqveni mteri Tqveni ve wi-
namZrol i_ Tqveni faSa j emal - begia. odesme amas mi x-
vdebi T magram gvian iqneba. Tqveni Svil ebi wyevl a-
krul vi T mogixseni ebs... j emal - begis agentebi qobul -
eTSiac daZvrebian, magram maT... provokacias qobul eT-
Si gasaval i ar daurCa... xucubanSi momxdarma mTel i
qobul eTis mitingma airCia mociqul ebi da gagzavna
aWarl ebTan, SeuTval a: gons modi T, nu gvarcxven, nunc
Cven gviRal ateb da nunc (qristain S.v.) qarTvel ebs,
Torem ar dagindobT.-

samwuxarod, zemo aWaris mosaxl eobis didma nawil -
ma pirvandel i (osmal uri) orientacia SeinarCuna. aRni S-
nul sakiTxs ase vrcl ad imitom Sevexe, rom mkiTxve-
l isadmi meCvenebina, Tu ra urTul es mdgomareobaSi
imyofeboda moxal iseebisgan axl ad formirebul i sa-
mxedro SenaerTebi da TviT j avSnosani matarebel is
Semadgenl oba. situacias isic arTul ebda, rom bol Sevi-
kebi amierkavkasiis xel isufl ebi sawinaaRmdago agi-
tacias eweoda. maT mier gavrcel ebul prokl amacieb-
Si xazgasmi T iyo miTi Tebul i, TiTqos `Jordani am, wer-
eTel ma da gegeWkorma amierkavkasia osmal ebs mihi d-
es, social - demokratebma daRupes qveyana.- am mi ma-
rTul ebi T gaweul i muSaoba, qarTul i jaris nawil eb-
Si arevdarevis Setanas, brZol i sunarianobis dakarg-
vas, baTumis TavdacviTi xazis moSl as, aWaris region-
Si osmal o okupantebis Semosvl isadmi xel Sewyobas
da momxdari faqtis amierkavkasiis mTavrobisadmi, ro-
gorc moRal atis_ gadabral ebas iTval iswinebda.

ramdenadac im etapze maTi SeCerebisa da al agmvis
meqanizmis amuSaveba garkveul i mi zezebis gamo SeuZl e-
bel i iyo, amiT sabWoTa ruseTis agenturul i qsel is
aqtiuri warmomadgenl ebi_ qarTvel i da rusi bol Sevi-
kebi Sesani Snavad sargebl obdnen da saqarTvel os ter-
itoriul i mTl ianobis sawinaaRmdago saagitacio_ pro-
pagandistul saqmanobas Seuferxebl ad eweodnen. Cems

xel T arsebul i masal ebis mixedviT, am faqtma j arisk-
acebis did nawil ze uaryofiTad imoqmeda. exeboda ra
am sakiTxs, gazeT`erTobaSi~ dabeWdil weril Si\_`ba-
Tumis ukanasknel i amebi~ val odia goguaZe werda:
`Cveni j aris nawil ebSi arev- dareva 30 marts daiwyo.
dil iT Cven SevecadeT ukan gagvebrunebina gamoqceul i
xal xi. roca Tavi movuyareT da avuxseniT frontis da-
cvissawiroeba, j aris umravl esoba Tavis marTI ebis
mizezs eZebda. zogi ambobda sami dRea ar gamogvcval e-
so, zogi gagvyi deso... 30- s saRamos gamocxadda `droe-
biTi Serigeba-, ramac xal xSi is azri dabada, rom omi
damTavrda da Sin wasasvl el ad emzadeboda.-

baTumis frontze Seqmnil i udisciplinobisa da
j ariskacebisgan mowinave xazis TviTneburad mi toveb-
is Sedegad, osmal o askerebi win moiwevden da xel sa-
yrel poziciebs ikavebdnen. aseT kritikul momentSi
gansakuTrebul i rol i j avSnosanis eki paJma Seasrul a.
aRniSnul Tan dakavSi rebiT imave weril Si v.goguaZe wers:
`SevniSne, rom mteri (Cveni S.v.) poziciebisaken moiwev-
da... j avSnianma moxerxebul i adgil i dai kava da mteri
ukuvaqcia. im dResve yoroRI is TavSi mogvixda brZol a
mtris razmebTan, roml ebic agreTve ukuvaqcieT.- miuxe-
davad amisa, baTumis mi sadgomebis dacvas mxol od mci r-
ericxovani razmi uzrunvel yofda. aseT umZimes pi robeb-
Si, general arTmel aZi sgan v.goguaZem daval eba mi iRo_
fortebi Seemowmebina da sabrZol o mzadyofnaSi moey-
vana. j aris simciris miuxedavad, 1918 wl is 31 marts,
osmal o askerebis mier 6 saatze ganxorciel ebul i Se-
moteva mogeriebul i iqna. zemoaRniSnul i faqtorebi
(bol Sevikuri agitacia, droebiTi dazaveba) j aris naw-
il ebze uaryofiTad moqmedebda im Tval sazrisiT, rom
erTiani samxedro disciplinis ar arsebobis gamo,qvedan-
ayofebis marTva moSl il i iyo. mTavarsardl is mxrid-
an ar igrZnoboda gonivrul gadawyvetil ebebze dafu-
Znebul i arsebul i situaciis Sesatyvisi qmedebebi. yve-
l aferi bedis anabard miSvebul saxes atarebda da

qaosis Sesaqmnel ad saukeTeso pirobebs qmnida. yove-
live aRniSnul idan gamomdinare, frontis mowinave xazze
myofi jariskacebi, rogorc zemoTac mqonda miTiTebu-
li, sabrZolo poziciebs TviTneburad tovebdnen da
saxl ebSi dabrunebas cdil obdnen. am danaSaul ebrivi
qmedebis `gasamarTI ebl ad-erTdaimave frazas imeore-
bdnen: `Cven davmarcxdiT, ufrosebma gviRal ates, for tebi
Cabarebul ia da Tavs uSvel eT.-

frontis mowinave xazis gaumarTavma moqmedebam da
qarTul saj ariso SenaerTebSi arsebul ma udiscipli-
no qaoturma qmedebebma, osmal ebs baTumisken winwamow-
evis SesaZI ebl oba misca. am kritikul momentSi, mtris
SesaCerebl ad Turarols asrul ebda javSnosani da
misi eki paJi, amis Sesaxeb v.goguaZe imave publ ikaciaSi
werda: `dil is 11 saaTi iyo. javSnianidan srol avtex-
eT mtris razmis winaaRmdeg, romelic simagre samebis
kal Tebit qal aqisken moemarTeboda. am dros cnoba mo-
vida, rom barcxanis batareas esxmi an Tavs, iq qveITa
jari naklebia da Svel esaWiroeba da Cveni javS-
nosaniT iq gavemarTeT.- imave weril idan irkveva, rom
frontidan gamoqceuli jariskacebi rkinigzis sadgurSi
Segrovil iyo da saxl Si dasabrunebel vagonebs eZeb-
da. am faqtis Sems wre v.goguaZem javSnosanis eki paJis
daxmarebit, dezertiri jariskacebi ganaiaraRa da sa-
brZolo poziciebze ardabrunebis SemTxvevaSi daxvre-
tit daemuqra. martal ia, jariskacebma frontze dabru-
nebis Tanxmoba ganacxada da v.goguaZisagan iaraRic
dai bruna, magram es sakiTxs ar wyvetda. mi Tumetes, moxa-
l isebebs gan Sekowiwebuli da bol Sevikuri agitaciiT
`mowaml uli-jariskacebis umetesobaSi, amierkavkasiis
mTavrobi sadmi undobl obis Tesli imdenadiyo gaRvive-
buli, rom samSobl os dacvis aucil ebl oba, ukana pl anze
hqondaT gadatani li. meore mxriv, saomari pirobebi sad-
mi aucil ebeli moTxovnebis Sesabamisad, samxedro Se-
naerTebis martva ar igrZnoboda. jariskaTTa mxridan
frontis mowinave xazis masobrivad mitovebas da sax-

l ebSi gasamgzavrebel vagonebSi TviTneburad Casxdomas, aRniSnul i faqtori ganapirobebda.

Seqmnil i rTul i situaciidan gamomdinare, baTumis rkinigzis sadguridan jariskacebiT qal ebiTa da bavSvebiT datvirTul i eSel onebis droul ad samSvidoboze gayvana aucil ebl obas warmoadgenda. miTumetes, baTumis depoda rkinigzis sadgurSi arsebul i orTqmavli ebisa da matarebl is vagonebis osmal ebisgan daptonebis real uri safrTxe arsebobda. am urTul esi probl emis mogvareba, frontis sardl obis prerogativas warmoadgenda. ramdenadac im etapze baTumi maRali Cinosani samxedro pirebis gareSe iyo darCenili, saqarTvel oskuTvnil i qonebis osmal o askerebis xel - Si ardatovebis sapasuxismgebl o samuSaoebi da organizacia, Tavisi Tavze javSnosani meTaurma val odia goguaZem aiRo. barcxanaSi yoroRI is maxl obl adj avSnosani matarebel is eki pajis mier umZimesi sabrZol o operaciis Catarebisa da mtris mowinave razmebis gaudurebis Semdeg gaxda Sesazl ebel i, bedis anabarad baTumSi mitovebul i orTqmavli ebisa da vagonebis samSvidoboze uvnebl ad gayvana. am faqtTan dakavSirebiT v.goguaZe werda: `Cven mters cecxl i gavuxseniT da didi zarali mi vayeneT. Cvenma brZol am saSual eba misca eSel onebs Tavisufl ad gamosvl isa. aq dagvexmara oficerTa 25 kaciani razmi, romel mac Sesaferisi maRI obebi dai kava Tamaris cixis win. saRamos 7 saatze ukanasknel i eSel oni gavi da.~ samecniero literaturaSi dadasturebul ia, rom baTumis dacva ori mimarTul ebiT iyo dagegmili; 1)zRvis sanapiros_ sarfigonios xazi; 2) Woroxis xeobiT egresken. es Tavdacviti mimarTul ebebi qal aq baTumis misadgomebTan kaxaber_ adlias Soris erTdeboda da mesame strategiul i mniSvel obis xazs qmnida. mas Semdeg rac samebis forti osmal ebis mxridan iqna dakavebul i. qal aq baTumis ini zurgSi moeqca, xol o `anariis- fortis dakargvam baTumis bedi sabol ood gadawyvita.⁵

es samarcxvino marcxii, pirvel rigSi korpusis meTauris gen. v.gabaSvil is da misi xel qveiTi oficrebis umravl esobis uunarobam, samxedro qvedanayofebSi disciplinis el ementebis verdanergvam da jariskacebSi Sinagani sabrZolo ganwyobil ebis verSeqmnam, qveynis xval indel i dRisadmi indiferentul ma damokidebul ebam ganapiroba. isini ruseTis armiis Semadgenl obaSi simamacita da saocari Tavdadebit Tuki gamoirCeodnen, saqarTvel osatvis Seqmnil kritikul momentSi, misi umniSvnel ovanesi karibWis baTumis dacvis saqmeSi Tavi Seircxvines. mxedvel obaSi maqvs baTumis garnizonis mtrisadmi damorcil eba, me- 4 qveiTi I egionis mier poziciebis TviTneburad mi toveba da ozurgeTSi gagceva. rac Seexeba me- 2 qarTul I egions, romelic baTumis aRmosavl eTIT idga, sadgur qobul eTSi dabanakda. exeboda ra aRniSnul sakiTxs, general i gmazniaSvil i mogvianebit gul istkivil iTwerda: `qarTvel s daaviwyda gamedaoba da valkacoba winaprebisa, romlebic aTeuli saukuneebit sicocxles swiravdnen da gaafTrebul adicavdnen samSobl os sazRvrebs... cxadi iyo, rom jariskacs daviwyebul i hqonda disciplina, moval eoba da mxol od Tavistavis gadarCenaze fiqrobda. amis Sedegis iyo, rom qarTul i jari ramdenjerme nakl eb mters SeuSinda, ubrZol vel admiatova poziciebi, nawil i gaiqca da nawil i mters Cauvarda tyved.⁻⁶

momxdar faqtTan mimarTebaSi, rezo gabaSvil i Tavis memuarebSi social _ demokratebs adanaSaul ebs. mas `aviwydeba- an Segnebul adiviwyebis: 1) amerkavkasiis komisaritatSi social _ demokratebTan erTad, musavatel ebi da dasnakel ebic iyvnen. aqedan gamomdinare, ama Tu im sakiTxis gadawyveta, sami politiki Zal is warmomadgenel Ta SeTanxmebis safuZvel ze xdeboda; 2) baTumis fronts da osmal o askerebisgan baTumis dactvas, social _ demokratebi ki ara, erovnul _ demokrati general i vasil gabaSvil i xel mZRvanel obda, romel - sac korpusis meTauroba qonda mindobil i. sakiTxis

am mi marTul ebiT dakonkretebas r.gabaSvil i Segnebu-
 l ad gaurbis. mis mogonebebSi motani i `ci tata-, TiTq-
 os general i v.gabaSvil i baTumis 6 TviT dacvas 3000
 j arikaciT SeZl ebda da am moTxovnas e.gegeWkorma ua-
 riT upasuxa, amis damadasturebel i saarqivo dokumen-
 ti ar arseboobs. metic, imave r.gabaSvil is `mtkicebiT,~
 1918 wl is 1 april s, 5 aTasma osmal o j ariskacma baTu-
 mi ubrZol vel ad aiRo da 5 aTasi qarTvel i j ariskaci
 tyved aiyvana, xol o danarCeni `cxvrebiviT ifrina.⁷
 dokumenturi masal iT garkveulia, rom osmal ebisgan
 `cxvrebiviT nafren- qarTvel j ariskacTa raodenoba
 3500- ze mets Seadgenda. es imas ni Snavs, rom baTumis
 dasacavad, korpusis meTauris general vasil gabaSvi-
 l is gankargul ebaSi 8000- ze meti j ariskaci imyofeb-
 boda. e.i. TiTqmis samjer meti, rasac TviTon moiTxov-
 da (3000 kaci) da 6 TviT baTumis SenarCunebis pi robasac
 iZl eoda. r.gabaSvil is memuarebi dan da Cems mier saar-
 qivo masal ebidan motani i monacemebis mi xedviT, vas-
 il gabaSvil s sakmarisze (3 aTasis nacvl ad_ 8 aTasi)
 meti j ariskaci yolia da baTumi ara Tu 6 TviT, 6 dRi-
 Tac ver daicva. brZol is dawyebidan meore dResve Ca-
 abara osmal ebs. am fonze, erTxel ki dev xazgasmiT
 minda aRvni Sno, rom rezo gabaSvil is mogonebebSi mo-
 tani i `ci tatebi,~ general v.gabaSvil isa da e.gegeWko-
 ris `gabaasebis~ Sesaxeb, arcerTi saarqivo dokumentiT
 ar dasturdeba. samwuxarod, rogorc sxva sakiTxebTan
 mimarTebaSi, r.gabaSvil i aqac maRal doneze tyuis da
 mkiTxvel i SecdomaSi Seyavs. mi Tumetes, mis mier dasax-
 el ebul cifrebze daydnobiT warmodgenil i `debul e-
 bebi~ erTmaneTTan l ogikur winaaRmdegobaSi a.

dabej iTebiT SeiZl eba imis Tqma, rom baTumis dace-
 mam da qarTul i saj ariso SenaerTebis didi raodeno-
 biT osmal eTis tyeobaSi moxvedram, gen. v.gabaSvil is,
 rogorc sardl is, samxedro strategisa da organiza-
 toris dabal i done aSkarad warmoaCina. man el ementa-
 rul i wesrigis damyareba ver SeiZl oim qarTul i j aris

nawil ebSi, roml ebsac orj er mcire osmal o askerebi-
sgan baTumis dacva da qal aqis usafrTxoebis uzrun-
vel yofa eval eboda. Tu ra donis vakxanal ia iyo Seqm-
nil i im etapze baTumis frontidan gamoqceul i jarisk-
acebis mier, es dawvril ebiTaa aRweril i gen. g.mazni-
aSvil is memuarebSi da amis Sesaxeb si tyvas ar gavagr-
Zel eb. aRvni Snav mxol od; memuaristebi da TviT isto-
rikosebic ki, sakiTxis am kuTxiT dasmas Segnebul ad
ar cdil oben. maqsimal urad gaurbian im Secdomebis
wina pl anze wamowevas, roml ebic baTumis TavdacviTi
sabrZol o operaciebis (strategiul i, teqnikuri da op-
eratiul i marTvis Tval sazrisiT) ganxorciel ebis
dros iqna daSvebul i. arc imis Sesaxeb miuTiteben,
v.gabaSvil s eval eboda Tu ara damarcxebul i saj ari-
so SenaerTebis ukandaxevis (da ara gamoqcevis) orga-
nizaciisa da brZol is unarSenarcunebul i samxedro
nawil ebis strategiul i mniSvel obis simaRl eebis da-
sacavad gadanawil eba. Tundac baTumSi arsebul i sam-
xedro qonebis mtrisaTvis ardatovebis mizniT, Ses-
bami si RonisZiebebis gatareba. daWril ebisa da mSvi-
dobiani mosaxl eobis evakuaciis organizeba. zemoaRni S-
nul sakiTxebTan mimarTebaSi mis mxridan Sesabami si
samusaos Catareba jer-jerobiT ar dasturdeba.

rac Seexeba imave rezo gabaSvil is mier saqil ikod
qceul mitingebis, swored am mitingebze moxda frontze
wamsvl el i axal gazrdebis gamovl ena da mis bazaze
221- e pol kTan qarTul i samxedro SenaerTis formireba.
mkiTxvel ma isic unda gaiTval iswinos, rom im etapze
jer kidev qarTul i saxel mwi fo ar arsebobda da arc
jarSi gawvevis saval debul o kanoni muSaobda. qarTu-
l i saj ariso SenaerTebis Seqmna, mxol od da mxol od
moxal iseTa enTuziazmze iyo dafuznebul i. vinc r.gaba-
Svil is memuarebs gul dasmiT waikiTxavs, mis yovel
monaTxrobs l ogikuri kategoriis CarCoSi Casvams da
saarqivo dokuments Seudarebs, myisve gaaxsendeba Cve-
ni didebul i winaprebis naTqvami: `enas Zval i ara aqvs

da qaral dic aitanso.~ r.gabaSvil is zemoaRniSnul i da sxva msgavsi siyal be marTI ac aitanana qaral dma da imave qaral dis meSveobiT, Taobebi tyuil ebiT `ikvebeba.~

qarTul i jaris mier baTumis TavdacviTI poziciebis TviTneburad mitovebis fonze, ki dev ufro ikveTeba j avSnosani matarebel is # 4- is xel mZRvanel is val odia goguaZisa da misi TanamebrZol ebis saocari SemarTeba da brZol isunarianoba. `Cemi razmi_ werda 1918 wel s v.goguaZe- ise aRel vebul i iyo Cveni jaris ase samarcxvino ukandaxeviT, rom sibrazisagan piri-dan cecxli syridnen.~ maTi Seupovroba da maRal i sabrZol o SemarTeba 2 april s ki dev erTxel gamoikveTa. mxedvel obaSi maqvs pol kovnik yaral aSvil is razmi-sadmi miSvel eba da osmal o askerebis al yis garRveva-Si daxmareba. am operaciis Sesasrul ebl ad, pirvel i rigis amocanas mowi naaRmdegi sgan baTum- Caqvis monakvetis gzis ganTavisufi eba warmoadgenda. am faqtTan dakavSirebiT, v.goguaZis mier 1918 wel s gazeT `erTobaSi~ gamoqveynebul weril Si `baTumis ukanasknel i amebis~ vkiTxul obT; `dil is 7 saatze 2 april s Caqvidan tel efonograma mi viRe Caqvis razmis ufrosis pol kovnik yaral ovisagan (yaral aSvil i S.v.), sadac matyobinebda, rom maT gza moWrii i aqvT da Svel as iTxovda. 8 saat iyo, rom sadgur CaqvSi CavediT. iq ukve jaris nawil i mosul iyo. sadguris garSemo brZol a iyo gaCaRebul i. Caqvidan matarebel i baTumisken davaqaneT da pozicia daviWi reT. naxevari versis Semdeg gamoCnda Cvenken momaval i mtris cxenosani `razvedCi kebi - 25 kacisgan Semdgari. Cvenisini `pul emiotebis~ cecxli - iT gavanadgureT. iqve axl os aris bambukis dasamuSavebel i qarxana, roml idanac rogorc cnoba gvqonda _ Casafrebul i mteri gvebrZoda. Cven mas `pul emiotebidan~ davuSineT. j avSnianidan 50 kaci qvei Tad gada-vsxiT da ieriSiT mi vuSviT mterze, romel ic savsebiT gavanadgureT da maTi i araRi Cven wamovi ReT. aq ar av-

iTari zaral i ar mogsvl ia. mdinare Caqvis wyal Tan mtris Zl ieri razmi dagvxvda, roml is mizans yaral ovis razmisTvis gzis moWra warmoadgenda. Cven isini zarbaznebi sa da pul emi otebis cecxl iT gavanadgureT... Caqvis sadguridan 4 versis siSoreze didi srol is xma moisma. es signal i iyo yaral ovis razmis daZvri sa. is brZol iT moikafavda gzas. Cven maT daxmareba gavuwi eT da mis mowinaaRmdege osmal ebis razms srol a avutexeT. mters egona, rom j avSnians mxol od erTi mxriT SeuZl ia srol ao da didi Zal a moyara matarebi is zRvis piris mxridan, Cven maT cecxl i miveciT da erTianad gavswmindeT. CaqvSi mzad gvyavda carie l i vagonebi da orTqmavl ebi yaral ovis razmi saTvis. 2 april s, saRamos eqvs saaTze ukve yvel ani mzaT iyvnen wamosasvl el aT.-⁸

am sabrZol o operaciebi dan 30 wl is Semdeg daweril memuar ebSi zemoaRni Snul faqtebs v.goguaZe Sedarebi T gansxvavebul i formiT gadmoscems. 1918 wl is 2 april s general gabaSvil isgan cnoba miviRe, rom pol kovnik yaral aSvil is j ari, romel ic Caqvis mTaze gaCxirul iyo, osmal ebs gza moeWraT mistvis da tyveoba moel iso. mi-brZanebda mivSvel ebodi da tyveobidan gamomeyvana... 2 april s dil iT adre j avSnosaniT gavemgzavre... dil is 9 saaTze Caqvis sadgurze Cavedi. Caqvis sadguri osmal o cxenosan aTaseul s daekavebi na. isini tyviismfrqvevel is cecxl iT gavanadgureT. osmal ebi Caqvis mi damoeb-Siac yofil an da yovel i mxridan srol a agvitexes. rkinis gzis gaswrviv qveviT qveiT j ari gamagrebul iyo, yaral aSvil is Stabi daepatimrebina da amisi j ari Caqvis mTaze iyo miCixul i. SevudeqiT brZol as rkinis gzis gaswrviv. erTi nawil i mtrisa bambukis qarxanaSi iyo, romel sac j avSnianiT ver mivudeqi T. ami tom, j avSniani dan 25 kaci gadavsxi porfire gorgoSiZis meTaurobiT. SevudeqiT brZol as rkinigzis gasawmendaT. ami T Cvenma j arma isargebl a da mcire msxverpl iT daixia ukan.-

gazeT `erTobaSi~ 1918 wl is 7 april s dabeWdil i v.goguaZis weril idan da misi mogonebebi dan Cems mier motanil zemoaRniSnul amonawerebs Tuki erTmaneTTan SevadarebT, sakmaod didi sxvaoba aRmoCndeba. mxedvel o-baSi maqvs: 1)zemoaRniSnul i sabrZol o operaciidan 5 dRis Semdeg dabeWdil v.goguaZis weril Si, arsad naxsenebi ar aris yaral aSvil is Stabis osmal ebisgan dapatimrebi faqti. saubarია mxol od mTaSi miCi xul i yaral aSvil is mebrZol i razmis al yidan gamoyvanisaTvis miSvel ebaze; 2)rkinigzis gaswvriw osmal Ta razmebis ganadgureba, savsebiT sakmarisi aRmoCnda, rom mTaSi miCi xul qarTvel obas, umamacesi pirovnebis_ pol kovnik yaral aSvil is sardl obiT brZol iT gamoekafa gza da saSvidoboze gamosul iyo; 3)bambukis qarxanaSi gamagrebul i osmal o askerebis winaarmddeg, j avSni ani matarebel idan 50 mebrZol is gadasxmis faqti, 25 kacamdea dayvanil i da mis xel mZRvanel ad porfire gorgoSiZea dasaxel ebul i; 4)gazeT `erTobaSi~ 1918 wl is 7 april s gamoqveynebul i v.goguaZis publ ikacis mixedviT, yaral aSvil is misaSvel ebl ad wasvl is safuZvel i, imave yaral aSvil is mier Caqvidan 2 april s gamogzavnil i tel efonogramaa dasaxel ebil i. xol o, mogonebebis mixedviT, general gabaSvil is mier gamogzavnil i miTiTeba.

gansxvavebul drosa da sivrcesi daweril i zemoaRniSnul i ori wyarodan, Cems mier motanil amonawerebSi moyvanil i faqtebidan_ upiratesobas, sabrZol o moqmedebidan 5 dRis Semdeg gazeT `erTobaSi~ v.goguaZis mier oficial urad daibeWdil publ ikacias\_ `baTumis ukanasknel i amebi~vaniWeb. masSi rom raime saxis sicruis an gazviadebis el ementebi iyos Cadebul i, igi im etapze kritikis sagnad iqceoda. ramdenadac aseT faqts adgil i ar qonia, mis mier motanil i yovel i sabrZol o epizodi simarTI ed unda mi viCni oT. aqedan gamomdinare, dabej iTebiT SeiZl eba imis Tqma, rom baTumis dacvasi da baTum_ Caqvis gzis monakveTze j avSnosani matarebel is # 4- is eki paJisa da misi meTaur-

is val odia goguaZis gadaxdil i brZol ebi, samSobl os winaSe gaweul i damsaxurebi saTvis, misi biografiis umni Svel ovanes furcel s warmoadgens.

amrigad; 1) sabWoTa ruseTis mier brestis sazavo xel Sekrul ebiT osmal eTisaTvis saqarTvel os kuTvni- l i teritoriebis gadacemam da am nadavl is dasauf- l ebl ad osmal eTis xel isuflebis swrafvam, baTumis dacvis uzrunvel yofa yvel a pol itikuri mimdinareo- bis (bol Sevikebis garda) zrunvis sagani gaxada. `rev- ol uciisa da samSobl os dacvis guriis komitetis- mier regionSi gamarTul i xal xmraval i mitingebi, fr- ontze wamsvl el moxal iseTa gamovl inebasa da 221- e yofil pol kTan qarTul i batal ionis Camoyal ibebis procesis dacqarebas iTval iswinebda; 2) qarTvel i bo- l Sevikebis da osmal o agentebis antiqarTul i saqmi- anoba, qarTul i samxedro SenaerTebis zurgis moSl as da brestis sazavo xel Sekrul ebiT gaTval iswinebu- l i pirobebis_ osmal eTis sasargebl od Sesrul ebas isaxavda miznad. am fonze, guriis 4 kaciანი del egaci- is aWaris regionSi sagangebo misi iT mivl inebis miz- ans, aWaris mosaxl eobis orientaciis (qarTul i Tu osmal uri) garkveva da danarCeni saqarTvel os mosax- l eobisadmi misi oficial urad gacnoba warmoadgen- da. zemo aWarisagan gansxvavebiT, qobul Tis mosaxl e- obis mier proqarTul i orientaciis oficial urad da- dasturebiT, arsebul i pol itikuri gamocda maTi mxri- dan maRal doneze iqna Cabarebul i; 3) baTumis front- is mowinave xazis gaumarTavma moqmedebam, (qaosi, yvel - afris TviTdi nebaze mi Sveba) sabrZol o poziciebze md- gomi j ariskacebis mier frontis mowinave xazis Tvi- Tneburad mitovebam, osmal o askerebs baTumi sken win- wamowevis SesaZl ebl oba misca. am urTul es situacia- Si gansakuTrebul i roli j avSnosanma matarebel ma Seasrul a. mxedvel obaSi maqvs baTumis depoSi da rki- nigzis sadgurSi arsebul i qonebis (orTqmavl ebi, va- gonebi, iaraRi...) mtrisadmi ardatovebisa da misi gam-

otani s organizacia. am urTul esi da sapaSuxi smgeb-
l o sakiTxi s mogvareba, j avSnosani matarebel is meTa-
uri s v.goguaZi sa da mi si eki paJi s Tavdadebul i Sromi sa
da brZol is Sedegad iqna ganxorciel ebul i.

Tavi IV

՝samSobl osaTvis vi brZvi T da mi sTvis davi xocebi T!~

(Col oqi s epopea. 1918 wl is 8 april i)

baTumi s dacemam da brZol i sunariani j ariskacebis (3000 - ze meti) ugzo- ukl od dafantvam, korpusis xel mZRvanel is (gen. v.gabaSvil i) mxridan misi Tavmoyris organizaciis vergawevam, samtrediaSi Casul i general i giorgi mazniaSvil i umZimes mdgomareobaSi Caayena. mxedvel obaSi maqvs is umniSvnel o samxedro Zal a, romel ic im etapze mis daqvemdebarebaSi aRmoCnda. kerZod: 1)arCil furcel aZis xel mZRvanel obi T 90 kaci ani partizanul i razmi 4 tyvi amfrqvevi T; 2)kapi tan kargareTel is erTi batarea 6 zarbazani T; 3)Sorapnis muSaTa razmi; 4)inJiner kukuri xundaZis meTaurobi T 84 kaci ani razmi. rogorc g.mazniaSvil i wers, im etapze mis daqvemdebarebaSi arsebul i samxedro qvedanayofi, 4 oficeri T 174 kacs Seadgenda. misi Sei araReba 4 tyvi amfrqvevs da 6 zarbazns warmoadgenda. ՝Cemi razmi_ wers g.mazniaSvil i_ Sesdgeboda TiTqmis mxol od studentebisa da saSual o intel igentebisgan. yvel a eseni mamul iSvil uri grZnobebi T iyvnen aRWurvil ni da saxeze yvel - as etyoboda gambadaoba da mtkice gadawyvetil eba, rom dai xocebodnen da mters samSobl os erT mtkavel miwas ar mi scemdnen.~¹

aseT kritikul momentSi, guriis mosaxl eobis bazaze Sedgenil i samxedro nawil is mier gavrcel ebul mowodebaSi vkiTxul obT: ՝guria dRes Txoul obs Svel as. gemudareba Tqven megrel ebs, svanebs, l eCxumel ebs, raWvel ebs, qarTI el ebsa da kaxel ebs, da sxvebs, amoudeqi T mas mxarSi da medgraT davicvaT samSobl o. SeiZl eba vinmam ifiqros, radgan guria sazRvarzea, izul ebul ia

ase moiqceso,- srul ebiTac ara. guriam kargad icis osmal eTis imperial istebis sul iskveTeba... amitom dadves Tavi gurul ebma... imedi gvaqvs, rom Cveni mowodeba ar darCeba `xmad mRaRadebl isa.- dadga yofna aryofnis sakiTxi. an sikvdil i an gamarj veba!-

imave j ariskacTa iniciativiT arCeul i iqna droebi-Ti samxedro organo_ j ariskacTa sagangebo sabWo. mis Semadgenl obaSi Sevidnen: kimoTe wul aZe, xutu xubutia, griSa pataraia da s.kakabaZe. aRni Snul i organos ZiriTad funqcias, axl adSeqmnil i qvedanayofebis kontrol i da saWi ro amuniciiT misi uzrunvel yofa warmoadgenda. meore mxriv, j ariskacTa sabWo, frontis mowinave xazze mimaval axal wveul ebs saj arod adebinebda fics, rom isini Rirseul ad moixdidnen TavianT moval eobas samSobl os winaSe. amis erT_ erT magal iTs ozurgetis moxal iseTa razmis mier oficial urad gamoqveynebul i gancxadeba warmoadgens. masSi vkiTxul obT: `Cveni batareiis j ariskacebma fici dasdves j ariskacTa sabWos winaSe, rom ukanasknel i sisxl - is wveTamde i brZol ebdnen da mters cocxl ebi ar danebdebdnen.- j ariskacTa mier Seqmnil am uaRresad sayuradrebo dokumentis gurul i qal batonebic (dedebi) gamoexmaura. am sakiTxTan dakavSirebiT gazeT `erTobaSi- al istro vadaWkoriais mier gamoqveynebul weril Si_ `brZol is vel ze- vkiTxul obT: `guriaSi yvel a erTi azriTaa gamsWval ul i_ rogorme `urj ul o- TaTari daamarcxon._ wadiT Svil ebo, waiyvaneT moxuci mama, i brZol eT TavgamodebiT, gaimarj veT, xol o damarcxebul s Cvens oj axSi bina ar eqnebao. aseTi si tyvebiT gaistumra erTma dedam sami Svil i da erTi moxuci qmari brZol is vel ze.- aseTi saxis weril ebs im etapze farTo sazogadoebaze ideol ogiuri zemoqmedebis datvirTva gaaCnda. igi adgil obriv mosaxl eobaSi patriotizmissa da brZol isunarianobis amaRI ebas uwyobda xel s. amas arsebiTi mniSvnel oba qonda im Tval sazrisiTac, rom im umZimes etapze, qarTvel i bol Sevi kebi os-

mal ebTan saerTo eni s gamoZebnas da mi sadmi morCiI eb-
 is agi tacias eweodnen. imavdroul ad, j aris sardl o-
 bisa da mTavrobis mxridan xal xisadmi Ral atze akeTebd-
 nen apel irebas. yovel ive es, adgil obrivi mosaxl eobis,
 xel isufl ebisadmi dasapirispirebl ad da qarTul i sa-
 j ariso SenaerTebis zurgis moSl aze iyo gaTvl il i.
 aRni Snul is gaTval iswi nebi dan gamomdinare, gazeT `er-
 TobaSi~ dabeWdil weril Si `baTumis dacemis Semdeg-
 vkiTxul obT: bol Sevi kebis moqmedeba `Tavdacvis saqmes
 anadgurebs, masSi saSinel i dezorganizacia Seaqvs, srul i
 gakotrebis ideas badebs da es maSin, rodesac j ars
 frontze gul i tyiisken aqvs miSveril i, da es maSin,
 rodesac igi TavdadebiTibrZvis, samSobl os sakurTxe-
 vel ze Tavisi sicocxl e miaqvs Sesawirad. aravis ara
 aqvs ufl eba, rom dezorganizatorul i moRvaweobiT zu-
 rgidan maxvil i Casces Cvens saukeTeso mebrZol j ars.
 ar gaqvT ufl eba masaSi gaxvideT da igi sul iTa da
 xorciT dasceT, srul i ad imedi daukargoT. omis dros
 damarcxebac da gamarj vebac orive mosal odnel ia. gviS-
 vel is mxol od Zal Ta gamagreba, sul iT aRtkineba da
 saqmiTi qeTken muSaoba, rom xel i SevuwyoT, davexmaroT
 mebrZol j ariskacebs... yvel aferi mas unda movaxmaroT,
 yvel aferi mas unda SevwiroT_ ai gamarj vebis sawin-
 dari.~

am uaRresad sayuradRebo mowodebis gamoZaxil s war-
 moadgenda 1918 wl is 3 april s Tbil isSi, muStaidis baRSi
 mdebare kl ubis SenobaSi Catarebul i xal xmraval i kreba
 (Tavmj domare kiril e niniZe), romel mac guriis Tavdacvis
 damxmare sazogadoeba daarsa. imave krebis mier ar-
 Ceul i iqna komiteti (T.kikvaZe, ars.mamul aiSvil i, nino
 nakaSiZe, emil I omTaTiZe, kir.niniZe, T.qarcivaZe,
 pep.bereJiani, iv.TikanaZe, f.I oria, il .gogel ia, evs.sa-
 msonia). rac Seexeba prezidiums, mis Semadgenl obaSi
 Sevida: kir.niniZe (Tavmj domare), ars.mamul aiSvil i
 (moadgil e), nino nakaSiZe (xazinadari), emil I omTa-
 TiZe (mdivani). imave krebis mier miRebul i dadgenil ebiT,

guriis Tavdacvis saqmisaTvis zrunva did saxel mwi-foebriv saqmeT iqna gamocxadebul i. arsebul i umZimesi pol itikuri situacia, komitetis wevrebisagan am mimarTul ebiT Sesabamisi praqtikul i nabij is dauyovnebl iv gadadgmas moiTxovda. aRniSnul i kreba imiTac iyo mniSvnel ovani, rom miRebul i dadgenil ebiT guriis Tavdacvis special uri fondis Seqmnas Caeyara safuZveli.

Cems xel T arsebul i masal ebis mixedviT, am fondSi pirvel i Sesatani Tanxa Caricxa: varl am ruxaZem_ 1000 maneTi, barTI ome kil aZem_ 1000 maneTi, asl an kil aZem_ 1000 maneTi, maTe RI ontma_ 500 maneTi, sil ibistro Tal akvaZem_ 300 maneTi, sergo surgul aZem- 300 maneTi, giorgi maxaraZem_ 100 maneTi.

dawyebul i saqmis bol omde miyvanis mizniT, `guriis Tavdacvis komitetma- sagangebo mowodebiT saqarTveli os mosaxl eobas mimarTa: `3 april idan- vkiTxul obT dokumentSi- Tbil isSi moqmedebs `guriis Tavdacvis damxmare sazogadoeba-. am sazogadoebis arCeul i komiteti ukve Seudga muSaobas. sazogado krebis dadgenil ebis Tanaxmad, igi agrovebs Semowirul obebs, adgens mebrZol da sanitarul razmebs. didi daxmareba aris saWi ro. guriis sagraZnobi nawil i ganadgurda, mcxovrebnigaxiznul ia da maT qonebas Semoseul i mtris brboebi itaceben; xal xi damSeul ia da auwerel gaWirvebas gancdis, mindvrebi dauTesavi rCeba; brZol aSi daxocil i gmirebis oj axebi unugeSoT aris datovebul i. qveyana saSinel gansacdel Si Cavarda. am saerTo ubedurebis dros, rodesac pirdapir aris dayenebul i Cveni yofnaryofnis sakiTxi, yvel a val debul ia mxurval e monawil eoba miiRos qveynis Tavdacvis saqmeSi da energiul ad gaumagros zurgi imaT, vinc brZol is asparezze pirvel rigSi dgas, vinc aqtiur monawil eobas ar iRebs am samkvdro- sasicocxl o brZol aSi, dae is nivTierad daexmaros saqmes uxvi Semowirul obiT.

moqal aqeno! daaCqareT Tqveni wvl il is Semotana. gax-

sovdeT, rom dRes unda gadawydes Cveni qveyni s bedi.

Semowirul obis miReba yovel dRe, saRamos 4_7 saaTamide, gol ovinis prospeqti, `erTobas~ redaqciis bina. `guriis Tavdacvis damxmare komiteti.-

am uaRresad mniSvnel ovan wamowyebas farTo gamoxmaureba mohyva. mxedvel obaSi maqvs **quTaisSi Seqmnil i `guriis Tavdacvis damxmare komiteti,**~ romel mac saqarTvel os mosaxl eobis mimarT sagangebo mowodeba gamoaqveyna saTauriT: `Tavdacva gareSe mtrisgan. daexmareT gurias!-

`moqal aqeno- vkiTxul obT dokumentSi- Cvens xal xs daudga udidesi gansacdel is wuTebi. samSobl o da revolucia gansacdel Sia, Cvens ers fizikuri ganadgurebis safrTxe moevl ina. gareSe mteri Cvens sazRvrebSi SemoiWra da lamobs mTel i saqarTvel os ganadgurebas. mtris Semosevas da misgan gamowveul ubedurebas ukve ganicdis Tavisufl ebis mebaraxtre guria. is ukve brZol is vel ad gadaiqca, mis sazRvrebSi swarmoebs saSinel i omi. amas mohyva l tol vil oba mTel i misi saSinel i SedegebiT. Tavzardacemul i mSvidobiani mcxovrebnis garbian guriidan da aTeul i wl obiT SeZenil qonebas upatronod toveben, xol o mebrZol ni brZol is vel zed rCebian da Semoseul mters igerieben. guria sisxl isagan icl eba. mas fizikuri da qonebrivi ganadgureba moel is, Tu guria daiRupa, igive bedi moel is Cveni samSobl os sxva kuTxebsac. saWiroa saCqarOT daxmareba.

quTaisSi ukve Sedga `guriis damxmare komiteti,- roml is mizania daxmareba gauwios guriidan l tol vil ebs da iq darCenil Tful iT, biniT, sursatiT, umuSevarTaTvis adgil is SovniT da sxv... yovel ive amistvis saWiroa ful i, nivTieris daxmareba.

mivmarTav moqal aqeebs gaiRon Tavianti wvl il i da Semoswiron am saqmistvis ful i komitets da gauwion yovel gvari daxmareba mas.

moqal aqeno! moixadeT Tqveni val i samSobl osa da

revoluciis winaSe. xel i SeuwyveT gurias Tavdacvis saqmeSi, Tqvengan gaRebul i wvl il i moxmardeba maT, vinc Tavisufl ebisaTvis brZol aSi pirvel rigSi idga. guriis Tavdacvis damxmare komiteti. quTaisi.-

qvis gul i unda qondes adamians, rom Cems mier mot-anil i orive dokumenti (mowodeba) auRel vebl ad wai-kiTxos. samSobl os orgul T da ucxo qveynis ful iT mosyidul T Sesabamisi ar miuzRos. es gansakuTrebIT osmal o dampyrobil ebis Semogzavnil i agentebis mier mosyidul i adgil obrivi mosaxl eobis garkveul nawil s da sabWoTa ruseTis daqiravebul qarTvel bol Sevikებს exeba, roml ebic qveynis Ral atSi erTmaneTs ej ibrebodnen. es is xal xia, roml ebic arapatriotul i sul iskveTebiT gaJRenTil i prokl amaciebiT qarTul i sajariso SenaerTebis zurgsukan arastabil uri situaciis Seqmnas maqsimal urad rom cdil obdnen.

zemoaRniSnul i RonisZiebebi, ideologiuri Tval sazrisiT, Cveni qveynis arakeTil mosurneTa mimarT udidეს დართმას warmoadgenda. am mimarTul ebiT gaweul ma sagitacio_ propagandistul ma muSaobam, adgil obriv mosaxl eobaze gansakuTrebul i dadebiTi zemoqmedeba moaxdina. mxedvel obaSi maqvs momxduri mtrisadmi Sesaf-erisad daxvedris aucil ebl obis, Rirsebის SenarCunebisa da samSobl os yovel i goji miwis ardaTmobის მაRალ doneze gacnობიერება. swored es faqtori aZl evdagen. g.mazniaSvil s gabedul i gadawyvetil ebebis miRebის Sesazl ebl obas, Torem man kargad icoda, rom mis gankargul ebaSi im etapze myofi `erTi muWa qarTvel i memrebisa, _ poziciebis rezervebisa da sxva saWirosamxedro organoebis windawinve moumzadebl obis gamover gauZl ebda osmal ebis ierisebs da umiznod, ubral - od daiRupeboda.² aRniSnul is gaTval iswinebidan gamomdinare, **mis winaSe ori urTul esi sakiTxის gadawyvetის aucil ebl oba daisva: 1)osmal ebis dauyovnebl i vi SeCereba, da 2)sarezervo Zal ebis miRebisTanave, mtris winaaRmdeg SeteviTi operaciebis ganxorciel eba. sam-**

wuxarod, gen. g.mazni aSvil s im saorganizacio saqm is nul idan dawyeba mouxda, roml is gakeTeba korpusis xel mZRvanel is gen. v.gabaSvil is pirvel xarisxovani moval eoba iyo. osmal o askerebis winsvl is SesaCerebl ad mas Sesabamisi qmediTi RonisZiebebi unda gaetarebina. arsebul i xarvezis dauyovnebl ivi gamosworebis mizniT, gen. g.mazni aSvil i adgil obirvi mosaxl eobis sabrZol o SemarTebas daeyrdno da gabedul i gadaWyvetil eba mi iRo. mxedvel obaSi maqvs, mdinare Col oqze da natanebis sanapiro xazze gamagrebi sa da osmal ebis winsvl is SesaCerebvl ad pragmatul i RonisZiebebis gatareba. imave g.mazni aSvil is mtkicebiT, aRniSnul i pozicia mcirericxovani razmis pirobebSi, marTalia, xel sayrel i ar iyo, magram im etapze mas droebiTad mi icnevda, xol o Sepirebul i damxmare Zal ebis miSvel ebisTanave, mTis maRI obebis_ rkinigzidan _ nasakiral is uRel texil amde da sofel Semoqmedamde dakavebas apirebda. rac Seexeba frontis xazis erTnawil s, zRvis sanapiro dan ozurgeTamde (mdinare Col oqsa da natanebis napirebi) Waobiani iyo. artil eriis qaravani saTvis da qveiTi jaris qvedanayofisaTvis gaval monakveTs warmoadgenda. aqedan gamomdinare, mtris moZraobis SesaZl ebl oba mxol od ori mimarTul ebiT arsebobda. 1) rkinigzis l iandagis gverdiT_ mdinare Col oqsa da mdinare natanebis rkinigzis xidebze gavl - iT da 2) marcxena frTaze, l i xauris xeobiT ozurgeTamde. swored am ori gasasvl el iT unda esargebl a osmal ebs.³ yovel ive aRniSnul is gaTval iswinebiT, gen. g.mazni aSvil s pirvel rigSi am ori monakveTis gamagrebaze unda ezruna.

im umniSvnel o Zal ebiT, romel ic 2 april isaTvis mis gankargul ebaSi imyofeboda (674 kaci), dasaxul i amocanis warmatebiT gadawyveta mxol od im SemTxvevaSi gaxdeboda SesaZl ebel i, Tuki adgil obrivi mosaxl eoba gverdSi amoudgeboda da Tavdacvi saTvis saWiro pirvel i safexuris momzadebaSi maqsimal ur xel Sewy-

obas gamoavl enda. es faqtori gamocdil general s ka-
rgad qonda gacnobi erebul i. ami tom, natanebi - Col o-
qis mimdebare sofl ebis uxucesebs pirdapir ganucxa-
da, rom sofl ebis mcxovrebn daxmarebas Tuki ar gauw-
evda igi ver SeZl ebda maTi sofl ebis, qonebisa da
col - Svil is dacvas. Sesabamisi axсна- ganmartebis
Catarebis Semdeg, rogorc g.mazniaSvil i wers, `yvel am
gamoTqva survil i yovel gvari daxmarebisa. iqve gada-
wyvites, rom gamovl en, visac iaraRis tareba SeuZl ian,
xol o moxucebma da bavSvebma aRmiTqves, rom j aris
nawil ebs gauZRvebian da ucveneben bil ikebs, roml i-
Tac SeiZl eba gavl a md. Col oqsa da natanebs Sua mde-
bare WaobebSi da iqve Seadgines mzveravi razmi... am
momentidan iwyeba partizanul i razmebis Sedgena sof-
l ebSi. iaraRi TiTqmis yvel as hqonda da Zal ian cota
Tofi dagvWir da xal xis SesaiaraRebl ad. 2 april s
dil iT me ukve daWeril i mqonda yvel a poziciebi sofel
vaSnaramde, romel ic mdebareobs sadg. natanebi dan 16
versis manZil ze.-⁴

Cems mier motanil i es vrcel i amonaweri, imaze mig-
vaniSnebs, rom adgil obrivi mosaxl eobis aqtiurma mx-
ardaWeram da maRal ma enTuziazmma, gen. g.mazniaSvil s
dasaxul i gegmis srul ad Tu ara, umeteswil ad Ses-
rul ebis Sesazl ebl oba misca. es miRweul i iqna adgi-
l obriv mosaxl eobasTan saerto enis gamozebnisa da
mWidro TanamSroml obis Sedegad. yuradsaRebia is faqti,
rom dRisiT aRniSnul i poziciebis mzveravis funq-
cias j avSnosani matarebel i # 3- is eki paJi asrul eb-
da, xol o RamiT, axl omdebare sofl ebis moxucebi da
axal gazrdebi, roml ebic maTTvis nacnobi bil ikebiT
qobul eTamde Cadiodnen da mtris moZraobis Sesaxeb
saWi ro informaci as agrovebdnen.

gen. g.mazniaSvil is mier operatiul ad miRebul ma gada-
wyvetil ebebma da maRal organizebul doneze ganxor-
ciel ebul ma TavdacviTma RonisZi ebebma, guri is mosaxl -
eobas mterze gamarj vebis imedi Causaxa. isini yovel g-

vari saxis riskze midiodnen, raTa adgil obriv mcxovrebtTa mxridan g.mazniaSvil s maqsimal uri xel Sewyoba qonoda. swored es faqtori ganapirobebda im gabelul gadawyvetil ebebs, romel sac g.mazniaSvil i im kritikul momentSi Rebul obda. am SemTxvevaSi, misi yovel i nabiji, qarTul i jaris zurgis saimedod gamagrebas emyareboda.

Cems xel Tarsebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom osmal Ta jaris nawil ebma isargebl ara simravliT, oCxamuris midamoebSi qarTul i jaris mowinave razmi maqsimal urad Seaviwrova da ganadgurebis safrTxis winaSe daayena. ramdenadac misi gadarCena aucil ebel i Seiqmna, es sapasuxismgebl o misia val odia goguaZe daeval a. 4 april s gen. giorgi mazniaSvil Tan erTadigi j avSnosani matarebel iT # 3 mdinare oCxamurisen daiZra. rac Seexeba j avSnosan matarebel # 4- s, im momentisaTvis samtrediaSi idga SesakeTeb ad da natanebsi mxol od 5 april s Camoiyvanes. ramdenadac oCxamurTan matarebel is xidi osmal ebis mier iyo ayrili, memaqanis si frTxil is miuxedavad, daRmarTze orTqmalval is SeCereba SeuZl ebel i gaxda da wina sabrZol o vagoni xids gascda, miwaSi Caefl o, ris gamoc orTqmalval i gverdze gadaxara da ukana taniT aiwia. am avariul process, rogorc v.goguaZe igonebs, cxel i wyl is mil is dazianeba moyva. eki paJis wevrTa operatiul i moqmedebiT, g.mazniaSvil i da v.goguaZe avarioul mdgomareobaSi myofi j avSnosani dan gadmoyvanes. natanebidan da samtrediidan mosul i damxmare teqniki (amwe) saSual ebiT, j avSnosani matarebel is vagonebis l i andagze dayeneba da mwyobrSi moyvana, mxol od dil iT 5 april s moxerxda.

am xnis ganmavl obaSi (4 april idan 5 april is dil amde) oCxamuris midamoebSi osmal Ta argamoCena, g.mazniaSvil ma SeSaniSnavad gamoiyena. mis mier kargadiqna gaTvl il i mtris mosal odnel i Semotevis mimarTul eba. xazgasmiT minda aRvni Sno, rom TavdacviTi

RonisZiebebis gatarebis procesSi, gansakuTrebul i mniSvnel oba frontis mowinave xazze noe Jordani as, irakl i wereTel is, vl asa mgel aZi sa da sxvaTa gamoCenam SeiZina. am faqtTan dakavSirebiT, v.goguaZe wers, rom isini karabinebiT iyvnen SeiaraRebul ebi da rigiT meomrebad j avSnosanze iTxovdnen Caweraso.⁵ am faqts zogierTi Cemi kol ega aranair mniSvnel obas ar aniWebs. arada, karabinebiT SeiaraRebul i qarTul i pol itikuri el itis umaRl esi eSel onebis warmomadgenl ebis frontis mowinave xazze gamoCenas, udi des i deol o giuri da fsiqol o giuri datvirTva qonda. maTi iq yofna, Tundac 1 saatIT, meryev mdgomareobaSi myofi zogierTi qarTvel i j ariskacis Sinagani cnobierebis gardatexas iwvevda. meore mxriv, masSi gmi ri winaprebis Seupovrobas, samSobl os, oj axisa da col - Svil is winaSe udi des pasuxismgebl obas aRvi Zebda. yovel ive es, gamocdil ma general ma g.mazni aSvil ma Sesani Snavad gatlal a. imavdroul ad qarTvel i j ariskacis Sinagani fsiqol ogia_`aRmafrenisa- da ui medobaSi Cavarznis momentic gatlal iswina. aRni Snul Tan dakavSirebiT, mis memuarebSi vkiTxul obT: `me kargad mqonda Seswavl il i fsiqol ogia qarTvel i meomrisa, kargad vicodi, rom Tu gavuzl ebdi mtris pirvel ierisS, Cemi j arebi i brZol ebden bol omde, magram Tu pirvel i Setakebi sTanave Sedrkebodnen, maSi n gameordeboda baTumi sistoria da izul ebul i gavxvdebodi damexia samtredisaken da iq kvl av damewyo Segroveba gafantul i j arebisa, romel ic aseTi siZnel iT iqna Segrovil i aseT mokl e xanSi.-⁶

ramdenadac im etapze g.mazni aSvil s saTadari go Zal ebi ar yavda, am xarvezis `amovsebas- j avSnosani matarebel iT Seecada da warmatebul adac. g.mazni aSvil isa da v.goguaZis mogonebebi dan irkveva, rom j avSnosani matarebel is (# 4) efeqturi moqmedebisaTvis Col oqis xidi dan axal i rkinigzis mokl e Sto iqna gayvani l i tyeSi matarebel is gadamal vis mi zni T. brZol is gadamwyvet faza-

Si, j avSnosani moul odnel ad unda gamoCeni iyo da mtrisaTvis gamanadgurebel i dartya miyenebina. es faqtori, qarTvel j ariskacTa SemarTebisa da brZol isunarianobis asamaRI ebl adac iyo gaTvl il i. aRniSnul sakiTxTan dakavSirebi T Tuki arsebul masal ebs safuZv- l ianad gavec nobiT, davrwunde biT, rom g.mazni aSvil ma, mis daqvemdebarebaSi myofi mcire Zal ebis maqsimal urad gamoyenebas, samxedro xel ovnebi saTvis damaxasia- Tebel i yvel a niuansi, qarTvel i j ariskacis fsiqol o- giuri momentebi da bunebrivi rel iefis gaTval iswine- ba daudo safuZvl ad.

mcirericxovani qarTul i razmis gamocda 1918 wl is 5 april s pirvel i saatidan daiwyo. mxedvel obaSi ma- qvs guriis moxal iseTa 70 kaciani sagangebo razmis (meTauri poruCi ki l .imnaZe) brZol aSi Cabma. Cems mier mikvl eul i masal ebidan irkveva, rom pirvel i dartya, osmal ebma mdinare oCxamuis sanapiroze gamagrebul poruCi k giorgi dol iZis razmze ganaxorciel a. Seqm- nil i situaciis sworad Sefasebidan gamomdinare, g.dol iZis mier j ariskacebi winaswar iqna gaf rTxil ebu- l i, rom brZanebis gacemamde Tofi ar gaesrol aT. roca mterma mdinare oCxamurze gadmosvl a daapira da mdi n- aris Sua nawil ze mi vida, swored maSin gasca g.dol iZem srol is brZaneba. aRniSnul faqtTan dakavSirebi T, ga- zeT `erTobaSi- dabeWdil weril Si `guriaSi- vkiTxu- l obT: `moul odnel i srol is gamo Tavzardacemul i osmal ni, vinc ki gadarCa garboda. Znel ia dazustdes Tu ramdeni dai xoca pirvel SetakebaSi, magram didZa- l i ki daego miwaze... osmal ebma zarbaznebi T, pul emi- otebi T da Tofebi T didi srol a autexes Cvens razms, magram ziani ver miayenes. g.dol iZe akofidan akofze gadadioda da vaznebs agrovebda. osmal ebi meored ga- dmovidnen Tu ara Setevaze, dol iZis gankargul ebi T el viseburi cecxl i gauxsnes mters da ukuaqci es. mas Semdeg, rac osmal Ta j arma damxmare Zal ebi mi iRo, me- same Seteva ganaxorciel a. dol iZis gaf rTxil ebis gamo,

Cveni razmi mtris Semotevis pirvel safexurs dumi-
 l iT Seegeba. mowinaaRmdege xel sayrel i poziciebi dan
 isroda da g.dol iZis razms al yaSi moqceva daemuqra.
 _biWebo tyvia aRar gvaqvs Tavs uSvel oT! gai sma g.do-
 l iZis Zl ieri xma, ise rom mowinaaRmdeges gaegona, rasac
 safaridan osmal ebis yviril iT _`hal aa! hal aa!- ga-
 mosvl a da xiStebiT Setevaze gadmosvl a moyva. _aba
 cecxl il isev gai sma g.dol iZis meore brZaneba. osmal ebs
 didi zaral i miadga.- es brZol a 5 saaTs gagrZel da.
 osmal ebma brZol aSi gardatexis Setana mxol od mas
 Semdeg SeZl es, roca tyviamfrqvevi xeze aitanes da
 dol iZis razmel ebs simaRl idan pirdapir sangrebSi
 dauSines.

aRni Snul faqtTan dakavSirebiT gazeT `erTobaSi-
 ka- ma fsevdonimiT dabeWdil publ ikaciaSi `j ariska-
 cTa weril ebi- vkiTxul obT: `brZol am 5 saaTi gastana.
 mogviki es 8 kaci, dagviWres 12 kaci. magram danarCeni
 razmel ebi gul sar itexdnen da ieriSs_ ieriSze igeri-
 ebdnen. aqve unda aRini Snos ramdenime piriS gmiru-
 l i moqmedeba. meore aseul is ufrosi poruCi ki gior-
 gi gigos Ze dol iZe, i brZoda l omiviT. brZol is vel ze
 gmirul ad daeca kol ia SarabiZe. unda aRini Snos kapi-
 to imnaZis gmirul i moqmedeba... rodesac razmis ufro-
 sis gankargul ebiT, razmma ukan daixia, maTi dazRvevis
 mizniT k.imnaZe poziciaze martod darCa, Sesaferisi
 gmiroba gamoiCina da erTi saaTi mar to igeriebda Se-
 tevaze gadmosul mters. man uvnebl ad SeZl o gamosvl
 l a da Tavis razmSi dabruneba.- imave brZol aSi gmir-
 ul i sikvdil iT daeca 23 wl is giorgi kal andaZe.

oCxamuris brZol asTan dakavSirebiT, gazeT `erTob-
 aSi- dabeWdil weril Si `brZol is vel ze (weril i guri-
 idan)- vkiTxul obT: `oCxamuris Rel esTan osmal Taj a-
 ris katastrofa bevr rames gveubneba. is gvaimedebS,
 rom Tu CvenSi iqneba erTsul ovneba, Segneba da siyva-
 rul i samSobl osadmi, Tuki CvenSi iqneba samxedro di-
 sci pl ina, vercerTi mozRvavebul i mteri ver gagvte-

xs.-⁷ imave sakiTxTan dakavSi rebiT, oCxamurTan brZol
l is erT- erTi monawil e j ariskaci gazeT `erTobaSi~
werda: `mteri 5 april saq SeCerda vinaidan Cvenis mx-
riT mcire ricxovans, magram Zl ier Sesaffer Zal as Se-
xvda. imave Rames razms miemata mixail ovis da goris
gvardia, romel mac saucxoo brZol is unari da Tavgan-
wirul oba gamoiCina guriis sagangebo razmTan erTad.
5 april idan 3 dRes ganuwvetel i brZol a iyo. Cveni
gvardiel ebi da razmebi idga medgraT TaviantT pozicie-
bze da sagrZnob zians ayenebda mters.-

qarTul i j aris, am mcireodeni razmebis Tavdadeb-u-
l ma brZol am aSkarad warmoaCina, rom osmal eTis ag-
resias, qarTvel oba gul ze xel dakrefil i ar Sexvde-
boda da momxdurisadmi SesaZl ebl obis fargl ebSi
Rirseul i winaaRmdegobis gawevas Seecdeboda. qobul
eT_ oCxamuris monakvetze Catarebul i brZol ebi, amis
Tval saCino magal iTs warmoadgenda. kidev ufro meti
SemarTeba iyo mosal odnel i Caqvi_ natanebis xazze
gamagrebul i qarTul i j aris nawil ebis mxridan. Cems
mier mopovebul i masal ebidan irkveva, rom qarTvel
j ariskacebSi samSobl osadmi Tavdadebis, oj axis Rirse-
bisa da col - Svil is dacvis saocari SemarTeba ver
aitana im etapze saqarTvel oSi `moxetial ed- moqmed-
ma qarTvel ma da rusma bol Sevikebma. ami tom, j ariska-
cTa demoral izacia, frontis xazis moSl a da dezer-
tirebad gadaqceva daisaxes miznad. metic, im kritik-
ul momentSi, imave bol Sevikebis (al .gegerWkori, Sasku-
rava) meTaurobiT, aj anyeba moewyo senakisa da zugdi-
dis mazrebSi.

regionis mosaxl eobis SecdomaSi Seyvanis mizniT,
maTi iniciativiT gavrcel ebul mowodebiTi xasiaTis
prokl amaciebSi xazgasmiT iyo miTiTebul i: `Zirs omi!-,
`baTums araviTari safrTxear moel is!-, `gaumarj os
Cvens Zmebs TaTrebs!- es xdeboda maSin, roca baTumi
osmal o askerebis mier iyo dakavebul i, xol o mcireo-
deni qarTul i j aris qvedanayofebi qobul eT_ oCxam-

uris monakveTze dampyrobI ebs uSiSrad erki neboda
 da sisxl ismRvrel brZol as eweoda. qarTvel ma bol Se-
 vikebma morigi danaSaul i im mxrivac Cai dines, rom fr-
 ontis dasaxmarebl ad samegrel os adgil obrivi mosa-
 xl eobis bazaze Seqmnil i SeiaraRebul i razmebis iZul -
 ebiTi gani araReba da misi meTaurebis patimrobaSi ayvana
 moaxdines. sabWoTa istoriografia xazgasmi T mi uTiTeb-
 da, rom senakis aj anyebis meTauris S. askuravas daqvem-
 debarebaSi (1918 wl is 17_ 31 marti) 1000 SeiaraRebul i
 razmel i iricxeboda, xol o zugdidis mazris aj anyeb-
 is meTauris saSa gegeWkors 1700 SeiaraRebul i razme-
 l i yavda.⁸ e.i. 1918 wl is april is pirvel i ricxvebis a-
 Tvis, zugdidisa da senakis mazrebis aj anyebul i bol Se-
 vikebis SeiaraRebul razmebSi 2700 kaci iricxeboda.
 es maSin, roca giorgi mazniaSvil i Col oq- natanebis
 xazis gasamagrebl ad mebrZol Ta nakl ebobas gani cdi-
 da. aRniSnul faqts imasac Tu davumatebT, rom am aj a-
 nyebis sal ikvidacioT v.j uRel isa da general
 al .koniaSvil is sardi obiT gvardiis nawil ebi iqna
 gadasrol il i, qarTvel ma bol Sevikebma, osmal o oku-
 pantebis udidesi SeRavaTi misca im Tval sazrisiT, rom
 brZol is unariani samSobl os damcvel Ta didi naw-
 il i osmal eTis frontis xazs gamoacal a.

Cems mier zemoT motanil i faqtiT, Col oq- natanebis
 xazze gamagrebul i mcirericxovani, magram samSobl os
 siyvarul iT brZol as mowyurebul i jariskacebis zurg-
 sukan samegrel os bol Sevikebma moRal atis gal esil i
 maxvil i aRmarTa. ucxo qveynis dakveTis Semsrul ebel -
 Ta (qarTvel bol SevikTa) mxridan Seqmnil i umZimesi
 situacia qonda mxedvel obaSi isidore ramiSvil s, roca
 jariskacTa yril obaze ganacxada: `xmal amowvdil i mte-
 ri modis Cvens wi naaRmdeg, Cvens qveyanas wal ekvas uqa-
 dis. Cvens kul turas, samSobl os, TavisufI ebas, oj axs,
 fizikur arsebobas safrTxe moel is. Cven, ami tom mi v-
 marTeT xal xs TavdacvisaTvis... Cveni moval eobaa fxi z-
 l aT viyoT, medgrad vi dgeT Cvens poziciebze da Tu

mterma Seubral ebl ad mogvindoma gaTel va, maSin dgeba gadamwyveti momenti.

im dros roca mZime mdgomareobas gani cdis Cveni qveyana, Tqven geubnebian: sei mi CamoagdeT, mTavroba davangri oT, organizaciebi movspoT, meTaurebs Tavebi wavagdebi noT, ase gai Zaxian provokatorebi, ase mogi wodeben anarqistebi da kontrrevol ucionerebi... Tqven ebrZol eT mTavrobas maSin, Tu is Secdeba. Sesworeba SeitaneT mis moqmedebaSi, CamoagdeT maSin Tu is uRali atebis demokratizms da me pirvel i gagi ZRvebi T. mxol od ar SecdeT da ar CaidinoT danaSaul i... ise rogorc es bol Sevikebma Caidines damfuZnebel i krebis dangrevi T. mTavrobis Tavis mokveTa advil ia, magram es ver ixsnis qveyanas da rom ixsnides, pirvel ad Cemi Tavi Tqvenda sanacvl od iyos, momWeri T. ecadeT saqmes kargad daukvi rdeT. SevudgeT Cveni qveynis mowyobas da davamtki coT, rom Segvi ZI ia arseboba da Ri rsi vyofil varT sicocxl isa.-

es vrcel i amonaweri Segnebul ad movitane, raTa zogierTi urwmuno mki Txvel i sadmi mimeni Snebi na, samSobl osadmi damokidebul ebis Tval sazrisi T, ca da dedami wis msgavsad Tu ramdenad iyvnen er TmaneTisagan daSorebul i qarTvel i social _ demokratebi (menSevikebi) da social _ demokrati bol Sevikebi. Cems mier zemoT motanil i faqtebi imis naTel i dadasturebaa, rom social _ demokrati bol Sevikebi, sabWoTa ruseTis mi znebi sa da amocanebis usi tyvo Semsrul ebl ebi _ mexuTe kol onis warmomadgenl ebi iyvnen. maTgan Rebul obdnen dafinansebas da qveynis gasabWoebis sanacvl od, osmal eTisaTvis naxevari saqarTvel os daTmobazedac ar ityodnen uars. rac Seexeba qarTvel social - demokrat (menSevikebs), samSobl osa da misi momavl is interesebidan gamomdinare, qarTvel i xal xis dakveTis Sesrul ebas maqsimal urad cdil obdnen. am Sefasebis si sworis utyuari dadasturebis erT- erT epizods, Col oqis brZol is win, rogorc zemoTac mqonda aRni Snul i, na-

tanebSi `patrontaJebiT- aRWurvil i da mxrebze kara-
binebiT gadaki debul i Seiararebul i qarTul i social _
demokratiis I iderebis (n.Jordania, ir.wereTel i, vl .mg-
el aZe...) Casvl isa da Col oq- natanebis brZol is faqti
warmoadgens. xazgasmiT minda aRvni Sno, rom samSobl
I osaTvis im kritikul momentSi, osmal o askerebis
pirispir bol Sevikuri mrwamsis arcerTi jariskaci
ar imyofeboda. qarTul i politikuri elitis mier
brZol is wina dReebSi frontis mowinave xazze Seiar-
arebul mdgomareobaSi gasvl a da samSobl os damcvi-
el jariskacebTan Tundac Sexvedra, ideol ogiur_ po-
litikur datvirTvasTan erTad, maTSi brZol isunari-
anobis amaRI ebis xel Semwyob faqtorsac warmoadgen-
da. es nabiji gansakuTrebul i datvirTvis matarebel i
iyo im Tval sazrisiTac, rom korpusis meTauris gen.
v.gabaSvil is umoqmedobi dan gamomdinare, baTumTan dama-
rcxebul da fsiqol ogiurad `wamxdar- qarTvel mxe-
drobas, gamarj vebis Sinagani rwmena daubrunda. nat-
aneb_ ozurgeTis frontze osmal o dampyrobl ebis pi-
rispir mdgari TiToeul i qarTvel i jariskaci, isev
brZol is JiniT aenTo. am Tval sazrisiT, qarTvel Ta
sasargebl od fsiqol ogiuri omi mogebul i iyo. miuxe-
davad imisa, rom jariskacebis sabrZol o SemarTeba ma-
Ral i iyo, aucil ebl obas poziciebis gamagreba da fron-
tis mowinave xazis teqniki defeqtis maqsimal uri
gaTval iswineba warmoadgenda. am mxriv, g.mazniaSvil ma
Tavdacvis gasaZl ierebl ad, **6 april s frontis marj ve-
na frTaze** umni Svel ovanesi RonisZiebebi gaatara. mxe-
vel obaSi maqvs I anCxuTidan Casul i saTadarigo jaris
nawil ebiT da **pol kovnik yaral aSvil is me- 2 I egi on-
iT nasakiral is uRel texil is daWera.** rac Seexeba xa-
Suridan Casul gedevaniSvil is razms, igi nagomris
uRel texil ze iqna gagzavnil i. g.mazniaSvil is mogonebe-
bis mixedviT irkveva, rom zemoaRni Snul i razmebi gen-
eral sumbaTaSvil s daeqvemdebara, nasakiral isa da nag-
omaris uRel texil ebis SenarCunebac mas daeval a.

aRni Snul sakiTxTan dakavSi rebiT imave g.mazniaSvil is memuar ebSi vkiTxul obT: `am uRel texil ebis mebrZol i raionis ufrosad davniSne general i sumbaTaSvil i, gamocdil i da gul adi mxedari, romel mac saxel i gaiTqva ukanasknel udid es omSi da mi iRo umaRI esi samxedro j il do. darwmunebul i viyavi, rom es general i ar SeuS- indeboda brZol as, Tundac mteri masze bevrad ZI ieri yofil iyo da magal iTis mi cemiT da xel ovnuri xel mZR- vanel obiT moigeriebda ierisze mosul osmal ebs.-⁹

Cems mier motanil i faqtebiT dasturdeba: 1)taqtikuri Tval sazrisiT, gen. g.mazniaSvil ma osmal ebis gan mosa- l odnel i safrTxis yvel a niuansi safuZvl ianad gaTv- al a; 2)mis daqvemdebarebaSi arsebul i mcirericxovani Zal ebis gadaj gufeba im formiT moaxdina, rom mters, marj vena frontis garRvevisa da Col oq- natanebis xa- zisadmi zurgSi dartyms SesaZl ebl oba ar miscemoda; 3)pol kovnik wereTel is umoqmedobidan da brZol is ve- l idan samarcxvinod gaqcevis miuxedavad, ozurgetSi Sesul osmal ebs zurgidan dartyms real uri safrTxe Seuqmna. yovel ive es, bunebrivi rel iefis gaTval i-s- winebiT, sabrZol o xazisaTvis swori mimarTul ebis mi- cemiT iqna SesaZl ebel i. g.mazniaSvil is gegmis Sesa- bamisad, qarTvel Ta Tavdacviti poziciebi iwyeboda sof. Sekvetil idan, gaivl ida Col oqis rkinigzis mima- rTul ebas, saRaribos tyiT gadadioda md. natanebamde da saRaribodan vaSnaramde. vaSnaridan md. skurdumit sof. eweramde. iqidan centri nasakiral ia. nasakiral - idan samxreTIT misdevda cxeml is xids, Wal as, Semo- qmeds, gogietis mtebs, natanebi dasawyisi iyo, bol o ki gogietis. SuaSi iyo osmal etis jari (ozurgetSi) moq- ceuli, irgvl iv rkal iviTer tyacveni jari. imave g.mazni- aSvil is mititebit, sangrebis safuZvl ianad gamagreb- is Semdeg, myari safexuri momzadda osmal ebis wi naaRm- deg Seteviti sabrZol o operaciebis Casatarebl ad. am faqtTan dakavSi rebiT, Tavis mogonebebSi v.goguaZe wers: `7 april s, Ramis pirvel saatzemTan movida general

g.mazniaSvil is adiutanti da mTxova general Tan gam-ovcxadebul iyavi. general ma miTxra, rom osmal eTis gal ipol is diviziis erTi brigada Svidi aTasi kaciT, mdinare Col oqis xidis gaRma dabanakdao. ramdenadac sakmarisi Zal ebi ar gvyavs, mdinare sufsis gaRma unda gaxvideo. mi brZana: ukan daxevs dros j avSnianiT ari-ergardSi vyofil iyavi da mtris Tavdasxmisagan igi damecva. bol os rkinigzis xidebi amefeTqebina da suf-saSi mi vsul iyavi. me mas Cemi gegma gavaçani. mtris pozi-çiaze SeviWrebi da brZol as gavumarTav_ meTqi. general ma es ganzraxva ar gaiçiara da amikrZal a ki dec. `tyvil a ubral od dai Rupebio.- me Tu ariergardSi umo-qmedod viqnebodi, maSin mtris artil eria damaziane-bda. general ma bol os daml oca da miTxra: naxe! rogorç j obdes ise moiqecio.- xazgasmiT minda aRvni Sno, rom gal ipol is divizia, osmal eTis armiis yvel aze brZol isunariani samxedro SenaerTi iyo. aRni Snul divi-ziasTan aris dakavSirebul i 1915 wel s antantis j aris dardanel Tan samarcxvinod damarcxeba da osmal eTis mier am sruteze kontrol is SenarCuneba. swored es rCeul i 7000 kaciani divizia gadmoisrol a osmal eTma Col oqis mimarTul ebiT. uaRresad rTul i kritikul i mdgomareobis miuxedavad, j avSnosanis meTaurus val o-dia goguaZes, mterTan Sebmi sa da samkvdro- sasi cocx-l o brZol is gamarTvis gadawyvetil eba ar Seucvl ia. v.goguaZis mognebebi dan irkveva, rom brZol is dawyebam-de, Tavisi pozicia j avSnosanis eki paJs gaacno da dasZ-ina; `mteri Cvenze mraval ricxovania, erTze oTxmoci iqneba da Tu vinmes ar SegiZl iaT, Zirs CadiT da si ty-vas gaZl evT, sayvedursac ar getyviT... pasuxad yvel am erTxmad SemZaxa_ **samSobl osaTvis vi brZviT da mis-Tvis davi xocebi T... j avSnosanis meomarTa Sor is arcer-Ti susti, an l aÇari ar aRmoCnda!**-

vinc aRni Snul sakiTxTan mimarTebaSi dokumentur masal as safuZvl ianad icnobs, j avSnosanis eki paJis wevrTa mxridan TavganwirvisaTvis aseTi mzadyofna

ar gaukvirdeba. mi Tumetes, maT vaJkacur SemarTebas, imave j avSnosanze erTi oj axidan 4 wevris (val odia, al fesi, noe da mel enti goguaZeebi) samSobl osadmi umagal iTo Tavdadeba asazrdoebda. oTxive Zmis mier sicocxl is sasworze dadebiT gadadgmul i yovel i nabij is Semyure j avSnosani s wevrebs, Seupovroba da brZol is Jini uasmagdebodaT. Sesabamisi samuSaos (j avSnosanze i araRis Semowmeba, vaznebi sa da yumarebis momarageba da daniSnul ebisamebr ganawil eba, j avSnosani s borbl ebis dazeTva, saqvab is Semowmeba...) Catarebis Semdeg, v.goguaZem memanqane gaafRTxil a: `orTqma val - isTvis imdeni Zal a daegrovebina, rom sam kil ometrze didi cecxl i ar dasWivreboda. giorgis j vris kaval eri gobronize Tavisi j gufiT dasazveravad gavusvi. igi mal e dabruna, mtris raodenoba, misi ganl agebis suraTi zustad gamacno.-

imave v.goguaZis mogonebidan da sxva masal ebiTac dasturdeba, rom j avSnosani matarebel i # 4- is eki paJi 8 april s dil is 5 saaTidan osmal ebTan brZol aSi Caeba. imis sail ustrci od, Tu ra formis eSmakobas mi marTa v.goguaZem, mi sive mogonebi dan Sesabamis amonawers movitan; `dil is xuT saaTze Col oqis xids mi vadeqi T... me srol a ar avtexe, mters vagrZnobi ne, rom SecdomiT movxvdi mis banakSi da vnebdebi. ukve gaTenda da osmal ni Cveni j avSnosani saken gamoiqcnen.~... aRni Snul i momenti, v.goguaZis umcros Zmas mel enti goguaZes CemTvis Semdegnairad aqvs monayol i; `val odias brZanebis Sesabamisad, j avSnosani matarebel i nel i svl iT unda Sesul iyo rkinigzis orive mxares arsebul i vel is im central ur nawil Si, sadac osmal o askerebi isxdnen sangrebSi. val odia j avSnosani s saTval Tval o koSkuraze iyo asul i da xel Si TeTri naWeri eWira. amiT igi mters `danebebis- satyuari ankesisken izidavda. Cven mkacrad viyaviT gafrTxil ebul i: srol a mxol od maSin unda dagvewyo, roca val odia TeTr naWers dabl a daswevda. roca osmal ebma j avSnosanze afrial ebul i TeTri

`bairaRi~ dai naxes, i fiqres, rom igi nebdeboda. sangreb-
bidan amovidnen, yviril iTa da haerSi Tofis srol iT
j avSnosanisaken gamoiqnen. roca mteri j avSnosanTan
Zal i an axl os movida, val odiam TeTri `droSa- dauSva
da meTval yuris brZanebac gaisma srol is Sesaxeb.-

am SemTxvevaSi Znel i saTqmel ia, Tu ramdenad Seesa-
bameba sinamdvil es mel enti goguaZis es monayol i. Cems
mier mopovebul i masal ebi s mixedviT dasturdeba: a)sa-
ngrebSi msxdomi osmal ebi, val odiam gaSl il vel ze
marTI ac gamoi tyua da osmal ebma xmamaRal i SeZaxil ebiT
matarebl is garSemo moyara Tavi; b)srol is brZaneba
mxol od mas Semdeg iqna gacemul i, roca osmal o askere-
bis didi raodenoba l iandagze SeCerebul i matarebl
l is siaxl oves Sej gufTa. `Seiqna sastiki brZol a, mow-
inaaRmdege mamacurad i brZoda. erTi saatIs brZol is
dros bevri osmal o daiRupa... osmal ebma safars mi aSu-
res da iqedan dagviwyes srol a. me daviwye manevrebis
keTeba da sadac osmal ebs ufro meti jari hyavdaT
swored iqeTken gavxseni momakvdinebel i cecxli... mtris
umTavresi Zal a ganadgurebul i iyo.-

am brZol ebi erT- erTi aqtiuri monawil e, j avSanma-
tarebl is qvemexis memizne porfil e gorgoSize Tavis
mogonebebSi adasturebs, rom osmal ebi rkinigzis l ian-
dagis orive mxares iyvnen sagangebod gakeTebul sang-
rebSi Camsxdarni. misive TqmiT, j avSnosanma osmal ebs
momakvdinebel i cecxli i zarbaznebi dan da tyvi ismfrqvev-
l ebi dan gauxsna. rac Seexeba brZol is Sedegebs, amasTan
dakavSirebiT imave mogonebebSi vkiTxul obT: roca `Sew-
ynarda srol a da ambis gasagebad gadmoviare sawyob
vagonTan da gavxede vagons, qveS da mis garSemo mkvdar-
ri (osmal ebi s S.v.) gvamebis gorebi iyo dadgmul i.¹⁰

am umZimesi brZol is msvl el obis dros, rogorc v.gog-
uaZis zemoaRni Snul i mogonebi dan irkveva, 11 saatze
j avSnosani s wina vagoni rel sebi dan gadavardnil a. rac
Seexeba bol o vagons, iqedan aravin isroda. am faqtTan
dakavSirebiT, mis mogonebebSi vkiTxul obT: `ambis gasage-

bad gavgzavne erTi Cemi mebrZol i, magram igi maSinve dasWres da vagonSi amoiyvanes. Semdeg memanqane el izbar gagniZe TofiT xel Si Zirs Caxta, magram isic dasWres. mere me TviTon gadavxti vagonidan da rogorc iqna xoxviT mi vaRwie gadavardni l vagonamde. karze davakakune da vuTxari vinc viyavi. kari daWril ma gami Ro. vagonSi sisxl is morevi idga. sami mkvdari da ocduxuTi daWril i meomari iatakze eyarnen. daWril ebi maSinve tyviamfrqvevebze davayene da vubrZane: moaxl oebul i osmal o jaristvis cecxl i gaexsnaT. magram ise mZimed iyvnen daWril ebi, rom maT Zal a aRar eyoT... noes vubrZane wasul iyo ukana vagonTan da gadaeca Cemi brZaneba, rom cecxl i win gadmoetanaT. Cemi Zma vagonidan Caxta da iqve daWres. maSinve momaZaxa: ar SeSinde, daWril i varo. Turme mkl avi mostexes. mainc miaRwia daniSnul adgil ze da Cemi brZaneba gadasca. ukana vagonma cecxl iT dagvifara... Cem mier gagzavnil i akaki uruSaZe general mazniaSvil Tan rogorc iqna mivi da da Cemi Txovna gadasca. general ma dasaxmarebl ad 400 kacisagan Semdgari goris gvardia gamomigzavna. mteri win veRar wamovi-da.-

aRniSnul i sakiTxis Sesaxeb v.goguaZis mogonebebsi motanil i zogierTi faqti, Col oqis brZol idan 4 dRis Semdeg gazeT `erTobaSi - dabeWdil mis weril Si\_`**Col oqis xi dTan**- naxsenebi ar aris. Col oqis brZol is epi zodi masSi SekumSul i formiTaa gadmocemul i. v.go-guaZis weril idan irkveva: a) dil is 5 saaTidan dawyebul i samkvdro_ sasicocxl o brZol a, 11 saaTamde gagrZel ebul a; b) damxmare Zal a g.mazniaSvil isgan mas mxol - od 11 saaTze mi uRia. g) j avShosani s mcirer icxovani ekipaji, 5 saaTis ganmavl obaSi axorciel ebda sabrZol o operaciebs da mraval ricxovan mters umkl avdeboda. es faqtebi imave weril Si Semdegi formiTaa gadmocemul i: `dil is 5 saaTidan 11 saaTamde Seuwyvetel i brZol a gvqonda. maT setyvasaviT mogvayares Tofebisa da tyviamfrqvevel Tagan tyviebi. isini gaafTrebul i i brZod-

nen. ori saaTis brZol is Semdeg maTi sangrebi gawmin-
 deT. am dros Cvensken maTma rezervma wamoiwia da sas-
 tiki brZol a agvitexa. Cvens wina vagonSi TiTqmis mTe-
 l i kamanda zogi daWril i iyo, zogic mkvdari (mok-
 l ul ia mxol od sami) aRmoCndnen da masrol i aravin
 iyo. mters ki sastiki ierisi moqonda. gankargul eba mi-
 veci ukana vagonS, raTa mas mtrisTvis gaexsna cecxl i.
 am dros Cveni erTi razmel i akaki uruSaZe mtris cecxl
 i is al Si mamacurad gaeqana Cveni sangrebi saken da ga-
 nkargul eba gadasca, raTa Cveni qveiTi j ari Setevaze
 gadmosul iyo, rac sisrul eSi iqna moyvanil i. goris
 `otriadi- ficxl av gadmovida Setevaze da didi simam-
 ace gamoiCina. maT Setevaze mterma piri ibruna da didi
 zaral iT ukan daixia. adgil ze datova mraval i daxoc-
 il i da iaraRi. Cveni kamanda Tavganwiri iT ibrZoda. mo-
 gviki es sami, mZimeT dagviWres 12 da msubuqad 13 kaci.
 Cven amis Semdeg davbrundiT natanebSi.-¹¹

Cems mier mopovebul msal ebSi xazgasmiTaa miTiTebu-
 l i im saocari Tavdadebisa da simamacis Sesaxeb, romel -
 ic j avSnosani matarebel is xel mZRvanel ma da misma
 eki paJma gamoiCina. baTumTan samarcxvi nod damarcxeb-
 is Semdeg, Col oqi marTi acda saocari da saamayo epo-
 peaa mcirericxovani qarTul i mxedrobis mier gada-
 xdil i brZol ebidan. im momentSi gen. g.mazniaSvil is
 gankargul ebaSi moxal i seebis CaTvl iT 2500 mebrZol i
 imyofeboda. rac Seexeba j avSnosani matarebl is 80
 mebrZol s, 400 kaciani sarezervo goris gvardias da
 artil erias 6 zarbazniT, igi mtris winaaRmdeg damr-
 tymel birTvs warmoadgenda. osmal ebis piri spir Col o-
 qTan sangrebSi 600 kaci iyo safuZvl i anad gamagrebu-
 l i. e.i. mteri ricxobrivad 11- j er aRemateboda qarTul
 mxedrobas. rac Seexeba danarCen 1900 mebrZol s, isini
 strategiul i mniSvnel obis Tavdacvis poziciebze iqna
 gadanawil ebul i. mtris ricxobrivi simravl idan ga-
 momdinare, g.mazniaSvil ma brZol isTvis iseTi adgil i
 SearCia, sadac osmal ebis Zal Ta upiratesobis gamoy-

enebis Sesazl ebl oba maqsimal urad iyo SezRudul i. mxedvel obaSi maqvs nataneb- ozurgeT- md. Col oqis teritoriis vrcel i monakveTi, romel ic maSin gauval i WaobiT iyo dafarul i. osmal ebs mxol od viwro zol ze_ rkinigzis xazis mimarTul ebiT SeeZl oT moZraoba. Col oqis brZol am Tval naTI iv daadastura, rom rkiniseburi discipl inis moyvarul i da qarTvel jariskacTa fsiqol ogiis maRal doneze mcodne gonieri sardl is xel Si, momxduri mtris SesaCerebl ad, ra saarako gmirobis Cadena SeuZl ia okupantebis winaarmddeg mebrZol qarTvel obas. `8 april is omi \_vkiTxul obT gazeT `erTobaSi~_ iyo namdvil i samxedro gamocda. j avSnian matarebel s mxars uWerda qveiti razmebi da artil eria... Cveni zaral i am dRes umni Svel oa, 19- mde dagviWres da mogvikl es. osmal eTis jaris zaral i didia. maTive sarwmuno cnobit 1015 jariskaci moukal iT da 500 davuWer iT.~

es faqti, am brZol ebis erT- erTma gmirma val odia goguaZem mogvianebit daweril l eqsSi Semdegi formiT gamoxata:

`aTas cxraas Tvramet wel Si osmal eTi TavS dagveca, vaJkacebi SevikribeT mtristvis pasuxi gagveca; rva april s dil iT Col oqTan, SeviWer mtrisa banakSi, Svidi aTasi osmal o suyvel a dagxvda safarSi. samSobl os mciredma j gufma mters gaumarTa omia, Cvenebi mtersa utevdnen viTa mamaci l omia! xuTi saatIs brZol iTa gavwyviteT mtrisa j aria, momxdur mterzeda viyareT usastikesi j avria. gavwyviteT samSobl os mtrebi, gavunadgureT j aria; CvenC bevri gvyavda brZol aSi daWril ebi da mkvdaria. gadavarCineT samSobl o, moxuci, bavSvi, qal ia, Tavdadebul i brZol iTa Cven movixadeT val ia.~

Col oq- natanebis xazze mebrZol ma qarTvel Ta mxedrobam, marTI acda pirnaTI ad moixada Tavisi val i qveynisa da momaval i Taobebis winaSe. momxdari faqtiT, erTxel ki dev daadastures, rom isini Cveni saxel ova-

ni winaprebis Rirseul i STamomaval ni iyvnen.

saomari moqmedebibi s damTavrebi dan meore dRes, Col oqis sabrZol o vel is daTval ierebis Semdeg miRebul i STabeWdil ebebi dan gamomdinare, gazeT `erTobaSi- ananias fsevdonimiT dabeWdil publ ikaciaSi `guriaSi- vkiTxul obT: `rkinis gzis sadaraj o sadgomi tyviebisgan saSinl ad daxvretil ia. mTel i midamo ramdenime manZil ze gadaTxril ia. aqa- iq saCqaroT agebul Txril - ebs xedavT, ase warmoidgineT, xeebic, xis totebic tyviebisagan dacxril ul ia. etyoba sastiki brZol a yofil a. am patara mdinaris piras, sadac daeca mtris 1000 jariskaci... es adgil i saSinel i safl avia, sadac osmal eTis mtacebl ebma moiyvana Tavisi bedkrul i xal xi da daasafli ava.-

1918 wl is 12 dekembers gazeT `erTobaSi- dabeWdil v.goguaZis mogonebaSi\_ `axl o warsul idan- Col oqis sabrZol o moqmedebibi Semdegnairadaa Sefasebul i: `istoria sapatio adgil s dauTmobs Col oqis 8 april is brZol aSi saxal xo gvardiis monawil eobas, romel mac ixсна Cveni qveyana srul i ganadgurebisagan.- dokumenturi masal iT dasturdeba, rom Col oqis brZol am gansakuTrebuli rol i Seasrul a osmal o askerebis Semdgo- mi winsvl is SeCerebaSi da rac mTavaria, qarTul i jaris brZol isunarianobis amaRl ebis saqmeSi. xazgasmiT unda aRiniSnos im adami anTa rol i da damsaxureba, roml ebic gansakuTrebuli simamaciT gamoirCeodnen da samSobl os siyvarul iT gul anTebuli ni brZol is vel ze gmir- ul i sikvdil iT daecnen. esenia: barnaba fokas Ze goguaZe, andro cecxl aZe, kiril e bol qvaZe, vasil daviTis Ze mJavia, l adiko CanCibaZe, baqo simonis Ze maTiTai Svili, p.WanuyvaZe, aqvsenti iul os Ze CxaiZe, iuri l ukas Ze aroSiZe, mi xako sol omonis Ze uruSaZe, vasil baRaTuria, daTiko TavaZe, benia margal itaZe, eqvTime kukul aZe da sxvebi. am brZol aSi v.goguaZe daiWra. igi sikvdil s misma oqros j varma gadaarCina. am faqtTan dakavSire- biT, mis memuarebSi vkiTxul obT: `april is (8 april i

S.v.) brZol aSi tyviam Cemi oqros j vari momgl ij a. is gvardiel ebs epovnaT da momitanes. mtris tyvias Cemi wmindanda giorgis suraTi gaegl ij a.- erTi SexedviT es faqti mkiTxvel s SeiZl eba gazviadebul ad moeCvenos, magram istorikosebisatvis aseTi SemTxvevebi ucxo ar aris. mi Tumetes, meore msofi io omis monawil eebis, aseT momentebze xSiraT gaumaxvil ebiaT yuradReba. j arisk-acis mkerdze mibneul medal ze tyviis asxl eta maqvs mxedvel obaSi. rac Seexeba mkerdidan mogl ej il ij varis povnas, mkiTxvel ma unda gaiTval iswinos, rom v.goguaZe j avSnosani matarebel is vagonSi imyofeboda da ara gaSi il vel ze. aqedan gamomdinare, aRniSnul ij vari, misma TanamebrZol ebma vagonSi ipoves da patrons daubrues.

Col oq- natanebis xazze mopovebul i brwyinval e gamarjvebis Semdeg, g.mazniaSvil is winaSe principul ad daisva sakiTxi_ osmal o dampyrobil ebisagan ozurget- is ganTavisufil ebis Sesaxeb. sanam am mimarTul ebit Catarebul samxedro operaciebs Sevexebode, mi zanSewonil ad mimaCnia dawvril ebit Sevexo im ganmapirobel faqtorebs, romelic ozurgetis dakargvis mizezi gaxda. Cems xel Tarsebul i masal ebis mixedvit irkveva, rom Col oq- natanebis frontis xazis marcxena frTis dacva pol kovnik svimon wereTel s hqonda daval ebul i. g.mazniaSvil is mogonebebs Tuki daveyrdnobiT, marcxena frTamas 5_6 april s Seumowmebia. am faqtTan dakavSirebit mis memuarebSi vkiTxul obT: `srul iad daimedebul i viyavi l aSgris ufrosis mier, rom marcxena frTa did winaaRmdegobas gauwevs mters, Tu man ierisi moitana ozurgetze, magram aira moxda: mtris mowinave nawil ebs, roml ebiC moiwednen gzatkecil iT ozurgetisaken, aravitari dabrkol eba ar gauwies imaT, vinc icavdnen defil es sofel l ixaurTan. Cvenma mewinave aTaseul maubrZol vel ad miatova poziciebi da gamoiqca qal aqisaken... me- 4 l egioni iseTi si swrafiT gamorboda, rom gaTenebisas mi aRwia sofel Coxataurs, romelic

18 verszea ozurgeTidan. dil is 5 saatze miviRe Coxa-
tauridan pol kovnik wereTel isgan Semdegi Sinaarsis
depeSa: `general mazniaSvil s, osmal o j arebis ierisS
ver gavuzel i da izul ebul i gavxdi damexia ozurgeT-
idan. mterTan axl os var, gTxovT momceT ufl eba mo-
l aparakeba gavmarTo osmal ebTan. pol kovniki wereTe-
l i.-

Cems mier mopovebul i masal ebis mixedvit Tuki vim-
sj el ebT, am SemTxvevaSi svimon wereTel i aSkarad tyuo-
da, radgan man ozurgeTis misadgomebi Ramit 5 april s
ubrZol vel ad datova, rasac g.mazniaSvil ma `sircx-
vil i da Tavze l afis dasxma- uwoda. amitom iyo,rom
igi dakavebul i Tanamdebobidan gadaayena. imavdrou-
l ad, korpusis Stabigan_ gen. v.gabaSvil isgan axal i
da gamocdil i pirovnebis gamogzavna moiTxova. wer-
eTel i Caanacvl a general ma giorgi sumbaTaSvil ma. ram-
denadac osmal ebi winaswar SemuSavebul i gegmis mixe-
dit moqmedebdnen, maTi Canafiqris erT- erT safexurs
ozurgeTis gareubnebis dakaveba da strategiul ad mo-
mgebi ani poziciis daWera warmoadgenda. aRni Snul sak-
iTxTan dakavSirebit gazeT `er-TobaSi- gamoqveynebul
publikaciaSi `brZol is vel ze- al istro vadaWkoria
werda: `Tumcagvan, magram qal aqSi myofi Cveni mcire
jari osmal ebs bJuJis piras tyvismfrqvevl iT gadaeR-
oba da win wamoweul osmal Taj arebs sastiki winaaRm-
degoba gauwia. magram mterma mTel i dRisa da Ramis
ganmavl obaSi artileriis cecxl is saSual ebit SesZ-
l o Cveni ukan daxeva da dil is rva saatze qal aqs
daepatrona.-

aRni Snul i faqtidan gamomdinare ismeba kiTxva: Seqm-
nil kritikul momentSi sadiyo pol kovniki s.wereTel i
da misadmi daqvemdebarebul i me- 4 l egioni? rogorc
zemoTac mqonda aRni Snul i, imave s.wereTel ma g.maznia-
Svil s piroba misca, rom igi ukompromiso brZol as ga-
umarTavda osmal ebs. samwuxarod, general isadmi micemul i
sityva man ar Seasrul a. mis mier ignorebul i iqna

`samSobl osa da revol uciis dacvis guriis komitet-
is- wevrebisadmi 1918 wl is 2 april s micemul i piro-
bac. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom aRniS-
nul ma komitetma, pol kovnik s.wereTel s ndoba gamouc-
ada da samxedro sferoSi Seuval i ufl ebebiT aRWur-
va. am sakiTxTan dakavSirebiT gazeT `erTobaSi- gamoq-
veynebul publ ikaciaSi `guriaSi Vl- vkiTxul obT: `guri-
is komitetma mTel i Zal aufl eba pol k. wereTel s ga-
dasca.. Tavdacvis komitetSi wereTel s ganucxadebia:
1878 wl is sazRvarze Cveni j ari unda gavaCeroT `Cetni-
kTa- wi naaRmdeg, Tu osmal eTis j ari Semovi da davemor-
Cil oT.~ I ixauris poziciaze gagzavnil j ars wereT-
el ma Semdegi darigeba misca: `Tqven dai caviT sazRvre-
bi. omi SeiZl eba ar moxdes, mtris j ari ar mova da ro-
mc movides da gesrol on, Tqven pasuxi ar gasceTo.~

s.wereTel is es gancxadeba imiTac aris sainteres-
o, rom igi brestSi sabWoTa xel isufl ebis samSvidobo
del egaciis Tavmj domare iofes mier amierkavkasiis
mTavrobisadmi gamogzavnil i depeSis Sinaarsis iden-
tura. aRniSnul sakiTxTan dakavSirebiT, sofel bai-
l eTsi jariskacTa yril obaze si tyviT gamosul ma isi-
dore ramiSvil ma am sakiTxze sagangebod SeaCera yura-
dReba. misadmi dasmul SekiTxvaze, Tu ra pozicias dai-
Werda osmal eTis mimarT ruseTi, isid. ramiSvil ma xaz-
gasmiT aRniSna: anal ogi uri xasiaTis SekiTxvasTan dakav-
SirebiT, `samSvidobo del egaciis wevris a.iofesgan
miviReT Semdegi pasuxi: Cven rac miveciT brestSi
osmal ebs igi ul aparakoT dauTmeT, e.i. yarsi, baTumi,
ardagani. Tu osmal eTi mainc imis iqeT wamova, Tqven
wi naaRmdegoba ar gauwioT da Semdeg saerTaSoriso
di pl omatiur kongresebze Cven protests ganvacxadebT.~
am faqtTan dakavSirebiT isidore ramiSvil i garkveviT
miuTitebda: `es ki imas niSnavs, rom j er gaganadgureben,
Tavs mogWrian da Semdeg viRaca sayvedurs i tyvis.~

am sakiTxs ase dawvril ebiT imi tom Sevexe, rom pol k.
s.wereTel ma, romel sac ozurgetis dacva qonda daval e-

bul i, sabWoTa ruseTis warmomadgenel is i ofes `mi-
TiTeba- maRal doneze Seasrul a. isic unda aRiniSn-
os, rom i ofes poziciis farTo popul arizacia, qarTve-
l i bol Sevicebis saagitacio_ propagandistul i saqmi-
anobis erT- erT Semadgenel nawil s warmoadgenda.
aqedan gamomdinare, garkveul i eWvi Cndeba, rom igi neb-
siT Tu unebl ied, ucxo qveynis warmomadgenel Ta dakve-
Tas asrul ebda.

arsebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom pol k. wer-
eTel is zemoaRniSnul pozicias, qarTul i sajariso Se-
naerTebSi safuZvl iani ukmayofil eba moyva. miTumetes,
imave masal ebiT dgindeba, rom man ignoriReba gaukeTa
l i xaurel Ta Txivnas: `TaTrebi modian da mogvexmar-
eo.- am faqtTan dakavSirebiT, ananias fsevdonimiT gamo-
qveynebul publ ikaciaSi vkiTxul obT: `es cnobamas sa-
sacil od auRia. kap. comai, romelic adgil obrivi pi-
robekis mcodne yofil a, wereTel s Tbil isSi gamoug-
zavnia xazinidan ful is mosatanaT. comias miumarTa-
vs wereTel isaTvis, `ramdenadac osmal ebis Semosevaa
mosal odnel i, me adgil obrivi pirobekis mcodnes Tbil
l isSi nu gamiSvebo,- wereTel s wasvl a ubrZanebia da
igi iZul ebul i gamxdara wamosul iyo... meoTxe pol ikis
baTumis istoria guriasiac gagrZel da.- aq motanil i
faqtebi da pol k. wereTel is pozicia, winaswar gami-
znul i qmedebis STabeWdil ebas tovebs da igi danaSau-
l is el ementebs Seicavs. miTumetes, oficial uri mo-
nacemekis mixedviT, ozurgetis Tavdacvis uzrunvesay-
ofad man araferi iRona. aRniSnul Tan dakavSirebiT
gazeT `erTobaSi- ananias fsevdonimiT dabeWdil pub-
l ikaciaSi `guriasia VI- vkiTxul obT: `el ias cixe,
romelic tal axas Tavs dascqeris erTgvari strate-
giul i adgil ia. baTumis dacemis Semdeg `el ias-
cixe_ tal axazemtris SesaCerebel i poziciaa, radganac aRniS-
nul i simagreebi guriis gasaRebia. arc winaT da arc
baTumis aRebis Semdeg am bunebrivi simagreebi saTvis
yuradReba ar miuqceviaT da raRa gasakvirvel ia ozur-

geTis marcxI. ase warmoidgineT, TviT aWaris xeoba, sadac mcire razms didi j aris SeCereba SeuZl ia gaum-agrebel i yofil a. `ozurgeTis samxedro ufrosi (wereTel i S.v.) am didi safrTxis win Cven gveubneboda: ar- aferi ar moxdebao_ SemogvCivl es yvel gan da aseTi moqmedeba CvenC gveubneba, aqac raRac seriozul i da rTul i movl enaa, romel ic gamokvl evas moiTxovs.-...

mtrisadmi ozurgeTis TiTqmis ubrZol vel ad Cabareb- is gamo, j ariskacebi pol k. wereTel is dauyovnebl iv gasamarTl ebas moiTxovdnen. es gasakviri araa, radgan imave wereTel is umoqmedobidan gamomdinare, rogorc zemoTac mqonda miTiTebul i, danaSaul ebrivi faqtebi aSkarad ikveTeBa. xazgasmiT minda aRvni Sno, rom piro- vnebas, romel sac ozurgeTis dacva qonda daval ebul i, el ementarul i TavdacviTi samuSaoebi ar Cautarebia. am sakiTxTan dakavSirebiT gazeT `erTobaSi- dabeWd- il weril Si `Tbil isidan guriisken- vkiTxul obT: `ozurgeTis fronti srul iad unugeSo mdgomareoba- Si yofil a da ar viciT riT aixsneba iq wereTel is aseTi moqmedeba. gamoirkva, rom ozurgeTis gamagrebiS Sesaxeb araviTari zomebi ar miuRia winaswar wereTe- l s, piriqiT, tal axas poziciaze `rezervic- Seususte- bia da xal xs arwmunebda, rom araviTari Tavdasxma ar iqnebao. ar Rebul obda zomebs j aris gadaj gufeba _darazmvisaTvis da TiTqmis arc ki fiqrobda brZol - is moaxl oebas. piriqiT, xal xs aj erebda: ar aferi ar moxdebao. ozurgeTis aRebis wina dRes xal xi arafers ar grZnobda, ar el odnen osmal Ta Semotevas. ozurge- Tis mTavari simagre eqadia_ anasoul is maRl oebi ga- umagrebel i yofil a da ase warmoidgineT, daraj ebiC ar yol ia... ozurgeTis aRebis wina dRiT, pol k. were- Tel s quCaSi Semdegi gancxadeba gaukravs: ozurgeTis da mazris mSvidobian mcxovrebt ganmeorebiT gacnobebT, rom miRebul ia energiul i zomebi mcxovrebtTa dasaca- vad, uzrunvel vyofT `CetnikTa- Semosevisagan. gTxovT darCeT Tqvens adgil ebze, Seudeqi T mSvidobian muSaobas.

cxadia, aseTma gancxadebam, da TviT Stabis daudevrobam, xal xi daaimeda da amiT aixsneba, rom ozurgetidan ver gamoitanes vercerTi dawesebul eba da mTel i xal xi moul odnel ad gaexvia brZol is qarcecxl Si... Stabis daudevrobasTan erTad TviTmmarTvel obac ver yofil a Tavis simaRI eze. qal aqis Tavs dautoveba qal aqida sxvebs... ozurgetSi damarcxebis Semdeg, j aris ufrosi wereTel i CoxataurSi mobrZanebul a da Semdegi gancxadeba gaukeTebia: Cven davmaecxdiT, ar SegviZl ia brZol a, SevurigdeT TaTrebs, moitaneT yvel a iaraRI aqve... mis aseT gamosvl as mRel vareba gamouwvevia, xal xi gamorkveul a, mTel i Zal ebi SekrebiL a da gaqanebul a nasakiral isken.-

Cems mier motanil i es vrcel i amonaweri erTxel kidev mi gvani Snebs imis Sesaxeb, Tu ra saxis danaSaul eb-rivi qmedeba iqna Cadenil i pol k. wereTel is mxridan ozurgetis dasacavad Sesabamisi RonisZiebis argatarebis gamo. xazgasmiT unda iTqvas, rom pol k. wereTel is mier ozurgetSi da CoxataurSi gakeTebul i gancxadebebis Sinaarss Tuki gavaanal izebT, aSkarad warmocndeba, rom im etapze igi viRacis dakveTas asrul ebda. ase rom ara, qarTvel j ariskacTa sabrZol o SemarTebidan gamomdinare, osmal ebi ozurgetSi Sesvl as ver SeZl ebdnen. aseTi daskvnis gakeTebis SesaZl ebl obas Col oqTan gadaxdil i brZol is anal izi iZl eva.

imis gasarkvevad, Tu ra damokidebul eba gamoavl ina osmal o dampyrobL ebma panikaSi Cavar dniL i ozurgetis mSvidobiani mosaxl eobis mimarT, amasTan dakavSirebiT, sagazeTo statiaSi `brZol is vel ze~ al istrovadaWkoria xazgasmiT werda: `osmal Ta j arma ar daindo arc mSvidobiani mcxovrebnida qal aqidan gaqceul Tavzardacemul xal xs_ qal ebsa da bavSvebs artil eris yumbarebi daadevna. moxda saSinel i panika. dedebi bavSvebs Txril ebSi mal avdnen, rom yumbaris namsxvrevebisagan gadaerCinaT. gaqceul ebma Tavi Soreul sofl ebs Seafares srul iad l tol vil ebma da mSivrebma.-

osmal ebis mxridan am Semzarav faqtebs isic daemata, rom qal aqSi Sesul ma mterma, upatronod mitovebul i saxl ebis masobrivi Zarova daiwyo. amis Sesaxeb im periodis presis furcl ebze gamoqveynebul masal ebSi dawvril ebiTaa aRweril i da osmal Ta vandal izmis uamravi faqtia dafiqsirebul i. Seqmnil i urTul esi mdgomareobidan gamomdinare, ozurgeTis dabrunebis da misi osmal o okupantebisagan gawmendis aucil ebl oba gen. g.mazniaSvil is winaSe principul ad daisva. am sakiTx-is dadebiTad gadawyveta ara mar to adgil obrivi mosaxl eobis interesebidan gamomdinare, aramed samxedro strategiul i Tval sazrisiTac gadaudebel amocanas warmoadgenda. `es miT ufro saWiro iyo_ wers g.mazniaSvil i, _ rom ozurgeTis dakargviT osmal ebi hkargavdnen xel sayrel poziciebs 1877 - 1878 wl ebis ruseT-osmal eTis omis dros ganTqmul i kintrisiSis poziciebamde.~ aRniSnul is gTval iswinebidan gamomdinare, g.mazniaSvil i ozurgeTis dabrunebisaaTvis Sesabamisi safexuris momzadebas Seudga. am mxriv, mas garkveul stimuls TviT ozurgeTel Ta maRal i sabrZol o SemarTeba aZl evda. isic gasaTval iswinebel ia, rom Col oqis brZol is dawyebamde (5_ 6 april i) g.mazniaSvil ma uaRresad xel sayrel i strategiul i punqti daikava da safuzvl ianadac gaamagra. aRniSnul idan gamomdinare, ozurgeTsi artil eriiT myofi osmal eTis erTi brigada, faqtiurad qarTul i jaris mier iyo rkal Si moqceul i. arsebul i strategiul i upiratesoba, g.mazniaSvil s ozurgeTis dabrunebis real ur SesaZl ebl obas uqmni da. Sesabamisi SeteviTi operaciis Casatarebel i gegmis momzadebisa da saj ariso SenaerTebisadmi misi dagzavnis Semdeg, `11 april s_ rogorc g.mazniaSvil i wers, _ dil iT adre, mTavarma Zal ebma miitanes ierisi sofel vaSnarTan. moxda ficxel i Setakeba. osmal ebi gaSmagebiT i cavdnen TavianT poziciebs, magram aRfrTovanebul i gvardiel ebis miwol as ver gauZl o, poziciebi dactal a da gzatkecil iT daixia ozurgeTisaken. dasaxmareb-

I ad gagzavnil i sanapiro jaris ori razmi daedevna mters, romel ic gawva Cais pl amtaciebSi. brZol a seriozul xasiaTs iRebda. iwyo daWril ebis dena, magram gamarj veba advil i SesaZI ebel i iyo.-¹²

sakiTxis garSemo arsebul i masal ebidan irkveva, rom 11 april isTvis sabrZol o moqmedebebi kul minaciur fazaSi iyo Sesul i da osmal ebis gan ozurgeTis gasanTavisufl ebl ad myari safexuri mzaddeboda. maqsimum ori dRe iyo saWiro, rom gamarj vebis rwmeni T STagonebul da aRmafrenis stadiaSi myofi qarTul i jaris nawil - ebs osmal o dampyrobl ebi qal aqidan ganedevna. TviT g.mazniaSvil is mogonebidan irkveva, rom am SemTxvevaSi osmal ebTan saomari moqmedebebis dauyovnebl ivi SeCerebis sakiTxi, droebi Tma SeTanxmebam gadawyvi ta. imave dRis 10 saaTze, mTavrobis mier gamogzavnil i pirovnebis gan g.mazniaSvil isadmi gadacemul i Setyobinebis Tanaxmad, amierkavkasi is mTavrobis Tavmj domaris brZanebiT, mas yovel gvare saxis saomari moqmedebebi unda SeCerebina. amasTan dakavSirebiT dokumentSi vkiTxul obT: `general mazniaSvil s, Cvens mTavrobasa da osmal eTis mTavrobas Soris daido droebiTi zavi. am brZanebis miRebi isTanave Tqveni piradi pasuxismgebl obis qveS dauyovnebl iv unda SeaCeroT samxedro moqmedeba.- xol o, saRamos 3 saaTze_ e.i. 12 april is gamTeniisas, imave g.mazniaSvil ma amierkavkasi is mTavrobis Tavmj domaris gan meore brZaneba mi iRo, roml is mi xedvi Tac, mis gankargul ebaSi igzavneboda germanel i oficeri da germanel jariskacTa mcire jgufi. germanel oficers Col oqis xidze germani is droSis aRmarTvis ufl eba unda miscemoda. am faqtiT, osmal eTisTvis naTel i iqneboda, rom saqarTvel os teritoriul sazRvrebs germania icavda. aqedan gamomdinare, osmal ebi izul ebul ni gaxdebodnen, undodaT Tu ara, ozurgeTi daetovebinaT da brestis sazavo xel Sekrul ebiT gaTval iswinebul fargl ebSi Camj dariyven. am SemTxvevaSi germania, mis mokavSire osmal eTTan aRebul val debul ebas pirnaTI ad ica-

vda.¹³

dokumenturi masal iT da Sesabamisi memuarul i literaturiTac dasturdeba, rom germanel Taj aris qvedanayofi erTi oficeriT natanebSi mxol od 12 april s, dRis meore naxevarSi Cavida. 13 april s natanebis sadgurSi da mdinare Col oqis xidze germanul i droSa iqna aRmarTul i. am faqts, zogierTi Cemi kol ega angariSs ar uwevs da Col oqis brwyinval e gamarj vebaSi qarTvel Ta damsaxurebis gauferul ebis mizniT, am brZol aSi germanel ebis xel ovnurad CarTvisa da maTi gadamwyveti rol is `Semocurebas- cdil obs. dabej iTeb iT SemiZl ia ganvacxado, rom 5 april idan 12 april amde, Col oq- nataneb- ozurgetis frontze arcerTi germanel i jariskaci ar imyofeboda. igive germanul i qvedanayofi aRniSnul periodSi Col oqis frontis xazze rom yofil iyo, arc Col oqis brZol a Sedgeboda, osmal ebi verc qal aq ozurgetSi Sevidodnen da qal aqi ZarCva- rbevas gadurCeboda. mi Tumetes, Col oqis xidze germanul i droSis aRmarTva, germanel Ta mokavSiris_ osmal eTis SesaCerebl ad savsebiT sakmarisi aRmoCndeboda. am SemTxvevaSi igi brestis sazavo xel Sekru- l ebiT gaTval iswinebul sazRvarze, osmal eTisaTvis Semaferxebel barierad gadaiqceoda. germanel Ta mizanmimarTul ad gafetiSebis mosurneebma, Cems mier zem- oT motanil i faqtebi aucil ebl ad unda gaiTval iswinon.

rac Seexeba omgadaxdil , daWril da sisxl is daka- rgviviT dasustebul val odia goguaZes, brZol is meore dRes igi Tbil isSi dabrunda. 1918 wl is 12 april s, kvestorma (saxel mwifo moxel em) sergo JorJol ianma mas Setyobina, rom 13 april s saRamos 7 saatisaTvis mTavrobis sasaxl eSi noe Jordaniastan iyo dabarebul i. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom im dRes, mTavrobis sasaxl is TeTr darbazSi kavkasiis muSaTa, jariskacTa da gl exTa deputatebis sabWoebis centris gaertianebul i sxdoma mimdinareobda. mis muSaobaSi

aRni Snul i organizaciebis 200 wevri da stumrebi Rebul obdnen monawil eobas. sxdomas n.Jordania Tavmj - domareobda. am faqtTan dakavSirebiT imave sxdomis stenografiul angariSSi vkiTxul obT: `sxdomis Tavmj - domarem damswreT gaacno omisa da zavis sakiTxTan dakavSirebul i faqtebi, romel sac ukanasknel periodSi qonda adgil i. igi Seexo Col oqis brZol as, romel - sac j avSniani matarebl is ufrosi v.goguaZe xel mZrvanel obda da roml is dros didi zaral i miayenes osmal eTis j ars. damswreni mxurval e taSiTa da xangrZi - ivi ovaciebiT mi egebnen am brwyinval e gamarj vebis gmirs_ val odia goguaZes, romel ic sxdomas daeswro. misi faraj a mtris tyviit aris dafl eTil i, mxarze gadaki debul i aqvs Tavisi erTgul i mauzeri da binokli. evgeni gegeWkorma damswreT gaacno misi warsul i moRvaweoba. aRini Sna Tu ra samsaxuri gauwia man ruseT-Si mi maval eSel onebs... e.gegeWkorma Semoi tana wi nadadeba, ewodos v.goguaZes `revol uciis pirvel i mxedari. - es winadadeba xangrZi ivi taSiTa da ovaciebiT iqna mi Rebul i. v.goguaZem Tavisi mxrit madl oba gadauxada damswreT misal mebis da gul wrfel i SexvedrisaTvis da sTqva, vficav, rom ukanasknel sisxl is weTamde, ukanasknel i sul is amosunTqvamde davi cav revol uciis interesebso.~ aRni Snul faqts, gazeT `erTobaSi - anani as fsevdonimiT dabeWdil weril Si `guriaSi VlvkiTxul obT: `Col oqze mcirericxovanma qarTul maj arma sastikad daamarcxa osmal Ta didZal i jari. es dRe idResaswaul a Tbil isma 13 april s saRamos sasaxl eSi, roca muSaTa sabWos darbazSi tyvibisagan Coxa dafl eTil i val odia goguaZe gamoCnda. pativiscemiT da didebiT ixseni ebdnen 8 april is gmi rebs da gaismoda Zaxil i_ gaumarj os Cvens gmi rebs!-

erTi ram xazgasmiT minda aRvni Sno, rom Cemi kol egebidan ar gamovri cxav iseTi adami anebis gamoCenas, roml - ebmac SeiZl eba ganacxadon: v.goguaZes `revol uciis pirvel i mxedaris- wodeba mi ani Wes da aq er ovnul i gm-

iri ra SuaSiao. erTi SexedviT kiTxvis am formiT da-
 sma savsebiT l ogikuri Cans, magram vinc siRmiseul -
 ad fl obs im periodis dokumentur masal as da misi
 srul yofil i anal izis unari Seswevs, dameTanxmeba, rom
 aRni Snul sakiTxTan mimarTebaSi swori daskvni s gasake-
 Tebl ad Semdegi faqtorebi unda iqnas gaTval iswineb-
 ul i: 1)v.goguaZi saTvis sapatio wodebi s miniWebi moaxd-
 ina_ samxreT kavkasiis sami subieqtis (saqarTvel o, somxe-
 Ti, azerbaij ani) bazaze Seqmnil ma amierkavkasiis demokra-
 tiul i- federaciul i respubl ikis muSaTa, jariskacTa
 da gl exTa sabWoebis centris sxdomam; 2)sami qveynis
 warmomadgenel Ta gaerTianebris safuZvel ze arsebul
 aseT pol itikur organos, amierkavkasiis federaciaSi
 macxovrebel i pirovnebis saTvis erovnul i gmiris form-
 iT sapatio wodebi s mianiWebi s ufl eba ar gaaCnda; 3)aR-
 niSnul i sabWos centri im etapze miRebul i zogadi
 principiT moqmedebda da v.goguaZesTan mimarTebaSi
 amierkavkasiis xal xebis (qarTvel ebi, somxebi, azerbaij an-
 el ebi) winaSe mis gansakuTrebul damsaxurebas usvam-
 da xazs. amitom, e.gegeWkoris mier rusul i samxedro
 SenaerTebis gacil ebisa da kavkasiis xal xebis usafrTx-
 oebis uzrunvel yofasTan mimarTebaSi v.goguaZis rol i-
 sadmi xazgasma SemTxveviTobiT ar iyo ganpirobebul i;
 4)dabej iTebiT SeiZl eba iTqvas, rom amierkavkasiis de-
 mokratiul i- federaciul i respubl ikis pirobebSi, im
 etapze `revol uciis pirvel i mxedaris- wodeba, ami-
 erkavkasiis federaciis fargl ebSi yvel aze did j il d-
 os warmoadgenda. misi pirvel i mfl obel i val odia
 goguaZe iyo; 5)Cems mier zemoT motanil i faqtebiT da
 sxva mTel i rigi dokumenturi masal iT dasturdeba:
 a)`revol uciis pirvel i mxedaris- sapatio wodebas mx-
 ol od im adami anebs aZl evdnen, roml ebmac mtris winaaRm-
 deg Catarebul sabrZl o operaciebSi gansakuTrebul i
 mamacoba gamoavl ina da b)ucxo dampyrobl ebi sgan qvey-
 nis gadarCenis saqmeSi udidesi wvl il i Seitana. am
 faqtorebis gaTval iswinebiT Tuki SevafasebT v.goguaZis

xel mZRvanel obi T j avSnosani s eki paJis mier qobul e-
Tidan Col oqis CaTvl iT gaweul sabrZol o moqmedeb-
ebs, igi Tavganwi rvisa da gmi robis Saravandedi Taa mo-
sil i. aqedan gamomdinare, `revol uciis pirvel i mxe-
daris- saxel wodebis qveS, erovnul i gmi ris cneba devS.
amis uaryofa, an ki Txvi Ti ni Sni s qveS dayeneba, samSob-
l os wi naSe Col oqis gmi rebis damsaxurebis mi zanmi ma-
rTul ignorirebasTan erTad, istoriis morigi fal -
sifikacia iqneba.

Aamrigad; Cems mier motanil i masal ebis anal izidan
gamomdinare SeiZl eba davaskvnaT: 1)baTumTan gancdil i
marcxis zemoqmedebi dan gamomdinare, qarTul i j aris
fsiqol ogiurad demoral izebul i mdgomareobidan
gamoyvanaSi da miSTvis brZol isunarianobis dabruneba-
Si, gansakuTrebul i rol i orma faqtorma Seasrul a:
a)presaSi maRal doneze ganxorciel ebul ma saagita-
cio_ propagandistul ma saqmianobam (j ariskacTa wer-
il ebSi samSobl os dacvisken mowodebebma) da b)qa-
rTul i samxedro SenaerTebis sardl ad gen. g.mazni-
aSvil is dani Svnam. 2)gen. g.mazni aSvil is mier Col oq_
natanebis xazze Tavdacvi Ti da Setevi Ti Roni sZi ebeb-
is gansaxorciel ebl ad gatarebul i samuSaoebi, samxe-
dro xel ovnebis aTvis damaxasiaTebel yvel a ni uanss,
qarTvel i j ariskacis fsiqol ogiur moments da regi-
onis bunebriv rel iefs maqsimal urad iTval iswineb-
da. 3)Col oqis brZol is wi na dRes (7 april i), qarTu-
l i social - demokratiis l iderebis (n.Jordania, ir.we-
reTel i, vl .mgel aZe...) natanebSi SeiaraRebul i formiT
`patrontaJebi T- Casvl a da brZol is mowinave xazze
gasvl a, udides ideol ogiur da pol itikur datvirT-
vas atarebda. am faqti T, bol SevikTa tyuil ze dafuZneb-
ul propagandas ni Rabi Camoexsna. 4)Col oqis brZol am,
roml is mTavari gmi ri j avSnosani matarebel i # 4- is
eki paJis meTauri val odia goguaZe iyo, qarTvel Ta
didebul i wi naprebisadmi damaxasiaTebel i saocari Ta-
vdadebisa da simamacis Sesaxeb arsebul i l agenda_

sinamdvi l ed aqcia. sabediswero momentSi, j avSnosani s
eki paJis yvel a wevris saocarma SemarTebam da Tavgan-
wirul ma moqmedebam, gvardiis nawil ebis umagal iTo
riskze wasvl am, aSkarad warmoaCina; rkini sebur i dis-
cipl inis moyvarul i da qarTvel j ariskacTa fsiqo-
l ogiis maRal doneze mcodne gonieri sardl is xel -
Si, ra saarako gmi robis Cadena SeuZl ia okupantebis
winaaRmdeg mebrZol mcirer icxovan qarTvel obas; 5)Co-
l oqis brZol am (1918 wl is 8 april i) gansakuTrebul i
rol i Seasrul a mezobel i regione bisken osmal o aske-
rebis winsvl is SeCerebaSi, qarTul i j aris brZol isu-
narianobis amaRl ebaSi. Col oqis brZol a, winaparTa
gmirul i epopeis Rirseul i gamoZaxil i iyo. am brZol -
aSi j avSnosani matarebel i # 4- is sardal is val od-
ia goguaZisadmi `revol uciis pirvel i mxedaris-
sapatio wodebis miniWebas, samSobl os winaSe qarTvel i
j ariskacis Tavdadebis Rirseul i dafasebis dadas-
turebas warmoadgenda.

Tavi V

bol Sevikuri provokaciebi da saqarTvel os cxel i wertil ebi (mfrinavi razmis- funqcia)

ამიერკავკასიის რეგიონში შემნილ მართულმა პოლიტიკურ-
მა სიტუაციამ და ბოლშევიკური ორგანიზაციების სააგტი-
ვაციო პროპაგანდისტული საკმიანობის გააქტიურებამ, სა-
ყარტველ ოს ტერიტორიაზე არასტაბილური სიტუაციის შე-
ქმნის საფეხური მოამზადა. ასეთ ვითარებაში, სწრაფი რეაგ-
ირება და დესტაბილიზაციის შემკმნელ ტა მიმართ მკაცრი
რონისზიებების გატარება აუცილებლობას უმოადგენდა.
დასახული ამოცანის შესრულება, უმეტესილად სახალხო
გვარდიის შესაბამისი ღვედანაყოფის დაქვემდებარების
ეკიპაჟის ევალი ებოდა. დოკუმენტური მასალიდან დასტურებულია,
რომ საბჭოთა რუსეთის ჯარისკაცები, ყარტველში ბოლშევი-
კებმა სახიფათო პოლიტიკური ტანამის-ობიექტად ტელავში
განილებული ყარტული პოლიტიკოსების კაცები აირჩია. ეს
ხდებოდა საყარტველ ოსათვის უმჯობესი პოლიტიკური პროცე-
სების ფონზე, კერძოდ 1918 წლის თებერვლის არსებული
მასალების მიხედვით ირკვევა, რომ პრობლემის დაუყოვნებლივ
მოგვარებისა და ტელავის რეგიონში უსრულისა რდგენის მი-
ზნით, სათანადო უწყობის ებოდა იმ ტარწვილი გვარდიის
ნაწილები და ვ.გოგუაზის მეთაურობითი დაქვემდებარებ-
ლის გაიგზავნა. გაზეთ "ერთობაში" დაბეჭდილი პუბლიკა-
ციების მიხედვით ტუკი ვიმსჯელებს, გვარდიის ები დაქვე-
მდებარების მათარებლის ტელავის რეგიონის სადგურში 1918
წლის 22 თებერვლის დილის 9 საათზე შევიდა. იმავ გვარ-
დიის მებრძოლები შესაბამისი ოპერატიული რონისზიებების
სედეგად, პატარ-პატარა შეიარაღებულნი გუგუების განი-
არარების პროცესში უმჯობესი ტანამის-ობის და რაც შე-
ეხება დაქვემდებარების ვ.გოგუაზის მიმართ ტელავის სა-
დგურზე ხელსაყრელ პოზიციებზე იკნა დაყენებული. არნი-
სულსაკმარისი ტანამის-ობის არსებული მასალებიდან ირკვე-

va, rom abuntebul i merve qarTul i pol kis yazarmebi,
 dasaxl ebul i punqtebidan moSorebiT_ ferdobze iyo
 ganl agebul i. yazarmebSi gamagrebul i jariskacebis da
 gvardiel Ta qvedanayofis dapi rispirebam, ramdnadac mwva-
 ve xasiaTi mi iRo, mimdinare procesebSi j avSnosani s Ca-
 rTva aucil ebel i Seiqmna. am faqtTan dakavSirebiT, gazeT
 `erTobaSi- dabeWdil weril Si `Tel avis ambebi- vkiTx-
 ul obT: `daaxl oebiT Tormet saaTze yazarmebis mi da-
 mo namdvil brZol is vel s warmoadgenda. zarbazans mi-
 uj da gamocdil i msrol el i. j er davafRTxoT eg avaza-
 kebi_ Tqva val odia goguaZem. erTi yumbara sadme iqeT
 mTaSi gavagzavnoT, dainaxaven da iqneb gons movi dnen._
 vin icis, iqneb iqeT xal xi cxovrobs, aravin davamarcx-
 oT, Seni Sna vi Racam... im TeTr saydarsa da ai am sofel s
 Sua aravi Tari mosaxl eoba ar aris_ Tqva erTma Tel av-
 is mcodneTaganma._ maS mzad iyavi, gasZaxa val odia go-
 guaZem msrol el s. vidre me ar giTxra ar gaisrol o.
 uceb srol a saSinl ad gaxSirda. Tofebis grial i ismo-
 da maxl obel sofl ebSiac. exl a pirdapi r yazarmi sken!
 daiZaxa xel mZRvanel ma. j ariskacebs rom ar esrol aT,
 Cvenebi Tofs ar ixmardnen. aSkaraa daxmareba undaT,
 aba yazarmi sken! moisma sazael i grial i... yumbara yaza-
 rmis win Cavarda... mcire xniT srol a TiTqos Sewyda,
 magram mal e ganaxl da umetes simkacriTa da siZl ier-
 iT._ aba erTi c ki dev Tavze! gai sma v.goguaZis xma da kv-
 l av daiWeqa patara zarbazanma... uceb yazarmis Tavze
 TeTri kvaml is qul a gamoCnda da moisma Soreul i gria-
 l i. es gaxl daT egreT wodebul i Srapnel i. is gaskda
 haerSi daaxl oebiT oci od saJenis simaRl eze yazarmeb-
 is ukana mxares... srol a TiTqmis Sewyda, karga xans To-
 fis xma ar gagvi gonia. Tu gaismoda kanti- kuntad, isic
 Soreul ubnebSi. brZol a gaTavda. xul igani jariska-
 cebi gvardiel ebs danebdnen.-

Cems mier motanil i am vrcel i amonaweridan kargad
 Cans is rTul i da daZabul i viTareba, romel ic jarisk-
 acis faraj as amofarebul ma SeiaraRebul ma yaCaRebma

Seqmnes Tel avSi. meore mxriv, masSi kargadaa warmoCeni-
li is gansakuTrebuli roli, romel sac gvardiis dasax-
marebl ad saariergardo brZol aSi asrul ebda j avSn-
osani matarebl is eki paJi. xazgasmiT unda iTqvas, dasax-
lebul i punqtebis ardasazianebl ad j avSnosanis meT-
auris gansakuTrebuli sifrTxile da rac mTavaria,
moqmedebis dasawyebad, Sesabamisi gadawyvetil ebis miRe-
bisaTvis xel sayrel i situaciis maqsimal urad gamoy-
eneba.

rogorc masal ebidan irkveva, zemoaRniSnuli yaCaRe-
bi ara mar tosofli is mosaxleobas Zarcvavdnen, aramed,
sxva danaSaul ebriv qmedebebsac Cadiodnen. mxedvel o-
baSi maqvs rkinigzisi liandagis ayra, adgil obrivi ko-
misariatis Senobisa da yazarmebis darbeva_ gaZarcva.
Semowmebis Sedegad gakeTebuli daskvnebidan kargad
Cans, rom yaCaRTa daj gufebis wevrebi, bol Sevikuri
organizaciebis ideologiuri zemoqmedebis qveSi myo-
febodnen da mative miTitebebiT moqmedebda. es faqti,
dapatimrebul damnaSaveTa aRiarebiTi Cvenebidan iqna
dadasturebuli.

Cems mier mopovebuli masal ebidan irkveva, rom v.goguaZe
da misi j avSnosanis eki paJi, gansakuTrebuli roli s
azerbajaneli Seiararebuli mZarcvel ebisgan qarTul
li sofli ebis dacvis saqmeSi asrul ebda. amis udao
dadasturebas, amerkavkasiis komisaratisadmi sofel
badiauridan 1918 wl is 1 marts gagzavnil i depeSa da
masze reagirebis faqti warmoadgens. aRniSnuli dokum-
entSi xazgasmiT iyo miTitebuli, rom qarTuli da ru-
sul i sofli ebis gaZarcvis mizniT, yazaxis raiონis Ta-
Trebi, mdinare ioris gamoRma gamosvl ascdil obdnen
da mosal odneli mzime Sedegebidan gamomdinare, maT
SesaCerebl ad xel isufli ebisgan daxmarebas iTxovdnen.
am faqtTan dakavSirebiT, imave amerkavkasiis komisar-
atis Seesabamisi uwyebis 1918 wl is 2 martis brZanebis
Tanaxmad, saqmis mogvareba`wiTel i gvardiis- nawil ebTan
erTad j avSnosani matarebel is # 4- is meTaurus val o-

dia goguaZes daeval a. amis Sesaxeb gazeT `erTobaSi-
 1918 wl is 7 marts dabeWdil statiaSi `j avSniani ma-
 tarebel i # 4- vkiTxul obT: sofel badiaurSi `j avS-
 noSanis misvl am Tavzari dasca yaCaRebs. SeSinebul ni
 ukan garbodnen. maTTan Cvens razms Setakeba ar hqo-
 nia.- marTal ia, im etapze yazaxis TaTrebma brZol as
 Tavi aarida da gacl a amj obina, magram es sakiTxis ga-
 dawvyetas srul ebiTac ar niSnavda. aucil ebel i iyo
 Sesabamisi damcavi meqani zmis SemuSaveba. am mi zni T, imave
 goguaZis iniciativiT sofel Si adgil obriv mcxovre-
 bTa yvel a erovnebis warmomadgenl ebisgan 4 kaci ani Sereu-
 l i sagamomZiebl o komisia Sei qmna. mis amocanas, sof.
 badiauris macxovrebtTa da yazaxis TaTarTa damokide-
 bul ebis garkvevasTan erTad, momxdari inci ndentis gan-
 mapirobebel i mi zezebis Seeswavl ac warmoadgenda. imave
 v.goguaZis winadadebiT, sofI is macxovrebl ebidan 8
 kaci ani Tavdacvis komiteti iqna arCeul i. misi ZiriTa-
 di funqcia, adgil obrivi Sei araRebul i Zal ebisadmi
 xel mZRvanel obi T da marTviT Semoifargl eboda. 1918
 wl is 4 marts, sof. badiauris mcxovrebtTa mi tingis monaw-
 il eebma (1500 kaci), miRebul i rezol uci iT amierkavkasi is
 seimsa da mis mTavrobas oficial urad ndoba gamoucxa-
 da. am RonisZiebas, garkveul i pol itikuri datvirTva
 qo(1500 kaci) qonda im Tval sazrisiT, rom igi sofel
 badiauris macxovrebl ebze TaTrebi s Tavdasxmis SemaCe-
 rebel faqtorad unda qceul iyo. dokumenturi masal i-
 dan irkveva, rom am RonisZiebam mxol od mokl evadiani
 Sesvenebis safexuris funqcia Seasrul a. yazaxis TaTrebi
 imdenad SeCveul ni iyvnen sofel badiauris mcxovre-
 bTa Zarcvaze, rom saqarTvel os damouki debel respubl -
 ikad gamocxadebis Semdegac ar Ral atobdnen TavianT
 Cveul ebas. amis damadasturebl ad gazeT `erTobaSi- 1918
 wl is agvistoSi d.baisoSvil is mier gamoqveynebul
 statiaSi motanil i faqtebi gamodgeba. imave weril -
 idan irkveva, rom 1918 wl is 11 agvistos j avSnosani ma-
 tarebel i # 1 v.goguaZis xel mZRvanel obi T saRamos 9

saaTze kaxeTSi, sof. badiaurSi gaemgzavra. saqarTvel
l os Tavidacvis saministrodan miRebul i daval ebis
mi xedviT, v.goguaZes qarTul i sofl ebi TaTarTa mZar cve-
l i brboebisgan unda gaewmi nda da rac mTavaria, qarTvel -
Ta da TaTarTa Soris urTierToba moewesri gebina. ro-
gorc irkveva, j avSnosani matarebel i sofel badiaur-
is rkinigzis sadgurSi 12 agvistos dil is 5 saaTze Se-
vida. aq v.goguaZes adgil obrivi qarTvel ebisgan Sei ar-
aRebul i 700 razmel i daxvda. am faqtTan dakavSirebiT
imave publ ikaciaSi vkiTxul obT: `amodena xal xma
TiTqos exl a igrZno, rom sadRac arsebobs mTavroba,
romel ic maTze fiqrobs, gaWirvebis dros maT ar ivi-
wyebs da maSvel ad midis. xal xi ambobs; aRar gvecx-
ovreba, ar gagvaxares TaTrebma, dRe erTia da asj er
gvesxmi an, gvZar cvaven, exl a ki dev Cvens sofel Si ac ar
gvayeneben. sad iyaviT, rodesac osmal ebi Cvens qvey-
anas ganadgurebas uqaddnen, Tqveni sicocxl e bewvze
ekida, ratom ar gamodiT ase darazmul i im dros, ro-
gorc exl a? raT ar gamoexmaureT maSin Cveni mTavrob-
is mowodebas, romel ic Tqvenda sakeTil dReod zrunavda
da zrunavs?~

v.goguaZis es sayveduri savsebiT marTebul i iyo. im
Znel bedobis Jams, saqarTvel os mazrebis mcxovrebt
umetesobam, baTumi sa da saerTod samxreT- dasavl eTi
saqarTvel os gasaWiri nakl ebad gaiTavisa. osmal o
okupantebisagan samSobl os dasacavad, nebayofl obiT
TiTqmis araferi gaiRo. aRniSnul i faqtit aSkarad
gamovl inda kuTxuri karCaketil obisken miswrafebis
el ementebi. samwuxarod, im etapze da Semdgom period-
Si ac sazogadoebis garkveul ma nawil ma, srul ad ver
gaacnobiera, rom saqarTvel os nebismeri kuTxis gasaWi-
ri, srul iad saqarTvel os satkivars rom warmoadgen-
da. sof. badiauris mcxovrebl ebisadmi v.goguaZis sayve-
duri am poziciidan iyo naTqvami.

xazgasmiT unda aRiniSnos, rom mdinare ioris gaRma
_samxreT- aRmosavl eTIT TaTris 7 sofel i (bal do,

tuzagrami, wiwmatiani, muRanl o, qeSal o, l ambal o, Tu-
l ari) iyo gaSenebul i. swored am sofl ebiS SeiaraRebu-
l i mosaxl eoba (bandebi) gamodioda ioris gamoRma da
qarTul i sofl ebiS (kakabeTi, Coil uri, sagarej o, nin-
owminda...) mosaxl eobas Zarcvavda. amis Sesaxeb imave
publ ikaciaSi vkiTxul obT: `isini sistematurad esxmo-
dnen TavS qarTul sofl ebs, Zarcvavdnen, itacebdnen ni-
vTebS, wi sqvil ebi dan gahqondaT safqvavi, saZovrebi dan
mierekebodnen saqonel s. maTi Tavxedoba iqamde mi sul a,
rom mTel i sofl ebi SeiaraRebul a, mdinare iorze gad-
mosul a sami versiT, SemoWriI an qarTvel ebiS sayane
miwebze, autexiaT srol a, gaurekavT oTxfexi saqonel i,
wisqvil ebi dan safqvavi gamoutaniaT. amas kaxel ebi auR-
el vebia da rogorc erTi kaci yvel ani TofqveS damd-
garan.-

imave statiis avtori ar gamoricxavs, rom TaTarTa
es qmedeba, azerbaijanis xel isufl ebiS warmomadgen-
l ebiSgan yofil iyo inspirirebul i. erTi ram cxadia,
saqarTvel os mTavroba val debul i iyo, TaTarTa zemo-
aRni Snul i TareSi saTvis wer til i daesva da damnaSaveebi
daesaj a. saqarTvel os teritoriis am monakveTze erTxel
da samudamoT wesrigi daemyarebina. v.goguaZis `vizi-
ti- swored am mi zans emsaxureboda. mi sive iniciativi T
Seqmnil ma 400 kacianma razmma, 12 agvistos saRamos 6 sa-
aTze mdinare ioris sanapiroze gamagrebul i TaTrebiS
razmze Seteva ganaxorciel a. TaTrebiS mcdel oba, marj-
vena fl angidan mouI odnel i ierisiT qarTvel ebiS Tvis
zurgSi daer tyat_ uSedego aRmoCnda. v.goguaZis mi er-
droul ad gacemul i brZanebiT, j avSnosani sgan zarbaz-
anis amoqmedebam da dani Snul ebiS adgil ebSi yumbareb-
is zustad dar tymam, TaTarTa ri gebSi areul oba gamoi-
wvia.

mi uxedavad amisa, TaTris SeiaraRebul i Zal ebi imde-
nad iyvnen gaTavxedebul ni, rom ukan daxevas ar api rebd-
nen. piriqiT, maTi sofl ebi dan axal i razmebi ematebo-
da. v.goguaZe izul ebul i gaxda Tbil isidan 13 agvistos

2 zarbazani T meore j avSnosani matarebel i # 3 gamoeZaxa. Tavdacvis ministrisagan miRebul i brZanebis Tanaxmad, TaTrebi sofl ebis yvel a macxovrebl isaTvis iaraRi unda aeyaraT. dasaxul i amocanis Sesrul ebis mizniT, man pirvel rigSi strategiul i mniSvel obis simaR- l eebi daiWira, roml ebic TaTrebi sofl ebs zemodan dahyurebda da iq zarbaznebi dadga. 14 agvistos dil is 5 saaTze TaTrebi mxridan ganaxorciel ebul i Semoteva mogeriebul i iqna. brZol is bedi, TaTrebi banakSi zarbaznebi dan nasrol ma Wurvebma da maTi tyviawaml is sawyobis ganadgurebam gadawyvita. Cems xel T arsebul i masal ebis mixedvit irkveva: a)TaTrebi warmomadgenl ebTan Sexvedraze, v.goguaZem maT ul timatumi wauyena, rom igi mTavrobis brZanebas asrul eba; b)mis mizans, TaTris sofl ebis mcxovrebtasrul i ganiaraReba warmoadgenda. imavdroul ad, TaTrebi del egacis wevrebs weril obiti ul timatumi gadasca, sadac naTqvami iyo: `1)saqarTvel os respubl ikis mTavrobis daval eb iT gibrZanebt TaTrebi sofl ebis mkvidrT dReidan xval dil - is Svid saatamd e Cagvabarot yovel gvare iaraRi; 2)mogvceT aj anyebis momwyobni da avi pirebi; 3)daabrunoT yvel a gatacebul i nivTebi. ukeTu ar daemorci eb iT am brZanebas, maSin iZul ebul i viqnebi dRes 5 saati dan Sevudge samxedro moqmedebas da Zal iT dagimorci ot.~ rogorc irkveva, aRniSnul ul timatumTan dakavSirebiT, saRamos 5 saatisaTvis, TaTris del egacis wevrebs v.goguaZeisTvis xal xis azri unda ecnobebina. 4 saaTze da 35 wuTze TaTris warmomadgenl ebma v.goguaZes Seatyobines, rom TaTris 4 sofel i _bal do, tuzagrami, wiwmatiani da muRanl o iaraRis Cabarebaze Tanxmobas acxadebda. imavdroul ad ul timatumis vadis dil is 7 saati dan Suadris 3 saatamd e gadawevas iTxovdnen. v.goguaZem maTi moTxovna daakmayofil a. misive brZanebis Tanaxmad, naZarცი nivTebi sofel badiaurSi iqna mitanil i da mepatronebs daurigda. 16 agvistos TaTris sofl ebi dan iaraRis Cabarebis procesi daiwyo. sofel tuza-

gramisa da muRanl os macxovrebl ebma im dRes 300 Tofi Caabara. rac Seexeba or sofel s, mas kategoriul i formiT ul timatumi v.goguaZem meored misca, ris gamoc iZul ebul ni gaxdnen iaraRis Cabarebaze daTanxmebu- liyvnen. 16 agvistos mowveul xal xmraVal krebase, damswre sazogadoebas v.goguaZem kategoriul i formiT ganucxada, rom sammarTvel oebTan gaxsnil i iara- Ris sawyobebisaTvis, 17 agvistos dil is 10 saatisaTvis iaraRi yvel as Caebarebina. am faqtTan dakavSirebiT ga- zeT `erTobaSi- dabeWdil statiaSi `kaxeTis ambebi- vkiTxul obT; `vinc iRebT Cems winadadebas iaraRis Cabarebis Sesaxeb, iman marj vni v gadadiT!- amodena xal xi (1500 kaci S.v.) rogorc erTi kaci gadavi da erT mxareze, rac maT Tanxmobas amtkicebda.-

Cems mier motanil i faqtebi imis naTel i dadasture- baa, rom urTul esi situaciidan gamosaval i gzebis sapovnel ad, v.goguaZes Sesani Snavi unari gaaCnda. mxed- vel obaSi maqvs arsebul i probl emisadmi im gasaRebis morgeba, romel ic damuxtul situacias, ganmuxtvis re- al ur Sesazl ebl obas uqmni da da kanonierebis aRsadgen- nad myari safexuris momzadebas uwyobda xel s. rogorc zemoTac mqonda miTiTebul i, dasaxul i amocanis gada- sawyvetad, igi sazogadoebisadmi ara mar to dayvavebi- sa da adamanuri urTierTobebis normal ur formebs mi mar Tavda, aramed, saWi roebi samebr umkacres da mri sx- anebi T Sezavebul brZanebebsac iZl eoda. yovel ive amas, arsebul i situaciis Sesabamisobas ukavSirebda. mi si warmatebis ZiriTad ganmapirobebel faqtors, situaciis sworad Sefasebis al Ro da ucdomel i gadawyvetil eb- is miReba ganapirobebda. aqedan gamomdinare, umete- swil ad mougvarebel probl emas, mosagvarebel Ta Car- CoSi aqcevda. amis saukeTeso magal iTs, kaxeTis rki nig- zis sammarTvel osa da sofel Sal auris mcxovrebtTa Soris sasmel i wyl is Sesaxeb wl ebis ganmavl obaSi mi- mdinare davis da dapirispirebis erT dReSi mogvareb- is faqti warmoadgens. aRni Snul sakiTxTan dakavSire-

biT, gazeT `erTobaSi~ gamoqveynebul statiaSi `kaxe-
Tis rkinis gzaze- vkiTxul obT: `30 seqtembers Tel av-
Si j avSniani matarebl iT val .goguaZe Cavi da, romel mac
am saqmis mowesrigeba ikisra. moaxdina Sal aurel ebis
kreba. maT auxsna saqmis mdgomareoba da daarwmuna isini
maTi moqmedebis ukanonobaSi. amis Semdeg Sal aurel ebi
daTanxmdnen wyl is gamoSvebaze... am dausrul ebel da-
vas bol o moeRo.~¹

Cems mier mopovebul i dokumenturi masal iT das-
turdeba, rom zemoaRniSnul i RonisZiebebis paral e-
l urad, j avSnosani matarebel i # 4- is eki paJma da mi-
sma meTaurma val odia goguaZem, 1918 wl is Tebervl i-
dan martis CaTvl iT, gansakuTrebul i rol i Seasrul a
im mZarcvel ebisa da yaCaRebis al agmvis saqmeSi, romel -
sac SeiaraRebul i TaTris brboebi sofl ebisa da rki-
ni gzis sadgurebis (aSagaserani, koda, kumisi, sandara)
midamoebSi mcxovrebi mosaxl eobis mimarT eweodnen.
aRniSnul faqtTan dakavSirebiT gazeT `erTobaSi~ gamo-
qveynebul publ ikaciaSi `sadaxl os ambebi~, s.maisuraZe
werda: `tiril i moundeboda kacs, es sadgurebi rom en-
axa. odesRac cocxal i da moZravi sadgurebi gul sakl -
avad Cabnel ebul i gamoiyurebodnen. sacxovrebel i bine-
bidan yvel aferi wauRiaT.- imave azerbaijanel i TaTris
SeiaRaRebul marazmebma, `l uisis- sistemis 60 tyvi amf-
rqvevi waarTva 8 qarTvel gvardiel s rkinigzis sadg-
ur sadaxl oSi, romel sac aRniSnul i iaraRi osmal o
askerebis wi naaRmddeg mebrZol i j ariskacebi saTvis miqon-
da. im SemTxvevaSi, Tuki momxdar faqtTan mimarTebaSi
amierkavkasiis mTavroba dauyovnebl iv reagirebas ar
gaakeTebda, TaTris SeiaraRebul i bandebis TareSis gaR-
rmaveba garduval i iyo. miTumetes, amierkavkasiis garSemo
Seqmnil i rTul i pol itikuri situacia amistvis saukeTe-
so pirobebs qmnida. meore mxriv, Sida saxel mwifoeb-
rivi qaosisadmi uyuradReboba da damnaSaveTa mimarT
mkacri reagirebis argatareba, rsdmp (b) amierkavkasiis
samxareo komitetis (Tavmj domare s.Saumiani) Tavisu-

fal i moqmedebisaTvis noyier ni adags amzadebda da regions katastrofisken daqanebas uqadda. yovel ive aRniSnul is gaTval iswinebidan gamomdinare, amierkavkasiis komisariatisa da Tbil isis aRmasrul ebel i komitetis 1918 wl is 11 martis gankargul ebiT, Tavdacvis komisias zemoaRniSnul i 60 tyviismfrqvevis amoReba daeval a. am mizniT, gvardiis 600 kaciani qvedanayofis mobil izaci-ac gamocxadda. dil is 4 saaTze gvardiel Ta 600 kacian eSel ons win j avSnosani matarebel i al fesi goguaZis meTaurobiT gauZRva, xol o meore j avSnosani val odia goguaZis xel mZRvanel obiTeSel ons ariergardis funqciis Sesarul ebis mizniT ukan gayva.

rkinigzis sadgur sadaxl oSi Sesul ma gvardiel ebma poziciis gamagrebac ver moaswro, rom TaTris Seiararebul ma razmebma moul odnel i Tavdasxma ganaxorcie-l a. am SemTxvevaSi Tavdacvis funqcia j avSnosanma matarebel ebma Sesarul a. maTive meTaurebis brZanebis Sesabamisad, TiToeul ma maTganma sadguris Tavsa da bol - oSi xel sayrel i poziciebi daiWira da mowinaarmdeges tyviismfrqvevl ebidan cecxl i gauxsna. aRniSnul ma Setakebam, romel ic 2 saaTs gagrZel da, ukompromiso xasi a-Ti mi iRo. gvardiel Tagan 11 kaci mZimed daiWra. am kritikul momentSi uSiSrad moqmedebdnen da Tavi anT moval eobas pirnaTI ad asrul ebdnen j avSnosanze myofi mowyal ebis debi. am faqtTan dakavSirebiT, mimdinare brZol ebis TviTmxil vel i, j avSnosani matarebel is wevri s.maisuraZe werda: `unda aRvniSnoT Cveni mowyal e debis gmirul i Sroma. q.n. kaCauris meTaurobiT gansakuTreb-iT gmi roba gamoiCna am saqmeSi j er ki dev gamoucdel ma axal gazrda epraqsia ramiSvil ma. vagons sadac isini muSaobdnen xuTi tyvia moxvda. miuxedavad amisa, maTerTi wuTiTac ar uRal atiaT Tavisi moval eobisaTvis.-²

arsebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom TaTris razmebma Tbil isisa da sanainis mimarTul ebiT arsebul i rkinigzis xidebi dawves. aqedan gamomdinare, j avSnosnebi da gvardiel ebi real uri safrTxis winaSe aR-

moCndnen. erTaderTi xidi romel ic j avSnosnebis manevrisaTvis pirvel xarixxovan funqci asrul ebda, misi gadarCena aucil ebl obas warmoadgenda. amitom, j avSnosnebis eki paJi srul mzadyofnaSi imyofeboda da 11 martis saRamos 8 saatidan 12 martis dil is 5 saatamde damvvar xidebs Soris ganuwyvetl iv moZraobda. TaTrebnma 12 marts, dil iT brZol a isev ganaaxl es. ricxobrivi upiratesobis miuxedavad, TaTrebnis Tavdasxma mogeriebul i iqna. Seqmnil i rTul i situaciis gaTval iswinebidan gamomdinare, TaTris razmebis xel mZRvanel oba iZul ebul i gaxda mol aparakebaze wasul iyo. am procesebis erT- erTi monawil e smaisuraZe werda: azerbaij anel i del egatebis warmomadgenl ebs `Cven warvudgineT mTavrobis moTxovnil eba, romel ic umTavresad samimuxl isagan Sedgeboda: 1) yvel a tyviismfrqvevl ebis dabruneba; 2) am saqmis momwyobi xel mZRvanel ebis Cabareba da 3) garantiis gacema, rom kvl av ar ganmeorebul iyo aseTi ram. yvel a am moTxovnaze azerbaij anel Ta warmomadgenl ebma Tanxmoba ganacxada. daiwyes tyviismfrqvevl ebis motana_ Cabareba. momxdar faqtTan mimarTebaSi Tavis marTI ebis mizniT acxadebdnen: Cven ar vicodit qarTvel ebis Tu iyovo, Torem ar wavi Rebdit To.-E

zemoaRni Snul i faqtebi imaze miuTitebs, rom azerbaij anel ebis Seiararebul i razmebis meTaurebi kompromisze wasvl as mxol od mas Semdeg daTanxmdnen, roca samTavrobo Zal ebTan dapi rispireba uperspeqtivod CaTval es. rac Seexeba gancxadebas: `Cven ar vicodit, rom iaraRi qarTvel ebis rom iyo, Torem ar wavi Rebdit To~... Tavis marTI ebis ususur formas warmoadgenda. mi Tumetes, aRni Snul i iaraRis transportireba, Sesabamisi dokumentaciis Tanxl ebit 8 qarTvel gvardiel s qonda daval ebul i. miuxedavad amisa, arsebiti mniSvnel oba im etapze azerbaij anul i Seiararebul i marbiel i razmebis mxridan garkveul i formiT wesrigis ardarRvevis Sesaxeb mi Rebul garantias eZl eoda. misi Sesrul ebis xangrZl ioba, amierkavkasiis xel isufl eb-

is Sesabamisi Zal ovani uwyebbis warmatebul Ronisz-
iebebze iyo damokidebul i. am faqtoris gansakuTre-
bul i mniSvnel oba v.goguaZes kargad qonda gacnobiere-
bul i. amitom, imave azerbaijanel Ta Seiararebul i
razmebis meTaurebze garkveul i fsiqol ogiuri zemo-
qmedebis mizniT, sadaxl oSi v.SaraSiZis meTaurobiT
erT-erTi j avSnosani matarebel i datova. mis daniS-
nul ebas, sadaxl osa da mimdebare teritoriebze sru-
l i wesrigis SenarCuneba warmoadgenda.

rkinigzis sadgur sadaxl odan gamosamgzavrebl ad
gamzadebul ma eSel onis xel mZrvanel obam, Tbil isidan
azerbaijanel ebis Seiararebul i razmebis ufrosis ma-
Ral ovis (maRal aSvil is) weril i miiRo, romel Siac xa-
zgasmiT iyo aRniSnul i: `sadaxl odan sam versze erTi
sofel ia, romel sac somxebi Tavdasxmas da dawvas upi-
reben. sofl is mosaxl eoba gTxovT, iaraRiT wi naaRmde-
gobis gawevis ufl eba miscet. Cemi piradi Txovnaaa,
rom Sesabamisi zomebi miiRoT.- aRniSnul i informaci-
is miRebisTanave, gvardiis nawil ebi da j avSnosani daniS-
nul ebisamebr sanainis mimarTul ebiTi qna gagzavnil i.

am faqtTan dakavSirebiT, s.maisuraZis mier dabeWdil
publikaciaSi `sadaxl os ambebi~ vkiTxul obT: `erTi
versi rom gaviareT, marTI ac davinaxe auarebel i Sei-
ararebul i xal xi. am suraTma friad mZime da waruSl e-
l i STabeWdil eba datova Cvenze... maT daewvaT da gaeZa-
rcvaT ramdenime TaTris sofel i_ rasakvirvel ia, roca
moaxel Tebdnen es ukanasknel nic aseve uzRvavdnen. yve-
l aferi j avSnosani dan ori zarbaznis Wurvis gasrol iT
dasrul da... davibareT somxis l aSgris ufrosi da ga-
vacaniT Cveni miznebi da ganvucxadeT, rom Tbil isis
Seiararebul i revol uciuri demokratia ganurCevl ad
erovnebis, aravis nebas ar miscems... vinmem sofl ebi
daswvas da gaanadguros. wi naaRmdeg SemTxvevaSi Cven
sastik zomebs miviRebT. maT aRgviTqves, rom winsvl as
da moqmedebas SeaCerebdnen.-

aRniSnul faqtebze yuradReba sagangebod SevaCere,

raTa mkiTxvel isadmi meCvenebina is gansakuTrebul i rol i da damsaxureba, romel ic saxal xo gvardi is naw- il ebTan erTad j avSnosani matarebl is meTeurs v.goguaZesa da mis Zmebs miuZroda somex_ TaTarTa urTierT- Ji etis SeCerebis, Tundac SiSze dafuZnebul i normal uri urTierTdamokidebul ebis aRdgenis saqmeSi.

osmal eTTan dadebul i baTumis sazavo xel Sekrul ebis (1918 wl is 4 ivnisi) miuxedavad, saqarTvel os teritori- is dasaufl ebl ad osmal o askerebi mcocav meqanizms iyenebda da `dadgenil i- sazRvreb iT ukmayofil oni, saqarTvel os siRrmeSi SemoRwevas cdil obda. arsebul i dokumenturi masal ebis mixedvit irkveva, rom 1918 wl is ivnisisaTvis osmal ebi sadaxl oSi iyvnen da mim- debare teritoriebze mosaxl eobis maqsimal uri Zarcvis procedurul formebs mimarTavdnen. saqarTvel os mTav- robis mier miRebul i gadawyvetil ebis Sesabamisad (1918 wl is 12 ivnisi) germanul - qarTul i saj ariso SenaerTeb i vj uRel isa da pol k. koniaSvil is sardl obiT sadgur sadaxl osken daiZra, romel sac win val odia goguaZis erTi j avSnosani matarebel i miuZRI da, xol o ori ukan ariergardSi moyveboda. miuxedavad imisa, rom 13 ivniss qarTul i j aris dil iT dawyebul i SeteviT i operacia warmatebit ganxorciel da, osmal ebi mdinare xramis sanapiro zol is daTmobas ar apirebda. germanul _ qarT- ul i saj ariso SenaerTebis erTobl ivi moqmedebiT, imave dResve osmal ebi mdinare xramis sanapiro dan, sofel karakl isidan da rkinigzis sadgur begl iaridan iqnen gande vni l ni. aRni Snul faqtTan dakavSirebit, am brZol ebis erT- erTi monawil e sel iaZe gazeT `erTobaSi- dabeWdil publikaciaSi `brZol a borCal oSi- werda: `mdinare xramze TaTrebi sabol ood damarcxdnen. es mdinare maTTvis Zl ier xel sayrel i pozicia iyo da misi dakargvis Semdeg brZol is warmoeba aRar SeeZl oT. 14 ivniss qarTul i j ari ubrZol vel ad Sevida sadax- l oSi da osmal eTis mTavrobis mier yazaxSi gasagza- vni 150 furgoni sanovage xel Si Caigdo. furgonebs

Tan axl da ormocdaaTamde askeri erTi oficriT, rom-
l ebi c datyvevebul ni iqnen.~ imave weril idan irkveva,
rom zemoaRni Snul i furgonebis patronebi sofel vo-
roncovkaSi mcxovrebi rusebi iyvnen. osmal ebs isini
safuZvl ianad gaeZarcva. tansacml ebi c waerTmiaT da
sanacvl od ZonZebi daerigebiaT. 500 furgonis dani S-
nul ebi s mimarTul ebi T gagzavna moeswroT.

aRni Snul i faqtebi imaze metyvel ebs, Tu ra doneze
iZarcveboda saqarTvel os mosaxl eoba osmal o dampy-
robl ebi s mxridan da am procesis xel Semwyobad qarTvel
l i renegati bol Sevikebi gamodi odnen. isini sabWoTa
ruseTis xel isufal Ta dakveTas asrul ebdnen. am sak-
iT xTan dakavSirebi T, gansakuTrebul yuradRebas j av-
Snosani matarebel is ufrosis, rkinigzis komendantis
val odia goguaZis mier Tavdacvis saminstrosadmi
gagzavnil i moxseneba iqcevs. am dokumentidan irkveva,
rom 1918 wl is 13 ivnis, Ramis 12 saaTze sandaras razmis
ufrosis pol kovnik Cxei Zisagan v.goguaZes brZaneba mi u-
Ria, rom j avSnosani matarebl iT 14 ivnis 4 saaTsa da 30
wuTze sadgur sadaxl osken wasul iyo. imave moxseneb-
idan irkveva, rom j avSnosani matarebel is ekipaJiT,
v.goguaZe sadaxl oSi dil is 8 saaTze Casul a da adgi-
l obrivi mosaxl eoba pur-maril iT Sexvedria. am faqts
im etapze gansakuTrebul i pol itikuri datvirTva qon-
da im Tval sazrisiT, rom saqarTvel os teritoriaze
mcxovrebi araqarTul i mosaxl eobis warmomadgenl ebi,
osmal o dampyrobl ebisa da azerbaij anel i mosaxl eo-
bis dasanaxad, saqarTvel os saxel mwi foebri obis qveSevr-
domobas aRiarebdnen. `9 saaTze- vkiTxul obT doku-
mentSi- j avSniani daiZra sanainisken. gzaSi sadgure-
bze vapatimrebdiT osmal Ta daraj ebs aficrebiTurT.
al averdTan ori versi T viyavi T misul i, rom Cveni ma-
tarebel i, osmal Ta jaris eSel onebs kinaRam daetaka.
rogorc iqna matarebl ebi erT da imave dros gavaC-
ereT. osmal Ta eSel onebma siCqar iT dai xia ukan sana-
in isken da Tavs uSvel a. j avSniani maT kval da kval

daedevna. sanainSi rom mivediT didi arev- dareva iyo osmal Ta jarSi. aq Cven tyveT Cagvivar da 300 askeri aficrebi TurT. wamovi yaneT 300 cxeni, j ogi da wamov- iReT samxedro sursaTi. amis Semdeg j avSniani matarebl iT kvl av davedevneT osmal Ta im eSel ons, romel ic sanai ni dan gai qca. sanai ni dan 5 versis moSorebiT dav- ewieT am eSel ons. maT srol a dagvi wyes. Cven rki nigza davzogeT da amitom orj er vesrol eT tyvi ismfrqvev- l ebi dan. am eSel oni danac zogierTebi tyved wamovi y- vaneT. tyvebis saerTo ricxvi aficrebi TurT 400 ka- camdea. Cven zaral i ar mogvsvl ia.-

erTi ram dabej iTebi T SeiZl eba iTqvas, rom aRni Snu- l i sabrZol o operacia v.goguaZis mogonebebSi caa aRwe- ril i, magram Cven upiratesobas imave v.goguaZis mier saqarTvel os Tavdacvis uwebisadmi 1918 wl is 16 ivni s gagzavnil moxsenebiT baraTSi motani l faqtebs vani- WebT. rac Seexeba j avSnosani matarebl iT al averdSi SeWras da osmal ebis sakmaod didi j aris damarcxebas, amis Sesaxeb erT- erT kerZo weril Si val odia goguaZe werda: `Cveni j avSnosani T TaTris j ars sul `busdava- l a- vaZaxe. xutasadme tyve, 300 cxeni da mraval i samxedro sursaTi CavigdeT xel Si. al averdSi TaTrebs didi za- rbaznebi wavarTvi T Tavisi mowyobil obi T da ukve vago- nebze davtvi rTeT. Cven sazRvrebze mi svl as cota gvkl - ia. germani is mai oridan da Cveni generl ebi sagan madl - oba mi vi ReT gamarj vebisaTvis. somxebi dabrundnen da gamarj vebas gvil ocavdnen. damni Snes rki nis gzi s kome- ndantad.³

yuradsaRebi a is faqti, rom osmal o askerebis wi naaRm- deg brZol is dros, v.goguaZis j avSnosanma da mi sma eki paJma TaTrebi s tyveobisgan da SimSil isgan sikv- dil s aTasobi T somexi bavSvi da qal i gadaarCina. am faqtTan dakavSi rebi T gazeT `erTobaSi ~ 1919 wl is Te- berval Si v.goguaZis mier gamoqveynebul weril Si `sa- qarTvel o_ somxeTis omSi j avSnosnebis rol i- vki Tx- ul obT: `ar Semi Zl ia uyuradRebod davtovo is sikeTe,

romel ic axl o warsul Si bedma marguna somxis xal x-
 isaTvis gamewia. es iyo maSin, rodesac brZol is aspa-
 rezze pirvel ad davupirispirdiT osmal ebs. am dros
 j avSnosnebs aSagaseral idan debedeCais xi damdis (117
 versi) wil ad xvda saxel ovani gamarj veba da j avSn-
 osnebma # 1 da # 3 mar to aiRes es adgil ebi. xel T vi-
 gdeT mraval i sursaTi, nadavl i da samxedro tyveebi.
 dawyebul i sandaradan sadg. kober amdis aTasobi T Zu-
 Zumwovara bavSvi da qal i, I tol vil ebi vixseniT osma-
 l Ta darbevisagan da j avSnosnebi T Tbil isSi Camoviy-
 vaneT. Si Svel - titvel i bavSvebi SimSil iT Tavis aCr-
 dil ebaT gadaqceul ni mindvr ad bal axs Wamdenen. mogvyav-
 da es umweo xal xi, vSvel odiT, Cvens I ukmas vTavaz-
 obdiT. maSin somxis xal xi didis aRfrTovanebi T xvde-
 boda Cvens j ars da saqarTvel os gamarj vebas natrobd-
 nen... bevr al agas samwuxaro ambis momswre gavxdi. sa-
 daxl os, airumsa da al averdSi adgil obriv somxis
 mcxovrebl ebs TaviantI I tol vil ebi daexocaT da
 gaeZarcvaT. komandir mJavanaZes amis gamo Seepyro da-
 mnaSave somxebi, magram maT ase gvi pasuxes: Tqven ra
 gindaT da ra gesaqmebaT, Cveni I tol vil ebi Cven mo-
 vkal iTol!~

am vr cel i amonaweridan kargad Cans v.goguaZi sa da
 misi j avSnosanis eki paJis wevrebi s maRal i adami anuri
 damoki debul eba gaWirvebaSi myofi somxebi sadmi. sam-
 wuxarod, somexTa Sinagani cnobiereba qarTvel Ta mo-
 Zul eobis formiT aris Camoyal ibebul i da msgavsi
 sikeTis sanacvl od qarTvel obas gesl iani boroteb-
 iT pasuxobden da tradiciul ad dResac am gzas ag-
 rZel eben. amis naTel dadasturebas momxdari faqti dan
 ramdenime Tvis Semdeg, qarTvel Ta saxel mwifosa da
 misi modgmis gaTel vis mizniT, iaraRSemarTul i somx-
 ebi sibrZol o moqmedebebis dawyeba war moadgens, rom-
 l is Sesaxeb dawvril ebiT momdevno TavSi meqneba sau-
 bari.

rac Seexeba osmal o dampyrobl ebi sadmi damoki debu-

l ebasTan mimarTebaSi Cems mier motanil zemoaRniS-
nul faqtebs, igi erTxel kidev adasturebs im did
rol sa da damsaxurebas, romel ic v.goguaZis j avSnosanma
matarebel ma da misma eki paJma saqarTvel os teritori-
is siRmidan osmal o dampyrobl ebis gandevnis, somex-
azerbaij anel Ta dapirispirebis ganmuxtvisa da im etapze
maT Soris normal uri urTierTobis aRsadgenad Seas-
rul a. xazgasmiT unda aRini Snos, rom v.goguaZe da mi si
j avSnosanis eki paJi imavdroul ad saqarTvel os pirvel
i respublikis teritoriaze moTareSe yaCaRebis wi-
naaRmdegac daundobl adibrZoda. am SemTxvevaSi, yov-
el maT qmedebas, saxel mwifosadmi erTgul i samsaxuri
da Rirseul i moqal aqisadmi dakisrebul i moval eobis
moxdis maRal i Segneba gansazRvravda. aqedan gamomdi-
nare, gareSe da Sinauri mtrebis winaaRmdeg mi marTul i
RonisZiebebi, erovnul i saxel mwifos interesebisadmi
daqvemdebarebul gadawyvetil ebas emyareboda. am prin-
cipiT moqmedebam, v.goguaZis mxridan orgul Ta da moRa-
l atebisadmi ukompromiso damokidebul ebam, antisax-
el mwifoebri vad moazrovne adami anebSi garkveul i for-
mit SiSi da mokrZal ebac daamkvidra. amis erT- erT sa-
ukeTeso magal iTs, yarai azSi v.goguaZis sa da mi si eki pa-
Jis wevrebis mier yaCaRTa da mZarcvel Ta winaaRmdeg
gatarebul i RonisZiebebis faqtebi wadmoadgens. am saki-
TxTan dakavSirebiT sayuradRebo masal ebs Seicavs
S.mirianaSvil is mier gamoqveynebul publ ikacia_`yara-
iazis.~ werilis avtori dawvril ebiT aRwers Sixl oel
li TaTrebis yaCaRebis im mZarcvel obiT saqmianobas,
romel sac adgil i qonda mosaxl eobis kuTvnil i qoneb-
isa da yarai azis sacdel meurneobaSi moweul i mosav-
lis datacebis mxriv. `yaCaRTa brboebisgan_ vkiTxul -
obT imave publ ikaciaSi_ muSebsa da mcvel ebs... mosv-
eneba ar hqondaT. maTma Tavxedurma moqmedebam ara erTx-
el da orjer Caagdo gansacdel Si momuSaveni, ris Sed-
egadac dai taces muSa cxenebi. aseTma moqmedebam saqmis
nayofier muSaobas xel i SeuSal a. am dros ar moi pov-

eboda iseTi Zal a, rom yaCaRebi sabol ood ael agma. j avSnosani matarebel is # 1- is Semweobi T, yaCaRTa brbo ramdenj erme iqna gandevnil i. Tavdasxmebi T ar gaTavda saqme, j ibriT Tu ganzrax RamRamobi T uki debednen dagrovil Tivas cecxl s da mTel i Tiva sul rom ar gadaswan, mudmivad yaraul obs cxenosanTa j aris erTi nawil i. magram ufro eSiniaT j avSniani matarebl isa, romel sac aq eZaxian `SaiTan poezdas.-

im etapze saqarTvel oSi mimdinare pol itikuri procesebis fonze Tuki ganvixil avT v.goguaZis biografi- is ZiriTad Strixebis, aSkarad warmocndeba, rom es pirovneba, j avSnosanis eki paJTan erTad qveynis nebis- mier kuTxesi warmoSobil cxel wertil Si igzavnebo- da. dasvenebis cneba, misi cxovrebis sal eqsikono ma- ragidan amoRebul i iyo. j avSnosanis teqniki Semow- mebi sa da mwyobrSi moyvanis damTavrebiStanave, Sesa- bamisi uwyebisagan, igi axal daval ebas iRebda. amis erT- erT dadasturebas, saCxeresada tyibul Si bol Se- vikTa aj anyebebis winaaRmdeg mebrZol i gvardiis Se- naerTebis dasaxmarebl ad, v.goguaZis j avSnosanis gagz- avnis faqti warmoadgens. istoriografiaSi dadasture- bul ia, rom qarTvel i da osi bol Sevikebis Zal isxmevi T, 1918 wl is ivnisis bol os, SeiaraRebul i aj anyeba moew- yo saCxeris raionSi. isic cnobil ia, rom imave wl is 27 ivnis, aj anyebul ma osebma qal aqi saCxere aiRo.⁴

dokumenturi masal iTirkveva, rom am aj anyebul Ta ZiriTad birTvs, osuri mosaxl eoba warmoadgenda. mar- Tal ia, samTavrobo Zal ebma 1918 wl is 28 ivnis aj anye- bul i marbiel Ta brbo qal aq saCxeredan gandevna, mag- ram qal aqi maTi mxridan safuzvl ianad iyo gaZarcu- l i. am sakiTxTan dakavSi rebi T, gazeT `erTobaSi - al i- xnis fsevdonimi T dabeWdil publ ikaciaSi `saCxeris ambebi - vkiTxul obT: `29 ivnis davaTval iere saCxere, romel ic mxol od 20- de saatis ganmavl obaSi iyo mtris xel Si daswored giTxraT, metad gul is Semzaravi su- raTi dagvidga Tval win. ganadgurebul ia komisia-

tis bina srul iad da rac ki rame yofil a Sig datace-
 bul ia.. gaZarcul ia poet wereTel is saxl i srul iad.
 agreTve fridon, mi Sa, irakl i, mariam, kote da giorgi
 wereTI is oj axebi. simon iakobiZis, anton SubiTIZis
 da grigol moZRvriSvil is... binac.~ ramdenadac aj any-
 ebul ebma saCxeresTan marcx i ganicada da maTTvis
 saWi ro raodenobis naZarcvi ver daagrova, samoqmedo
 asparezad quTaisi- tyibul is mimarTul eba airCies.
 maTi samoqmedo asparezis l okal izaci is mizniT, auci-
 l ebel i Sei qmna damatebiTi Zal ebis gadasrol a da im
 mavnebl uri Canafiqris droul ad aRkveTa, romel ic qu-
 Taisisa da tyibul is darbevas, misi macxovrebl ebis
 gaZarcvas iTvasl iswinebda. aseT kritikul momentSi,
 gaWirvebi dan gamosvl is erT- erT saSual ebad yovel Tvis
 g.goguaZis j avSnosan matarebel s da mis eki paJs mi iCn-
 evdnen. amj eradac gansakuTrebul i yuradReba masze iqna
 gadatanil i. quTaisis guberni is komisar is daval ebis
 Tanaxmad, 1918 wl is 4 ivl is, gamTeni is (dil is) sam saaTze
 v.goguaZis j avSnosani matarebel i # 4 quTaisidan tyi-
 bul isaken daiZra. j avSnosani is moZraobis Seferxebis
 mizniT, quTaisidan 21- e versze, sadgur okribaSi aj any-
 ebul ebma rkinigzis l iandagi ayara. marTal ia, isini
 maRl obebi dan rkinigzis aRdgeni s xel SeSl ascdil obd-
 nen, magram j avSnosani dan dani Snul ebi samebr sami zneze
 gasrol il ma orma Wurvma aj anyebul ebi daafrTxo, ra-
 mac j avSnosani s eki paJs gzis aRdgeni s SesaZl ebl oba
 misca. ramdenadac j avSnosani s mier tyibul is sarkinig-
 zo monakveTi aj anyebul i bandebi sagan iqna gawmendi l i,
 j avSnosani s funqcia Sesrul ebul ad CaiTval a da igi
 sadgur sanirSi dabrun da.

zemoaRni Snul faqtTan dakavSi rebiT, j avSnosani ma-
 tarebel is ufrosis v.goguaZis mier samxedro minis-
 tris g.giorgaZisadmi gagzavnil SetyobinebaSi vkiTxu-
 l obT; `brbom, j avSnian matarebel s gza gaduWra tyibu-
 l is mimarTul ebiT, magram zarbaznebi s da tyvi ismfrqvev-
 l ebis gasrol is Semdeg igi gavfanteT. gaiqcnen mTeb-

Si_ gza tyibul amde gawmendi l ia, axl a yvel aferi rig-
zea.- am dokumentze dayrdnobiT, samxedro ministri
ggi orgaZe quTaisidan saqarTvel os xel isufl ebas at-
yobinebda: `tyibul is mxriv mimosvl a aRdgenil ia. saz-
ogadoebis krebebze daadgines, rom aj anyebis meTaur-
ebs mogvcemen. general sumbaTovis xel mZRvanel obiT
miRebul ia zomebi l eCxumis amebis l ikvidaci isaTvis
da oseTis samxedro gzis yaCaRebisgan gasawmendaT.-

Cems mier motanil i faqtebi imis naTel i dadasture-
baa, Tu ra didi rol i Seasrul aj avSnosani matarebel -
is eki paJma aj anyebul ebisgan tyibul is sarkinigzo xazis
gawmendis saqmeSi. meore mxriv, am mimarTul ebiT miR-
weul ma warmatebam, Tavdacvis uwyebis xel mZRvanel o-
bas, l eCxumis aj anyebis sal ikvidacioT da samxedro
gzis gasawmendam yari safexuri Seuqmna. rac Seexeba
tyibul is mimarTul ebiT j avSnosanis eki paJis mxridan
ganxorciel ebul warmatebul samxedro operacias, es
faqti general sumbaTaSvil is mier sagangebo madl o-
bis gamocxadebiT iqna aRniSnul i. amis Sesaxeb imave
j avSnosanis erT- erTi wevri d.baisoSvil i werda: `tyi-
bul idan davbrundiT sadgur sanirSi. aq j avSnosanis
xel mZRvanel goguaZes Sexvda general i sumbaTovi (sum-
baTaSvil i S.v.) pirvel ma mas gaacno Tavisi moqmedebis
gegma. general ma uRrmesi madl oba gamoucxada mTel
`komandas- erTgul i samsaxurisaTvis da xel mZRvanel s
winadadeba misca darCenil iyo am raionSi.- yuradsaRe-
bia is faqti, rom rom imave dRes, saRamos 7 saaTze sa-
dgur xresil Si mdgomi j avSnosanis (meTauri al f.go-
guaZe) eki paJma, 24- e versze aj anyebul ebis mier sofel
WyiapSi cecxI waki debul i sarkinigzo xidebis aRdgen-
nis daval eba miiRo. 5 ivl is j avSnosani aRniSnul i xi-
disa da dazianebul i satel efono xazebis aRsadgenad
gaemarTa. imave d.baisoSvil is publ ikaciidan irkveva,
rom gel aTis mimarTul ebiT, sadgur kursebis pl atfo-
rmasTan, j avSnosanis eki paJma satel efono xazebis aRd-
gena da aj anyebul Ta Casafrebul i razmebis ganadgureba

SeZl o. `mowinaaRmdegēs_ werda s.baisoSvil i_ gavuxs-
eniT cecxl i tyviismfrqvevl ebidan da CavaCumeT. Se-
vudeqiT tel egrafis aRdgenas. j er kidev ar dagves-
rul ebina gakeTeba, rom kvl av yovel is mxridan agvi te-
xes srol a, Cvenc vupasuxeT... zarbaznis tyvi iT cecxl s
miveciT `brboebis- meTaurebis budeT cnobil i duqani
da kvl av gel aTisken wavediT. imave al agas, sadac wina
dRiT rkinigza iyo gafuWebul i, kvl av aeyaraT rel se-
bi. i sev aRvadgineT gza da gavenmarTeT win... ukanasknel
al agas Cvenma j avSnianma gaisrol a 12 yumbara da sami
aTasamde vintovkis tyvia. amave dros quTaisidan mod-
is val .goguaZe meore j avSniani matarebl iT, romel mac
monawil eoba mi iRo CvenTan erTad mowinaaRmdegis
gafantvaSi.-

am operaciis damTavrebis Semdeg, v.goguaZe Sexvda
sofel kursebis (tybul is raioni) mosaxl eobas, romel -
sac kategoriul i formiT gani cxada: `orSi erTi unda
airCi oT_ an CvenTan unda iyoT da gamogviwodoT xel i,
anda oficial urad unda mi emxroT imaT, vi sac Tqveni
oj axis daqceva unda; aq movl en mTavrobis rwmunebu-
l i samxedro pirebi, roml ebic mogTxoven aj anyebis
meTaurebis mi cemas. mi uTi TeT maTze, nu damal avT avaza-
kebs, roml ebsac Sesafer pasuxs gascemen. Cven Tqven-
Tan varT da TqvenC CvenTan iyavi T, mogveciT xel i da
erTad gavwi oT saukeTeso qveynis Sesaqmnel ad.- am Se-
mTxvevaSi, mis mier dasmul i moTxovna im etapze savse-
biT gamarTI ebul i iyo. ramdenime gabol Sevikebul i
pirovnebis antisaxel mwi foebrivi azrovnebidan gamom-
dinare, sofl is mosaxl eoba SecdomaSi SeyavdaT, sa-
qarTvel os pirvel i respubl iki s mTavrobis dasamxo-
bad, gasbWoebul i ruseTis sasargebl od i araRis aRm-
arTvisken mouwodebdnen. maTi mxridan xel ovnurad aR-
mocenebul i anarqiis niSnebis l ikvidacias, er ovnu-
l i saj ariso SenaerTebis saukeTeso warmomadgenl e-
bi ewi reboda.

yuradReba unda mi vaqci oT im garemoebasac, rom v.gogu-

aZis gansakuTrebul i aqtiuroba da saxel mwifoebri vi
 formiT am doneze azrovneba, qarTvel i bol Sevikebi-
 saTvis miuRebel i iyo. ami tom, misi saxel is diskredit-
 acii s mizniT, bral debebis formiT SeTxzul Worebsac
 avrcel ebdnen. amis erT- erT saukeTeso magal iTad qu-
 Taisi s incidentis faqti gamodgeba. im periodis pres-
 is furcl ebze gamoqveynebul masal ebs Tuki obieqt-
 ur anal izs gavukeTebT, naTel i gaxdeba, rom v.goguaZis
 wi naaRmd eg agorebul i bral deba mi zanmi marTul xasi-
 aTs atarebda da yovel gvare saxi s mtkicebul ebeps iyo
 mokl ebul i. mkiTxvel isaTvis rom naTel i gaxdes Tu
 rasTan gvaqvs saqme, Sevecdebi mokl ed Sevexo probl e-
 mis ZiriTad arss. am sakiTxTan dakavSirebiT arsebul
 i masal ebidan irkveva, rom 1918 wl is 20 ivl is, mi Sa
 dol iZe da misi megobari `somexad- wodebul i, j avSno-
 sani matarebel is # 4- is eki paJis wevrebs (v.xuxunai-
 Svi l i, n.j orbenaZe da Wel iZe) quTaisSi Sexvda. am Sex-
 vedris ZiriTadi mizani imaSi mdgomareobda, rom j avS-
 nosani s wevrebs v.goguaZis wi naSe, m.dol iZi saTvis Suam-
 dgoml oba unda gaewia, raTamas, 1916 wel s Cadeni l i da
 naSaul i (m.dol iZem, pol icias v.goguaZe daaWeri-
 na)Eepatiebina. am Txovnaze v.xuxunai Svi l i da n.j orbenaZe
 daTanxmdnen. damSvidobebis as cxenze amxedrebul ma
 `somexad- wodebul ma m.dol iZis megobarma, revorvel i
 gaisrol a, v.xuxunai Svi l i da n.j orbenaZe mZimed daWra.
 am faqtis Semyure Wel iZem, m.dol iZe da misi megobari
 `somexa-, iqve mokl a. am mkvl el obis organizeba dabr-
 al da v.goguaZes. aRni Snul `sakiTxTan dakavSirebiT, ga-
 zeT `erTobaSi- gamoqveynebul sagangebo weril Si `wer-
 il i redaqqi s mi marT-, v.goguaZe xazgasmi T werda: `am
 samwuxaro SemTxvevam Cems wi naaRmd eg aamuSava boroti
 enebi... iqamdec ki mi vidnen, rom me bral s mdeben ze-
 moaRni Snul i ubedurebis mowyobaSi. sazogadoebis sa-
 yuradRebod vacxadeb: me TviTon bevrj er mqonda saSu-
 al eba da SemTxvevac, rom Cems mi marT danaSaul is Cade-
 nis gamo dol iZi saTvis angari Si gamesworebina. magram,

mxedvel obaSi mi vi Re is faqti, rom dol iZe bol o dros gamosworebis gzas daadga da samSobl os dacvaSi monawil eobas iRebda. aqedan gamomdinare davTme misi danaSaul i. Tu vinmes Cems winaSe rai me danaSaul i mi uZRoda, mis gasasamarTI ebl ad sxviSTvis daval ebis micema me xel obaT ar mCvevia. vfiqrob, am mxriv momava-l Si ac ar davmci rdebi. yovel ive amis Semdeg dol iZe tyviis msxverpl i Tu gaxda, mi zezi misi amxanagi iyo, romel mac pirvel ma atexa srol a, daWra xuxunaiSvil i da j orbenaZe. me moviTxov visganac j er ars dainiSnos usastikesi gamoZieba da dai saj os damnaSaveni. SantaJist_ Wori kanebs movaxseneb, rom dastovon bnel i saqmeebi, Torem, rogorc warsul Si, ise momaval Si Cemgan verafers miiReben. saqarTvel os respubl iki s j avSanmatarebel is ufrosi v.goguaZe.-

es amonaweri imis saukeTeso dadasturebaa, rom v.goguaZe, samarTI ianobis dadgenis prinsips ar Ra latobda. aRniSnul incindentSi misi monawil eoba rom ikveTebodes, obieqturi gamoZiebis Catarebis aucil ebl obas saj arod ar moiTxovda. mis mier gamoqveynebul i official uri weril iT, farTo sazogadoebas man erTxel ki dev daudastura, rom samarTI ianobis aRdgena_ dadgenis momxre iyo da saWi roebis SemTxvevaSi, Tavisi wil i pasuxismgebl obis aRebis Sesaxeb mzadyofnas gamoTqvamda.

amrigad; 1)rusul samxedro nawil ebSi samsaxurgamovl il i qarTvel i j ariskacebis mier bol Sevikuri agitaciis Sedegad mowyobil i antisaxel mwi foebrivi gamosvl ebi, qveyanaSi destabil izaciis Seqmnas emsaxureboda. ucxo Zal is zemoqmedebi T regioneSi dawyebul i qaosis sal ikvidaci od, j avSnosani matarebel is ekipajis wevrebi sgan ganxorciel ebul i Roni sZiebebi, gvardiisadmi damxmare funqciis Sesrul ebas da qveyanaSi wesrigis aRdgenas emsaxureboda; 2)azerbaij anel i Sei araRebul i mZarcvel ebisgan qarTul i sofl ebis dasacavad, j avSnosani s eki paJis meTauris v.goguaZis xel -

mZRvanel obiT Catarebul i sabrZol o operaciebi, saqarTvel os sazRvrispira zol is gamagrebasTan erTad, qveynis xel isufli ebis siZi ieris demonstrirebas warmoadgenda. dayvavebisa da adamanuri urTierTobis formebis gamoyenebis paral el urad, v.goguaZis mxridan situaciis Sesabamisad umkacresi RonisZiebebis gatareba, kanonierebis aRdgenas emsaxureboda da qarTuli saxel mwifos interesebSi srul ad Tavsdeboda; 3)so-mex- TaTarTa urTierTdapi rispirebiT ganpirobebul i msxverpl is asacil ebl ad, j avSnosanis eki paJis mierorive mxaris ganiaraReba da xel mZRvanel Ta sanimu-Sod dasj a, qveyanaSi kanonierebis damkvidrebisa da wesrigis damyarebis demonstrirebas warmoadgenda. mdinare xramze osmal o askerebis damarcxebiT, qarTul i jaris sadaxl oSi Sesvl iT da dampyrobl ebisgan misi ganTavisufli ebiT, saqarTvel os teritoriul i mTI ianobis aRsadgenad umniSvnel ovanesi nabij i gadaidga. am saqmeSi, j avSnosani matarebel is eki paJs da mis sardal s_val odia goguaZes gansakuTrebul i damsaxurebami uZRvis.

Tavi VI

Ukanasknel i sul is amosunTqvamde davi cav saqarTvel os interesebs!~ (somxeTTan omi)

saqarTvel os pirvel respubl ikaSi mimdinare umZime-
si pol itikuri procesebi, romel ic qveyanas qudbedad
dahyva, mezobel i saxel mwifoebis dauZinebel i mtrebis
SeniRbul i da veraguli qmedebebiTiyo ganpirobebu-
li. saqarTvel os mosazRvre qveynebi (Crdil oeTidan_
sabWoTa ruseTi, aRmosavl eTidan_ azerbaijani, samxreT-
aRmosavl eTidan_ somxeTi, samxreT- dasavl eTidan_ osma-
l eTi) qarTvel Ta gaubedurebiTa da misi istoriuli
teritoriebis mitacebitiyvnen daiinteresebul ni. am Se-
mTxvevaSi, yuradRebas somxeTis respubl ikaze SevaCereb.
saarqivo masal aze dayrdnobiT Seqmnil samecniero
SromebSi dadasturebul ia, rom somxeTis damoukide-
bl obis gamocxadebis dRidan (1918 wl is 28 maisi), daSn-
akcuTiunis partiis liderebitdakompl eqtebul ma sa-
xel mwifos mmarTvel ma wreebma, saqarTvel os teritoriis
misatacebl ad Cafigrebul i ocnebis aRsrul ebisatvis
Sesabamisi safexuris momzadeba daiwyo. am samuSaos
procesSi TandaTanobit gamoikveTais zizRi da biol -
ogiuri sizulvili, romel ic somxebis saukuneebis manZi-
l ze qarTvel Tamimart hqonda dagrovili. ragind para-
doqsadac ar unda moCandes, daSnakcuTiunis partiis
ideologiuri kursis saqarTvel oSi gatarebis xel Sem-
wyob dasayrden bazas, Cvens qveyanaSi mcxovrebi da qarTu-
li miwis nayofit nasazrdoebi somxuri mosaxleoba
warmoadgenda. isini mexuTe kol onis- funqcias Sesani-
Snavad asrul ebdnen da saqarTvel os pirveli respubl -
ikis saxel mwifoebriobis winaarmdeg farul ad Tavgam-
odebit muSaobdnen. garegnul ad erTgul ebis ni Rabs
atarebdnen da orpirovani ianusis ampl uas SesaniSnav-
ad irgebdnen. maTi gansakuTrebul i aqtiuri moqmedeba,

ingl isis saj ariso SenaerTebisa da misi general ite-
tis saqarTvel oSi Semosvl is Semdeg daiwyo. am mxriv,
gansakuTrebiT somexi nacional istebi aqtiurobdnen.
ingl isur enaze maT mier gamocenul gazeTSi_ `kavkasiis
fosta-- Si dabeWdil publ ikaciebSi ingl isel Ta winaSe
qarTvel Ta permanentul i dabezReba xdeboda. somxebi
gansakuTrebul i xazgasmiT mi uTiTebdnen: a)ami erkavkasi-
is respubl ikebidan ingl isur orientacias Tavidanve
mxol od somxeTi icavda; b)imis `mtkicebasac- cdil obd-
nen, rom Tbil isi TiTqos somxebis kuTvnil ebas war mo-
adgenda da qarTvel ebis nacional isturma mTavrobam
waarTva. somexTa am qmedebasTan mimarTebaSi gazeTi
`erToba- werda: `yovel ive es ingl isel ebTan saqarTve-
l os mTavrobis `Sovinsturi- pol itikis dasmeniT xas-
iaTs atarebda da mi znad isaxavda: 1)ingl isel ebSi qarT-
vel ebisa da saerTod saqarTvel os damouki debl obisad-
mi mtrul i damokidebul ebis gaZl ierebas; 2)saqarTve-
l os teritoriisadmi somxuri pretenziebis gamarTl e-
bas.-¹

somxuri mi znebis da amocanebis saerTaSoriso do-
neze am mimarTul ebiT gaxmovanebas, 1918 wl is Semodgo-
maste stambol Si dabeWdil i `didi somxeTis- fantas-
tikuri ruka daudes safuZvl ad. somexi kartografeb-
is mier siyal biT gakeTebul i rukis mixedviT, somxe-
Tis saxel mwifos sazRvari kodasTan iyo gatarebul i.
am faqtiT, ingl isis warmomadgenl obas aSkarad mi ani-
Snes, rom somxuri saxel mwifos teritoriul i gafar-
Toeba_ saqarTvel os xarj ze unda momxdariyo. Zne-
l ia imis mtkiceba, saqarTvel oSi myofma ingl isis xel i-
sufl ebis warmomadgenl ebma Tu ramdenad sarwmunod
miiCnia daSnakcuTiunis partiis l iderTa SekveTiT
dabeWdil i `didi somxeTis- saxel mwifos rukaze war-
modgenil i sazRvrebi. erTi ram dabej iTebiT SeiZl e-
ba iTqvas, rom ingl isel ebi, somxebs oficial urad uWe-
rda mxars da maTdami l obirebas arc mal avda.

zemoT CamoTvl il i faqtorebi, savsebiT sakmarisi

aRmoCnda imisaTvis, rom damouki debel i somxeTis mTavrobas, haosianTa genetikuri kodi aemoqmedebina da qarTvel Ta mxridan aTeul i saukuneebis manZil ze gakeTebul i sikeTe daeviwyebina. Tuki warsul s`ver ixsenebdnen,~ 1916 wl idan 1918 wl is ivl isis CaTvl iT, osmal eTidan devnil i 100 aTasobiT somexis sicocxl - is gadasarCenad qarTvel Tamier gaweul i Rvawl i sanageze ar unda moesrol aT. pirvel rigSi unda gaxsenebodAT, rom erTaderTi eri, romel mac somxuri geni Sei fara, sikvdil is piras misul somex qal ebsa da bavSvebs I ukma gauyo da sicocxl e SeunarCuna_ mxol od qarTvel oba iyo. saubedurod, somxeTis xel isufli ebam da TviT somexma erma, qarTvel Ta yovel i sikeTe daviwyebas misca da qarTI osianTa modgms warmomadgenl ebisadmi kani bal izmis meTodebis gamoyenebiT dasj da daisaxa miznad. am mimarTul ebiT gadadgmul i pirvel i nabij i 1918 wl is 18 oqtombrit TariRdeba. mxedvel obaSi maqvs, somxeTis xel isufli ebis mier saqarTvel os winaarmdeg Tavdasxmiti samxedro operaciis dawyeba.

momxdar faqtTan dakavSirebiT, emigraciaSi daweril memuarebSi rezo gabaSvil ma garkveul i formiT somxebis gamarTI ebas da maTdami `sircxvil is mowmendas-Seecada. saqarTvel os pirvel i respublikis mmarTvel i politikiuri Zal is_ social _ demokratiul i partiis l iderebisadmi gansakuTrebul i biol ogiuri siZul vil - idan gamomdinare, igi obieqturobis zRvars gadadis da saqarTvel o_ somxeTis Soris saomari moqmedebebis dawyebaSi saqarTvel os mTavrobas adanaSaul ebs. amis Sesaxeb imave memuarebSi vkiTxul obT: `imis uaryofa ar SeiZl eba, rom Jordaniას mTavroba, srul ebiT mtyuani iyo daSnakel ebis mTavrobasTan da orma social isturma partiam aRvrevina sisxl i or ers: 1912 wel s, swored im pirebma `dauTmes- axal cixe, axal qal aqi da borCal - os mazra navTI uRamde, romel nic... saqarTvel os mTavrobaSi brZandebodnen da swored im pirebs, romel nic...

somxeTis mTavrobaSi aRmoCndnen.-² aRni Snul i amonaweris gacnobisTanave, nebismieri saRad moazrovne ad- amianis winaSe daismeba kiTxva: ra moxda kievSi 1912 wel s da ra saxis dokumentis `moawera- xel i qarTvel - ma social \_ demokratebma? amasTan dakavSi rebiT, rezo gabaSvil i mkiTxvel sazogadoebas Semdeg informacias sTavazobs: `1912 wel s... kievSi momxdar `ruseTis arasaxel mwi foebriv erTa konferenciaze-, romel ic xde- boda saiduml od, `kooperaciis- konferenciis kamul a- JiT, _ saqarTvel os politikuri partiebis warmomad- genl ebma: soc. dem. n.ramiSvil ma da sji bl azem... da soc. federal ist osiko baraTaSvil ma da samson fircxal - avam, Tavianti partiebis saxel iT boroteba Caidines: momaval teritorial ur- erovnul gansazRvraSi_ sain- gil o moral urad miakuTvnes azerbaijans... afxazeTi_ Crdil o- kavkasia da axal cixe_ axal qal aqi, borCal - os mazra navTI uRamdis somxebs... Cven ar moverideT imas, rom kievis konferencia farul i iyo da meore nomerSi Jurnal `kl disa- davbeWdeT baton samson fi- rcxal avas Camotanil i ruka, gaboZebul i provinciebis samgl oviaro ferit aRbeWdviT da saTanado ganmar- tebebiT.-³

am vrcel i amonaweridan gamomdinare, dokumenturi ma- sal is armcodne mkiTxvel i, r.gabaSvil s dauj erebs da mTel risxvas qarTvel i social - demokratebis (menSev- ikebi) da social ist_ federal iste bis l iderebze gad- aitans. arada, saqme gvaqvs kl asikuri donis tyuil Tan. samwuxarod, ufrosi Taobis istorikosebma, igi WeSmari- tebad aRiara da samecniero- popul arul i xasiaTis l iteraturaSi sinamdvil ed gaasaRa.⁴

xazgasmi T minda aRvni Sno, rom am sakiTxiT saganmgeb- od davinteresdi da Jurnal i `kl des- 1912_ 1915 wl ebis yvel a nomeri (1912 wel s 15 nomeri gamovi da, 1913 wel s_ 42; 1914 wel s_ 40, 1915 wel s_ 18) sagangebod Seviswavl e. arcerT maTganSi r.gabaSvil is mier dasaxel ebul i ruka dabeWdil i ar aris. mkiTxvel ma isic unda gaiTval is-

winos, rom aRniSnul i Jurnal is redaqtori Tavadr.gabaSvil i brZandeboda da misi dabeWdva namdvil ad ar gauWirdeboda. Jurnal i `kl des- 1912 wl is # 2- Si mkiTxvel i mxol od kaxeTis rkinigzis perspeqtiul i ganviTarebis dagegmarebis rukas i povi s. kiev is konferenciaze 1912 wel s Sedgenil i zemoaRniSnul i rukisa da Sesabamisi saoqmo Canaweris mikvl eva arqivSiac SeuZl ebel i gaxda. erTi ram dabej iTebiT SeiZl eba iTqv-as; erovnul - demokratebs aseTi dokumenti xel Si marTl ac rom Cavardnoda, amis Sesaxeb `qveyanas SeZravdnen.- mTel i pasuxismgebl obiT SemiZl ia ganvacxado, rom im periodis quTaissa da Tbil isSi gamomaval i presis furcl ebze, zemoaRniSnul i rukisa da saoqmo Canaweris Sesaxeb Sesabamis informacias ver mivakvl ie. Tuki aseTi ruka da saoqmo Canaweri bunebaSi marTl ac arboda, erovnul _ demokratebs es dokumentebi im sapaarlamento sxdomebze unda `aefrial ebina,- sadac saqarTvel o- somxeTis saomari moqmedebebis, saxel mwi foebrivi sazRvrisa da samarTl ebri vad mtyuan- marTalis garCevis sakiTxebi ixil eboda. mxedvel obaSi maqvs: 1918 wl is 18, 26 oqtombris, 13, 17 dekembris da 1919 wl is 4_ 5 ianvris saqarTvel os parlamentis sxdomebi. mis muSaobaSi erovnul _ demokratiul i partiis sapaarlamento fraqciis warmomadgenl ebic (maT Soris rezo gabaSvil ic) aqtiurad Rebul obda monawil eobas. vinc saqarTvel os parlamentis zemoaRniSnul i sxdomebis stenografiul angariSebs safuZvl ianad gaecnoba, darwmundeba, rom r.gabaSvil is mier dasaxel ebul i rukisa da oqmis Sesaxeb, erovnul - demokratiul i partiis sapaarlamento fraqciis arcerT wevrs sityva ar dacdenia.

yovel ive zemoTqmul idan gamomdinare, dabej iTebiT SeiZl eba imis Tqma, rom r.gabaSvil ma, sazogadoebas natyuari informacia SesTavaza da am faqtiT, nebsiT Tu unebl ied, saqarTvel os istoriis gamyal bebl ebis da Cveni teritoriebis mitacebiT dainteresebul i somexi istorikosebis `sasargebl o- saqme gaakeTa. Tuki Cemi

kol egebi ar dameTanxmebian, keTil i inebon da warmoadg-
 inon: 1) `kievis konferenciaze- social _demokratebisa
 (menSevikebi) da social ist- federal istebsgan saqa-
 rTvel os teritoriebis gaCuqebis damadasturebel i da
 rezo gabaSvil is mier Jurnal `kl de-- Si (Jurnal is
 redasqtori Tavadr.gabaSvil i brZandeboda) 1912 wl is
 # 2- Si `ocnebiT dabeWdil i- ruka; 2) mkiTxvel sazoga-
 doebas oficial urad gaacnon aRni Snul rukasTan dakav-
 SirebiT n.ramiSvil is, sj ibl aZis, o.baraTaSvil isa da
 s.fircxal avas xel moweriT dadasturebul i oqmis deda-
 nis is asl i, sadac saqarTvel os teritoriebis gaCuqe-
 bis Sesaxeb iqneba saubari.

rac Seexeba somxeTis xel isuflebis mxridan dawye-
 bul i zemoaRni Snul i agresiul i qmedebebisadmi saqa-
 rTvel os mTavrobis damokidebul ebas, qveynis sagareo
 saqmeTa saminstrom reagireba maSinve gaakeTa. mxedve-
 l obaSi maqvs somxeTis xel isuflebisadmi 1918 wl is 19
 oqtombers gagzavnil i saprotesto nota. am dokumen-
 tis mixedviT, saqarTvel osTan mimarTebaSi somxeTis
 mier ganxorciel ebul i qmedebebi, mtrul ad gadadgmul
 nabij adaa Seafasebul i.⁵ ramdenadac sakiTxi mezobel i
 qveynis mxridan agresiul qmedebas da saqarTvel os ku-
 Tvnil i teritoriebis mitacebis mcdel obas exeboda,
 saqarTvel os mTavrobis gadawyvetil ebis Sesabamisad,
 samxedro ministris gr.giorgaZis brZanebiT, qveynis
 sazRvrebis dasacavad sanainis mimarTul ebiT saWi ro
 Zal ebi iqna gagzavnil i. am mxriv, **gansakuTrebul yura-
 dRebas val odia goguaZisa da misi j avSnosani s aqti-
 uri moqmedeba iqcevs.** dokumenturi masal iT irkveva,
 rom saomari moqmedebebis dawyebisTanave, pol kovnik
 gedevaniSvil is mier poruCi k v.goguaZisadmi micemul i
 brZanebiT, me- 4 qarTul i pol kis sadazvervo j gufTan
 erTad j avSnosani matarebel i konfliqtis zonaSi da-
 uyovnebl iv iqna gagzavnil i. samecniero l iteratura-
 Si dadasturebul ia da konkretul i ricxvicaa miTite-
 bul i imis Sesaxeb, rom v.goguaZis j avSnosani matarebe-

ლი # 4 სანაისი 19 ოქტომბერს გაიგზავნა, ხოლო ტვიტ ვ.გოგუაზე, ავსნოსანი მათარებელი # 1-ით 20 ოქტომბერს დილის 5 საათზე ცავდა კონფლიქტის ზონასი.⁶

პოლიკონიკი გედვანი სვილის მიერ ვ.გოგუაზისადმი მიმართული ზემოაღნიშნული ბრძანება, სომხური სამხედრო ნაწილის ებისაგან საკარტვლის ოსტერიის სადგურ საგალამდე გაუმდებს სასწრაფოდ იტვლის ვინებდა. კარტული ისტორიოგრაფიასი დადასტურებულია, რომ ვ.გოგუაზის ავსნოსანმა, მე-4 კარტული პოლიკონიკის მკვლევართა რაზმთან ერთად, დასახული ამოცანა 5 საათის მონაკვეთს მარაღონეზე შეასრულა. სარამოს 21 საათისათვის, სადგური კობერი სომხებისაგან იკნაგანტავისუფლებული და იგი კარტული სამხედროების კონტროლს დაეკვმებარა. აღნიშნული ფაქტიდან სამიტვის შემდეგ, ვ.გოგუაზის მიერ გაზეთ "ერთობასი" დაბეჭდილი პუბლიკაციაში "საკარტვლო სამხედროების ომის ავსნოსნების როლი" ვკითხვობთ: "ოქტომბრის დამლევს სომხებმა გადმოლახეს ცენის საზღვრები და მოახლოვნენ სანაისს. შემდეგ სათანადო განკარგულება ავსნოსნების სასუალებით არმედიანა მოვიწვევებთ. ორი ავსნოსანის ამოკმეებით საზღვრები არვადგინებ. თუმცა არუნდა, მაშინდელი საზღვრების გადმოლახვას ერენის მთავრობა ხელმზრუნველობდა. თუმცა იგივე მთავრობა ამას უარყოფდა და ასეთი უტიფრობის ცადენას უბრალო ბანდას-ახვედა თავზე."

საკარტვლის ოსტანი მარტებასი, სამხედროების ხელისუფალთა კვებარმავლური კმედებები, სარად მოაზროვნეების მიერ არისკაცისათვის იყო ცნობილი. ამიტომ, მათდამი უნდობლობა და უკომპრომისო დამოკიდებულება სავსებით კანონიერად უნდა ცავთვალდოს. შეუპოვარი და სეტიტი ფორმით საუბარი სომხებთან აუცილებლობას უარმოდგენდა. მითუმეტეს, უარსულის გამოცდილებიდან გამომდინარე, მისი გამოყენება, უარმთების ერთ-ერთ საუკეთესო სასუალებად შეიქცევა იყო. დოკუმენტური მასალით დასტურდება, რომ მთერთანი მარტებასი ვ.გოგუაზე ხსირად რისკზე უარსულის ურთიერთობის ფორმაციას ვინებდა. ანალოგიური მეთოდი, სომხებთან მარტებასი აკიკნამის მიერ ვინაპლანა-

nze wamoweul i. amis erT- erT dadasturebas mTavrobis Tavmj domaris n.Jordani asadmi, v.goguaZis mier 1918 wl is 20 oqtomers gagzavnil i depeSa war moadgens. `20 oqtomers_ vkiTxul obT dokumentSi_ sam saaTze Sevedi sanainSi da mdgomareobis gamokvl evis Semdeg j avSniani matarebl iT gavemgzavre Cveni teritoriis sazRvramde. sadgur kobersa da kal ageranis Sua mdinare debedaze 117 versze Cvens mxareze xidi dakavebul i iyo somxis j arebiT. me ul timatumi wavuyene Cveni teritoriis gawmendaze, rac maT mcire ryevi s Semdeg Seasrul es. mosazRvre sadaraj oebi Tqvenis brZanebis Tanaxmad aRvadgine.- **es dokumenti imaze migviTitebs, rom zemoaRni Snul i sasazRvro zol is aRdgena, v.goguaZes mTavrobis Tavmj domarisagan uSual od miuRia. wi naaRmdeg SemTxvevaSi igi aseT formas_ `Tqvenis brZanebis Tanaxmad aRvadgine- namdvil ad ar mimarTavda.** isic angari Sgasawevia, rom v.goguaZis aRni Snul i depeSa, saqarTvel os mTavrobis mier gamoqveynebul oficial urcnobebs, daedo safuZvl ad, sadac garkveviT iyo miTitebul i, rom `20 oqtomers j avSniani matarebl is ufrosma mTavrobas acnoba, mdinare debeda- Cai xidi, sadgur koberisa da kal ageranis xidi Cvens mxareze daWeril i iyo somexTaj aris nawil ebisagan. man ul timatumi wauyena somxis nawil ebs Cveni teritoriis gawmendis Sesaxeb, rac maT sisrul eSi moiyyanes.-

am faqtTan dakavSirebiT, j avSnosanis eki paJis erTerTi wevris mier 1918 wl is 30 oqtomers d.b-l i fsevdonimiT gamoqveynebul publ ikaciaSi `saqarTvel o\_ somxeTis damokidebul eba sanainis mxareSi- vkiTxul obT: `19 oqtomers, j avSniani matarebl is ufrosma v.goguaZem mTavrobisagan gankargul eba mi iRo, rom igi j avSniani matarebl iT gamgzavrebul iyo sanainSi da somxis j arisgan gaewminda Cveni miwa- wyal i. Tanaxmad brZanebis a gavemgzavreT sanainisken sadac mivediT 20 oqtomers dRis sam saaTze. gamoirkva, rom somxis j arebi gadmosul iyvnen TaTrebis adrindel i sadaraj os aqet 6 versiT. v.go-

გუაზემ აკაც ფრტხილ ად და დაკვირვებები მოეკიდა თავის მოვალეობის არსებობას. საკმარისი არაა გავიხსენებინა და საბაბი არ მიეცა უბრალოდ სისხლის რვირსატივის, მან განკარგულ ება გაცა, რომ ცენის მხრივ ტოფი არ გავადნილიყო. 20- ს რამი ტოვიდა ცენი ჯარის მზვერავი რაზმი რიცხვით 48 კაცი. 21- ს ვ.გოგუაზემ ტანაქმად სამხედრო მინისტრის ბრძანებისა სომხის ჯარს ულტიმატუმი წარუდგინა. მატი უნდა დაეცალათ ცენი მიუხედავად იმისა, რომ საგალამდე უკან დაეხიათ, დრო ამის შესასრულებლად 24 საათი უნდა მიეცემულიყო. სომხის ჯარმა არნისნული აგამდის დაიხია. ამრიგად, ამ დროს ტოფი არ გავადნილია. დრემ სვიდობიანათ ცატარდა. 23- ს ცენი ჯარი მოვიდა, რომელიც შესაფერისად გილზე დაბანაკდა.-

რაც შეეხება სამხედრო მინისტრის სახელზე იმავ ვ.გოგუაზის მიერ გაგზავნილ ტელეფონოგრამას, მასში შემდეგ ზირითადი საკითხებზეა ურადრება გამოხილული: 1) მინისტრის ბრძანება ვ.გოგუაზემ სისრულით მიიღო და სომხებს იმ პოზიციებზე დაეხვინა უკან, რომელიც თავდაპირველად ოსმალეთის ჯარს ეკავა; 2) მინისტრის ბრძანების შესაბამისად, ვ.გოგუაზემ ულტიმატუმი წარუდგინა სომხების მოწინავე ჯარის უფროსს, რომ სომხური ღვედანაყოფები საკარტველი ოსტერიტიდან საგალის ხიდის იქეთ გაეყვანა. ამ ულტიმატუმზე შესაბამისი პასუხის ვადა, მეორე დღის 2 საათამდე მისცა; 3) ვ.გოგუაზემ თავრობის საკმარისი სესახეობა აყენებდა, რომ სომხის სარდლობა ბოროტ ოსმალურ დავრობას ცდილობდა და დასაჯული მიზნის მისაღწევად, სომხის საჯარო სენატებს ჯალალ-ოღლი ტანდამის გარშემო ტერიტორიებზე ურედა თავს. იმავ დროს - ად სომხის დამატებითი ზალეხსაცელი ოდებოდა; 4) სეკმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე და მარტის სომეხი ოკუპანტების საგანგაშმდობა, დამხმარე ჯარის გამოგზავნას ვ.გოგუაზემ აუცილებლად მოითხოვდა; 5) იგი ურადრებას სომხების მხრიდან ხელსაყრელი პოზიციების დაწერა-გამაგრებადაც ამხილდა. ხაზგასმით მიუთითებდა, რომ სომხებს თვითმფრინველები და ღვემეხები უნდა დაეცემულიყო სერცულ პოზიციებზე; 6) რაც შეეხება კარტული ჯარს, როგორც ვ.გო-

guaZe aRni Snavda, somxebi sgan gawmendi l teritoriebze igi xel sayrel poziciebs amagrebda. dazverviT sam-uSaoebs sistematurad awarmoebda.⁷

am dokumentis mni Svel oba imaSi mdgomareobs, rom masSi srul adaa asaxul i: a)frontis mowinave xazze Seqmnil i rTul i viTareba; b)kargadaa warmoaCenil i sazRvrispira zol Si Seqmnil i arsebul i situaciis SefasebaSi v.goguaZis saRi azrovnebis done; g)mosa- l onel i safrTxeebis droul ad aRmofxvris mizniT, xel isufl ebis saqmis kursSi Cayeneba, pragmatul i gadawyvetil ebis droul ad miRebisa da konkretul i RonisZiebebis gatarebis aucil ebl obis Sesaxeb gafrTx- il eba. d)dokumenturi masal is safuZvel ze dadasture- bul ia, rom saqarTvel o_ somxeTis sazRvarze im etaspze Seqmil i rTul i situaciis daregul irebis saSual eb- ad, v.goguaZis mxridan damatebiTi samxedro Zal is gagza- vnis moTxovna, arsebul real obas srul ad Seesabameb- oda. gaiTval iswina ra yovel ive es, samxedro minist- ris gr.gi orgaZis gankargul ebiT, 1918 wl is 22 oqtomb- ers, voroncovkas mimarTul ebiT gen. cici Svi l is sard- l obiT 250 kaci ani samxedro SenaerTi iqna gagzavni- l i. mis amocanas somxebis samxedro SenaerTebisagan borCal os mazris srul ad gawmenda da Tbil isis gube- rni is sazRvrebi dan gandevna warmoadgenda.⁸

miuxedavad imisa, rom somxuri mxare, erTis mxriv sa- qarTvel o_ somxeTis sazRvris fargl ebSi winandel poziciebze ukandaxevas axdenda da SeTanxmehis gare- gnul formas inarCunebda, meores mxriv, xel sayrel i situaciis SeqmniStanave, sasazRvro zol s sxva mona- kveTze arRvedda da qarTul i miwebis okupacias cdil - obda. es faqti, aSkarad mi ani Snebda, rom Cveni mezobe- l i qveynis mmarTvel i wreebis mxridan gacemul i SeT- anxmehisadmi srul i ndoba dauSvebel i iyo. maTi muxa- naTuri qmedebebi dan gadamki de, qarTul i sardl oba da SeiaraRebul i Zal ebi mudamJams saomar mdgomareoba- Si unda yofil iyvnen. amis aucil ebl oba, 1918 wl is 25

oqtomers sadgur airumTan somxebis mier 500 kaci ani c xenosani j ariT SemoWris faqtmac daadastura. am sakiTxTan dakavSirebiT, d.b- l i fsevdonimiT gazeT `erTobaSi - 30 oqtomers dabeWdil publ ikaciaSi vkiTxul obT: `25 oqtomers v.goguaZem mi iRo cnoba, rom sof. SenixSi sadg. airumsa da axtal as Sua, somxis 500 c xenosani j ari Semovi dao. is aRniSnul i al agi saken gaeSura saCqaroT. j avSnosani # 1 man xel sayrel poziciaze daayena da situaciis Sesaswavl ad mzveravebi gagzavna. sofel ze mi axl oebisas mzveravebs srol a autexes mowinaaRmdegeTa banakidan, ris SemdegiZul ebul i gavxdiT Cvens mzveravebs j avSnosaniT davxmarebodiT. Cvenis mxriv aravin daWril a. mzveravebma xel Tigdes mopirdapiris iaraRi da patronebi.-

sabrZol o moqmedebebSi mtris gasanadgurebl ad j avSnosani matarebl is CarTvam, uaRresad warmatebul i Sede gi gamoiRo. mxedvel obaSi maqvs, mowinaaRmdegis cal keul i daj gufebebis ganadgureba. mi uxedavad amisa, somxebi ar isvenebdnen. 1918 wl is 27 oqtomers somxuri qvedanayofebis mier qorinj _ waTeris xazze qarTul saguSagoebze moul odnel i Tavdasxmisa da ierisis mitanis faqti maqvs mxedvel obaSi. qarTul istoriografiaSi dokumenturi masal iTaa dadasturebul i, rom am kritikul momentSi, gadamwyveti rol i isev v.goguaZis j avSnosanma Seasrul a. amasTan dakavSirebiT, samxedro ministrisa da gvardiis mTavari Stabiasadmi v.goguaZis mier gagzavnil SetyobinebaSi vkiTxul obT: `27- Si dil is 5 saatze general wul ukiZis gankargul ebiT gagzavnil i viyavi somxuri qvedanayofebis SesaCerebl ad, roml ebmac Semoteva qorinj - caTeris mimarTul ebiT wamoiwyes. adgil ze misvl istanave j avSnosani matarebel i brZol aSi Caeba. brZol a ramdenime saatS mimdinareobda. mowinaaRmdegis Seteva mogeriebul i iqna da mtris qvedanayofebma ukan daixia. waTeri da qorinj i isev Cvens xel - Si gadmovida. somxuri qvedanayofebi gvevedrebian, rom j avSanmatarebel i kvl av ar gamovides xazze. j avSanma-

tarebel Si gvyavs erTi daWril i artil eristi. amJamad simSvidea. j avSanmatarebl is ufrosi da xazis komen-danti goguaZe.-⁹ am amonawerSi motanil i faqtebidan gansakuTrebul yuradRebas somxuri qvedanayofebis xel mZRvanel Ta vedreba_ j avSnosani matarebel is sabrZol o xazze argamoyvanis Sesaxeb iqcevs. es imas niSnavs, rom j avSnosani matarebel i somxuri j aris nawil ebze udides uaryofiT fsiqol ogiur zemoqmedebas axdenda, moral urad anadgurebda maT da kritikul momentSi sabrZol o SemarTebas akar gvinebda.

xazgasmiT SeiZl eba iTqvas, rom somxeT_ saqarTvel os sasazRvro brZol ebSi j avSnosani matarebel is eki paJis dampsaxureba gansakuTrebul ia. amis Sesaxeb general wul ukiZis mier samxedro ministrisa da genStabis ufrosisadmi 27 oqtombriT daTariRebul Setyobi nebaSi vkiTxul obT: `Tavs moval ed vTvl i, mogaxsenoT, rom sabrZol o moqmedebebis sas Tavisi gambadaobiT gamoirCeoda cxenosani aseul is korneti (podporuCi ki S.v.) korZaia, aseve samSobl os wi naSe mxedruli val i moixada j avSanmatarebel is mTel ma piradma Semadgenl obam xuxunai Svil is meTaurobiT.-¹⁰

marTal ia, v.goguaZesa da mis daqvemdebarebaSi myof j avSnosani s eki paJs urTul es pirobebSi uxdeboda samSobl os mtrebis wi naaRmdeg brZol a, magram, TiToeul i goj i qarTul i mi wis dasacavad maqsimums akeTebdnen. maRal mxedrul sul iskveTebasa da sabrZol o SemarTebas mudamJams i narCunebdnen. ami T qveyni sa da eris wi naSe wmi nda moqal aqobr iv moval eobas pirnaTI ad i xdi dnen. rac Seexeba saqarTvel o_ somxeTis sasazRvro saomari moqmedebebis pol itikur Sefasebas, es sakiTxi saqarTvel os sakanonmdebl o organos 1918 wl is 26 oqtombri sxdomis msj el obis sagani gaxda, sadac qarTvel pol itikosTa didma nawil ma Tavisi damokidebul eba oficial urad daafiqsira. imave sxdomis stenografiul i angariSidan kargad Cans ingl isis warmomadgenl ebis gansakuTrebul i rol i somxeT_ saqarTvel os

zemoaRni Snul i konfl iqtis warmoqmnaSi.¹¹ meore mxriv, imave dokumentSi gamokveTil i formiTaa mocemul i saqarTRvel os xel isufli ebis samSvidobo pol itikuri kursis ganmapirobel i miznebi. aRni Snul i sapaRl amento sxdomis stenografiul i angariSis gacnobis safuZvel ze, dakvirvebul i mkvl evari kargad SeamCnevs, rom qveynis mmarTvel i pol itikuri Zal is kompromisul i kursi, mesame saxel mwi fos zemoqmedebi T iyo gamoweul i. am SemTxvevaSi, ingl isis warmomadgenl oba myavs mxedvel obaSi. maTdami im etapze angariSis argaweva, Tu ra katastroful mdgomareobaSi Caayenebda jer kidev saxel mwi fod araRiarebul saqarTvel os pirvel respublikas, am real obis srul fasovnad aRqma, ara Tu mecnierebaSi gawaful, aramed damwyebi mkvl evarisaTvisac advil ad misaxvedri unda iyos. `pol itika_ ambobda Jordania_ gani zomeba misi Sedegebi T, misaRebia mxol od is pol itikuri kursi, romelic qveyanas saukeTeso nayofs miscems.- msofli io pol itikuri kursis tonis mimcemis_ ingl isisadmi dapirispireba Tu ra nayofs miscemda de- faqtod da de- iured aRiarebis moml odine saqarTvel os, am sakiTxTan dakavSirebi T daskvnis gakeTeba saRad moazrovne mkiTxvel i sazogadoebi saTvis mimi ndvia. mTel i pasuxismgebl obiT vacxadeb, rom 1918 wl is oqtombidan amerikavkasis respublikebis samSvidobo konferenciebze, sadao sakiTxebis gatani sa da gadawyvetis mcdel oba, sam ZiriTad mizans emsaxureboda: a) regionSi daZabul obis ganmuxtvas; b) qveynis biujetis finansebis, saomari operaciebidan_ ekonomikuri gaj ansaRebis mimarTul ebi T gadatanas da g) ingl isel ebis mxridan somxebisadmi Tanadgomi T ganpirobebul i somexTa Zal ismieri formis T andatanobi T neutral izebas.

marTalia, am urTul esi amocanis gadawyvetas garkveul i Secdomebic gaaCnda, magram misadmi gansakuTrebul i aqcentirebis gakeTeba da umTavresis ardanaxva, yovl ad dauSvebel ia. mxedvel obaSi maqvs somxebisad-

mi ideol o giuri da pol itikuri omis mogeba, romel ic saqarTvel os winaaRmdeg somxur- ingl isuri erTobl ivi Zal ebis veramoqmedebis safuZvel Ta_ safuZvel i gaxda. Cemi azriT, am konteqsSi unda iqnes ganxil ul i saqarTvel o- somxeTis dapi rispirebisa da samSvidobo mol aparakebebis ZiriTadi momentebi. pirvel rigSi mkvl evarma aucil ebl ad unda gaiTval iswinos somxeTis saxel mwi fos meTaurTa axl o urTierToba denikinis armis general dragomirovTan, romel mac somxeTis mTavrobas yovel mxrivi daxmareba aRuTqva. meore mxriv, yuradRebis miRma ar unda datovos denikinis genStabis ufrosis general TeTruevisa da somxeTis respubl ikis warmomadgenel is arzrumovis mier, 1918 wl is noembris bol os xel moweril i saiduml o SeTanxmeba. arc is unda dagvavi wydes, rom general denikins, ingl isis xel isufl eba mfarvel obda da afinansebda.¹²

exeboda ra zemoaRni Snul sakiTxs, gr.l orTqi fani Ze garkveviT werda: ingl isis mizans saqarTvel os damouki debl obis mospoba da amierkavkasiis regionis denikinis ruseTze `mikvra- warmoadgenda. `am rusul - ingl isudi gegmis badeSi moxvda somxeTi, romel ic jerki dev sakmaod ver iyo erovnul saxel mwi fod Camoyal - ibebul i. mis pol itikaze gadamWrel i gavlena qonda antantas, xol o antantis da pirvel yovl isa ingl isis sardl obis umTavresi mrCevel i amierkavkasiis sakiTxebSi iyo denikinis Stabi.¹³

dokumenturi masal iT dadasturebul ia; ramdenadac somxebs osmal eTSi ingl isel ebma danapirebi ver Seusrul a, maTTvis Sesabamisi kompensaciis gacemas saqarTvel os xarj ze fiqrobda. aRni Snul idan gamomdinare, ingl isis warmomadgenel Ta pol itikuri saqmianoba saqarTvel oSi, garkveul i formiT somexTa interesebis dakmayofil ebaze iyo agebul i. ingl isel Ta Caxl arTul i da makiavel izmiT datvirTul i pol itikuri kursiT xel ovnurad Seqmnil umZimes l abirinTebSi

gzi s gagneba, urTul esi barierebis daZl evas ukavSi rd- eboda. misi uSecdomod gavla, uwyveti saxel mwifos tradiciebis mqone evropis umets qveynebsa da dipl omatiur sarbiel ze udidesi gamocdilebis saxel mwifo moRvaweებსac uWirდაT. Tuki Cemi oponentebi aRniSnu- li faqtorebis ignorebas Seecdeba, keTil i inebon da is pol itikuri Zal a daasaxel on, romel ic ingl i- sel ebTan `dipl omatiur oms- moigebda da qveynis uS- ecdomod marTvas SeZl ebda. mosal odnel Sedegebze erisa da momaval i Taobebis wi naSe pasuxi smgebl obas aiRebda. am SemTxvevaSi arc is unda dai vi wyon, rom sa- qarTvel os erovnul i sabWos mier damoukidebl obis gamocxadebasTan erTad, axl adarCeul koal iciur mTa- vrobaSi Sesvl aze da ministris ori savarZel is dakave- baze, erovnul _ demokratebma, pasuxi smgebl obis arki sre- bis mizniT_ uari rom ganacxada. es sakiTxi qarTul istoriografiaSi Seswavl il ia da misi gaTval iswine- ba aucil ebl obas warmoadgens.¹⁴

saqarTvel os xel isufl ebis maqsimal uri mcdel oba, somxeT_ saqarTvel os xel isufal Ta Soris sadaod qce- ul i sasazRvro teritoriis sakiTxi amierkavkasiis samSv- idobo konferenciaze ganexil aT da arsebul i probl - ema mSvidobiani gziT gadaewyvi taT_ uSedego aRmoCnda. amis saukeTeso dadasturebas 1918 wl is 27 oqtombri- dan 5 dekembri CaTvl iT saqarTvel os sagareo saqmeTa saminstros mier somxeTSi myofi el Cis smdivnisadmi gagzavnil i weril ebi warmoadgens. sakiTxis gaWi anure- bas somxuri mxare Segnebul ad axdenda da drois am monakveTSi omisaTvis safuZvl ianad emzadeboda. ram- denadac somxuri maxare ingl isel Ta l obirebaSi iyo darwmunebul i, 1918 wl is 9 dekembri dan sanaisa da voroncovkas mimarTul ebiT saomari moqmedebebi ga- naaxl a.

borCal os mazraSi Seqmnil i urTul esi situaci dan gamomdinare, general gubernatorad general i wul ukiZe dai ni Sna, romel mac Tavdacvi Ti Roni sZiebebis gatar eb-

is mi zni T, dauyovnebl iv mi iRo Sesabami si gadawyvetil e-
bebi. rac Seexeba v.goguaZes, 7 dekembri s brZanebi T, igi
j avSnosani matarebl ebiT general wul ukiZis daqvem-
debarebaSi gadavida. mi uxedavad imisa, rom v.goguaZes
borCal os mazraSi j avSnosnebiT warmatebul i moqmedeba
SeuZl ebl ad miaCnda, igi izul ebul i iyo sardi obis
brZanebas damorCil eboda. am sakiTxTan dakavSirebiT
gazeT `erTobaSi - 1919 wl is Teberval s dabeWdil v.go-
guaZis publ ikaciaSi vkiTxul obT: `brZanebis Tanaxmad,
general wul ukiZis Tanxl ebiT j avSnosani matarebel i
1- iT gavemgzavreT sanainSi. **iq rom mivediT aRmoCn-
da, rom j er 7 dekembers qurdul ad Tavs dasxmodnen
Cveni j aris mowinave nawil ebs da amoexocaT.** am is Sesax-
eb gen. wul ukiZem dauyovnebl iv acnoba Cvens mTavrobas.
rogorc SemdegSi gamoirkva, aseT Tavdasxmas xel mZRV-
anel obda ara romel ime `banda,- aramed es iyo erevni s
mTavrobis pol itikis namoqmedari.-

yuradReba unda mi vaqci oT im garemoebas, rom # 1 j a-
vSnosani matarebel i, roml iTac gen. wul ukiZe da v.go-
guaZe 8 dekembers sanainSi Cavidnen, evtixi xvingia me-
Taur obda. samecniero l iteraturaSi da presaSi dab-
eWdil masal ebSi igi xungias gvariTaa moxsenebul i.
arada, qarTul i gvarebis Sesaxeb gamoqveynebul samec-
niero Sromebsa Tu sacnobar o l iteraturaSi gvari
xungia ar sad ar figur irebs. rac Seexeba gvars_ xving-
ias, igi zugdi dis raionis sofel riyeSi a dadastureb-
ul i.¹⁵ aRni Snul is gaTval iswinebi dan gamomdi nare, j avS-
nosani matarebel is # 1- is ufrosis moxsenieba, xving-
ias gvariT mimacnia mi zanSewoni l ad.

sanainidan evtixi xvingias mier j avSnosani matarebe-
l is Stabisadmi gagzavni l SetyobinebaSi vkiTxul obT:
`dRes 9 dekembers dil is 8 saatze razmi gaemgzavra
sofel uzunl arSi da Tan waiyvana msrol el ebi 3 tyvia-
mfrqvevi T. roca Cvenebi kl dis Zir as mi uaxl ovdnen, mTaze
Casafrebul ma somxebma srol a autexes. Cvenebma j avS-
nosani matarebl idan zarbaznebidan da tyvi amfrqveve-

bidan srol iTve upasuxes, rac saRamos 8 saaTamde ganu-
wyvetl iv gagrZel da. Cvenebma mTaze asvl a ver moaxe-
rxes da ukan daixies. srol is adgil ze datoves erTi
tyviismfrqvevel i, radgan erTi msrol el i mefariSvil i
mZimed daiWra da meore xundaZe msubuqad daSavda fex-
Si. dazaral da qveiTi jaric. somxebi mopirdapi re mxrid-
an agorebdnen did l odebs, roml iTac daamtvries sa-
dgurSi osmal ebis mier yumbarebiT datvirTul i sami
vagoni. dRes 2 saaTze saCqarOT gamogzavneT vagonebi
da j avSnosani, radganac safrTxil oa gza ar agviyar on.
meore j avSnosanma unda iaros iarumidan sadgur sana-
inamde. 9 dekembers momxdari Setakebis Sedegad Cvenis
mxridan mokl ul ia_5, mZimed daWrilia_1, msubuqad_6,
maT Soris poruCiKi Subl aZe, ugzoukl od daiKarga_
2.¹⁶

Cems mier motanil faqtebiT irkveva, rom somxeTis
mxares, saomari moqmedebebi dawyebul i qonda da Seqmni-
l i situacia dauyovnebl iv reagirebas saWi roebda. mi-
Tumetes, borCal os mazraSi rkinigzis mosamsaxureni
ZiriTadad somxebi iyvnen. maTi meSveobiT xdeboda um-
niSvnel ovanesi informaciis somxuri mxarisadmi miwode-
ba. imavdroul adingl isel ebisada frangebisagan dako-
mpl eqtebul ma `samSvidobo del egaciam- qarTvel Ta Ta-
vdacviti susti adgil ebis Sesaxeb somxebisadmi Sesab-
amisi informaciis miwodeba SeZl o. dokumenturi ma-sa-
l iT dadasturebul ia, rom somexTa Semotevebi, qarTve-
l Ta mier nakl ebad gamagrebul i poziciebidan daiwyo.
am sakiTxTan dakavSirebiT gamoqveynebul samecni ero
l i literaturaSi erTxmadaa aRiarebul i, rom sanainSi ga-
magrebul i qarTvel Ta (erTi j avSnosani matarebel is
eki paJi, sanainis 60 kaciani da mci rericxovani mesazRvre-
Ta razmi) 200 kacian Semadgenl obas,¹⁷ somexTa Zal ebi
15- j er aRemateboda. erTaderTi upiratesoba, romel ic
im etapze qarTul SeiaraRebul mxedrobas gaaCnda, j av-
Snosani matarebel i iyo. magram, araxel sayrel i bune-
brivi rel iefidan gamomdinare, am faqtoris minimal uri

gamoyenebac ki SeuZi ebel i gaxda. sanainSi Seqmnil i mdgomareobis Sesaxeb sayuradRebo informacias iZI e-va general wul ukiZis mier 1918 wl is 10 dekembriT daTariRebul i saubris stenografiul i Canaweri. am dokumentis mixedviT, sanainsa da al averdis Crdil oeTiT momqmedi somxebis SeiaraRebul i razmebi ubral o bandebadaa moxseniebul i. aqedan gamomdinare, mazraSi Seqmnil i daZabul i situacia anarqiaTaa gamocxadebul i. amis Sesaxeb imave dokumentSi vkiTxul obT: `es brboebi sanainsa da al averdis Crdil oeTiT ukve gamoCndnen... mTavrobas Tuki anarqis Caqroba surs, Sesabamisi Zal ebi unda mogvawodos, winaaRmdeg SemTxvevaSi sanainis razmi ganwirul ia... saqarTvel os miwaze anarqis mowyoba maTTvis xel sayrel ia.-

sasazRvro zol Si, mimdinare procesebis anarqiad da somxuri saj ariso SenaerTebis `brbod- gamocxadeba, bn. a.CaCxi anis si tyvebiT rom vTqvaT, gen. wul ukiZis mxridan arsebul i sinamdvil is araswor Sefasebas warmoadgenda. aseTi daskvnis gakeTebis Semdeg gaugebrobas iwvevs, roca igi gen. wul ukiZis zemoaRniSnul i mcdari Sefasebis ganmapi robebel mizezad, saqarTvel os xel isuflebas rom asaxel ebs. `imisaTvis, rom Seqmnil mdgomareobas omis kvalifikacia ar miscemoda, rasac sagul dagul od moiTxovda saqarTvel os mTavrobac....¹⁸ iseTi STabeWdil eba iqmneba, TiTqos gen. wul ukiZis mier sinamdvil is arasworad Sefaseba da natyuari informacii Sesabamisi uwyebisadmi miwodeba, saqarTvel os mTavrobis dakveTas warmoadgenda. am sakiTxiT sagangebod davinteresdi da gen. wul ukiZisadmi msgavsi daval ebis micemis damadasturebel dokumentis ver miwakvli ie. xazgasmit minda aRvniSno, rom gen. wul ukiZe im etapze rogorc sasazRvro zol is sardali, val debuli iyo srul fasovani informacia miwodebina samxedro uwyebisadmi. Tuki es ar, an ver gaakeTa, misi mxridan mimdinare movlenebis obieqturad Seufasebl obis dadasturebaa. sxva oficebis mxridanac analogiuri

saxis arasworma informaci ebma ganapi roba is TavSekave-
biTi procesi, rasac saqarTvel os mTavroba iCenda so-
mxeTis saxel mwi fosTan mimarTebaSi. samwuxarod, amis
aRiareba zogierT Cems kol egas Segnebul ad ar surs.
samxedro uwyebis maRal CinosanTa mier daSvebul i Se-
cdomebisa da maTi mxridan arsebul i situaciis verSe-
fasebis, tyuil ze dafuZnebul i informaciis saqarTve-
l os mTavrobisadmi miwodebis winapl anze ar wamowe-
viT, oficerTa mundiris `SebRal visagan- dacvas isaxa-
ven miznad. arsebul i sinamdvil is mi fuCeCebi T, erTi
ukuduresobi dan meoreSi gadadian. mxedvel obaSi maqvs
dausabuTebI ad saqarTvel os mTavrobis yvel a mi ma-
rTul ebiT dadanaSaul eba. iseT fons qmni an, rom fron-
tis mowinave xazze mmdinare procesebis SefasebaSi,
qveynis mmarTvel pol itikur Zal as, adgil ze myofi
sardl obisadmi undobl oba unda gamoecxadebina da
saqmis Seswavl a, uSual od n.Jordani as, e.gegeWkors da
mTavrobis sxva wevrebs Tavis- Tavze aeRo. erT sasayve-
duro si tyvasac ar amboben im mcdari informaci iT
datvirTul i dokumentebis Semqmnel avtorTa mimarT
(gen. wul uki Ze, pol k. mi qaber iZe), roml ebi c mmdinare
procesebis SefasebaSi saqarTvel os xel isufl ebi s Se-
cdomaSi Sei yvanis safuZvel Ta- safuZvel i gaxda. am
umni Svel ovanesi faqtis Segnebul ad `miviwyebi T-, sa-
qarTvel os mTavrobis xel qveiTi generl ebi s gafeti Se-
bas mi zanmimarTul ad axdenen. mkiTxvel sazogadoeba-
Si iseT STabeWdil ebas qmni an, TiTqos isini uSecdomoni
iyvnen da yvel a wagebul samxedro operaciaSi danaSa-
ul i mxol od saqarTvel os mTavrobas mi uZRoda. maTi
gansakuTrebul i tendenciuroba imi Tac aSkaravdeba, rom
Tu mterTan damarcxebaSi saqarTvel os pirvel i res-
publ ikis mTavroba iyo damnaSave, imave mterTan gamar-
j vebis SemTxvevaSi mis sasargebl od erT dadebi T si-
tyvasac ar amboben. samwuxarod maT aviwydebaT, an Se-
gnebul ad i viwyeben, rom xel qvei Tebi, yovel Tvis mTavro-
bis gankargul ebi s Semsrul ebl ebi iyvnen. mTavrobis

neba rom ara, vercerTi oficeri da general i saqarTvel
l os teritoriul i mTl ianobis istoriul sazRvreb-
Si aRsadgenad safexurebrivad erT nabij sac ver gada-
dgamda. Tu es gakeTda, im pol itikuri Zal isa da mTavro-
bis damsaxurebaa, romel ic saqarTvel os pirvel res-
publ ikas 1028 dRis ganmavl obaSi marTavda. evropis-
gan zurgSeqceul ma da motyuebul ma, drois am umcir-
es monakveTSi iseT warmatebas mi Rwia, rom dRevande-
l i gadasaxedi dan, maTi mmartvel obis formis meTode-
bi mosanatri gagvixda. (i x. ruka # 5)

borCal os mazraSi Seqmnil i urTul esi mdgomareoba
da somexTa frTebgaSI il i moqmedeba, nebsmieri qar-
rTvel isaTvis da mi Tumetes, val odia goguaZis msgavsi
adami anebisaTvis, mi uRebel i iyo. somexTa yovel i uka-
nono da qarTvel Ta Seuracmyofel i qmedeba, maTSi ara
mar to gul iswromas, aramed momxduri mtrisadmi Surisz-
iebis aucil ebl obis moTxovnil ebas ayenebda. aseTi na-
bij is gadadgma, Sebil wul i gardacvl il ebis xsovnis
pativiscemas efuzneboda. dauokebel i mrisxanebiT gul an-
nTebul i val odia goguaZe, brZol is vel idan Tavad ga-
emgzavra Tbil isSi, raTa xel isufl ebis maRal Cinosne-
bisaTvis Sel amazebis gareSe obieqturi informacia mi-
ewodebina. aseTi nabij i, frontis mowinave xazis gene-
ral itetis mxridan mTavrobisadmi zemoarNiSnul i cru
informaciis miwodebiT iyo nakarnaxevi. Tbil isSi Ca-
sul ma val odia goguaZem, saqmis mdgomareoba pirvel
rigSi rkinigzis gubernators yaral aSvil s da saxa-
l xo gvardiis Stabis xel mZRvanel obas gaacno. doku-
menturi masal iTjer-jerobiT ar dasturdeba Tu ra
pozicia daiWira samxedro uwyebis warmomadgenl obam
v.goguaZis mier Catani l informaciastan mimarTebaSi.
verc im dokuments mi vakvl ie, sadac samxedro saminis-
tros maRal Cinosnebis mxridan dasabuTebul i formiT
iqneboda dadasturebul i, rom saqarTvel os saj ariso
SenaerTebis brZol a somxuri mosaxl eobis `brbosTan-
ki ara, somxetis regul arul i jaris nawil ebTan uxde-

boda. rogorc Cans, samxedro uwyebi sa da xel isufi ebis warmomadgeni ebze garkveul i zemoqmedeba orma urT-ierT gamomricxavma informaciam moaxdina. 1)gen. wulukiZe da pol kovniki miqaberize amtkicebdnen, rom brZol a qarTul j ars uxdeboda somxur brbostan. amastan dakavSirebiT, pol kovnik miqaberizis 12 dekmbrIT daTariRebul patakSi vkiTxul obT: `samwuxarod Cven isev gvegona, rom saqme gvqonda banditebTan da mosaxl eobis ukmayofil o nawil ebTan.~ marTalia, am Secdomas erTic da meorec mogvianebiT mi xvda, magram maTi mxridan Tavisi droze gadacemul ma mcdarma informaciam uaryofiTad imuSava. 2)xazgasmiT minda arvniSno, rom mimdinare saomari procesebis Sefasebis Tval sazrisiT, v.goguaZe savsebiT marTali iyo, roca igi jer kidev 10 dekembers amtkicebda, rom qarTul j ars brZol a somxetis regul arul jarTan uxdeboda. misi mxridan poziciis am mimarTul ebiT dasabuTebas, maral Cinosanma general ebma yuradReba droul ad ar miaqcia. v.goguaZis kategoriul i moTxovnidan gamomdinare, saqarTvel o_ somxets Soris 1918 wl is dekembers dawyebul saomar moqmedebebTan dakavSirebiT, sakiTxis safuzvl ianad Seswavi is mizniT, konfliqtis zonaSi saqarTvel os parl amentma Sereul i komisia gagzavna. mis Semadgeni obaSi Sevidnen: ger.maxaraZe (Tavmj domare), gedevaniSvili, r.auStrovi, iagj aniani, erzinkiani, Tumanovi dadul uxanovi. bol o oTxi wevri saqarTvel osa da qarTvel Ta dauZinebel i mtrebi iyven. am mimarTul ebiT maTi saqmi anoba, sakanonmdebl o organos stenografiul i angariSebidan kargad ikveTeba. es gadawyvetil eba drois dakargvas warmoadgenda. miTumetes, saomari moqmedebebis periodSi ara Tu dReeb, saaTebSa da wuTebS aqvs gadawyveti mniSvel oba. am SemTxvevaSi, Tavisi kompententuri si tyva samxedro ministrsa da am dargis profesional ebs droul ad unda eTqva. v.goguaZem isini xom piradad gaafriTxil a. samxedro sferos maral Cinosnebi dumdnen da yvel aze um-

ni Svel ovanes_ drois faqtors ver iyenebdnen.

rac Seexeba zemoaRni Snul del egacias, amis Sesaxeb samxedro ministrma gr.gi orgaZem parl amentis 1918 wl is 13 dekembris sxdomaze sagangebo informacia gaakeTa. imave del egaciis mier miwodebul masal ebze dayrdnobiT, igi oficial urad acxadebda, rom 9 dekembers `Cvens razms Tavs dasxmia adgil obrivi somexi mcxovrebl ebi da srol a autexiaT. am srol is dros dauWriaT erTi jariskaci, romel ic meore dResve gardai cval a. Semdeg somexTa razmebi... Tavs dasxmia Cvens sadaraj o razms da 15 jariskaci moukl avT, xol o 14 dauWriaT. mdgomareobis gamosarkvevad gavgzavneT del egacia. gamoirkva rom Tavdamsxmeli ebi arian somxis regul arul i jaris nawil ebi, roml ebsac xel mZRvanel oben pol kovnikebi da oficrebi. maT karakl iss, uzunl arsa da voroncovkas Soris aqvT tel efonIT kavSiri da srul i samxedro Tanxmoba. am mi damoebSi aris Stabebi, roml ebi c samxedro moqmedebas xel mZRvanel oben. Cven gvaqvs agreTve depeSa, romel ic erTi adgil idan gaugzavnia somxis jaris nawil s meore nawil isaTvis, roml iTac sTxovs meore nawil s acnobos saqarTvel os omi gamovucxadeT Tu arao. dRes dil iT movida cnoba, rom voroncovkasTan isini Tavs daesxnen Cvens razms, sanainis mi marTul ebi T gza gaafuWes.-

aRni Snul i amonaweri imis naTel i dadasturebaa, rom saqarTvel os winaarmdegi brZoda ara `brbo-, rogorc amas pirvel xanebSi gen. wul ukiZe da pol kovniki miqaberize axmovanebda, aramed somxis regul arul i jari, rogorc v.goguaZe amtkicebda. aqedan gamomdi nare, aucil ebl oba damxmare Zal ebis safuZvel ze sasazRvro zol ze myofi samxedro nawil ebis gaZl ierebas saWi roebda. am saki TxTan dakavSirebi Ti imedaSvil is publ ikaciaSi `ganaxl ebul i sicocxl e- vkiTxul obT: `gen.wul ukiZem raki Tval da Tval dainaxa, rom somxebi namdivil ad gveomebiano, meore j avSnosani matarebel ic gamoiwwia Caxergil i l i andagis gasasufTavebl ad da flexo-

sani mcire razmis zurgis gasamagrebl ad. qristeSo-
 bis 10 sanaini sken gavi da j avSnosani # 3 `Tavisufl eb-
 is simagre- ambako megrel izis xel mZRvanel obi T da
 grigol kvinikaZis zedamxedvel obi T.-¹⁹ rac Seexeba
 grigol kvinikaZes, igi val odia goguaZis adiutanti
 iyo. im etapze mis moval eobas airumi dan_ sanainamde
 sarkinigzo xazis gawmenda da mkacri meTval yureobis
 daweseba warmoadgenda, rom mters l iandagi ar ae-
 yara. miuxedavad amisa, mtris Warbi Zal ebidan gamomd-
 inare, somxebma gamTeni isas 11 dekembers al averdsa da
 sanains Soris sarkinigzo xazis ayra SeZl o. ramdenime
 mcdel obis miuxedavad, sanainis gzis aRdgena SeuZl e-
 bel i gaxda. mdgomareoba imanac gaarTul a, rom # 1 da
 # 3 j avSnosani matarebl ebis SeerTeba da maTi erTo-
 bl ivad moqmedeba ver moxerxda. xazgasmi T unda aRin-
 i Snos, rom somxebis gan saal yo cecxl is rkal Si moqce-
 ul i gen. wul ukiZis samSvidoboze gamoyvana mxol od
 gr.kvini kaZis mamacobis Sedegad gaxda SesaZl ebel i. imave
 dResve val odia goguaZis mier gr.gi orgaZis saxel ze
 gagzavnil depeSaSi vkiTxul obT: `dRes sadgur al a-
 verdsa da sadgur sanains Soris 102- e versze, somxebis
 mier dil aadrian rkinigzis l iandagi iqna ayril i. j avS-
 nosani # 3 brZol aSia Cabmul i. rkinigzis aRdgenis Se-
 saxeb Cems mier gankargul eba gacemul ia.-²⁰

isic sayuradReboa, rom v.goguaZis mier 1919 wl is
 Teberval Si gazeT `erTobaSi- dabeWdil publ ikaciaSi
 `saqarTvel o_ somxeTis omSi j avSnosnebis rol i~, safuZ-
 vl ianadaa aRweril i brZol is is meTodebi, romel sac
 somxebi oqtombris sabrZol o operaciebis gan gansxvave-
 bi T, dekemberSi j avSnosnebis winaaRmdeg rom iyenebd-
 nen. mxedvel obaSi maqvs rkinigzis l iandagis ayra, sa-
 rkinigzo xidebis dawva da afeTqeba, bunebrivi rel ie-
 fis maqsimal uri gamoyeneba_ maRl obebze qvemexebisa
 da tyviamfrqvevebis dadgma, mTisZiras gamaval rkinig-
 zaze mTebidan didi l odebis dagoreba da am formiT
 l iandagis Caxergva. brZol is am `teqno logiam- j avS-

nosani matarebl ebis Tavisufal i moqmedeba da misi efeqturoba maqsimal urad SezRuda. mi uxedavad amisa, Tu j avSnosanis eki paji mTel rig sabrZol o moqmedebSi warmatebebs aRwevda, es mxol od misi TiToeul i wevris saocari Tavdadebisa da Tavganwirvis tol fasi qmedebi T iyo ganpi robebul i.

saqarTvel o_ somxeTs Soris dekembrSi mimdinare saomar moqmedebes ukeTebS ra anal iza, aCaCxi ani savsebi T samarTI ianad dasZens, rom oqtombris saomari moqmedebis gamocdil ebi dan gamomdinare, `somxebma swori daskvnebi gamoitanes da j avSanmatarebl ebis winaarmdeg brZol is martiv da Zal ze efeqtur gzas miagnes. igi rkinigzis liandagebis ayraSi, sarkinigzo xidebis afeTqebaSi da sxva msgavsi saxis diversiul i aqtebis ganxorciel ebaSi gamoixateboda. j avSanmatarebl ebTan brZol is aseTma taqtikam, Sedegi gamoiRo da sanain_ al averdis raionSi disl ocirebul i qarTul i qvedanayofebi uki duresad mZime mdgomareobaSi Caagdo. aseTi moqmedebebi, j avSanmatarebl ebis sabrZol o SesaZl ebl obebis SezRudvasa da amave dros, qarTul i sajariso nawil ebisatvis al yas moaswavebda.²¹

Seqmnil i umZimesi mdgomareobi dan gamosavl is mi znit, dauyovnebl i vi reagireba iyo saWi ro. mi Tumetes, qarTvel - Ta siZul vil iT Sepyrobil i somxoba, qarTI osianTanasiers ar indobda da barbarosul i meTodebi T uswordeboda. aRni Snul saki TxTan dakavSirebi T i. imedaSvil is narkvevSi `ganaxl ebul i sicocxl e-- Si vkiTxul obT: `qristeSobis TerTmetma ki dev erTxel gaati tvl a adamianis sul is sibnel e da gamoaCina misi simxece. am dRes gamoCnda veragi unamuso mtris sazizRroba. Tovl iT gapentil ferdobze... gen.wul ukiZem WogritiT gaxeda brZol is vel s,... sadac sazael i suraTi daexata, suraTi roml is msgavsi arcerT omSi ar Sexvedria_ es iyo aqa- iq dayril i naTrev- nawamebi meomarTa gvamebi... general ma Tval sar dauj era da poruCi ki korZaia gagzavna, rom yovel ive es Seemowme-

bi na. poruCi kma korZai am daxeda da ra naxa_ Rami T so-
mxeba daeti tvl ebina da Seepil waT muxanaTur Tavda-
sxmaSi daxocil i qarTvel i oficer_ j ariskacni. ager
titl ikana meomari, romel sac sasircxvo aso moWril i
aqvs da pirSi sCria. ager l erwamtanians vaJkaci ax-
l ad wver- ul vaS akokrebul i,... bageze Rimil gaumq-
ral i... mkerd gapobil ia. etyoba_ ukve gaciebul istVis
dauciaT xanj al i; ager Casxmul i biWebi, vefxvs rom
hgavs, kefagaxeTqil i, mkl avebSemokawrul i, saxsrebSi
gadaRrRni l i. ager cxvir_ moWril ebi, mTI ad gati tv-
l ebul ni, ager SubiT Tval ebCaTxril ni, ager aso- aso
akuwul i. da yovel ive es moimoqmeda adami ans xel ma,
somxETis mowinave j arma, brbos saxel iT monaTI ul ma,
romel sac xel mZRvanel bden somxis cnobil i... bel ad-
ni.-²²

aq srul adaa gadmocemul i kanibal izmi sadmi damaxa-
siaTebel i is el ementebi, romel ic brZol aSi daWril _
daxocil qarTvel j ariskacTa mimarT gamoiCina somx-
urma mxarem. meore mxriv, igi qarTvel obas im amazzen
sizul vil ze mi ani Snebda, romel sac somxoba qarTvel i
j ariskacebis mimarT iCenda. da rac mTavaria, aRni Snul
l i faqti, garkveul i formiT gamafrTxil ebel signa-
l sac warmoadgenda im Tval sazrisiT, rom Tuki somx-
ebi gaimarj vebden, qarTvel Ta naSiers, qal ebs, bavSve-
bsa da mamakacebs anal ogi uri meTodebiT gausworde-
bodnen. somexTa zemoaRni Snul i namoqmedari qarTvel -
Ta mimarT biol ogi ur sizul vil sac gvidasturebs. es
avdmyofuri seni dResac siRmiseul adaa Cakirul i
somexTa cnobierebaSi.

dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom v.goguaZe,
Tbil isidan 12 dekembers gamTeni isas dabruna borCa-
l os mazraSi da aqti urad CaerTo sabrZol o operacie-
bSi. am mxriv gansakuTrebul yuradRebas iqcevs j avS-
nosani matarebel i # 3- is meTauris grigol kvi ni kaZis
mier poruCi k v.goguaZis saxel ze daweril i pataki. igi
1918 wl is 12 dekembri Taa daTari ebul i. am dokumentis

mixedviT, patakis daweris momentSi rkinigzis l iandagis ayris da sarkinigzo xidis dawvis Sedegad, j avSnosani matarebel i # 3 sadgur sanainidan iyo mowyvetil i. mzveravebis informaci iT, j avSnosani matarebel i # 1 sanainis xazze moZraobda, mowinaaRmdeges artil eriisa da tyvi amfrqvevebis cecxli s uSenda da somxebis Semotevebisagan qarTul i j aris qvedanayofebs ifaravda. rac Seexeba dazianebul i rkinigzis l iandagis aRdgenas, igi SeuZl ebel i gaxda, radgan somxebi mTebidan isroden da qvebis did l odebs agorebdnen.

somxuri samxedro SenaerTebis mier j avSnosani matarebel ebisadmi Seqmnil i urTul esi pirobebis gamo, j avSnosnebis xel mZRvanel i v.goguaZe gamosaval i gzebis Ziebas maqsimal urad cdil obda. mis amocanas im etapze ara mar to mowinaaRmdegis SeCereba, aramed j avSnosnebis gadarCenac warmoadgenda. amasTan dakavSirebiT gazeT `erTobaSi - gamoqveynebul mis publ ikaciaSi `saqarTvel o- somxeTis omSi j avSnosnebis rol i- vkiTxul obT: `12- s dil idanve CvenTvis ukanasknel i gamosaval i rom ar gadaeWraT, j avSnosani gamovi yvaneT, davdeqiT xidze da amiT uzrunvel vyaviT, rom qvebiT ziani ar mosvl o- da. mTel dRes srol a mimdinareobda. SevudeqiT rkinigzis xidis aRdgenas zogi aficrebisa da j ariskacTa daxmarebiT. gzis aRmdgenel T Cven zarbaznebiT vicavdiT. gadavwyviteT sadguri ar dagvetovebina, Tumca gen.wul ukiZis brZanebiT sxvagvarad arc SegveZl o gvemoqmeda. Cveni j avSnosani cidga aq, sanam saTanado gankargul eba ar miviReT gavsul iyaviT sanainidan.-

dokumentur masal aze dayrdnobiT daweril samecni- ero l iteraturaSi dadasturebul ia, rom sanainis mima- rTul ebiT, strategiul i Tval sazrisiT, somxebs aSkara upiratesoba hqondaT. Seqmnil i situacia adeqvaturi RonisZiebis dauyovnebl iv gatarebas saWi roebda. am SemTxvevaSi gadamwyveti rol i sadgur sanainis tel egrafistis mier `daWeril ma- umniSvnel ovanesma informaciam Seasrul a. am faqtTan dakavSirebiT v.goguaZis

zemoaRni Snul publ ikaciaSi tel efonogramis Sinaar-
 si Semdegnairadaa gadmocemul i: `14 dekembers sanai nsa
 da al averds Sua gza iqneba gafuWebul i, agreTve al a-
 verdsa da axtal as Sua movuWriT gzas j avSnosnebs #
 1 da # 3- so.- ramdenadac j avSnosnebi da iq myofi sa-
 mxedro SenaerTi real uri safrTxis winaSe imyofebo-
 da, droul i gadawyvetil ebis miReba aucil ebl obas wa-
 rmoadgenda. mi Tumetes, somxebi j avSnosnebis xel Si Ca-
 gdebas da SemdgomSi mi si qarTvel ebis wi naaRmdeg gamoy-
 enebas isaxavdnen mi znad. imasTan dakavSi rebiT, Tu ra
 gamosaval i iqna napovni, amis Sesaxeb v.goguaZis mogo-
 nebebSi motanil i faqtebi da im urTul esi situaci-d-
 an gamosavl el ad gatarebul i RonisZiebebi, erTmane-
 Ts TiTqmis ar emTxveva. am sakiTxTan mimarTebaSi gan-
 sakuTrebul i sizustiT gazeT `erTobaSi- 1919 wl is 4
 Teberval s dabeWdil i v.goguaZis publ ikacia_`saqarTve-
 l o_ somxeTis omSi j avSnosnebis rol i- gamoirCeva.
 mi Tumetes, momxdari faqti dan igi Tvenaxevis Semdegaa
 daweril i. am weril is mixedviT, 14 da 15 dekembers, j avS-
 nosanis eki paJi ganuwyvetel brZol as awarmoebda somxu-
 ri SenaerTebis wi naaRmdeg. imave publ ikaciidan irkve-
 va, rom pol kovnik morozovis miTiTebiT, # 1 j avSnosani-
 dan droul ad unda gadmoetvirTaT yovel ive, ris gad-
 motanac SeiZl eboda. mi uxedavad imisa, rom v.goguaZis
 mxridan rkinigzis l i andagis aRdgenis mcdel obas ra-
 mdenj erme qonda adgil i, igi uSedegod damTavr da. maRl i-
 obebze gamagrebul i mteri j avSnosanis eki paJs, uwyve-
 ti cecxliT rkinigzis xazis aRdgenis SesaZl ebl ob-
 as ar aZl evda. aRniSnul idan gamomdinare, iZul ebul i
 gaxdnen # 1 j avSnosanis dawvis gadawyvetil eba mie-
 RoT, raTa igi mtristvis gamousadegari yofil iyo. am
 faqtTan dakavSi rebiT, v.goguaZis zemoaRni Snul stat-
 iaSi vkiTxul obT: `gzis aRdgena vcadeT, magram gamudm-
 ebul i srol is gamover SevZel iT, radgan j avSnosanis
 gamoyvana SeuZl ebel i iyo, davvviT da mtristvis ar-
 dagvitovebia... amis Sesaxeb acnobes gen. wul ukiZes,

romel mac maTi gadawyvetil eba weril obiT daadastura. Cveni dideba, Cveni sal ocavi sadgomi, mtris l axvaris Camcemi j avSnosani aTrTol ebul i xel ebiT misces cecxl s da kamanda brZol iT gamovi da. 15- s Rami T sad. al averdSi gamosvl isas moisma saSinel i xma. cxadi iyo j avSnosani afeTqda da is STanTqa cecxl is al ma.- am vrcel i amonaweridan kargad Cans, rom cecxl moki debu- l i # 1 j avSnosani 15 dekembers Rami T afeTqebul a. rac Seexeba # 2 da # 3 j avSnosnebi s beds, imave publ i ka- ciaSi v.goguaZe wers: `16 dekembers saRamos, samxedro TaTbirma gadawyvi ta, rom brZol iT gagverRvia mtris rkal i da ise gamovsul iyaviT. davi razmeni T da Tavga- nwirul i brZol is Sedegad 17- s dil iT gamovediT sa- daxl oSi, sadac davtoveT j avSnosani # 2 da mesame dazianebul i, roml ebsac gul is tkivil iT gamoveTx- oveT. bevri Cveni mokeTeebi am movl enas Cvens damar- cxebad Tvl idnen da Tvl ian, magram unda vaRiaroT, rom j avSnosnebi sa da mciredi j aris nawil ma SeZl o 7 dekembridan 18 dekembrandis gamkl aveboda didi xni dan momzadebul mters, ri Tac Cvens mTavrobas Sesa- Zl ebl oba misca j aris mobil izacia ewarmoebina da brZol is vel ze j aris mtris winaaRmdeg daerazma. uka- nasknel SesaZl ebl obamdis i brZoda j avSnosnebi # 2 da # 3. igi mxol od maSin davtoveT, roca sasrol i masal a ukanasknel tyvi aze mi dga da zurgidan ki arc imedi gvqonda mi Rebi sa, radgan 30 versis manZil ze gza ayril i da xidebi damwvari iyo.-

am vrcel i amonaweridan motanil i faqtebi simarTl es Sei cavs. igi erTis mxriv j avSnosanis eki paJmis mterT- an dapi ri spi rebi s dros v.goguaZis sabrZol o moqmedebe- bis Sesaxeb mogvi Txrobs, xol o meores mxriv, # 1 j avS- nosanis dawvi Ta da afeTqebis Sedegad masSi is umZime- si gul istkivil ia wina pl anze wamoweul i, romel ic j avSnosanis dakargvi T, mi sma eki paJma gani cada. rac See- xeba safuZvl i anad dazianebul # 2 da # 3 j avSnosnebs, maT Sesaxeb konkretul i daskvnis gakeTeba am etapze

SeuZl ebel i xdeba. gzi sa da Tavad j avSnosnebis da-
 ziane bi dan gamomdinare, ramdenadac usaf rTxoe bis zo-
 nis mi mar Tul e bi T ma Ti gadaadgil e ba ver xer xde bod a,
 mwyobri dan im doneze unda gamoeyvana T, rom brZol is Tvi s
 gamousadegari yofil iyo. rac Seexeba Tvi T j avSnosne-
 bis damsaxurebas, savsebi T mar Tal ia v.goguaZe, roca
 mtris Warbi Zal e bis SeCer eba Si j avSnosani sa da mi si
 eki paJis gansaku Trebul rol ze rom amaxvil ebs yura-
 dRebas. dokumenturi masal iT dadasturebul ia is saara-
 ko gmi roba da vaJkacoba, romel ic j avSnosnebis eki pa-
 Jma gamoi Ci na somexi okupantebis wi naa Rmdeg brZol aSi.
 er Ti ram xazgasmi T SeiZl e ba aRi ni Snos, rom v.gogu-
 aZesa da mi s TanamebrZol ebs, somexi dampyrob l e bis
 saqar Tvel os teritori i dan gandevni s Jini gaaskecebu-
 l ad hqonda T moZal ebul i. am is uda o dadasturebas im-
 ave publ ikacia Si motani l i faqtebi warmoadgens. mxedve-
 l oba Si maqvs v.goguaZis Zmi s al fesi goguaZis mi er va-
 l odias razmi sadmi # 4- e j avSnosani s mi Svel e bis faqti
 da am sabrZol o manqani s val odias mxridan mtris wi na-
 aRmdeg dauyovnebl iv gamoyeneba. rogorc irkveva, 17
 dekembers j avSnosani # 4 al fesi goguaZis meTaur ob-
 iT sadaxl odan daiZra ai rumi sken. somxebi s cda, SeeCer eb-
 i na j avSnosani s wi nsvl a, uSedego aRmoCnda. mi uxdedav-
 ad imi sa, rom mowi naa Rmdegis mi er rki nigzi s l i andagi
 qvebi T iyo Caxergil i, j avSnosani s eki paJma somxebi s
 cecxli s qves SeiZl o mi si gawmenda. tyvi is mfrqvevl e bi Ta
 da qvemexebis gamoyenebi T, somexTa samxedro nawil e bi
 gafantul i iqna. rac Seexeba j avSniani matarebl is #1-
 is da # 2- is eki paJs, romel sac fexi T v.goguaZe mouZRo-
 da, 17 dekembers, saRamos 1 saaTze ai rumi s damwvar xi d-
 Tan SeiZl o mi svl a da j avSnosani matarebel i # 4- is
 Semadgenl obas Seuer Tda. dil is 5 saaTze isini sadg-
 ur sadaxl oSi Cavidnen. am faqtTan dakavSi rebi T, v.go-
 guaZis publ ikacia Si vki Txul obT: `kamandas gava cani
 saqmi s yovel i mdgomareoba, avuxseni Tu ram gvaiZul a
 dagvetovebi na j avSnosnebi da xel Car Tul i brZol iT

gamovsul iyaviT. Semdeg SeerTebul is Zal iT j avSniani # 4- iT daviZariT wina xazisken. saRamos 4 saatze mwverval ze droSiT gamoCndnen mowinaaRmdegeni, roml ebmac wwmisebr dagvayares tyviebi... Cven zarbaznis yumbarebiT vupasuxeT, rasac mohyva maTi damarcxeba.-

gansakuTrebul interest is faqti iqcevs, rom im brZol ebis dros v.goguaZes tyved is adamienebi Cauvarda, roml ebsac man 1905 wel s baqoSi somex- TaTar- Ta dapirispirebisa da 1918 wel s osmal o askerebis Semosevebis dros sicocxl e SeunarCuna. am faqtTan dakavSirebiT v.goguaZe imave publ ikaciaSi werda: `xel T Camivarda is xal xi, roml ebic maSin Tavis mxsnel ad mTvl idnen. Sexvedris dros ase meubnebodnen: Cven isa varT yel is gamoWras rom gadadvarCineTo. neta vicode, es Cemi nacbobebe ras ambobdnen maSin, roca xma gavrcel da somxeTSi, j avSnosnebis ufrosi goguaZe Tavisi kamandiT nafl eT- nafl eTebad aqcieso. ras ambobdnen maSin roca mTavarsardal i somxeTis jarisa hidro ficul obda: goguaZes cal i fexi ar hqonda da ar SeeZl o gasul iyool al baT gul i ar daswydebodaT, radgan daSnakTa partiam... maSindel i Cemi sikeTe Cemgan daxsnil ebs Taviseburad auxsna.- es vrcel i amonaweri bevr sagul isxmo ni uansze miani Snebs yvel a Taobis warmomadgenel s, gansakuTrebiT XXI saukunis kosmopol itizmis seniT daxunZl ul axal gazrdobas. maT unda axsovdeT, rom haosianta STamomaval s, qarTI osianta STamomavl isaTvis sikeTe ar emeteba. qarTI osianta kargad qmnil saqmes borotebiT pasuxobs. es avadmyofuri seni qarTvel ebTan mimarTebaSi genetikurad modgams.

somexTa umadurobis kl asikuri formebe gamovl i- nebazea saubari gazeT `saxal xo saqmeSi- 1918 wl is ianvarSi dabeWdil publ ikaciaSi\_ `qarTI Si-. am uarresad sayuradRebo weril Si vkiTxul obT: `iSviaTze iSviaTi iyo istoriisaTvis, ucnobi da umagal iTois umaduroba, romel ic Cvenma mezobl ebma, Cvenma stum-

rebma, Cvengan dapurebul ma somxebma gamoiCines. tabl a gareT gai tano maSin, roca Sin bavSvebi gitirian, piridan I ukma gamoiRo da Sens WerqveS Semoxi znul s Caudo pirSi, Tavi Seiviwrovo, sul i, gul i da grZnoba mas fexqveS fiandazad gadauSal o, ixsna daqcevisa da daRupvi sagan da... roca Tavisi dai mj obinos, man qoSebi maspinZel s gared gamoul agos da qurdul ad, muxanaTurad Cagces uknidan maxvil i, rom Sens dovl aTs igi savsebiT daepatronos. es WeSmari tad iseTi umadurobaa, romel ic istoriis furcl ebSi dRemde ar werebul a. dRes ki somexTa WuWyiani xel iT msxvil i wiTel i asoebiT Caiwera... ra davuSaveT somxebs? madl i matl ad raze gadagvi qcies? hkiTxeT es hai astanis goneba dabindul mTavrobas. hkiTxeT daSnakel ebs, sisxli is fial a rom maRI a auveviaT da gaSmagebiT am fial as ewafebian. hkiTxeT maT... Cven ki es viciT mxol od, rom... ori aTasi wl is ganmavl obaSi farTod vuRebdiT somxebs kars, maSin, roca sxvagan maT sisxli s anTxevinebdnen da am sisxli is morevSi aRmoCndebodnen, maT ZuZuTa bavSvebs karebs vuRebdiT da vumaspinZl debodit. vuSuSebdiT wyl ul T da TanagrZnobiT vekidebodiT. samasi aTasze meti l tol vil i am bol o dros Sevivr domeT, Sevivr domeT maSin, roca Cvens samSobl osac cecxl i eki da da... ase ki gadagvixades.²³

es vrcel i amonaweri kargad warmoacens somxur bunebas. meore mxriv warsul is mware gamocdil eba, romel ic somexTa umadurobazea dafuZnebul i, dRevandel i da Semdgomi TaobebisaTvis gamocdil ebisa da gakveTil is myar safexurad unda gadai qces. es aucil ebl oba, si Rrmi seul ad qonda gacnobierebul i v.goguaZesa da misi j avSnosanis eki paJs. ami tom iyo, rom isini Zal isa da sicocxl is dauzogavad erki nebodnen umadurobita da mtacebl uri cnobierebiT Sepyrobil somex dampyrobl ebs. am brZol aSi v.goguaZem daamtki ca, rom igi ara mar to gabedul i da riskze wamsvl el i, aramed j avSnosani matarebl ebis da misi eki paJis Rirseul i me-

Tauric iyo. dokumenturi masal iT dasturdeba, rom samSobl osaTvis Znel bedobis Jams, miSTvis daRI il o-ba da mourCenel i Wriil oba ar arsebobda. zemoaRniSnul i brZol ebisa da umZimes safrTxebs gamovl il i pirovneba, 1918 wl is 18 dekembridan axal i SemarTebiT ebmeba somexi dampyrobl ebis winaaRmdeg brZol aSi. am mxriv, masze gansakuTrebiT dadebiTi zemoqmedeba, frontis sardl ad g.mazniaSvil is daniSvnam moaxdina. am faqtTan dakavSi rebiT, g.mazni asvil is mogonebebsi vkiTxul obT: `18 dekembers, dil is 4 saatze Cveni matarebel i mi vida sandaraSi, sadac damxvda j avSniani matarebel i v.goguaZisa, romel mac momaxsena, rom mowinaaRmdegem ukve moaRwia md.xramze da daiWira patara Sul averi, xol o maT ara hyavT aravi Tari Zal ebi, Tu angariSSi ar mi vi RebT sanapiro razmis nawil ebs, roml ebi c ukan daxevis Semdeg dabi navdebi an md.xramze.-²⁴

xazgasmiT unda aRiniSnos, rom gen. g.mazniaSvil is frontis sardl ad daniSvnam, gansakuTrebul i gardatexa Seitana saomari operaciebis dagegmarebisa da martvis saqmeSi. rogorc misi memuarebidan irkveva, pirveli rigis amocanad mowinaaRmdegis dauyovnebl ivi SeCereba, xol o sarezervo Zal ebis miRebis Semdeg SeteviT operaciebis dawyebis ganxorciel eba warmoadgenda. rac Seexeba pirvel amocanas, somxebis md. xramze SeCerebis uzrunvel yofas, am sapaSuxismgebl o sabrZol o moqmedebesSi, mi sive miTiTebiT j avSnosani matarebel ic iqna CarTul i. `am mi zniT_wers g.mazniaSvil i_Cems TanaSemwes general sumbaTaSvil s vubrZane, waeyvane rTi eskadroni da dauyovnebl iv waewia mdinare xramisken. j avSniani matarebl is daxmarebiT eskadroni mi vida xramTan dil is 4 saatze da gaTenebisas SeebrZola mters. somxebma ifiqres, xramTan qarTul i j arebis umTavresi Zal ebi movidneno da iwyes ukandaxeva patara Sul averisken.

general ma sumbaTaSvil ma mtris SecdomiT isargebl a da dauyovnebl iv miitana ierisi rkinis gzis xazze-

dac, xol o rodesac dainaxa, rom somxebi aramc Tu rkinis gzasa scl idnen, aramed Sul averis mTebis maR- l obsac stovebdnen, dauyovnebl iv gagzavna ½ eskadro- ni sad. aSaRa- seral is dasaWerad... dil is 8 saaTze Cve- nma mcirericxovanma razmma... daiWira sad. aSaRa- sera- l i da masTan erTad mTis maRI obebi, romel ic midis patara Sul averidan sad. aSaRa- seral amde.

dil is 10 saaTze Cvenma j avSnosanma matarebel ma zarba- znebis moxerxebul i srol iT mteri gamodevna Sul averis baRebidan da sanapiro razmis nawil ebi gadavid- nen xramze da daiWires patara Sul averi. SuadRis 12 saaTze Cveni matarebel i mivida sad. aSaRa- seral Si da darCa iq omis gaTavebamde.⁻²⁵

aRni Snul sabrZol o operaci ebTan dakavSi rebi T, momx- dari faqtidan 15 dRis Semdeg daweril publ ikaciaSi, romel ic gazeT `erTobaSi - gamoqveynda, v.goguaZe wers: `21 dekembers aSaRa_ seral is raionSi dil idan mowin- aaRmdegem gaafarTova samxedro moqmedeba da 6 versis siganeze Semogvi tia, ramac Cveni qveiTi j aris mci re na- wil i iZul ebul i gaxada ukan daexia. mTel i dRe gvi tevda mteri, magram j avSnosani s wyal obi T maTma mi zans ver miaRwies. saRamos 5 saaTze j avSnosans SeuerTda kni. ustiaSvil i, romel mac Tavi isaxel a am dRis gmirul brZol aSi. am dRes j avSnosanma dahkarga erTi wevri ninwki rvel i. mteri didi zaral iT iZul ebul i gavxad- eT ukan daexia. 22 dekembers mterma scada j avSnosani- saTvis gza moeWra, magram j avSnosani T exl a aSaRa_ seral Si gavCerdi T.-

Cems mier motani l i faqtebi naTI ad metyvel ebs, rom v.goguaZi saTvis mtris wi naaRmdeg brZol a aucil ebl o- bi T ganpi robebul moTxovni l ebas warmoadgenda. sam- Sobl os gadarCenis erT- erT saSual ebad, igi qarTvel - Ta dauZinebel i mtrebi sadmi winaparTa msgavsad Ri r- seul i pasuxis gacemas mi Cnevda. v.goguaZi s mi er ganv- l il i cxovrebi seul i gza, am pi rvel xari sxovan WeSma- ri tebas efuZneboda. samSobl os gadasarCenad da qarT-

ლიოსიანთა მოდგმის რირსებისათვის გამართული ბრძოლებსი აქტიური მონაწილეობა, მას სულიერ სიმსვიდესა და სინაგანსიამაყეს უნარცუნებდა. იგი საკარტველ ოსპირველი რესპუბლიკის წესდართი და რირსული მხედარი იყო. სწორედ ეს ფაქტორი განსაზღვრავდა სომხების წინააღმდეგ საომარ ოპერაციებსი ბოლომდე მის მონაწილეობას.

გაზეთ "ერთობასი" - ვ. გოგუაძის მიერ დაბეჭდილი პუბლიკაციასი ვკითხულობთ: "ცენი ჯავსნოსანი დება ხაზსი და ჯართან ერთად უთევს მოპირდაპირეს. ცენი ჯარი გადის საერთო სეტევაზე და მოწინააღმდეგე მარცხდება ყელადგილზე. 30 დეკემბერს მთერი ვავს წინა ხიდებს, მაგრამ ცენარვადგინების და მივდით სადაღოს მთავრეს ხიდეზე. ცენი ჯარი მედგრად წინ მიიწევა. თუ არა და, საბოლოო გამარჯვება ცენი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ 31-ს რამისტაბამი როგანკარგულია, 12 საათიდან სამხედრო მოქმედებების სევეტის სესახებ, რაც სისრულესი იყნა მოყვანილი... ჯავსნოსნებმა თავისი კამანდით ამ ბრძოლებსი თავისი ვლილი სეიტანეს და რამად ვარდარწმუნებულის, მომავლისთვის წინააღმდეგობა... თავს არ დაზოგვენ და მომხდურთ ერთსულ ოვნებით და თავგანწირვით სეებრძოლებიან."

ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ საკარტველ ოსი მოყოფილი სივარდის წინააღმდეგობა, სორიდან მაყურებლის როლი სი მანამ იყო, სანამ სომხურ საჯარო სენატებს ვარმატების პერსპექტივები გააჩნდა. საომარი მოქმედებების კარტველ - თავსასარგებლად გარდატეხილანავე, ინგლისელი ებიცი "გამოფიქსირდნენ", საყმესი სუამავლ ებად ჩადგომა იტავეს და იმავდროულად საკარტველ ოს მთავრობაზე განსაკუთრებული ზემოქმედებითი ზეწოლის ბერკეტების ამოქმედება დაიწყო. კარტული მხარე ომის სევეტაზე მას სემდეგ დატანხმდა, როცა საკარტველ ოს საჯარო სენატებმა ომამდელი საზღვრები დაიწერა. არნისნული ფაქტი კარტული ისტორიოგრაფიასი სესაბამისი დოკუმენტური მასალითაა დადასტურებული.²⁶

როგორც გ. მაზნიასვილი წერს, 1919 წლის 1 იანვარს მოვიდნენ ინგლისელი და დაყენეს თავისი პიკეტები სადგურ

airumi dan sadg. Sagal amde. rodesac somxis j arebma, brZanebis Tanaxmad daixies im adgil ebze sadac winad idgnen, me mi vi Re brZaneba, TandaTanobi T momexsna j arebi poziciebi dan da Sevdgomodi maT evakuacias.²⁷

saqarTvel os xel isufli ebis mxridan am mimarTul ebiT gadadgmul i nabiji, im etapze iZul ebiT xasiaTs atarebda da igi mesame saxel mwi fos (ingl isis warmomadgenl ebis) CareviT iyo ganpirobebul i. amis udao dadasturebas saqarTvel os parl amentis 1919 wl is 4 da 5 ianvris sxdomebis stenografiul i angariSebi warmoadgens. mmarTvel i politikuri Zal is l iderTamier aRniSnul sakiTxTan mimarTebaSi parl amentis imave sxdomebze deputatebis mier gakeTebul moxsenebebSi dasabuTebul i formiTaa warmodgenil i is ZiriTadi ganpibrobel i mizezebi, ramac saqarTvel os xel isufli eba ingl isel ebisadmi angariSis gawevis aucil ebl obamde mi iyvana. amis Sesaxeb 1999 wel s gamoqveynebul naSromSi xazgasmiT maqvs miTiTebul i da imasac vasaabuTeb, Tu ra mZime mdgomareobaSi aRmoCndeboda saqarTvel o, ingl isel Ta SeTavazebul i winadadebebi rom uareyo.²⁸ anal ogiuri poziciaa gatarebul i Cemi naSromi dan 7 wl is Semdeg gamoqveynebul arC.CaCxianis monografiaSi: `a.CaCxiani. nacional istur- eqspansionisturi ideologia da somxeT- saqarTvel os 1918_ 1919 wl ebis omi.- dokumentur masal aze dayrdnobi T, masSi ingl isel ebis, somxebisa da denikinel ebis warmomadgenl ebis mxridan saqarTvel os damouki debl obis winaaRmdgerTobl ivi al iansis arseboba dasabuTebul i. Tavisi poziciis gasamyarebl ad avtori, anton denikinis mier afxazeTis mimarTul ebiT SeteviTi samxedro operaciis dawyebas da axal qal aqis mazraSi `yarsis respubl ikis- Seqmis mxardaWerisaTvis mmdinare aj anyebas asaxel ebs. yovel ive amas, savsebiT kanonzomierad ukavSirebs saqarTvel o_ somxeTis oms da saqarTvel os damouki debl obis wasaqcevad winaswargamiznul i gegmis erT- erT Semadgenel nawil ad mi iCnevs.

dasanania, roca dokumenturi masal iT datvirTul am naSromSi, damouki debel i saqarTvel os xel isufli eba ususur, araadeqvaturi qmedebebis, kaCaznuni s mi er `samS-vidobo mol aparakebis- satyuara ankesze advil ad wamosageb mTavrobad romaa gamocxadebul i. aseTi foni, am naSroms samwuxarod, Tavidan bol omde wiTel zol ad gasdevs. gansakuTrebul gakvirvebas iwvevs, saqarTvel os pirvel i respubliki s mTavrobis da misi meTauris n.Jordani as dadanaSaul eba qveynisa da qarTvel i eris zurgsukan mtrebTan saiduml o mol aparakebebis gamarTvaSi. am sabral debo daskvnas igi somexTa me- 4 msro- l el i pol kis meTauris podpol kovnik korol kovis mi er 1918 wl is 24 dekembers Sul averis somxur mosaxl eoba- Si gavr cel ebul mowodebaze amyarebs. Tu ras war moa- dgens es dokumenti, mis teqsts mkiTxvel sazogadoebas srul ad SevTavazeb da Tavad gansaj os, Tu ramdenad marTebul ia masze dayrdnobi T saqarTvel os mTavrobi- sadmi da kerZod, n.Jordani asTan mi mar TebaSi gakeTebu- l i bral deba. `ganxadeba. Sul averis mcxovrebl ebo. ingl isel ebi da frangebi omis dauyovnebl iv Sewyve- tas iTxoven. aucil ebel ia, rom radac ar unda dagvij des Sul averi darCes somxeTis sazRvrebSi. i araRis tareb- is unaris mqone mTel mosaxl eobas movuwodeb, rom jariskacebis dasaxmarebl ad gamovides `dal iq da- Sas- kl desTan da moigerios qarTvel Ta Semoteva, rom- l ebi c Sul averis xel Si Cagdebas cdil oben. 27 de- kemberis saRamosaTvis maTgan vel odebi parl amentar- ebs. moxal ise bi gamocxaddnen razmis StabTan. Sul av- eris razmis ufrosi podpol kovniki korol kovi.~

am dokumentis mixedviT: 1)ingl isel ebi da frangebi omis dauyovnebl iv Sewyvetas iTxovdnen; 2)qarTul i jaris SeteviTi operaciis SeCerebi sa da somxeTis Se- madgenl obaSi Sul averis darCenis mi zniT, adgil obriv mosaxl eobas somxuri jarisadmi daxmareba unda gaewia; 3)27 dekembrisaTvis (saRamos) igi parl amentarebs el o- deboda. am SemTxvevaSi korol kovi daSnakcuTi uni s pa-

rtiis xaziT gasul somex parl amentarebs gul isx-
mobda al bad. am mosazrebiš gamoTqmis SesaZI ebl o-
bas, saqarTvel os parl amentis 1918 wl is 18 oqtombriš
sxdomaze, daSnakcuTiuniš fraqciis warmomadgenel is
avetisiანიš mier gakeTebul i gancxadeba iZI eva. `Cven
gomarTel i SegvekiTxa_ ambobda avetisiანი- ras ake-
TebTo. ai ras vakeTebT: Cven iq vemsaxurebiT Cvens er-
evniš mTavrobas,... aq ki Tqvens mTavrobas.~ am amonaw-
eridan kargad Cans, rom parl amentar avetisiანიš, sa-
qarTvel os mTavroba mišeul ad ar miaCnda. gamoricx-
ul i araa, rom am SemTxvevaSi korol kovi, daSnakcuTi-
uniš fraqciis wevr parl amentarebs rom el odeboda.
rac Seexeba dokumentiš pirvel nawil s, sadac ingl i-s-
el ebisa da frangebiš mxridan omiš Sewyvetiš moTxo-
vazea saubari, am winadadebaze dayrdnobiT, arCiI CaCxi-
ანი daskviš formiT Semdegi saxiš mosazrebas sTavaz-
obs mkiTxvel sazogadoebas: `dokumentSi britanel Ta
da frangTa `samSvidob- ini ciativazea saubari. **aqedan
daskvna_** somxeTiš SeiaraRebul i Zal ebis samxedro xe-
l mZRvanel oba da TviT savel e meTaurebi cecxl iš Sew-
yvetiš gadawyvetil ebis miRebamde didi xniT adre fl -
obdnen im informaciას, rom mokavSi reTa samxedro war-
momadgenel ebs, agreTve saqarTvel osa da somxeTiš mTa-
vrobebs Soris ukve mimdinareobda sammxrivi mol apar-
akebebi saomari moqmedebebis saswrafod Sewyvetiš Sesax-
eb.-²⁹

xazgasmiT mi nda aRvni Sno, rom korol koviš zemoaRni S-
nul mowodebaze dayrdnobiT gakeTebul i daskvni dan,
simarTI es mxol od erTi debul eba_ ingl i sel ebisa
da frangebiš mxridan omiš dauyovnebl ivi Sewyvetiš
moTxovna warmoadgens. danarCeni, avtor i šeul varaudzea
dafuZnebul i da arcerTi saxebis saarqivo dokumentiT
ar aris dadasturebul i. mi uxedavad amisa, zemoaRni S-
nul sabral debo xasiaTiš mosazrebas, naSromiš meore
gverdze avtor i kidev ufro amZafrebs da mkiTxvel s
Semdegi formiT sTavazobs: `warmodgenil i dokumentiš

(saubaria korol kovis mowodebaze S.v.) mixedvit ki yvel aze mniSvnel ovani isaa, rom saqarTvel os mTavroba, araratis respubl iki s mTavrobi sgan gansxvavebi T, ufro zustad ki batoni Jordania da misi uaxl oesi partiul i garemocva, saqarTvel os parl amentisa da qarTveli i xal xis zurgs ukan, am mol aparakebebs metad viwro wreSi awarmoebda da saxel mwifo donis umniSvnel ovanes gadawyvetil ebebs erTpirovnul ad iRebda.³⁰

mTel i pasuxismgebl obi T SemiZl ia ganvacxado, rom korol kovis mier gavrcel ebul mowodebaSi miniSnebac ki ar aris imis Sesaxeb, rom saqarTvel os mTavrobis Tavmj domares n.Jordania s da mis partiul garemocvas, parl amentisa da xal xis zurgsukan saiduml o mol aparakebebi qonoda. imas rasac n.Jordania da saqarTveli os mTavroba fiqrobda da ra gadawyvetil ebebs miRebasac apirebda somxeTis sakiTxTan mimarTbaSi, amis Sesaxeb saqarTvel os parl amentis 1918 wl is 17 dekembris sxdomaze, n.Jordania s sagangebo moxsenebaSi parl amentisTvis gaTval iswinebul i CarCos fargl ebSi_srul i informaciaa mocemul i.

roca saqarTvel os pirvel i respubl iki s mTavrobas zemoaRniSnul i bral debiT adanaSaul eb da Sens pozicias saarqivo dokumentiT ver asabuTeb, am fonze, gakvirvebas ar unda iwvevdes Cveni mezobel i istorikosebis mxridan siyal beze wasvla da saqarTvel os umniSvnel ovanesi sakiTxebis TviTneburad `aburTaveba.- SeiZleba saqarTvel os social _ demokartiul i partiis (1918 wl is 19 noemberi) l iderebi gezi zRebodes (meore periodis (1903_ 1916 ww.) saqmi anobi dan gamodinare, magram 1917 wl idan, rogorc geronti qiqoze brZanebda, Cven saqme gvaqvs social _ demokratiis mesame periodTan, roca misi l iderebi `aRar awarmoebdnen namdvil menSevikur pol itikas... gaarRvia rusul i oportinizmis viwro CarCoebi... qarTvel i eris kul turul i misias... scnobs ara mar to erovnul - demokratebi, aramed social - demokratebic.³¹ am faqtoris gaTval iswine-

ba aucil ebl obas war moadgens, radgan saqme gvaqvs, saqarTvel os damouki debel i saxel mwifos, pirvel i respublikis mmarTvel politukur Zal asTan. aqedan gamodinare, saqarTvel os social - demokratiul i partiis l iderebisadmi (n.Jordania, e.gegeWkori, k.CxeiZe, n.ramiSvil i, ir.wereTel i, ak.Cxenkel i, n.xomeriki...) zogierTi istorikosis mxridan biol ogiuri siZul vil is miuxedavad, obieqturoba unda iqnas SenarCunebul i. miTumetes, rusul i kol onial izmis uRI isgan TavdaRweul i qarTvel ebis pirvel i damouki debel i respublikis mmarTvel i politikuri Zal a, qarTvel i social - demokrati, 1918 wl is 19 noembri dan oficial urad saqarTvel os social _ demokratiul i partiis saxel wodebit moqmedebden. amitom, maTi saqmianobis Sefasebis kriteriumi, im etapze qveynis garSemo mimdinare politikuri procesebis siRrmi seul anal izs unda daefuznos. gaTval iswinebul i iqnas yvel a is safrTxeebi, romelic im etapze saqarTvel os saxel mwifoebriobis sawinaaRmdegod srul i datvirTviT rom muSaobda. mxedvel obaSi maqvs: 1)ingl isis, `moxal iseTa- armisa da somxeTis xel isufl ebis maRal CinosanTa erToblivi moqmedeba saqarTvel os wasaqcevad; 2)sabWoTa ruseTis mxridan saqarTvel oSi V kol onis (bol Sevikuri aj anyebebi) mZI avrad amoqmedeba; 3)osmal eTis xel isufl ebis mier daqiravebul i agenturis antiqarTul i saqmianoba samxreT- dasavl eT saqarTvel oSi. am udidesi mtrebis garemocvasi aRmoCnda im etapze saqarTvel os mTavroba. maTgan `Tavis daZvrena- ise, rom qveyana ar gana dgurebul iyo, misi damouki debl oba SenarCunebul iyo da saqarTvel os teritoriis istoriul sazRvrebSi aRdgenis perspeqtiul i safexuri gamyarebul iyo (ix. ruka # 5), saqarTvel os mTavrobis moqnili politikuri kursis Sedegit iyo ganpirobepul i. Tuki Cemi opoentebi ar dameTanxmebian, keTili inebon da dokumentur masal aze dayrdnobiT daasabuTon, visi damsaxurebit ganxorcieda: 1)qveynis damouki debl obis_ 1028

dRis ganmavl obaSi SenarCuneba; 2)saqarTvel os teri-
 toriis istoriul sazRvrebSi ZiriTadad aRdgena (ix.
 ruka # 5); 3)saqarTvel os de- faqtod da de- iured
 aRiareba; 4)saerTaSoriso konferenci ebze saqarTvel -
 os saxel mwifoebri vi interesebis dacva. gnebvT aSS-
 is saxel mwifo mdivnis beinbrij kol bis prosomxuri
 notis (1920 wl is agvisto) saerTaSoriso arenaze sama-
 rTl ebrivad, pol itikurad da ideol ogiurad `dasama-
 reba-; 5)qveynis SigniT bol SevikTa gauTavebel i aj
 anyebebisa da separatistebis Tavxeduri qmedebebis al ag-
 mva; 6)saqarTvel os social - demokratiul i partiis
 l iderebi Tuki qveynis mtrebi iyvnen, rogor moxda,
 rom Tbil isis guberniis TavadaznaurTa marSal ma k.af-
 xazma, aRmosavl eT saqarTvel os TavadaznaurTa qone-
 ba im erovnul sabWos gadasca, roml is saTaveSi c qar-
 Tvel i social - demokratebi idga, xol o imave erovnu-
 l i sabWos prezidiums n.Jordania Tavmj domareobda?
 anal ogiuri nabij i gadadga quTais is guberniis Tava-
 daznaurTa meTaurma d.ni JaraZem. xazgasmi T unda aRin-
 iSnos, rom aRmosavl eT da dasavl eT saqarTvel os Ta-
 vadaznaurTa qonebam, saqarTvel os erovnul i fondis
 Seqmnas daudo saTave. am fondma, 1921 wl amde imuSava.
 igi im aj anyebebis Caqrobis dasafinansebl ad iqna gamoy-
 enebul i, roml ebic gareSe Zal ebis mxridan saqarTve-
 l os pirvel i respubl ikis xel isufl ebis damxobas
 da qveynis gasabWoebas rom iTval iswinebda.

yovel ive zemoTqmul idan gamomdinare, saqarTvel os
 pirvel i respubl ikis mTavrobis biol ogiurad moZul e
 istorikosebma da l iteraturatmcodneebma keTil i inebon
 da SedarebiTi anal izi gaakeTon_ saqarTvel os pirvel i
 respubl ikis (1918 wl is 26 maisi_ 1921 wl is Teberval i)
 mTavrobis da saqarTvel os II, III respubl ikis mTavrobebis
 saqmi anobis SedegebTan mimarTebaSi_ 2012 wl is CaTvl iT.
 am fonze, pasuxi gascen kiTxvas: 1)romel ma xel isufl ebam
 daicva ukeT qarTvel Ta erovnul i Rirseba da misi
 interesebi afxazeTsa da Sida qarTl is mTian zonaSi;

2) რომელი ხელისუფლებით გახდა შესაძლებელი საკართველოს ტერიტორიის მიხედვით საზღვრებისა და საზღვარიანი სივრცის აღდგენა; 3) დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებისგან მიტოვებულმა და დახმარების გარეშე მოქმედა საკართველომ, 1918-1921 წლებში, რამდენჯერ მოგერიარუსული აგრესია. 11 მილიარდიანი შეიარაღების მქონე კართული ჯარის ნაწილებმა, საკართველოს მმართველი პოლიტიკური ჯალის ხელმძღვანელობით, 2008 წლის აგვისტოში რამდენიმე დღეებში აღადგინეს 58-ე არმიის ნაწილები.

ეს არის ის ელემენტარული კითხვები, რომელზედაც საზღვარიანი საკართველოს ისტორიკოსები, ობიექტური პასუხის გაცემა მოლოდინშია. ამდენი პირობების დაცვის შემთხვევაში საუბარია: ა) თუკი იგი უცხო სახელმწიფოების მიერ გაცემული გრანტიანია; ბ) ვისაკართული სისხლი და ზნეობა შემოცენია; გ) ვისაკაფხაზეტიდან დასადაკართული მთიანეთიდან ასიათაბიტი გამდევნილი კართული სატკივრიული ტანშიაყვს და პირად სატკივრად აღიკვამს. მოლოდინშია ანტიადამიანები შექმნილი მონიშნული და პატივსცემილი მოქმედონ საკართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრების დევნილები, რომელთა ჯალისხმევა 1918 წლის 26 მაისიდან 1921 წლის თებერვლამდე, აფხაზეტიდან და ცხინვლის რაიონიდან არცერთი დევნილი კართული ოჯახი რომ არ ყავდა. მთავრობა, რომელმაც თავადაზნაურთა ზემოაწინსული ღონეობა პირად გამდინდრება და ფუნქციონირებას კი არა, საკართველოს სახელმწიფოებრიობა და მისი ეროვნული ინტერესების მოხმარება. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ეროვნული - დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთმა ლიდერმა გიორგი გვაზავამ საკართველოს მმართველი პოლიტიკური ჯალის 2 წლიანი და 8 თვიანი საკმინობას, XIX საუკუნის სამოციანელთა იდეების ხორცსესხმა,³⁰ გერონტი ყიციანი, მესამე დარსი ეროვნული საყრდენის საფუძველზე დაბრუნება, ხოლო კარლი ოინასარი ზემო საკართველოს პატარა ოკროს ხანა-უოდა.

შედეგად ანტი საკართველოს ემსახურებოდა ვალი ოდია გოგუაზე, პიროვნება, რომელიც ყველანაირი მმართველი პოლიტიკური პარტიის (საკართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია) დევნილიყო და სამსობლიო პირად მიხმარებოდა.

da saba goguaZis oj axis yovel i wevrisaTvis saficar xats warmoadgenda.

amrigad; 1)saqarTvel osTan mimarTebaSi teritoriul i pretenziEBis gansakuTrebul i simZafriT gamovl ineba, somxeTis xel isufl ebam amierkavkasiis regionSi ingl isis saj ariso SenaerTebis Semosvl as daukavSira. saqarTvel os xarj ze teritoriul ad gafarToebis xel Semwyob Zal as daSnakcuTiunis partiis l iderebi ingl isel ebSi xedavda. dasaxul i amocanis gansaxorciel ebl ad da qarTul i saxel mwifos wasaqcevad, `mexuTe kol onis- funqciis Sesrul eba, saqarrTvel oSi mcxovreB somxur mosaxl eobas qonda dakisrebul i; 2)saqarTvel os winaaRmdeg 1918 wl is oqtombri dan dawyebul i saomari moqmedebebi, saqarTvel os Tavdacvisunarianobis Semowmebas da samomavl od farTomasStabiani saomari moqmedebebisaTvis mosamzadebel i safexuris Seqmnas iTval iswinebda. somxuri saj ariso SenaerTebis gandevna sadgur Sagal idan, koberidan, kal agerani dan, korinj - caternidan, QqarTul i mxedrobisa da j avSanmatarebl is eki paJis SeTanxmebul i da Rrmad gaazrebul i moqmedebebis Sedegs warmoadgenda. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom somxebis mier oqtomberSi dawyebul i saomari moqmedebebi, saqarTvel oSi Camosul i ingl isel i samxedro maRal Cinosnebis mxardaWeriT iyo ganpirobepul i. ingl isel Tamizans, somexTa interesebis dakmayofil eba da saqarTvel os saxel mwifoebriobis gauqmeba, denikini seul i ruseTisadmi `miwebeba- warmoadgenda; 3)saqarTvel o- somxeTis sasazRvro monakveTis damcavi qvedanayofis sardlebis (gen. wul ukiZe, pol k. miqaberize) mier, somxeTis regul arul i j aris `bandebad- aRqma da am natyuari informaciis saqarTvel os xel isufl ebisadmi miwodeba, danaSaul ebrivi qmedebis el ementebs Seicavda. igi saqarTvel os pirvel i respublikis Tavdacvis samini strosa da saerTod, im kritikul momentSi mTavrobas araswori daskvnebis gakeTebisken ubi Zgebda. dokume-

nturi masal iT dadasturebul ia, rom saqarTvel o- so-
mxeTis sazRvarze mimdinare saomari procesebis obieq-
turi Sefaseba, j avSnosani matarebl is xel mZRvanel ma
v.goguaZem ukeT SeZl o, vinem frontis sardl obam; 4)sa-
qarTvel o- somxeTs Soris 1918 wl is dekembris saoma-
ri moqmedebebis dros, j aSnosani matarebl ebis efeqt-
uri moqmedebis maqsimal uri SezRudva, regionis mZime
bunibrivi pirobebiT iyo ganpirobebul i. j avSanmatare-
bl is gansakuTrebul i Sedegianoba, mdinare xramTan
da Sul averTan gamarTul brZol ebSi gamovl inda, ro-
mel ic somxuri jaris nawil ebis saqarTvel os teri-
toriidan gande vniT dasrul da. Ddokumenturi masa-
l is anal izidan aSkarad ikveTeba, rom samSobl os ga-
darCenisa da qarTvel Ta Rirsebis dacvis erT- erT
pirobad, v.goguaZes, mozRvavebul i mtris winaaRmdeg
ukompromiso brZol a miacnda. Aam mxriv, igi saqarTve-
l os pirvel i respublikis WeSmariti da Rirseul i
jariskaci iyo.

Tavi VII

wuTieri SesveneBa_`erTgul daraj ad mudam
veyol ebiT samSobl os.~

naSromis wina TavebSi saubari mqonda j avSnosani matarebl ebis eki paJis sabrZol o saqmi anobisa da samSobl os winaSe gaweul i damsaxurebis Sesaxeb. am SemTxvevaSi mkiTxvel i sazogadoebis yuradRebas maTi yofiT i cxovrebis mSvidobian detal ebze SevaCereb. Cems mier mopovebul i masal ebis mixedviT irkveva, rom arasabrZol o mdgomareobaSi yofnis periodSi, j avSnosani matarebl ebis eki paJis wevrTa umetesoba organizaciuli i sakiTxebis mogvarebiT iyo dakavebul i. mxedvel obaSi maqvs vagonebSi Si dasaTavsoebis mowyobisa da kulturuli RonisZiebebisatvis sawyisi safexuris momzadeba. am sakiTxTan mi marTebsi Cemi yuradReba k.kaxel is fsevdonimiT (kote andronikaSvili) gamoqveynebul ma publikaciam j avSnosani matarebel i # 4- mi iqcia. masi saubar ia im ZiriTad mi zezebze, ramac samtredi is rkinigzis sadgurSi axlad Sesul i j avSnosanis xel mZRvanel is, val odia goguaZis Zmisal fesi goguaZis gacnobis mi zniT, k.andronikaSvili is dai ntereseba ganapi roba. amastan dakavSirebiT imave statias i vkiTxul obT: `me gaveSure matarebl isken gasacnobad al fesi goguaZisa da samusai fod revoluci isatvis Tavganwirul mebrZol - Ta saxal xo gvardiel ebTan... vagonidan gamoCnda al fesi. ki devac rom ar eTqvaT, me isedac mi vxvdebodi, radgan msgavsebaa am or ZmaTa Soris. mxol od al fesi ufro maRal i da mxar mxvili a. saxe damSvildebul i da Cafiqrebul i. gavecaniT. xel is CamorTmevis dros tuCebze Rimi l ma gadaurbina, ramac gmiris saxes ufro mi mzi dvel i gamometryvel eba mi aRebina. Semiyvana vagonSi. `ai am kuTxeSi vmarTavT Cven samkiTxvel oso.~ marTI ac, ori gvardiel i amzadebda masal as magidis gasamarTa-

vad. erTi iyo TviT bibl ioTekari SeSel iZe, srul iad axal gazrda ymawvil i, cocxal i, l amazi saxisa, Segnebul i gamometryvel ebiT. Cems SekiTxvaze_ gaqvT Tu ara sakmarisi wignebi; man wamiyvana meore `kupeSi,~ sadac ewyo ramdenime aTeul i wigni. `ai es Seadgens Cvens simdidreso.- Zvirad gvij deba wignebisa da gazeTebis SeZena... TiTo Cvengans erTi da igive wigni ramdenj erme aqvs wakiTxul io. ra vqnaT, riTi gaverToT, rodesac sadme gaCerebul i varT usaqmodo.-

es vrcel i amonaweri kargad migvani Snebs, rom j avSnosanis xel mZRvanel oba, brZol isunarianobis amaRI ebis paral el urad, SesaZI ebl obis fargl ebSi misi yovel i wevris gaTviTcnobierebasac uwyobda xel s. samwuxarod, am publ ikaciidan ar Cans, Tu ra Janris l iteratura gaaCnda j avSnosanis axl adSeqmnil bibl ioTekas. kandronikaSvil s, romel sac petre gel eiSvil isgan naCuqari wigni_ `il ia WavWavaZe- qonda xel T, j avSnosani matarebel i # 4- is bibl ioTekas aCuqa. amasTan dakavSirebiT imave weril Si vkiTxul obT; `erT wuTs gamiZnel da dameTmo es wigni, radgan saxsovrad mqonda miRebul i TviT avtorisagan, magram, vamj obine gvardiel ebis Raribi bibl ioTeka gamemdidrebi na gel eiSvil is friad mniSvnel ovani wigniT da Sevwire maT. wignebi maT sWiriaT, istoriul i, pol itikur_ ekonomi uri, sociol ogi uri, mxatvrul i. yvel a am wignebiT advil ad SeevsebaT bibl ioTeka.- aseTi Sesaval i fonis Seqmnis Semdeg, kandronikaSvil i sazogadoebas, wigni s maRazi ebs, gamomceml obebs, kerZo pi rebs qvel moqmedebi saken mouwodebda. igi axal gazrda mebrZol i gvardiel ebisaTvis arsebul i bibl ioTeki sadmi wignebis Sewirvis sakiTxis dadebiTad gadawyvetas, saxel mwi foebrivi mniSvnel obis doneze ayenebda. sazogadoebas gasagzavni wignebis mi samarTsac sTavaszobda. `Tbil isi, j avSniani matarebel is ufros vl adimer goguaZes, saxal xo gvardiel Ta mTavari Stabi.- imavdroul ad sazogadoebas imasac Seaxsenebda, rom aRniSnul Stabs mudmivi kavSiri hqonda j avS-

nosanTan. aqedan gamomdinare, qvel moqmedis, dani Snul ebisamebr gagzavnil i wignis adresatamde mitanis garanti asac aZl evda. moqal aqeno, Seasrul eT Tqveni val i da miawodeT j avSnosanis bibl ioTekas wignebi!-

j avSnosnebze bibl ioTekebis Seqmni sa da mi si wignebi T uzrunvel yofis sakiTxi iqna ganxil ul i, j avSnosani matarebl ebis eki paJis del egatTa 1918 wl is 23 seqtembris yril obaze. miRebul dadgenil ebaSi Caiwera: yvel a j avSnosanze samkiTxvel oebi unda daarsdes. samwuxarod, imave yril obis masal ebSi araferia naTqvami, Tu vis unda moexdina aRni Snul i bibl ioTekebis dafinanseba da ra raodenobis TanxiT. vin uzrunvel eyofda wignadi fondiT bibl ioTekebis momaragebas. miuxedavad am nakl isa, zemoaRni Snul i gadawyvetil eba imiT aris sagul isxmo, rom igi j avSnosnebis eki paJis kul turul - saganmanaTI ebl o xaziT dawyebul i muSaobisaTvis garkveul i safexuris Semzadebas warmoadgenda. rac Seexeba yril obas, mis muSaobaSi monawil eobda: 1)j avSnosani matarebel i # 1- is eki paJidan dimi tri JRenti da bedia yaWei Svil i; 2)j avSnosani matarebel i # 2- dan kiril e TavaZe da artem j aSi; 3)j avSnosani matarebel i # 3- dan kosta baxtaZe da noe TavaZe; 4)j avSnosani matarebel i # 4- dan maTe goguaZe da evgeni wul aZe.

yril obis Tavmj domared dimi tri JRenti iqna arCeul i, mdi vna d bedia yaWei Svil i. yril obam 9 sakiTxi ganxil a: 1)j avSnosnebis warmomadgenl ebis moxseneba; 2)mi mdinare momenti; 3)j avSnosnebis ekonomi uri probl emebi; 4)j avSnosnebis eki paJis tansacml iTa da 5)sakvebi T momaragebis sakiTxebi; 6)eki paJis ufl ebebis Sesaxeb; 8)j avSnosnebis eki paJis wevrTa Svebul ebis a da 9)j avSnosnebze bibl ioTekebis Seqmni s sakiTxebi.

yril obam gansakuTrebul i yuradReba j avSnosnebs Soris satel efono kavSiris ararsebobas dauTmo da aRni Snul i xarvezis dauyovnebl ivi gamosworebis aucil ebl oba principul ad daayena. j avSnosnebze umkacresi

wesrigis SenarCunebis mi zniT, imave yril obis mier miRebul i dadgenil ebiT, j avSnosani matarebl ebis moqmedeba, winaswar SemuSavebul wesebs unda daqvemdebareboda.

immdinare momentis Sesaxeb kniniZis mier gakeTebul moxsenebaze dayrdnobiT, yril obis mier miRebul rezoluciaSi vkiTxul obT: `yril oba gaecno ra kniniZis moxsenebas... acxadebs, rom saqarTvel os damoukidebl obis gamocxadeba Sedegia ruseTis demokratiis damarcxebisa. demokratia moval ea uzrunvel yos es damoukidebl oba da dai cvas is gareSemtrisagan. am mi zniT yril - oba mxars uWers demokratiul i saqarTvel os mTavrobas da mzaT aris misi daZaxebisTanave SeebrZol os xal xisa da revoluciis mtrebs. amasTanave, yril obas saWiroT miacnia_ saqarTvel os respublikis sazRvrebSi aRdgenil i iqnas mtkice demokratiul i wesrigi, raTa am gziT aSorebul i iqnas mosal odnel i safrTxe_ gareSeE Zal is Cvens Sinaur saqmeebSi Carevisa.-

imave yril obis dadgenil ebiT: 1)j avSnosani s xel mZRvanel Tan SeTanxmebiT, TanaSemwes, j avSnosani s komiteti irCevda; 2)j avSnosani s xel mZRvanel isa da TanaSemwis garda, j avSnosanze mosamsaxure personal is_ gvardiel ebisa da muSebis xel fasebi unda gaTanabrebul iyo; 3)j avSnosani s Semadgenl obas, j avSnosani s umaRl esi xel mZRvanel i Stabis arCevis ufl eba eZl eoda. maTi moqmedebis gakontrol eba da Sesabamisi moTxovnebis wayeneba, imave j avsnosani s eki paJis prerogativas warmoadgenda; 4)j avSnosani s xel mZRvanel s, saWiroebisamebr Sesabamisi gankargul ebis gacemasTan erTad, kontrol is ufl ebac eZl eoda.

yril obaze gakeTebul moxsenebebze dayrdnobiT miRebul i rezoluciebis safuZvel ze SemuSavebul zogadi saxis Semaj amebel dadgenil ebaSi vkiTxul obT: `imsjel ara yvel a aRniSnul sakiTxebze, yril obam aucil ebel saWiroebad miicnia gatarebul i iqnas igi cxovrebaSi im saxiT, ra saxiTac es mi iRo yril obam.-

Cems mier motanil i masal ebi gansakuTrebul yura-
dreas imiTac iqcevs, rom yril obis monawil eTa Soris
oTxi j avSnosanis warmomadgenl obaa dasaxel ebul i.
am sakiTxze ase dawvril ebiT imi tom SevCerdi, rom
v.goguaZis mogonebebi s mixedviT, saxal xo gvardiis da-
qvemdebarebaSi 1918 wl is april isaTvis eqvsi j avSnosa-
nia dasaxel ebul i. 1)ori borCal os mazraSi, 2)ori na-
tanebSi, 3)erTi kaxeTSi da 4)erTi c ganj aSi.¹ saarqivo
masal ebi s mixedviT, im etapze saxal xo gvardiis Sema-
dgenl obaSi 6 j avSnosanis arseboba ar dasturdeba.
Cems mier mi kvl eul i saarqivo dokumentebis mixedviT
Tuki vimsjel ebT, j avSnosani matarebl ebi s xel mZRv-
anel ad v.goguaZis dani Svni s Semdeg, man amierkavkasi s
frontis sardl obis daqvemdebarebaSi adre arsebul i
j avSnosnebis droul i Tavmoyra moaxdina, magram, 1918
wl is april isaTvis saqarTvel os erovnul gvardias 4
j avSnosani yavda. rac Seexeba mexuTe j avSnosans, mi si
agebis mi zniT Sesabamisi dafinansebi s sakiTxi, val od-
ia goguaZis mier amierkavkasi s seimis Tavmj domaris
saxel ze 1918 wl is maisis dasawyisSi Setanil gancxa-
debaSi iyo dasmul i. imave saarqivo masal ebi s mixed-
viT, v.goguaZis es gancxadeba, Sesabamisi rezol uci iT
amierkavkasi s mTavrobas gadaegzavna. amierkavkasi s
mTavrobis 1918 wl is 23 maisis sxdomam igi meaTe saki-
Txad ganixil a da dadebiTi xasiaTis dadgenil ebac
miiRo. dokumentSi garkveviTi qna miTiTebul i: dakmay-
ofil ebul i iqnas seimis Suamdgoml oba, j avSnosani mata-
rebel i # 5- is mSenebl obisaTvis 10 mil ioniani fond-
idan 80 aTasi maneTis gamoyofis Sesaxeb.²

xazgasmiT unda aRiniSnos: es dadgenil eba ar Ses-
rul ebul a, mxol od im mizezis gamo, rom amierkavkasi-
is seimma da mTavrobam 26 mais arseboba Sewyvi ta. mxed-
vel obaSi maqvs saqarTvel os damoukidebl obis (1918
wl is 26 mai si) gamocxadda. saarqivo masal ebi s mixed-
viT irkveva, rom v.goguaZem dawyebul saqmes fexdafex
mi yva da igive sakiTxi damoukidebl i saqarTvel os mTa-

vrobis winaSe daayena. saqarTvel os mTavrobis saqmeTa sammarTvel os mier finansTa saministros sammarTvel osadmi gagzavnil weril Si aRniSnul ia, rom Si-nagan saqmeTa ministris gankargul ebis Sesabamisad, j avSnosani matarebel i # 5- isaTvis 80 aTasi maneTis krediti iyo gaxsnil i. 1918 wl is 21 ivnisiT daTariRebul i tel efonogramiT (# 2205), Si nagan saqmeTa saministro, samxedro saministros atyobinebda, rom j avSnosani matarebel is # 5- is mSenebl obisTvis 80 aTasi maneTis angariSi ukve gaxsnil i iyo.³

v.goguaZis mier aRniSnul sakiTxTan mimarTebaSi gansakuTrebul i yuradRebis gamocenis miuxedavad, j avSnosani matarebel i # 5- is mSenebl obis dasrul eba 1918 wel s ver moxerxda. es procesi 1919 wl is martamde gaWi anurda. saarqi vo masal iT irkveva, rom j avSnosani matarebel i # 5 mwyobrSi 1919 wl is martis dasawyisSi Cadga da 2 marts xazze gavi da. amis utyuar dada-sturebas, saxal xo gvardiis mTavari Stabis 1919 wl is 3 martis sxdomaze v.goguaZis mier gakeTebul i moxseneba warmoadgens. am masal ebis mixedvit Tuki vimsel ebt, 1918 wl is dekembriSua ricxvebamde, saqarTvel os erovnul i gvardiis daqvemdebarebaSi iyo ara 6, aramed 4 j avSnosani matarebel i. rac Seexeba mexuTe j avSnosani matarebl is Seqmnas, 1918 wl is maisidan dawyebul i dafinansebis gaWi anurebis gamo, misi mSenebl obis procesi, sabol ood 1919 wl is dasawyisSi dasrul da da rogorc zemoTac mqonda miTitebul i, aRniSnul i matarebel i xazze 1919 wl is 2 marts gavi da. imave moxsenebis mixedvit, 1919 wl is martisaTvis, saqarTvel os SeiaraRebul Zal ebs mxol od ori moqmedi j avSnosani matarebel i yavda.⁴ rac Seexeba mesames, imdenad iyo dazi anebul i, rom safuzvl ian SekeTebas saWi roebda.

v.goguaZis moxseneba imiTac aris sayuradRebo, rom igi j avSnosani matarebl ebis daqvemdebarebis sakiTxTan mimarTebaSi Sesabamisi cvl il ebis ganxorciel ebasac moiTxovda. misi mtkicebit, saqarTvel os mTavro-

bisa da erovnul i gvardiis mTavari Stabis gankargul ebiT, ramdenadac saomari mdgomareobis periodSi j avSnosnebis xel mZRvanel oba generl ebs: wul ukiZesa da korol ovs eqvemdebareboda, igi dauyovnebl iv unda Secvl il iyo. misive TqmiT, somxeTTan brZol is dros, frontze Seqmnil i mZime mdgomareobis miuxedavad, j avSnosani matarebel is eki paJi bol o yumbaris gasrol amde i brZoda TavganwirviT. am fonze man kategoriul i formiT moiTxova: im SemTxvevaSi, Tuki j avSnosani matarebl ebi SemdegSi ac aRni Snul i generl ebis daqvemdebarebaSi darCeboda, j avSnosani matarebl ebis xel mZRvanel obaze uars ganacxadebda. aqedan gamomdinare, saxal xo gvardiis xel mZRvanel obas sTxovda, dauyovnebl iv moewviaT mTavari da raionul i Stabebis erTobl ivi sxdoma da zemoaRni Snul i sakiTxi operatiul ad gadaewyvi taT. saxal xo gvardiis Stabis imave sxdomis monawil ebs v.goguaZem aRuTqva, rom mis mier gaweul i saqmi-anobisa da respubl i kis dacvis saqmeSi j avSnosani matarebl ebis rol is Sesaxeb dawvril ebiT angariSs uaxl - oes periodSi gvardiis mTavar Stabs warudgenda.

miuxedavad imisa, rom v.goguaZis moxseneba garkveul i formiT simkacrisa da pretenziul i gancxadebebis el e-mentebis Seicavda, mis mier gaweul saqmi-anobas maRal i Sefaseba mi eca. amis Sesaxeb imave sxdomis dadgenil ebaSi garkveviT iyo miTiTebul i. dokumentis mixedviT, krebam CaTval a, rom somxebTan saomari moqmedebebis dros, v.goguaZem masze dakisrebul i yvel a moval eoba pirnaTI ad Seasrul a da sabrZol o moqmedebebis j avSnosani matarebl ebis mwyobridan gamosvl amde xel mZRvanel obda. imave dokumentSi mTavrobis Tavmj domarisadmi Txovnis formiT iyo dafiqsirebul i, rom j avSnosan matarebl ebTan mimarTebaSi, yvel a gankargul ebis gacemis ufl eba mxol od erovnul i gvardiis StabisaTvis gadaeca.⁵

xazgasmiT unda aRini Snos, rom axl adSeqmnil i j avSnosani matarebel is srul yofil i Seiararebis proce-

si, 1921 wl is Tebervl is dasawyiSi dasrul da. mxed-
vel obaSi maqvs saxal xo gvardiis mTavari Stabis 1921
wl is 8 Tebervl is sxdomaze miRebul i dadgenil eba. am
dokumentis Seqmnas special uri komisiis moxseneba daedo
safuZvl ad. masSi xazgasmiT iyo naTqvami: `axal j avS-
nosanze dai dgas samTo zarbaznebi.-⁶

im masal ebis mixedviT, romel ic Cems mier iqna mop-
ovebul i, irkveva, rom v.goguaZes umkacresi wesrigi qon-
da j avSnosnebze damyarebul i. kanoni yvel asTvis ganu-
rCevl ad moqmedebda. nebi smieri danaSaul is CadenisaTvis
j avSnosani s eki paJis wevri sanimuSod is j eboda. mi Tu-
metes, im etapze qveynis garSemo Seqmnil i umZimesi pol i-
tikuri situaciisa da bol Sevikebis mavnebl uri saqmi a-
nobis gaaqti urebi dan gamomdinare, amis aucil ebl oba
namdvil ad arsebobda. amasTan dakavSirebiT, Cemi yurad-
Reba miiqcia gazeT `erTobaSi~ dabeWdil ma publ ikac-
iam `j avSniani matarebel i # 1- is garSemo.~ masSi gar-
kveviTaa saubari im sabrZol o damsaxurebis Sesaxeb,
romel ic j avSnosani matarebel is eki paJis wevrebma 1918
wl is oqtombramde Caatara saqarTvel os mtrebis wina-
aRmdag brZol aSi. am fonze xazgasmiTaa miTiTebul i im
adami anebis Sesaxebac, roml ebic j avSnosani s eki paJis
Semadgenl obaSi mowinaaRmdege Zal ebis mier iyo Seg-
zavnil i da dezorganizaciis, arev- darevis Setanas
cdil obda. amasTan dakavSirebiT imave publ ikaciaSi
vkiTxul obT: `j avSnosan matarebel # 1- ze komiteti
moqmedebda matarebl is ufrosTan SeTanxmebiT da es
iyo mizezi, rom iq yovel gvarebi wesiereba dacul i iyo.
miuxedavad amisa, iq mainc aRmoCnda isepi rebi, roml -
ebic borotmoqmedebas eweodnen da Tavianti uzneo sa-
qciel iT saxel s utexdnen da Cirqs scxebdnen j avSn-
osani matarebl is komandas. amis Sesaxeb komitetma da
matarebel is ufrosma miiRes energiul i zomebi da yve-
l a is borotmoqmedni aRmoaCines da... Sesaferisi gzac
miuCines.

Cven mogvyavs zogierT im pirTa moqmedebis nimuSi da

maT pi rovnabas saqveynod vaaSkaravebT. dee i codes yvel - am, borotmoqmedTa saxel i: 1)poruCiKi nestor (JorJika) nadiraZe_ yal bi qaRal diT gamoitana j avS. mat. # 4- is saxel iT rkinigzis administraciidan ori fuTi sanTel i, gayida da ful i TviTon mi iTvisa. mas advil ad exereboda yovel gvare sizaZagl is Cadena. komandam igi daatyveva da pasuxisgebaSia micemul i; 2)anton siraZe, romel mac moi para tani samosi (Tavisive amxanagis) revorveli (nagani) da sxva; 3)petrej uRel i, romel ic samsaxuridan gai para, gaitaca Tofi, tansacmel i da sxva; 4)mirian siraZe, samsaxurebrivi moval eobis aRsrul ebaSi daudevari da intrigani; 5)giorgi seferTel aZe, borotmoqmedebis Camdeni da arasaimedo pirovneba.

yvel a zemoaRniSnul i pirovnebebi gaZevebul ni arian j avSniani matarebel i # 1- dan da aRniSnul i matarebel is komiteti da ufrosi acxadebs sayovel Taod, rom isini sxva j avSnosnebbe an aseT sapasuxi smgebl o poste bze daSvebul ni ar iqnebian.⁻⁷

Cems mier motanil i es vrcel i amonaweri aSkarad mianiSnebs, rom am SemTxvevaSi, j avSnosanis xel mZRvanel oba moqmedebda saomar mdgomareobaSi myofi qveynisaTvis damaxasiaTebel i kanonebiT. mxedvel obaSi a mi saRebi somxeTTan urTierTobis safexurebrivad garTul eba da somxuri mxaris Sefarviti saomari moqmedebebi saTvis mzadeba. j avSnosani matarebel is sardal s_v.goguaZes kargad qonda gacnobi erebul i, rom Tuki romel ime damnaSave wevris mi marT Semwynarebl ur precedents dauSvebda, im etapze momqmedi j avSnosnebis Semadgenl obaSi qaosis el ementebis gaRvi vebis ni adagi momwifdeboda da mterTan dapirispirebis kritikul momentSi, sul mokle adami anebis mxridan Ral ati gamoricxul i ar iyo. Tuki j avSnosanis wevrebi, rogorc wi na TavebSi mqonda miTitebul i, momxdur mters gmirul ad erkineboda da sisxl is ukanasknel wveTamde inarCunebda poziciebs, igi im umkacresi wesrigis da droul ad miRebul i pragmatul i gadawyvetil ebebis SedegiT iyo, gan-

pirobetul i, romel sac val odia goguaZe axorciel eb-
da mis daqvemdebarebaSi myofi j avSnosnebis eki paJis
mimarT.

yuradsaRebia is faqti, rom saomari moqmedebebis
damTavrebis Semdeg, darCenil j avSnosnebze garkveul i
formiT reorganizaciul i xasiaTis RonisZiebebi iqna
gatarebul i. am saikiTxTan dakavSirebiT gansakuTreb-
ul interes iwvevs j avSniani matarebl ebis # 2 da # 3-
is eki paJis 1919 wl is 23 ianvris kreba. gazeT `erToba-
Si- gamoqveynebul i publ ikaciis_ `saxal xo gvardiel -
Ta Soris,- mixedvit, aRni Snul krebas ori sakiTxi ganux-
il avs: 1) mimdinare momentis Sesaxeb n.TevzaZis moxsene-
ba, romel ic pol itikuri datvirTvis formas atarebda.
imavdroul ad, igi j avSnosnebis eki paJis wevrebi sadmi
mowodebasac warmoadgenda im Tval sazrisiT, rom damf-
uZnebel i krebis arCevnebsi xma saqarTvel os social -
demokratiul i partiisaTvis miectaT da am qmedebi T, qvey-
nis mmarTvel i pol itikuri Zal isadmi daxmareba gaewi-
aT. rac Seexeba meore sakiTxs_ 2) j avSnosnebis mdgoma-
reobis ganxil vis proces, j avSniani matarebl ebis uf-
rosi v.goguaZe daeswro. krebis monawil eebis man 1918
wl is erTobl ivi sabrZol o operaciebis zogierTi mo-
menti Seaxsena. `CvenTvis_ ganacxada v.goguaZem_ dauvi-
wyari iqneba is dReebi, rodesac Cveni j avSnosnebi ga-
rSemortymul i viyavit mraval ricxovani mtrisgan, roca
sikvdil i da sicocxl e erTmaneTs ebrZodnen da Tqven-
Si ar SemimCnevia arcerTi l aCari, arcerTi mSi Sara.
yvel a medgrad ideqiT mtris win da mzaT iyavit Sege-
wiraT Tavi samSobl osa da Tavisufl ebis sakeTil dRe-
od.- am fonze, krebis wevrebs man saxal xo gardiis
mTavari Stabis gadawyvetil eba gaacno. misi Tqmit is
saxal xo gardiel ebi, roml ebi c sxvadasxva nawil ebi dan
iyven j avSnosanze gagzavnil ni, pirvandel samxedro
qvedanayofebs unda dabronebodnen. rac Seexeba j avS-
nosnebis Ziritad personal s, isini j avSnosanze rCe-
bodnen. **`mi uxedavad i mi sa, rom- ambobda v.goguaZe- Cven**

dRes erTmaneTs vSordebiT, me Rrmad mwams, rom ideiT Cven mainc ganuSorebel i viqnebiT da erTgul dara- j aT mudam veyol ebiT samSobl os, rogorc dRemde.~ imave krebi s dadgenil ebaSi vkiTxul obT: `moismina ra krebam v.goguaZis ganxadeba, daadgina: mxari dauWiros mTavari Stabis gadawyvetil ebas da agreTve madl obas uZRvnis j avSniani matarebel is xel mZRvanel s v.goguaZes, romel ic mudam amxanagurad muSaobda CvenTan.~⁸

xazgasmiT minda aRvni Sno, rom Tavisufal dros j avSnosnebis eki paJis wevrebis garkveul i nawil i, ara mar to wignisa da gazeTebis kiTxviT iyo dakavebul i, aramed saWi roebis SemTxvevaSi saxal xo gvardiisaTvis gamoyofil miwis nakveTzec usasyidl od muSaobda. amis damadasturebl ad gazeT `erTobaSi~ dabeWdil i g.menTe- SaSvil is mokle informacia\_ `weril i redaqqiis mima- rT- warmoadgens. masSi vkiTxul obT: `# 4 j avSnosani matarebel is gvardiel ebma maTi ufrosis al fesi goguaZis mowodebiT, usasyidl od imuSaves saxal xo gvardi- is mTavari Stabis sasofl o- sameurneo ganyofil ebis, yarai azSi arsebul bostanSi erTi dRis ganmavl obaSi, ristvisac ganyofil ebis komisia uZRvnis madl obas da gamoTqvams imeds, rom sxva nawil ebi c mi hbaZaven maT magal iTs.~⁹

erTi ram dabej iTebiT SeiZl eba iTqvas, rom j avSnosani matarebl ebis eki paJis mSvidobiani cxovrebi s periodi, didxans ar grZel deboda. amis SesaZl ebl obas saqarTvel os sazRvrispira regionebsi daZabul obis Seqmnis mosal odnel i safrTxeebi ar iZl eoda. mdgomareobas isic arTul ebda, rom 1920 wl is april is dasawyis- Si, sabWoTa ruseTis agentura kavkasiaSi gansakuTreb- iT gaaqtiurda. maTi warmatebiT moqmedebas, azerbaijanSi Seqmnil i samTavrobo krizisi (mTavobis Tavmj domaris n.usubekovis gadadgoma da m.gaj inskis mier axal i mTa- vrobis droul ad verSeqmna) uwyobda xel s. saqarTvel o- saTvis am SemTxvevaSi gansakuTrebul i safrTxe, somx- ur- azerbaijanul i Sereul i mosaxl eobiT dasaxl e-

bul regioneSi iqmneboda. am mxriv, qarTul ebebi sadgur sadaxl osa da neutral ur zonaSi iyo mosal odnel i. gaiTval iswina rayovel ive, saxal xo gvardiis mTavarma Stabma, 1920 wl is 17 april s, j avSnosani matarebel ebis meTaurus, Tadarigis droul ad daWeris Sesaxeb sagangebo miTiTeba misca. mTavari Stabi winadadebas gaZl evT- vkiTxul obT dokumentSi- dauyovnebl iv gagzavnoT sadgur sadaxl oSi Tqvendami rwmunebul i j avSniani matarebel i Tavisi Semadgenl obiT, raTa miRebul i iqnas zomebi somex_ TaTarTa mosal odnel i Setakebis neutral ur zonaSi Tavidan asacil ebl ad. sazRvari ar gadal axoT.¹⁰

samwuxarod, Sesabamisi masal ebis miukvl evl obis gamo, SeuZl ebel i xdeba imis dadgena, konkretul ad Tu vin iqna gagzavnil i aRniSnul i daval ebis Sesasrul ebl ad. rac Seexeba neutral ur zonaSi somex_ TaTarTa dapi r- ispirebis faqts, april _ maisis TveSi adgil i ar qonia. unda vi varaudoT, rom am SemTxvevaSi, simSvidis SenarCunebis saqmeSi, j avSnosanis eki paJma gansakuTrebul i rol i Seasrul a. maTi daniSnul eba ki dev ufro gai zar da meTerTmete armi is mier azerbaijanis gasabWoebisa da 1920 wl is 5 mais, foil ios xidTan, rusul i j avSnosaniT `timoTe uRanceviT- saqarTvel os sazRvrebSi 5 kil ometris fargl ebSi SemoWris Semdeg. rogorc cnobil ia, rusul ma samxedro nawil ebma borCal os mazraSi sofel i muRanl o daikava.¹¹ imavdroul ad, SeteviTi saomari moqmedebebi wiTel i xidis mimarTul ebiTac ganxorciel a. Seqmnil i urTul esi mdgomareobidan gamomdinare, qarTul i j aris nawil ebma ara mar to moigeria mowina- aRmdege, aramed, Setevazedac gadavi da da warmatebasac miaRwia. qarTul i j aris nawil ebis mier, wiTel i da foil os xidebis Semogareni dampyrobli ebisgan iqna ganTavisufli ebul i. am umniSvnel ovanes sabrZol o operaciebSi j avSnosnebis meTauri val odia goguaZe aqtiurad monawil eobda. misi uSual o xel mZRvanel obiT ganxorciel da foil os xidis mimdebare teritoriidan rusi

da azerbaijanlı i samxedroebis gandejna. aRni Snul faqtTan dakavSirebiT, saxal xo gvardiis mTavari Stabisadmi val odia goguaZis mier gagzavnıl SetyobinebaSi vkiTxul obT: `Tqveni brZaneba Ramis sami saatıs naxevarze umsxverpl od moviyvaneT sisrul eSi. maTi daraj ebi samocdaaT kacemde xidis orive mxares icavden. amJamad xidze Cveni daraj ebi dgas. yvel a strategiul i adgil i davikaveT. gankargul eba miveciT ufros, rom maTi mxridan foıl os xids orasi saJenis manZil ze ar moekaros, Tu ar eqneba 4 TeTri bairari. vel i saswrafod Tqvens gankargul ebas. j avSniani matarebl is ufrosi da rkinigzis komendanti v.goguaZe.-

am etapze SeuZl ebel i xdeba imis garkveva, v.goguaZem aRni Snul depeSasTan mimarTebaSi mi iRo Tu ara Sesabamisi miTiTeba. qarTul istoriografiaSi dadasturebul ia, rom ruseT_ saqarTvel os Soris dadebul i 1920 wl is 7 maisis xel Sekrul ebis Semdeg, azerbaijanis mxridan XI armiis Semotevebi SeCerda. aqedan gamomdinare, raime saxis mosal odnel i dapi rispirebis Sesazl ebl obebi im etapze droebiT gamoricxul i iqna. mi uxedavad amisa, qveynis winaSe erT- erTi mniSvnel ovani probl emis_ rkinigzaze yaCaRTa brboebis TareSis aRkvetis aucil ebl oba dadga dRis wesrigSi. es sapasuxismgebl omisia, val odia goguaZes daekisra. aseTi saxis daval ebis misadmi micema imiT iyo ganpi robebul i, rom igi saqarTvel os mTavrobis gankargul ebiT respublikis rkinigzis komendantad iyo dani Snul i. Sesabamisi instruqciis Tanaxmad, mis moval eobas rkinigzaze wesrigis danyareba da imave rkinigzis qonebis dacva warmoadgenda.

dasaxul i amocanis Sesasrul ebl ad, rkinigzis dasacavad gamoyvani l i yvel a samxedro Zal a (gvardiis nawil ebi) v.goguaZes emorCil eboda. am faqtTan dakavSirebiT, saqarTvel os mTavrobis 1920 wl is 22 ianvris dadgenil ebaSi vkiTxul obT: `rkinigzis xidebis dacva daeval os saxal xo gvardiel ebs maTi rkinigzis komendan-

tis (v.goguaZe. S.v.) daqvemdebarebaSi.- rac Seexeba rkinig-
 zis agentebs, v.goguaZisadmi daxmarebis aRmoCena eva-
 l eboda. im SemTxvevaSi, Tuki rkinigzis mosamsaxuris
 mimarT borotmoqmedebTan kavSiris safuZvl iani eWvi
 Sei qmneboda, aseT pi rovnebebTan mimar TebaSi, v.goguaZes
 mkacri zomebis gatarebis ufl eba qonda miniWebul i.
 mxedvel obaSi maqvs damnaSavis samsaxuridan daTxovna,
 pasuxisgebaSi micema da rkinigzis raionidan gaZeveba.
 gzaTa departamentis Sesabamisi gankargul ebis Tanax-
 mad, samsaxurebrivi moval eobis Sesrul ebisTvis gamoy-
 ofil i vagonis saWiroebisamebr v.goguaZes yvel a ma-
 tarebl ebis eSel onze (garda Cqarosnul ze) da orTq-
 mavl ebze Cabmis ufl eba eZl eoda. am SemTxvevaSi, igi
 Tavisi qmedebiT gzaTa departamentis, mTavrobisa da
 saxal xo gvardiis mTavari Stabis winaSe iyo pasux-
 ismgebel i.

ramdenadac zemoaRniSnul i samuSao urTul es pro-
 cesebTan iyo dakavSirebul i, saqarTvel os mTavrobis
 1920 wl is 22 ianvris dadgenil ebiT, val odia goguaZesa
 da misi eki paJis Semadgenl obas, Sesabamisi xel fasebi
 daeni Sna. imavdroul ad, v.goguaZis oj axis mZime ekono-
 mikuri mdgomareobac iqna gaTval iswinebul i. mxedvel o-
 baSi maqvs v.goguaZisadmi erTdroul i daxmarebis sax-
 iT 10 aTasi maneTis micemis sakiTxis dRis wesrigSi
 dasma. amis Sesaxeb mTavrobis imave dadgenil ebaSi vkiTx-
 ul obT; 1)gadaidos gzaTa departamentis gankargul e-
 baSi 10000 man. aTi mil ioniani fondidan vl .goguaZisaT-
 vis erTdroul ad daxmarebis aRmosaCenad; 2)vl .goguaZ-
 isa da misi TanamSroml ebisaTvis j amagiris daniSvnis
 sakiTxis Sesaxeb, gzaTa departamentis direktorma war-
 moadginos Sesabamisi xarj TaRricxva.- Cems mier arqi-
 vsacavebSi mikvl eul i masal ebis mixedvit irkvera, rom
 rkinigzis xazis dasacavad qveynis winaSe gaweul i urTu-
 l esi samuSaoebis Sesrul ebidan gamomdi nare, 1920 wl is
 martidan, v.goguaZisa da misi adiutantis xel fasebis
 momateba ganxorciel da. am sakiTxTan dakavSirebiT,

saqarTvel os mTavrobis imave wl is 4 martis dadgenol e-
 baSi vkiTxul obT: `gadai dos gzaTa departamentis gan-
 kargul ebaSi 25000 maneTi aTmil ioniani fondidan val .go-
 guaZisa da misi adiutantisatvis damatebiTi j amagiris
 (rogorc piradaT mikuTvnebul is) misacemad a/w 1 ian-
 vridan.- saqarTvel os mTavrobis mxridan v.goguaZisa
 da misi TanamSroml ebisadmi aseTi yuradReba, garkveu-
 li stimul atoris funqcias asrul ebda. amis mkafio
 dadasturebas, rkinigzaze moTareSe yaCaRebisa da mZa-
 rcvel ebis winaaRmdeg, v.goguaZis mier dawyebul i uko-
 mpromiso brZol isadmi ki dev ufro gamkacrebul i for-
 mis micema warmoadgens. dokumenturi masaliT isic das-
 turdeba, rom am saqmeSi xel SemSi el is rol s, xSirad
 rkinigzis sadgurebis zogierTi ufrosebi asrul ebd-
 nen. maTi mxridan yaCaRebis usafrTxoebisadmi xel Sewy-
 oba maqvs mxedvel obaSi. aseT adami anebTan mimarTebaSi
 v.goguaZeEgansakuTrebul simkacres icenda. amis erT-
 erT magal iTs waRveris rkinigzis sadguris ufrosTan
 _m.maxaraZesTan dapi ri spi rebis faqti warmoadgens. mi ux-
 edavad imisa, rom sadguris ufrosis m.maxaraZis dacva
 damfuZnebel i krebis wevrma gagl oevma da gazeT `saqarT-
 vel os respubl ikis- redaqtorma maWavarianma ikisra,
 v.goguaZem mtki ce pozicia daiWira da oponentebs Ri rse-
 ul i pasuxi gasca. mxedvel obaSi maqvs, v.goguaZis mier
 gazeT `erTobaSi- dabeWdil i vrcel i publ ikacia `wer-
 il i red. mimarT.-

sadguris ufrosis m.maxaraZis danaSaul ebrivi qmede-
 bis mxil ebis paral el urad, am weril iT v.goguaZem mwvave
 Sol ti mis damcvel ebsac gadahkra. aRni Snul Tan dakav-
 SirebiT, imave publ ikaciaSi vkiTxul obT: `xsenebul i
 incidenti gamowveul i iyo imiT, rom is (maxaraZe S.v.)
 Caeria moriges moval eobaSi, ris ufl ebac mas ar hqon-
 da. moriges SeukiTxavad orTqmaval is gaSvebiT mas
 SeeZl o moexdina matarebel is daj axeba. mas arc imis
 ufl eba hqonda, rom Cemi gankargul eba ar aesrul ebia,
 Tundac TviTon yofil iyo morigeT. uyuradRebobiT man

xel i SemiSal a samsaxurebrivi moval eobis Sesrul eba-
Si da Cems SeniSvnaze, uxeSi si tyvebiT Seuracyofac
momayena. yovel ive amis Semdeg hqonda zneobrivi da
saxel mwifoebrivi ufl eba b. gagl oevs da maWavarians,
rom TavianTi TanagrZnoba da simpaTia gamoecxadebina
b. maxaraZisaTvis, CemTvis ki gul iswyroma da protes-
ti?-

sakiTxis aseTi formiT dasmis paral el urad, man gagl
l oevi da maWavariani tyuil Siac amxil a. mxedvel oba-
Si maqvs, gazeT `erTobaSi- # 182, maTi mxridan dabeWd-
il i weril i, romel ic sazogadoebis SecdomaSi Seyva-
nis mizniT, iseTi formiT iyo daweril i, TiTqos zemoa-
RniSnul i pirebi, v.goguaZisa da m.maxaraZis dapi rispi-
rebis faqtis Semswneni yofil iyvnen. amis Sesaxeb, v.go-
guaZe savsebiT kanonzomierad werda: `mogexsenebaT, rom
Tqven kantoraSi ar brZanebul xarT... iyvnen mxol od
sami qal i, roml ebic usaqmoT el aparakebodnen sadguris
ufross, iyo morige b. xamaSurize, me da Cemi TanamSro-
mel i. Tqven (gagl oevma S.v.) da b-nma maWavarianma es in-
cidenti gaiget yal bi informaciis saSual ebiT... Tqven
naTqvams xal xi yuradRebas aqcevs, Tqveni zneobrivi da
saxel mwifoebrivi val ia, yovel ive sisworIT gaigoT
da si sworITve gadasceT sazogadoebas. Tqven SegeSi naT
Cemi Cirqis mocxebis, ratom me mi frTxil debiT da Tqvens
Tavs ara?-

sakanonmdebl o organos deputatisa da respubl ikis
erT- erTi mTavari gazeTis redaqtoris mimarT v.gogua-
Zis mier SekiTxvis aseTi formiT dasma_ savsebiT kanon-
zomieri iyo. miTumetes, zemoaRniSnul i daskvnebi maTi
mxridan naCqarevad da cal mxrivad iqna gakeTebul i.
amis saukeTeso dadasturebas, gzaTa departamentis di-
rektoris b.WiWinaZis mier gazeT `erTobaSi- gamoqvey-
nebul i oficial uri weril i_ `rkinis gzaze. respubl -
ikis rkins gzebis komendants- warmoadgens. departa-
mentis mier mokvl eul masal ebze dayrdnobiT, masSi
dasabuTebul i formiT iyo warmodgenil i gzaTa de-

partamentis direktoris b.WiWi naZis pozicia. aRni Snul weril Si garkveviTaa miTiTebul i, rom waRveris rkinigzis sadguris ufrosis uyuradRebobiT, ramdenadac nobil yaCaRebs gaqcevisa da mimal vis SesaZI ebl oba mieca. v.goguaZis mxridan m.maxaraZis misamarTiT gamoTqmul i ukmayofil eba kanonzomi eradaa miCneul i. aqedan gamomdinare, b.WiWi naZe xazgasmi T aRni Snavda: `gamoZi ebis masal a ar iZi eva sabuTs, rom adgil i qonodes samsaxurebrivi moval eobis Sesrul ebis dros Seuracyofas... sastiki SeniSvnis micema uyuradRebobi saTvis, romel sac zemoaRni Snul i Sedegi unda moyol oda gasagebia.

zemoaRni Snul is gamo, gTxovT moaxdinoT gankargul eba raTa; 1)sadguris ufross maxaraZes da mis TanaSemwes xamaSuriZes mieces sastiki SeniSvna sadgurze teqnikuri muSaobis mouwyobl obis saTvis da uyuradRebobi saTvis; 2)yvel a samsaxuris ufrosebs mieces winadadeba, rom erTxel da samudamod Seswydes maT xel qveiT agentebis Secdomebi saTvis xel is dafareba da gamoZi ebis Sedegi iqnes martivi da gasagebi. amasTanave, rkinigzis komendants vTxov, msgavs SemTxvevaSi sadguris agentebs winadadebani gadaeces weril obiT da winaswar, raTa SesaZI ebel i iqnes yovel ive saWiro gankargul ebis moxde na da saTanado SemTxvevebSi sammarTvel odan ganmar tebebi s mi Reba.⁻¹²

xazgasmi T minda aRvni Sno, rom rkinigzis departamentis direktoris am gancxadebas, ara mar to pol itikuri, aramed ideol ogiuri datvirTvac qonda. igi sazoga doebaSi v.goguaZis diskreditaciis mcdel obis anul irebas axdenda. am faqtiT, samTavrobo doneze oficial urad erTxel ki dev iqna dadasturebul i, rom v.goguaZe, arsebul i kanonmdebl obis srul i dacviT moqmedebda. kanonis damrRvevTa mi marT, gamoTqmul i mkacri SeniSvna, saxel mwi fo moxel is sakanonmdebl o si vrcidan gasvl iT iyo ganpi robebul i da v.goguaZis qmedeba saxel mwi fos interesebis srul ad pasuxobda.

amrigad; 1) j avSnosan matarebl ebze bibl i oTekebis Seqmna, mSvi dobian periodSi j avSnosani s eki paJi s kul - turul _ saganmanaTI ebl o saqmianobaze iyo gaTvl il i. igi misi yovel i wevris garkveul i formiT garesam- yaros sivrcidan mowyvetas da wigni erebis `samyaro- Si - Seyvanas isaxavda mi znad; 2) dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom 1918 wl is april isaTvis, erovnu- l i gvardiis Stabis daqvemdebarebaSi 4 j avSnosani matarebel i i myofeboda da ara 6, rogorc qarTul isto- riografiaSia miRebul i. Dsaarqivo masal ebis mixed- viT, mexuTe j avSanmatarebel is ageba da misi mwyobrSi Cayeneba, mxol od 1919 wl is 2 marts ganxorciel da. j avSnosan matarebl ebze damkvidrebul i umkacresi dis- cipl ina, saomar mdgomareobaSi myofi qveynisaTvis damaxasiaTebel i kanonebiT iyo ganpi robebul i. rkinig- zebze moTareSe yaCaRebis winaaRmdeg j avSnosani ma- tarebl ebis xel mZRvanel is mxridan usastikesi zome- bis miReba, sarkinigzo qonebis dacvas da rkinigzis Seuferxebel ad funqcionirebas emsaxureboda.

Tavi VIII

sabWoTa ruseTis mier saqarTvel os okupacia da iZul ebiTi emigracia

saqarTvel os pirvel i respubl ikis istoriaSi yvelaze umZimesi periodi 1921 wl idan daiwyo. dasavl eT evropis saxel mwi foebis gan daxmarebis moimed saqarTvelo, imperiul i ambiciebiT Sepyrobil i gasabWoebul i ruseTis pirispir SiSvel i xel ebiT aRmoCnda. mxedvelobaSi maqvs evropis saxel mwi foebis gan Sepirebul i iaraRis miyidvis (sabrZol o SaSxanebi, Sors msrol el i qvemexebi, tyvi amfrqvevebi, vaznebi, yumbarebi, finansuri daxmareba...) mizanimarTul ad gaWianurebis procesi. es faqtori, saqarTvel os SeiaraRebul i Zal ebis droul - ad gada i araRebi sa da axal i samxedro Senaer Tebis SeqmnisaTvis xel SemSi el i barieri gaxda.

saqarTvel os maSi ndel i xel isufli eba kargad acnobierebda im moaxl oebul safrTxes, romelic aisbergiviTiyo daZrul i qarTvel Ta damouki debel i pirveli i respubl ikis wasal ekad. amis dadasturebas n.Jordanias mier 1920 wl is 20 marts ingl isis, safrangeTis, aSS- is da italiis warmomadgenl ebisadmi gadacemul i oficial uri gancxadeba warmoadgens. es dokumenti, aRniSnul i saxel mwi foebis xel isufal T, saqarTvel osadmi 1919 wl is gazafxul ze Sepirebul i sabrZol o iaraRisa da finansuri daxmarebis Sesrul ebis aucil ebl obas Seaxsenebda. am danapirebis mizanimarTul ad gaWianurebi sa da droul ad ar Sesrul ebis paralel el urad, 1920 wl is 16 dekembers, saqarTvel os erTali garsi miRebazedac uari uTxres. momxdari faqtiT, dasavl eTisgan zurgSeqceul i saqarTvel os pirvel i respubl ika, sabWoTa ruseTis pirispir martod_ marto aRmoCnda. am fonze, pol itikuri procesebi saqarTvel os saxel mwi fos sazianod warimarTa. mxedvelobaSi

maqvs: 1)azerbaij anis gasabWoeba (1920 wl is 28 april i); 2)pol oneTsa da sabWoTa ruseTs Soris droebiTi dazaveba (1920 wl is 12 oqtomberi); 3)vrangel is sabol oo ganadgureba (1920 wl is 15 noemberi); 4)somxeTis gasabWoeba (1920 wl is 29 noemberi). Cems mier CamoTvl il qveynebTan samxedro operaciebis warmatebul ad Catarebis Semdeg, sabWoTa ruseTis winaSe, v.l eninis terminol ogiarom gamovi yenoT, `gaTavxedebul i saqarTvel os moTvinierebis- sakiTxi dadga dRis wesrigSi. dasaxul i amocanis Sesasrul ebl ad, qarTvel renegat bol Sevikbez dayrdnobiT, sabWoTa ruseTi sagangebod moemzad.

xazgasmiT unda aRiniSnos, rom saqarTvel os Tavdacvis uwyebisadmi im etapze daqvemdebarebul i Tbilisis arsenal i, rusul i warmoebis vaznebis maragis gareSe aRmoCnda. 1918_ 1920 wl ebSi mezobel i saxel mwifoebis mxridan ganxorciel ebul i Tavdasxmis mogeriebam, bol Sevikebis mowyobil i SeiaraRebul i aj anyebebis neutralizebam, separatistebis winaaRmdeg da qveyanaSi wesrigis damyarebis mizniT gaweul masabrZol o moqmedebema, iaraRis sawyobebSi arsebul i rusul i warmoebis vaznebis maragi maqsimal urad amowura. obieqturi mizezebidan gamomdinare, misi Sevseba SeuZl ebel i xdeboda. Cems mier arqivsacavebSi mikvl eul i dokumentebiT irkveva, rom saqarTvel osatvis iaraRis miyidvis zemoaRniSnul i dapi rebis Sesrul ebis gadawyvetil eba, safrangeTis mTavrobam 1921 wl is 14 Teberval s miRo, roml is praqtikul i amoqmedeba mxol od 11 dRis Semdeg gacemul i brZanebis (25 Teberval i) safuZvel ze gaxda SesaZl ebel i. imasac Tu gaviTval iswnebt, rom; a) saqarTvel osatvis misayidad gametebul i iaraRi mwyobridan iyo gamosul i, safuZvlian SekeTebas saWiroebda da b) misi transportireba sabWoTa ruseTis mokavSiris_ osmal eTis teritoriis gavl iT iyo gatiTval iswinebul i, qarTul i jaris gadaiaraRebis moswreba SeuZl ebel i xdeboda.

XI არმის პირსპირ მართდ- მართო დარწმუნების საკარ-
ტველი, ადგილობრივ რესურსებზე დაყრდნობით მტრისადმი
დასაქმებულ მზადებას შეუდგა. ამ მიმართულებით ავს-
ტოვანი მატარებლები მეტაური ვალი ოდია გოგუაშვილი შესა-
ბამის ტადარიგს იწვევდა. მხედველობასი მაკვს სახალხო
გვარდიის მთავარი სტაბისადმი ვ.გოგუაშვილის საგანგებო მი-
მართვა, რომელიც ავსტოსანი მატარებლებზე სასტატორტ-
ეული მატარებლებზე მოქმედებდა. სახალხო გვარდიის მთავ-
არი სტაბის 1921 წლის 10 იანვრის დადგენილებით, ვ.გოგუაშვილი
ზემოაწმინდის ტოვნი დაკმაყოფილებული იქნა. ხოლო
იმავ წლის 8 თებერვლის დადგენილებით საფუძველზე, მუ-
ყობრსი ახლად დადგარა ავსტოსანი მატარებლებზე, სამტო
ზარბაზნების დადგმის ნებართვა იქნა გაცემული.¹

საარტილო მასალის დაზიანების, რომელიც ავსტოსანი მატარებ-
ლებზე იმდენი კალიბრის მიხედვით არ-
სებდა, რომელიც ტბის არსენალში ინახებოდა და
რომლის შესაქმნის უზრუნველყოფის, ვალი ოდია გოგუაშვილი 1918
წლის მარტში სარიამის დასამაგრებას. კარტული სე-
არარებულის დაზიანების მიხედვით სორსმსოლის მსხვილ-
კალიბრის მიხედვით მატარებლების დაზიანების განიცდი-
და. ეს ფაქტორი კარტული საჯაროს სენატების მიერ
მტრის წინააღმდეგ ტარებულის საბრტლო ოპერაციების
მოსალოდნელ მატარებლებზე გარკვეული უარყოფითი ზემო-
ქმედებას ახდენდა.

რამდენადაც კარტული საჯაროს უარყოფის მიხედვით
რის მომხმარებლები აღწებოდა, საბოტარტის სარტობ-
ბამ შესანიშნავი იცოდა, საკარტველი ოს სეარარებულ და-
ლი მსი ამ მიმართულებით არსებულის ხარვეზები. მხედველობასი
მაკვს წლების მანჟილი ზემო რუსული უარყოფის საბრ-
ტლო ოპერაციების დაზიანების ტარებულის სარეზერვო ფონდის ვერ-
სებების ფაქტი. აკდან გამომდინარე, მათი ვარაუდით, საკარ-
ველი ოს სეარარებულ დაზიანების, საბრტლო ოპერაციების და
უარყოფის სარეზერვო მარაგის უკონობის გამო, გაწმინდუ-
ბულ საბრტლო მოქმედებებს ვერ გაუწმინდებდა დამარ-
ცების ტვის იყო განვირული. აწმინდის გაწმინდის ვინე-
ბიდან გამომდინარე, კარტველი ბოლსევიკების და XI არმი-

ის სარდი ობა გამარჯვებას იყო დარწმუნებული.

1921 წლის 16 თებერვალს, XI არმიის ნაწილებმა აზერბაიჯანის მხრიდან საკარტვლეს ოსთავრები გადმოიქა. ღვეინისათვის ამ მზიმე სიტუაციასი, ვ.გოგუაზის ჯავსანმარებელი გენ. გ.მაზნიასვილს დაუღვემდებარეს და ფილი ოსოხი დის მიმართულებით რკინიგზის ხაზის დაცვა მიანდვეს. ამ მონაკვეთს განსაკუთრებული სტრატეგიული მნიშვნელობა ღონდა იმ ტვალ სარისიტ, რომ მასზე კონტროლი დაკარგვის შემთხვევაში, მოწინააღმდეგე თავისუფალი მოზრაობის სასუალეა და რაკმთავარია, საჯარისო სენატების გადმოსხმის, იარაღითა და სურსათით მომარაგების შესაძლებლობა მიეცემა. მიუხედავად იმისა, რომ მთელი ფილი ოსოხი დანიებული ხი დის სეკეტება შესაძლოა 19 თებერვალს სორსმსროლი ზარბაზნებით არწურვილი რუსული ჯავსანოსანი მარებელი # 94 კარტოსაბრლო მოღმედებესი, ურმთების მიწვევა ვერ შესაძლოა. კარტული საჯარისო სენატების შეუღვარი ბრლოის სედეგად, თავდამსხმელი უკუღებული იღა.

კარტული ჯავსანოსანი მარებლების განსაკუთრებული წვლილი რკინიგზის საღურის სორანი ურის მონაკვეთზე იღა გამოვლენილი მტრის ღველი მხრივი მცდელობა, საღურის მონაკვეთის დასაღვრებლად, ჯავსანოსანი მარებელი სეკიპაღის თავდადებული ბრლოის სედეგად არმოიწვერა. განსაკუთრებით მზიმე სამუსაოს შესრულია მოუღდა ჯავსანოსანი მარებელი სეკიპაღის 23 თებერვალს აწვალის საღურის მტრის ნაწილები სანაღვამენდის მიწით. ამ ღაღტან დაკავსირებით გენ. გ.კვინი თავე ვერს: `ზურღტან ცენი მი მოსვი სეგზა სასურაფო და გაღვე თავისუფლები ნა. იღ ჯავსანმარებელი, სანიზის მეთაურობით, მოხალისეთა რაზმი გაღავაღვე, საღურ აწვალას განთავისუფლება და რკინიგზაზე თავისუფლად მი მოსვი სე უზრუნველი ღოღა ვუბრზანე.²

ამ საღასუღის მღებლი ოპერაციის შესახებ, გენერალ ცხეიზისადმი დაწერილი სასუღისი, ვალი ოღია გოგუაზე ვერს: `1921 წელს, თებერვლის 24, ვი მოღეღობი ფილი ოსოხი მიმართულებით დასვა ნაწილებთან ერთად ჯავსანი მარებელი მტრის ვუღეღი. სუარამისას მიწით რეტილი სიდან მთავრობის და-

peSa, rom erTi j avSniani matarebel iT saswrafod Tbil i-
sSi Cavsul iyavi. brZaneba maSinve si srul eSi moviyvane
da erTi j avSnosaniT dedaqal aqis sadgurSi Cavedi. aq
gadmomces mTavarsardl is brZaneba_ radgenac Tbil i-
sis datoveba gadavwyvi teT da amave dros avWal a mtris
xel Si iyo, wavsul iyavi da iqauroba mtrisagan gamew-
minda, movbrunebul iyavi isev Tbil isSi da mTavroba
saswrafod mcxeTaSi gameyvana.

j avSniani matarebl iT avWal isken gaveSure, mtris mci-
re gundi garekil i iqna. mil icia da sadguris mosamsa-
xureni Tavis adgil ze aRdgenil i iqna. davbrundi isev
Tbil isSi da mTavrobis matarebel i mcxeTaSi gaviyva-
ne.³ am vrcel i amonaweris mixedviT, irkveva, rom mtris
mier dakavebul i sadgur avWal is ganTavisufl ebaSi da
samTavrobo vagonebis samSvidoboze gayvanis saqmeSi,
foil odan 24 Teberval s j avSnosaniT Tbil isSi dabr-
unebul ma val odia goguaZem gansakuTrebul i rol i
Seasrul a. am sapasuxismgebl o operaciis xel mZRvanel ad,
v.goguaZis nacvl ad, g.kvinitaZe_ Sanizes asaxel ebs.
xazgasmiT mi nda aRvni Sno, rom mTavarsardl is brZaneb-
is Sesabamisad, frontis mowinave xazidan (foil odan)
v.goguaZis mier Camoyvanil i j avSnosani matarebel is
gagzavna, imave v.goguaZis gareSe avWal is sadguris mtris-
agan gasawmendad, im momentSi_ SeuZl ebl ad mimaCnia. am
mosazrebis si swores, qveynis general uri Stabis ufros-
sis general al eqsandre zaqariaZis mogonebebsi mota-
nil i faqtic adasturebs. `Crdil oeTiT, l il os razm-
is marcxena frTis mimarTul ebiT, _ wers al .zaqariaZe_
aRmoCenil i iqna didZal i kol onebi JI obas cxenosani
korpusisa, romel nic mieSurebodnen avWal is mima-
rTul ebiT. aq gadioda rkini s gza da gzatkecil i, erT-
aderTi SemaerTebel i xazi Tbil issa da mTel saqarT-
vel osTan. saswrafod gaigzavna avWal aSi ori j avSno-
sani matarebel i b-n val odia goguaZis meTaurobiT. sa-
stiki brZol is Semdeg man ukuagdo avWal is raionidan
JI obas korpussis mowinave razmi. amrigad, gzebi j er-

j erobiT Cven xel Si rCeboda.~ Tuki avWal is sadguris gasanTavisufi ebl ad ori j avSnosani gagzavni faqti simarTi es Seesabameba, gamoricxul i ara, rom erTerTi matarebel is xel mZRVanel oba Sanizes rom qonoda mindobil i. marTal ia, zemoaRniSnul i daval eba da mTavrobis wevrebis Tbil isidan usafrTxod mcxeTaSi gayvana maRal doneze Ssrul da, magram, momxdar faqts, sabrZol o operaciebSi raime gardatexis Setana ar SeeZl o. saqarTvel os pirvel i respublikis SeiaraRebul i Zal ebi, g.kvini taZis brZanebis Sesabamisad ukan ixevda.

rac Seexeba mcxeTasTan gamagrebas da mtris SeCerebas, igi mTavarsardl obis mier daSvebul i Secdomebis gamo SeuZl ebel i gaxda. am faqtTan dakavSirebiT, v.goguaZis zemoaRniSnul weril Si vkiTxul obT: `ubedureba is iyo, rom patroni ar Canda, j ari uxel mZRVanel od iyo mitovebul i. mTavarsardal ic gvian mabrZanda. mTavarsardl is gamoCeniT saqme cota gamococxl da, magram fronti mcxeTaSi mainc ver moewyo da is gorSi gaemgzavra. meore dRes 26 Teberval s dil is 7 saatze brZaneba gasca, raTa yvel ani gorSi wasul iyo.~⁴

dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom dampyrobli is winaarmdeg general uri brZol is gamarTva gorSiac SeuZl ebel i gaxda da imave g.kvini taZis brZanebiT, arCevani xaSurze gakeTda. am gadaswyvetil ebis, gamarTi ebas igi Tavis memuarebSi yovel mxriv Seecada. mtrisadmi xaSurTan general uri brZol isaTvis, im momentSi mis daqvemdebarebaSi 6000 jariskaci imyofeboda. dasaxul operaciaSi, erTerTi sapasuxismgebl o misia j avSanosan matarebl ebs ekisreboda. imave g.kvini taZis TqmiT, frontispira ubani sami j avSnosani matarebel iT iqna gamagrebul i.⁵ aRniSnul sabrZol o operaciebSi j avSanosani matarebl ebis mier Catarebul i qmediTi RonisZiebebis Sesaxeb, masal ebis mi kvl eva j er-j erobiT SeuZl ebel i gaxda. erTi ram dabej iTebiT SeiZl eba iTqvas; ramdenadac sabrZol o moqmede-

bebis pirvel i etapi gaSI il vel ze da sarkinigzo qsel is mimarTul ebiT mimdinareobda, aq j avSnosan matarebl ebs garkveul i rol i unda Seesrul ebina. mar-Tal ia xaSurTan mteri damarcxebul i iqna, magram Sua-Ramisas, man Zal ebis Sevseba SeZI o. saqarTvel os saj ariso SenaerTebma ukan daixia da suramis uRel texil ze poziciebis gamagrebis Seudga. am sakiTxs gan. g.kvini taZe Zal ze zogadad exeba da gverds uvl is im Ziri-Tad mizezebs, ramac mtris mier suramis uRel texil is dakaveba ganapi roba. am sakiTxTan dakavSirebiT, XI armi is SenaerTebis warmatebis ganmapirobebel faqtorebs, gen. g.mazniaSvil i im taqtikur SecdomebSi xedavs, romel ic uRel texil is gamagrebisTan da jaris gadanawil ebasTan dakavSirebiT g.kvini taZem dauSva. `Cemis azriT_wers mazniaSvil i_ uRel texil is dasacavad jarebis amgvani gadanawil ebiT didi Secdoma iyo daSvebul i. Cveni mTavari Stabistvis cxadi unda yofil iyo, rom mowinaaRmdege mTel i Tavisi Zal ebiT moawveboda Cvens marcxena frTas, e.i. uRel texil s, im mizniT, rom Caegdo xel Si gzatkecil i da sof. fona. gvirabs igi gverds auqcevda da gavidoda... xeobaSi... uRel texil is dacvis amocanebi rom wydeboda, Cvens mTavar Stabs marcxena frTaze unda Seej gufebina jaris ufro ZI ieri nawil ebi, xol o discipl inis nakl ebad mimdevari da ufros-Ta susti Semadgenl obis mqone saxal xo gvardi is nawil ebi unda moewyo marj vena frTaze. am Secdomas mohyva sabedi swero Sedegi. mowinaaRmdegem win dasaxul i amocana gadasWra ise, rogorc amas saWiroeba moiTxovda. ierisi miitana marcxena frTaze da imave dRes SuaRamisas xel Tigdo uRel texil is umaRlesi nawil i.-⁶

g.mazniaSvil is mxridan genStabis Secdomebze saubari, XI armi is qvedanayofebTan sabrZol o moqmedebebis wagebis Semdeg, mogvianebiT gakeTebul i anal izis STabeWdil ebas tovebs. Tavdacvis poziciebze saj ariso SenaerTebis ganlagebaSi arsebul i xarvezis Sesaxeb, mis mier genStabis droul ad gafrTxil ebis faqti, memuarebSi

dadasturebul i ar aris. xazgasmiT unda aRini Snos; es xarvezi g.mazniaSvil s droul ad rom Seeni Sna da sard- l oba gaefrTxil ebina, vfiqrob, g.mazniaSvil is donis generl is mxridan gakeTebul i dasabuTebul i Seni Svna, genStabis mier udaod gaTval iswinebul i iqneboda. samwuxaro is aris, rom im sabediswero momentSi, taqtiku- ri Tval sazrisiT daSvebul i Secdomebis Sesaxeb, cnobi- l i generl ebi 20_30 wl is Semdeg daweril memuarebSi erTmaneTisadmi gadabral ebas cdil oben. am SemTxveva- Si gansakuTrebul samiznes, saqarTvel os pirvel i res- publ ikis xel isufl eba warmoadgens.

suramis uRel texil is, am uaRresad strategiul i mniS- vnel obis TavdacviTi xazis dakargvis Semdeg, saqarTve- l os xval indel i dRis sakiTxi gadawyvetil i iyo. mteri- win SeuCerebl iv moiwevda da quTaisSi myofi saqarTve- l os pirvel i respubl ikis mTavrobis iq yofna SeuZl e- bel i Seiqmna. miTumetes, XI armi is jaris nawil ebi quTais swrafad uaxl ovdeboda da misi mxridan qal a- qis aReba gar duval i iyo. XI armi is **samxedro SenaerTe- bis aseTi swrafi manevrirebis Sedegad**, quTaisidan qonebis srul yofil i gamotana im etapze SeuZl ebel i gaxda. quTais is rkinigzis sadgurSi upatronod dar- Cenil i ramdenime vagoni erovnul i simdi dris (ganZis) dampyrob- l ebi sgan, an uki dures SemTxvevaSi mZarcvel eb- isgan datacebis real uri safrTxe Seiqmna. saxel mwi- fo mniSvnel obis qonebis samudamod dakargvis da ga- nadgurebis didi al baTobidan gamomdinare, misi samS- vidoboze gamotana pirvel xarisxovani mniSvnel obis amocanas warmoadgenda. am operaciis ganxorciel eba, sicocxl is fasad udides riskTan iyo dakavSirebu- l i. situacia imdenad garTul da, rom misi warmatebiT damTavrebis mxol od minimal uri Sansi arsebobda. qar- rTvel Ta saganZuris dampyrob- l is xel Si darCena, val o- dia goguaZis Zmam, al fesi goguaZem qarTvel Ta erovnu- l i Rirseb- l afSi amosvrad mi iCnia da mis gadasar- Cenad, sicocxl is fasad riskze wasvl a gadawyvi ta. qa-

rTul i saxel mwifos kul turul i memkvidreobis simd-
 idriT savse vagonebis quTaisi s rkinigzis sadguri d-
 an dampyrobli s xel idan gamosatacebl ad, al fesi go-
 guaZis gegma, quTaisi s rkinigzis sadgurSi j avSnosa-
 ni matarebl iT moul odnel ad SeWraze da Tavganwir-
 vaze iyo dafuZnebul i. dokumenturi masal iT dadast-
 urebul ia, rom j avSnosani matarebel is # 4- is xel m-
 ZRvanel ma al fesi goguaZem, qarTvel Ta erovnul i simd-
 idre XI armi is samxedro SenaerTebis xel idan gamos-
 tata da vagonebi samSvidoboze gamoiyvana. am faqtTan
 dakavSi rebiT, gen. g.kvini taZe Tavis mogonebebSi wers:
 mtris quTaisi Semosvl idan `meore dRes, Cveni j avSa-
 nmatarebel i al fons (al fesi S.v.) goguaZis meTaur-
 obiT quTaisi sadgurSi Semovarda, iq myofi mteri gafan-
 ta, ramdenime kaci tyved aiyvana, darCeni l i qonebiT
 datvirTul i ramdenime vagoni j avSanmatarebel s Caa-
 ba da sadgur rionSi dabrunda. es gmirul i saqciel i
 iyo.-

j avSanosani matarebel is meTaurisa da misi eki pa-
 Jis mamacobiT gen. g.kvini taZe imdenad aRfrTovanebu-
 l i darCa, rom zemoaRniSnul i operaciis warmatebiT
 CatarebisaTvis, 1921 wl is 12 marts mis mier gacemul
 brZanebaSi (# 11) xazgasmiT miuTiTa: `ama wl is 11 marts,
 j avSnosani matarebel i # 4 al fes gogvaZes meTaur-
 obiT, im dros roca quTaisi mtris mier ukve dakavebul i
 iyo, SeiWra sadgur quTaisi, sadac mteri Tofis sro-
 l iT daxvda. j avSnosani matarebel i gmirul ad Seeb-
 rZol aaq mters, romel ic aranakl eberTnaxevari aseul -
 idan Sesdgeboda gafanta da ukuaqcia igi, bevric daxoca
 da daWra. j avSnosanma matarebel ma dahyo sadgurze
 saanaxevari, wamoiyvana tyved oTxi kaci, mtris daxoc-
 il ebs da daWri l ebs aarTva i araRi da yvel aferi is,
 ris gamotanac ver moxerxda quTaisi mtris Sesvl am-
 de, gamoitana sadgur rionisaken. amiTana gmirul i
 moqmedeba # 4 j avSnosani matarebl isa Rirsia imisa,
 rom magal iTad CaiTval os mTel i jarisaTvis. Seur-

yevl oba matarebl is piradi Semadgenl obisa da mis mier Tavisi piradi moval eobis Segneba samSobl os winaSe aris is, rasac yvel a CvenTaganma unda mi hbaZos. al fesi gogvaZes da # 4 j avSnosani matarebl is mTel pirad Semadgenl obas vucxadeb samsaxuris saxel iT Cems Rrma madl obas. amasTan erTad vsargebl ob SemTx-vevi T, aRvni Sno saerTod am omSi muSaoba gansakuTrebul mZime pirobebSi yvel a Cveni j avSnosani matarebl ebisa vl adimer gogvaZis meTaurobi T, raic Sedegad mi maCnia zemoaRni Snul i meTauris dauRal avi muSao-bisa.~⁷

quTaisis datovebis Semdeg, qarTul ma saj ariso Sena-erTebma qal aqi samtrediac datova, mdinare rionis marcxena sanapiroze gadavida da xidi aafeTqa. gen. g.mazniaSvil is mogonebebs Tuki daveyrdnobi T, misi gankargul ebi T, qarTul i j aris nawil ebi saj avaxos poziciebze gamagrda. 1921 wl is 16 martisaTvis mis gankargul ebaSi saj avaxoSi, ozurgetis mazris mosaxl eobis bazaze Seqmnil i moxal iseTa razmis CaTvl iT, 9800 j ariskaci imyofeboda.⁸ swored 16 martis ricxviTaa daTariRebul i val odia goguaZis mier noe Jordani asadmi nigoiTidan baTumSi gagzavnil i depeSa. `baTumi. niogoiTi. # 617. 16 marti. 1921 w. baTumi. mTavrobis Tavmj domares. j avSniani matarebl ebis razmi fics sdebs Tqvens winaSe, romibrZol ebs samSobl os dasacavad ukanasknel i sisxl is vveTamdis. j avSniani matarebl ebis razmis ufrosi da rkinigzis komendantsi val odia goguaZe.-

aRniSnul i depeSis Semdeg, val odia goguaZis saxel i masal ebSi aRar figurirebs. rac Seexeba mis Zmas_ al - fesi goguaZes, CaqvSi Casul i gen. g.mazniaSvil i j avSnosani matarebl iT baTumSi Caucil ebia. XX saukunis 80 -ian wl ebSi emigraciaSi dabeWdil i masal ebis mixedv iT irkveva, rom 1921 wl is martSi, wiTel i armiis nawil - ebTan brZol is dros, val odia goguaZe mZimed daWri - l a da megobrebs TurqetSi gaduyvaniaT samkurnal od. am faqtTan dakavSirebi T Jurnal `mebrZol saqarTvel o-

Si~k.inasariZis mier dabeWdil publ ikaciaSi_`nametia berZeniSvil i- goguaZisa- garkveviTaa miTiTebul i, rom TurqeTSi gadayvanil i mZimeT daWril i val odia goguaZe stambol Si arsebul frangul savadmyofoSi dauwveniaT samkurnal oT. roca amis Sesaxeb nametias gaugia, didis wval ebiT stambol Si Casul a, val odias movl a- patronoba Tavis- Tavze auRia da fexze dauyenebia.⁹

rac Seexeba sofel WanWaTSi darCenil val odia goguaZis Zmebs, isini gasabWoebul i saqarTvel os bol Sevikur xel isufli ebasTan garigebaze ar wasul an. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom dampyrobl ebis winaarMdeg qarTvel patriotTa mier dawyebul erovnul _ ganmaTavisufli ebel moZraobaSi, val odias Zmebi_ al fesi da noe sabas Ze goguaZeebi aqtiurad monawil e- obdnen. aRniSnul i faqtoriT iyo ganpirobepul i is saSinel i SurisZieba, romel ic sabWoTa xel isufli ebis maRal Cinosnebma, saqarTvel os Tavisufli ebisaTvis da dampyrobtTa winaarMdeg mebrZol i saba goguaZis oj axis mimarT gamoiCina. amis Sesaxeb vl asa mgel aZis mogonebaSi_`ruseTis mobrineba saqarTvel oSi- vkiTxuli obT: `akeTis sazogadoebaSi, **sofel WanWaTSi veraguli ad mokl es am sazogadoebis gamoCenil i mxedar_ mebrZol i, eris da samSobl os damcvel i, iSviaTi vaJkacial fesi goguaZe.** mama misi saba, romel mac Tavisi Sroma- garj iT SesaniSnavi, samagal iT oJ axi Seqmna_ gaa- nadgures. baRnarad qceul i ezo gadaxnes, saxl ebi da- Sal es, wabl isa da muxis ficrebi bogirebad ixmares... **al fesis meore sasaxel o mebrZol i Zma noe Sei pyres, cimbiRSi gadaasaxl es, sadac wamebaSi gardaicval a...** gamwarebul ma mesame Zmam al eqsandrem... Tavi Cami RrCo... yvel a am ambiT sazRvar gareT gaxiznul ... val odia goguaZes sul i mouwaml es... misi Wirisa da l xinis Tana- mgzavr nametias gul i moukl es da daaRones.¹⁰ am vrce- l i amonaweridan kargad Cans, Tu ra sastiki formebiT gausworda sabWoTa xel isufli ebis mesveurebi damouki de- bel i saqarTvel os pirvel i respubl ikis Rirsebisa da

mi si saxel mwi foebri obis Senar Cunebi saTvis mebr Zol saba goguaZis Svi l ebsa da mi s oj axs.

rac Seexeba val odia goguaZesa da nametias, Cems mier arqivsacavebSi mikvl eul i masal ebis mixedviT, 1923 wl is april isaTvis pol oneTSi imyofebodnen. karl o CxeiZisadmi safrangeTSi gagzavnil weril Si v.goguaZe im umZimes ekonomikur mdgomareobas aRwers, romel Siac Tvi Ton da mi si meuRI e aRmoCnda pol oneTSi moxvedris Semdeg. imavdroul ad, imasac dasZens, rom brZol aSi miRebul i Wril obebidan gamomdinare, pol oneTSi miS-Tvis samuSaos Sovna SeuZl ebel i gaxda. aseT fonze v.goguaZe Txovni T mi mar Tavda k.CxeiZes, rom pol oneTi dan safrangeTSi Casasvl el ad miS-Tvis da nametiasaTvis saWi ro vizebi gaegzavna. igi pi robas debda, rom l evi- l is mamul Si Tavdauzogavad imuSavebda da sxvisi sar- Ceni ar gaxdeboda. xazgasmi T unda aRini Snos, rom Sro- maSi da brZol aSi gamowr Tobil i adami anisaTvis Znel i iyo usaqmoT da sxvisi xel is Semyured yofna. amis Se- saxeb val odia goguaZis mier 1923 wl is 15 ivni ss karl o CxeiZisadmi gagzavnil meore weril Si vkiTxul obT. `umu- Sevrad vi tanj ebi da sul i da gul i mi Rondeba.- rogorc i rkveva, val odia goguaZis Txovnas dadebiTi Sedegi ga- mouRia. igi da mi si meuRI e rumi neTis gavl iT safrangeT- Si Casul an da l evil is qarTul mamul Si dankvidrebu- l an.

saarqivo masal ebiT i rkveva, rom pi rvel xanebSi, val o- dia da nametia ekonomikurad gausaZl is mdgomareoba- Si imyofebodnen. maTi yofa imdenad mZime iyo, rom sa- Wmel is mosamzadebel i navTquris sayidel i ful ic ar gaaCndaT. amis dadasturebas imave val odia goguaZis mier l evil is mamul is komitetis Tavmj domaris kar- l o CxeiZis saxel ze 1924 wl is martiT daTariRebul i gancxadeba warmoadgens. `vinai dan ara maqvs saWml is mosamzadebel i kerasinka_ vkiTxul obT dokumentSi, _ amdenxans vakeTebdi SeSiT. exl a SeSa aRar i Soveba. gTxovT moaxdi noT gankargul eba, raTa momeces saSua-

I eba, rom Sevi Zi no kerasinka. mTxovnel i val odia goguaZe.-

am gausaZi is ekonomikur pi robebs, val odia goguaZem da misma meuRI em nametiam, Tavdadebul i SromiT Tavi mxol od 1930 wl is Semdeg daaRwia. isini ara Tu sxvisi xel is Semyureni, aramed moyvasisadmi uxvad gammaspin-Zi ebel ebic iyvnen. am faqtTan dakavSirebiT, nametia berZeni Svili- goguaZisadmi miZRvnil weril Si l evan faRava werda: `val odiam da namom xmal i qarqasSi Caages da maTi gonieri, muyaiTi miwis damuSavebiT da ganuwvetel i mZime SromiT Seqmnes emigraciaSi ganTqmul i qarTul i oj axi, sadac mefobda ena qarTul i, Semkul i yvel a mSobl iur didebul tradiciebiT. maT gurul yaidaze sasimindec ki aages, radgan moyavdaT simindi, SeiZines Zroxebi, akeTebdnen qarTul ganTqmul sul - gunebbs, dadges skebi da bl omad ayenebdnen adesis Rvinosac, radgan es yurZeni kargad xarobda mamul Si. nametia da val odia Tavisi muSaobis nayofs eCosaviT sul Tavisken ki ar mi iTvl idnen, aramed xSirad apurebdnen gaWirvebul qarTvel ebs da iCendnen udid es qarTul stumarTmoyvareobas. SeiZi eba iTqvas, rom emigraciaSi ar iyo kaci, romel sac ar egemebios namos madli ani xel iT gakeTebul i qarTul i kerZebi. Sedi od iT namos savse oj axSi da Tqven xedavdiT nanatr samSobl o saqarTveli os.¹¹ am amonawerSi srul adaa warmoceni l i qarTvel i meurne kacisa da qal is saxeda miwisadmi saocari siyvarul i. is Sinagani buneba, romel ic RvTisagan tradiciul ad qarTvel obaSi iyo Cakirul i. imasac Tu gaviTval iswinebT, rom val odia da nametia 15 upatrono bavSvsac uvl ida, naTel i gaxdeba, rom maT mier gaweul i Sromis garkveul i nawil i, qvel moqmedebaSi ixarj eboda.

brZol ebSi miRebul ma Wril obebma, meurne gl exkacisadmi damaxasiaTebel ma Tavdadebul ma da mZime Sromam, v.goguaZis Seryeul j anmrTel obaze uaryofiTi zemoqmedeba moaxdi na. igi 1954 wel s, 76 wl is asakSi garda-

icval a. samSobl oze uzomod Seyvarebul i, saqarTvel
 I os damouki debel i saxel mwifos suvereni tetis Se-
 narCunebis, misi teritoriul i mTI ianobis aRsadgenad
 muxl Cauxrel i mebrZol i, qarTvel Ta dauZinebel i mtre-
 bis gasanadgurebl ad mudamJams xmal SemarTul i I eg-
 endarul i gmiris sicocxl e_ ucxo qveynis cisqveS
 dasrul da. zemoaRniSnul i faqtorebi qonda mxedvel o-
 baSi grigol robaqiZes, roca nametia berZeniSvil is-
 goguaZisadmi gagzavnil samZimris weril Si xazgasmiT
 rom miuTITebda: `val odia amozidul i iyo qarTul i
 eposidan. fesvmagari, mtkice, uryevi, udreki, utexi, uSi-
 Sari: rogorc Tavgamodebul i mebrZol i Tavisufli eb-
 isaTvis samSobl oisa. TviTonj avSani_ saarako bel a-
 di SemmarTebel i `j avSnosanisa~. araviTari siZnel is
 winaSe ukan ar damxevi_ Zal ayriT moSvil dul i, yovel
 dabrkol ebis gadaml axavi. amasTanave: xal isiani, mona-
 dime, momReral i, moSaire_ qarTul sufrasTan.~ Tavis
 samSobl os_ saqarTvel os miwas monatrebul i da qar-
 Tvel Ta tradiciebze aRzrdil i I egendarul i gmiri
 ucxoETis miwam_ I evil is qarTvel Ta savanem Caixuta
 da iq apovni na sasufevel i.

emigraciaSi myofi qarTvel ebis am sasafli aos Seqmn-
 is iniciatorad da organizatorad, qarTul i emigraci-
 is warmomadgenl ebi erTxmad asaxel eben val odia gogu-
 aZis meuRI es_ nametia (ivl ita) berZeniSvil - goguaZis-
 as. nametia 1891 wel s daibada Coxatauris raionis sofel
 Sua farcxmaSi anton berZeniSvil isa da rusudan jibl -
 aZis oj axSi. ramdenadac igi mecxre Svil ad eyol aT,
 oficial ur saxel Tan (ivl ita), mas zedmet saxel ad na-
 metia Searqves. es is pirovnebaa, romel mac bol omde
 uerTgul a val odia goguaZes. umZimes sabrZol o oper-
 aciebSi mis gverdiT idga da j avSnosan matarebel ze
 mowyal ebis dis funqcias asrul ebda. meuRI is garda-
 cval ebis Semdeg, nametiam Rirseul ad gaagrZel a oj ax-
 Si damkvidrebul i val odiaseul i tradicia. igi I e-
 vil is qarTvel Ta sasafli aos_ panTeonis I evil Si

daarsebis erT-erTi iniciatori da organizatori iyo. am sakiTxTan dakavSirebiT, Jurnal `guSagSi- 1988 wel s dabeWdil publikaciaSi gwereTel iwerda: `70-iani wl ebis damdegs Cveni saTvistomos gameobam, romel - sacaw gansvenebuli Ievan zurabiSvili Tavmj domar-eobda, pirvel ad saTvistomos istoriaSi, nametias sapatio wevris wodebami aniWa. aRsaniSnavi isicaa, rom am dadgenilebam sayovel Tao mowonebami iRo, xolo zogerTi CvenTagani iseTi enTuziazmiT gamovexmaureT, rom mas esecar vakmareT da zedmetad `I evil is dedac-vuwodeT. Cvens uangaro pativiscemas asazrdoebda: a)I evil is sasafli aos SeZeni saTvis gamoCenili misi Taosnoba; b)msofli oSi gafantuli da politikurad daSili I Cveni emigracii Semkrebi da SemakavSirebeli rolis TamaSi misgan; g)ucxoetSi dabadebul axal gazrdebSi misgan danergili dedobri vi siyvaruli; d)I evil sada mis SemogarenSi mcxovrebf rangebSi misi didi popul aroba.

am ocdaatiode wliis winad qarTvel Ta safl avebi sad ar iyvnen gafantuli! evropasa da amerikaze rom araferi vTqvaT, TviT parizSi damis axlo-maxlo mcxovrebi qarTvel ebic sul sxvadasxva adgil asafli avdebodnen. arc aravis dauval ebia, arc komitetobanas hqonebia adgili, erT mSvenier dRes namom gadawyvita da mimarTa sazogadoebas finansuri daxmarebisaTvis. Cveni sazogadoebac mas mxurval ed gamoexmaura. male sakmaod mozdili Tanxa Sedga, riTac nametiam frangeb- bis sasafli aosTan mimdebare miwa SeiZina, sasafli aqviTkiriT SemoaRobina da saCuqrad miarTva soflis komunas. meriamac dagvimadli da I evil s gareT mcxovrebi qarTvel ebis dasafli avebis nebac dagvrTo. dRe- isTvis aq samasamde qarTveli ganisvenebs da SeiZleba iTqvas, rom Tu emigracias raime Rirebuli rCeba ucxo- etSi, maT Soris yvel aze Zvirfasi, vfiqrobT, es sasa- fliaoa.⁻¹²

nametia berZeniSvili _ goguaZisa 97 wliis asakSi 1988

wl is 1 agvistos gardaicval a da l evil is sasafI aoze_ val odia goguaZis gverdiTaa dakrZal ul i.

amrigad; 1)evropis saxel mwifoebis mier 1919 wel s saqarTvel osadmi Sepirebul i daxmarebis (SaSxanebi, vaznebi, Sorsmsrol el i qvemexebis Wurvebi...) droul ad vermiReba, saqarTvel os SeiaraRebul i Zal ebis gadai- araRebis da axal i samxedro SenaerTebis Seqmni s xe- l SemSi el i faqtori gaxda. dokumenturi masal iT da- dasturebul ia, rom saqarTvel os SeiaraRebul i Zal e- bi, rusul i warmoebis vaznebi sa da Sorsmsrol el i qv- emexebis Wurvebis nakl ebobas ganicdi da; 2)XI armi is Tavdasxmis momentSi (1921 wl is 16 Teberval i) v.gogua- Zis j avSnosamna matarebel ma Sesabamisi sabrZol o ope- raciebis Catarebi T, foil os xidis dacvisa da sarki- nigzo magistral is gakontrol ebis Tval sazrisiT ga- rkveul warmatebas miaRwia. misi gansakuTrebul i rol i xaSurTan gamarTul brZol ebSi gamoikveTa. suramis uRel texil is dacvis saqmeSi mTavarsardi obis mier daSvebul i Secdomebisa da XI armi is nawil ebis verSe- Cerebis gamo, brZol is bedi dampyrobel Ta sasarge- bl od gadawyda. quTaisis rkinigzis sadgurSi darCen- il i saqarTvel os erovnul i qonebi T (ganZiT) datvirTu- l i ramdenime vagonis mtris xel idan gamotacebis mi- zniT, al fesi goguaZis mier j avSnosani matarebl iT Catarebul i samxedro operacia da tvirtis usafrTx- oebis zonaSi gamotana_ gmirobis tol fas qmedebas warmoadgenda; 3)emigraciaSi myofi val odia goguaZisa da misi meuRI is nametias yofa, pirvel etapze umZimes ekonomikur siduxWiresTan iyo dakavSirebul i. Tavdade- bul i SromiT, mxol od XX s- is 30- ian wl ebSi SeZl es `wel Si gamarTva- da normal ur cxovrebi seul kal ap- otSi Cadgoma. l evil is qarTvel Ta panTeonis Seqmni- sa da daarsebis iniciatori, misi sul is Camdgmel i na- metia berZeni Svil i- goguaZisa iyo, romel mac qarTvel emigrantTa istoriaSi `l evil is dedis- zedwodebiT daivana Tavisi saxel i

daskvnebi

XX saukunis dasawyisi dan_20- iani wl ebis CaTvl iT saqarTvel oSi mimdinare pol itikuri procesebis fonze, dokumentur masal aze dayrdnobiT naSromSi safuZv- l ianadaa Seswavl il i da dasaabuTebul i:

1)axal gazrdobis umZimesi wl ebis (moj amagiridan qarxnis muSamde) safexuris gavl a da rusul i armiis rigebSi samsxuri, val odia goguaZisaTvis cxovrebiS umkacres gamocdas warmoadgenda. baqo_ aj ikabul is sarkinigzo xazze vagonis gamcil ebl ad muSaobam da social _ demokratiul i partiis (menSevikebi) l ide- rebTan daaxl oebam, partiul saqmianobaSi aqtiurad CarTvam, v.goguaZes pol itikur asparezze gamosvl isa da aqtiurad moqmedebis Sesazl ebl oba misca. am- ierkavkasiis social - demokratiul i organizaciebis mier regional uri SeiaraRebul i razmebis Seqmna da mis meTaurad v.goguaZis daniSvna_ mi znad isaxavda: a)muSebisaTvis iaraRis xmarebisa da samxedro saqmis swavl ebas; b)mefis xel isufl ebis damxobisaTvis Se- sabamisi safexuris momzadebas; g)rkini gzaze social - demokratebis kontrol is dawesebas; d)pol iciis maR- al CinosanTa daSinebas, damsmen_ j aSuSebis, yaCaRebisa da mZarcvel ebis mimarT umkacresi RonisZieebis gata- trebas. social -demokratiul i partiis (menSevikebi) guriis regional uri komitetis muSaobaSi 1910 wl i- dan v.goguaZis monawil eobam, misi, rogorc pol itikuri moRvawis Camoyal ibebaSi garkveul i rol i Seasrul a. guriaSi TavSefarebul i yaCaR- mZarcvel Ta winaaRm- deg v.goguaZis xel mZRvanel obiT ganxorciel ebul ma pragmatul i xasiaTis RonisZieebma, adgil obriv mo- saxl eobaSi misi avtoriteti maqsimal urad gazarda. igi guriis gl exkacobaSi banditebis, qurdebisa da usamarTI obis winaaRmd-eg mebrZol pirovnebad iqna aRiarebul i.

2) ruseTSi saxel mwifo gadatrial ebis Semdeg ganvi-Tarebul i movl enebis fonze, amierkavkasiis komisar iatis Seqmna, mosal odnel i safrTxisagan regionis dactvas iTval iswinebda. rusul i jaris nawil ebSi bol Sevikebisgan amierkavkasiis mTavrobis sawinaaRmdego propaganda, regionis mosaxl eobis mimarT jariskacTa gaRiziane baze iyo gaTvl il i da amierkavkasiis gasabWoebi ad mis gamoyenebas isaxavda mi znad. amierkavkasiis komisar iatis iniciativiT al eqsandropol idan da sariyami sidan tyvi amfrqvevis vaznebi sa da zarbaznis Wurvebis Camotana, amierkavkasiis regionSi arsebul i jaravSanosani matarebl ebis Tbil isSi Tavmoyra da mi si erovnul i gvardiis mTavari Stabisadmi daqvemdebareba, saqarTvel os gasabWoebis bol Sevikuri gegmis sawinaaRmdego barieris Seqmnas da regionisTvis usafrTxoebis safexuris momzadebas iTval iswinebda. erzinj anSi xel moweril ma droebiTma zavma (1917 wl is 5 dekemberi) da gabol Sevikebul i rusul i samxedro SenaerTebisagan osmal eTis frontis TviTneburad mitovebam, Tbil isi gansakuTrebul i safrTxis winaSe daayena. saqarTvel os erovnul i sabWosa da qarTvel i social - demokratebis (menSevikebi) mier droul ad miRebul ma pragmatul ma gadawyvetil ebebma, gabol Sevikebul i rusul i samxedro SenaerTebisagan Tbil isi aoxrebas da gaZarcvas gadaarCina. am uaRresad sapsuxismgebl o saqmis Sesrul ebaSi, l omis wil i evgeni afxazavas da val odia goguaZes miuZRvis. maTi sazriani moqmedebebis Sedegad miRebul i swori gadawyvetil ebebiT, rkinigzam Seuferxebl ad imuSava da eSel onebic organizebul ad iqna gatarebul i azerbaijanis mimarTul ebiT. moskovis mxridan bol Sevikibisadmi micemul i dakveTis Sesrul eba_ Tbil isis aReba da saqarTvel os gasabWoeba_ SeuZl ebel i gaxda. es faqti, amierkavkasiis regionSi rusi da qarTvel i bol Sevikebis ideologiur da politikiur marcxswarmoadgenda.

3) sabWoTa ruseTis mier brestis sazavo xel Sekru-

I ebiT osmal eTisaTvis saqarTvel os kuTvniI i teritoriebis gadacemam da am nadavl is dasaufl ebl ad osmal eTis xel isufl ebis swrafvam, baTumis dacvis uzrunvel yofa yvel a pol itikuri mimdinareobis (bol - Sevikebis garda) zrunvis sagani gaxada. `revol uciisa da samSobl os dacvis guriis komitetis- mier regionSi gamarTul i xal xmraval i mitingebi, frontze wamsvl el moxal iseTa gamovl inebas da 221- e yofil pol kTan qarTul i batal ionis Camoyal ibebis processis daCqarebas iTval iswinebda. qarTvel i bol Sevikebis da osmal o agentebis antiqarTul i saqmi anoba, qarTul i samxedro SenaerTebis zurgis moSi as da brestis sazavo xel Sekrul ebiT gaTval iswinebul i pirobebis_ osmal eTis sasargebl od Sesrul ebas isaxavda miznad. am fonze, guriis 4 kaciani del egaciis aWaris regionSi sagangebo misi iT mivl inebis mizans, aWaris mosaxl eobis orientaciis (qarTul i Tu osmal uri) garkveva da danarCeni saqarTvel os mosaxl eobis admisi ofical urad gacnoba warmoadgenda. zemo aWarisagan gansxvavebiT, qobul Tis mosaxl eobis mier proqarTul i orientaciis ofical urad dadasturebiT, arsebul i pol itikuri gamocda maTi mxridan maRal doneze iqna Cabarebul i. baTumis frontis mowinave xazis gumarTavma moqmedebam, (qaosi, yvel afris TviT dinebaze miSveba) sabrZol o poziciebze mdgomi jariskacebis mier frontis mowinave xazis TviTneburad mitovebam, osmal o askerebs baTumisken winwamowevs Sesazl ebl oba misca. am urTul es situaciaSi gansakuTrebul i roli javSnosanma matarebel ma Seasrul a. mxedvel obaSi maqvs baTumis depoSi da rkinigzis sadgurSi arsebul i qonebis (orTqmavl ebi, vagonebi, iaraRi...) mtrisadmi ardatovebis mizniT, misi gamotanis organizacia. Aam urTul esi da sapasuxismgebl o sakiTxis mogvareba, javSnosani matarebel is meTauris v.goguaZisa da misi eki paJis Tavdadebul i Sromisa da brZol is Sedegad iqna ganxorciel ebul i.

4)ბატუმთან განცილებილი მარცხის ზემოქმედებიდან გამომდინარე, ქართული ჯარის ფსიქოლოგიურად დემორალიზებული მდგომარეობიდან გამოყვანის და მისთვის ბრძოლისუნარიანობის დაბრუნებასი, განსაკუთრებული როლი ომის ფაქტორმა შეასრულა: ა) პრესის მარალი დონეზე განხორციელებული მასაგითაცოცხლებული პროპაგანდისტული მასშტაბით (ჯარისკაცთა ვერილებსი სამსობის დაცვისკენ მოვდებებმა) და ბ) ქართული სამხედრო სენატების საბრძოლო გენერალ-მაიორების დანიშვნა. გენერალ-მაიორების მიერ ცოცხლებული ნატანების ხაზზე თავდაცვითი და სეტეხითი როლისთვის განსაკუთრებული ადგენილებული სამუშაოები, სამხედრო ხელისუფლების მოქმედებათა ყველა საფეხურს, ქართველი ჯარისკაცის ფსიქოლოგიურ მომენტებს და რეგიონის ბუნებრივ რელიეფის მაქსიმალურად ითვისებას. ცოცხლებული ბრძოლის ვინაობის (7 აპრილი), ქართული სოციალ-დემოკრატიის ლიდერების (ნ. ჯორდანიას, ი. ვერელი, ვ. მგელიაძე...) ნატანების შეიარაღებული ფორმით `პატრონაჟები-კასილია და ბრძოლის მოწინავე ხაზზე გასვლა, უდიდესი იდეოლოგიური და პოლიტიკური დავით-ვათარებდა. ამ ფაქტით, ბოლშევიკთა თუილზე დაფუძნებული პროპაგანდას ნი რაბი კამოეხსნა. ცოცხლებული ბრძოლის ამ, რომლის მთავარი გმირი ჯავახოვანი მათარებელი # 4-ის ეკიპაჟის მეთაური ვალი ოდია გოგუაძე იყო, ქართველთა დიდებული ვინაპრებისადმი დამახასიათებელი საოცარი თავდადებისა და სიმამაცის შესახებ არსებული ლეგენდასინამდვილედ აქცია. საბედისწერო მომენტის, ჯავახოვანის ეკიპაჟის ყველა ვერის საოცარმა შემართებამ და თავგანწირული მოქმედებამ, გვარდიის ნაწილების უმაღლესი თორისკენ ვასვლით, აშკარად ვარმოაჩინა; რკინის ბურთის დისციპლინის მოყვარული და ქართველი ჯარისკაცთა ფსიქოლოგიის მარალი დონეზე მცოდნე გონიერების ხელისუფლება, რასაკობის გმირების ცაძენა შეუძლია ოკუპანტების ვინაობის მდებარეობის მცირე ცხოვრებით ქართველთა ობს. ცოცხლებული ბრძოლის (1918 წლის 8 აპრილი) განსაკუთრებული როლი შეასრულა მეზობელი რეგიონებისკენ ოსმალთა ჯარების ვინაობის შესახებ, ქართული ჯარის ბრძოლისუნარიანობის აღდგენის მიზნით.

rianobis amaRI ebaSi. Col oqis brZol a, wi naparTa gmi r-
ul i epepeis Rirseul i gamoZaxil i iyo. am brZol aSi
j avSnosani matarebel i # 4- is sardal is val odia
goguaZisadmi `revol uciis pirvel i mxedaris- sapa-
tio wodebis miniWebas, samSobl os wi naSe qarTvel i j a-
riskacis Tavdadebis Rirseul i dafasebis dadasture-
bas warmoadgenda.

5)rusul samxedro nawil ebSi samsaxurgamovl il i
qarTvel i j ariskacebis mier bol Sevikuri agitaciis
Sedegad mowyobil i antisaxel mwifoebri vi gamosvl e-
bi, qveyanaSi destabil izaciis Seqmnas emsaxureboda.
ucxo Zal is zemoqmedebiT regionebsi dawyebul i qao-
sis sal ikvidaci od, j avSnosani matarebel is eki paJis
wevrebis ganxorci el ebul i RonisZiebebi, gvardiisad-
mi damxmare funqciis Sesrul ebas da qveyanaSi wesr-
igis aRdgenas emsaxureboda. azerbaij anel i Sei araRebu-
l i mZar cvel ebis gan qarTul i sofl ebis dasacavad, j a-
vSnosani s eki paJis meTauris v.goguaZis xel mZRvanel o-
biT Catarebul i sabrZol o operaciebi, saqarTvel os
sazRvrispira zol is gamagrebasTan erTad, qveynis xe-
l isufl ebis siZl ieris demonstri rebas warmoadgen-
da. dayvavebis sa da adami anuri urTier Tobis forme-
bis gamoyenebis paral el urad, v.goguaZis mxridan situ-
aciis Sesabamisad umkacresi RonisZiebebis gatareba,
kanonierebis aRdgenas emsaxureboda da qarTul i sax-
el mwifos interesebsi srul ad Tavsd eboda. somex-
Ta-
TarTa urTierTdapi rispirebi T ganpi robebul i msxver-
pl is asacil ebl ad, j avSnosani s eki paJis mier orive
mxaris gani araReba da xel mZRvanel Ta sanimuSod das-
j a, qveyanaSi kanonierebis damkvidrebi sa da wesrigis
damyarebis demonstri rebas warmoadgenda. mdinare
xramze osmal o askerebis damarcxebi T, qarTul i j aris
saxel oSi Sesvl iT da dampyrobli ebis gan mi si ganTa-
visufl ebis T, saqarTvel os teritoriul i mTI ianobis
aRsadgenad umni Svel ovanesi nabij i gadai dga. am saqmeSi,
j avSnosani matarebel is eki paJs da mis sardal s_ val o-

dia goguaZes gansakuTrebul i damsaxureba mi uZRvis.

6)saqarTvel osTan mimarTebaSi teritoriul i preten-
 ziebis gansakuTrebul i simZafriT gamovl ineba, somxe-
 Tis xel isufli ebam amierkavkasiis regionSi ingl isis
 saj ariso SenaerTebis Semosvl as daukavSi ra. saqarTvel
 os xarj ze teritoriul ad gafarToebis xel Semwy-
 ob Zal as daSnakcuTiunis partiis i iderebi ingl i-
 sel ebSi xedavda. dasaxul i amocanis gansaxorciel e-
 bl ad da qarTul i saxel mwifos wasaqcevad, `mexuTe
 kol onis- funqciis Sesrul eba, saqarrTvel oSi mcx-
 ovreb somxur mosaxl eobas qonda dakisrebul i. saqar-
 rTvel os winaaRmdeg 1918 wl is oqtombri dan dawyebu-
 l i saomari moqmedebebi, saqarTvel os Tavidacvisunar-
 ianobis Semowmebas da samomavl od farTomasStabiani
 saomari moqmedebebisaTvis mosamzadebel i safexuris
 Seqmnas iTval iswinebda. somxuri saj ariso SenaerTe-
 bis gandevna sadgur Sagal idan, koberidan, kal ager-
 anidan, korinj - caternidan, QqarTul i mxedrobisa da
 j avSanmatarebl is eki paJis SeTanxmebul i da Rmad
 gaazrebul i moqmedebebis Sedegs warmoadgenda. do-
 kumenturi masal iT dadasturebul ia, rom somxebis mier
 oqtomberSi dawyebul i saomari moqmedebebi, saqarTvel o-
 Si Camosul i ingl isel i samxedro maRal Cinosnebis mxa-
 rdaWeriT iyo ganpi robebul i. ingl isel Tamizans, somex-
 Ta interesebis dakmayofil eba da saqarTvel os saxel
 l mwifoebriobis gauqmeba, denikini seul i ruseTisadmi
 `miwebeba- warmoadgenda. saqarTvel o- somxeTis sasa-
 zRvro monakveTis damcavi qvedanayofis sardl ebis
 (gen. wul ukiZe, pol k. miqaberize) mier, somxeTis regu-
 larul i j aris `bandebad- aRqma da am natyuari info-
 rmaciis saqarTvel os xel isufli ebisadmi miwodeba, da-
 naSaul ebrivi qmedebis el ementebis Seicavda. igi sa-
 qarTvel os pirvel i respubl ikis Tavidacvis samini-
 rosa da saerTod, im kritikul momentSi mTavrobas
 araswori daskvnebis gakeTebisken ubiZgebda. dokume-
 nturi masal iT dadasturebul ia, rom saqarTvel o- so-

mxetis sazrvarze mimdinare saomari procesebis obieqturi Sefaseba, j avSnosani matarebl is xel mZRvanel ma v.goguaZem ukeT SeZl o, vinem frontis sardl obam. saqarTvel o- somxeTs Soris 1918 wl is dekembris saomari moqmedebebis dros, j aSnosani matarebl ebis efeqturi moqmedebis maqsimal uri SezRudva, regionis mZime bunebrivi reliefiT iyo ganpirobepul i. j avSanmatarebel is gansakuTrebul i Sedegianoba, mdinare xramTan da Sul averTan gamarTul brZol ebSi gamovl inda, romelic somxuri jaris nawil ebis saqarTvel os teritoriidan gandevniT dasrul da. Ddokumenturi masal is analizidan aSkarad ikveTeba, rom samSobl os gadarCenis da qarTvel Ta Rirsebis dacvis erT- erT pirobad, v.goguaZes, moZRvavebul i mtris winaaRmdeg ukompromiso brZol amiaCnda. Aam mxriv, igi saqarTvel os pirveli respublikis WeSmariti da Rirseuli mxedari iyo.

7) j avSnosan matarebl ebze biblioTekebis Seqmna, mSvidobian periodSi j avSnosanis eki pajis kul turul _ saganmanaTl ebl o saqmanobaze iyo gatvili. Igi misi yovel i wevris garkveuli formiT garesamyaros sivrcidan moyvetas da wignerebis `samyaroSi- Seyvanas isaxavda miznad. dokumenturi masal iT dadasturebul ia, rom 1918 wl is april isaTvis, erovnul i gvardiis Stabis daqvemdebarebaSi 4 j avSnosani matarebel i myofeboda da ara 6, rogorc qarTul istoriografiaSi amirebul i. Dsaarqivo masal ebis mxedvit, mexuTe j avSnosani matarebel is ageba da misi mwyobrSi Cayeneba, mxol od 1919 wl is 2 marts ganxorciel da. j avSnosan matarebl ebze damkvirdrebul i umkacresi disciplina, saomar mdgomareobaSi myofi qveynisaTvis damaxasiaTebel i kanonebit iyo ganpirobepul i. rkinigzebze moTareSe yaCaRebis winaaRmdeg j avSnosani matarebl ebis xel mZRvanel is mxridan usastikesi zomebis miReba, sarkinigzo qonebis dacvas da rkinigzis Seuferxebli ad funqcionirebas emsaxureboda.

8) evropis saxel mwi foebis mier 1919 wels saqarTve-

I osadmi Sepirebul i daxmarebis (SaSxanebi, vaznebi, Sorsmsrol el i qvemexebis Wurvebi...) droul ad vermi Reba, saqarTvel os SeiaraRebul i Zal ebis gadaiaraRebis da axal i samxedro SenaerTebis Seqmnis xel SemSi el i faqtori gaxda. Ddokumenturi masal iT dada- sturebul ia, rom saqarTvel os SeiaraRebul i Zal ebi, rusul i warmoebis vaznebis da Sorsmsrol el i qveme- xebis Wurvebis nakl ebobas ganicdi da. XI armis Tav- dasxmis momentSi (1921 wl is 16 Teberval i) v.goguaZis j avSnosanma matarebel ma Sesabamisi sabrZol o opera- ciebis CatarebiT, foil os xidis dacvisa da sarkin g- zo magistral is gakontrol ebis Tval sazrisiT gar- kveul warmatebas miarwia. Mmisi gansakuTrebul i rol i xaSurTan gamarTul brZol ebSi gamoikveTa. suramis uRel texil is dacvis saqmeSi mTavarsardi obis mier- daSvebul i Secdomebis da XI armis nawil ebis ver- SeCerebis gamo, brZol is bedi dampyrobელ Ta sasarge- bl od gadawyda. quTaisis rkinigzis sadgurSi darCen- il i saqarTvel os erovnul i qonebiT (ganZiT) datvirTu- l i ramdenime vagonis mtris xel idan gamotacebis mi- zniT, al fesi goguaZis mier j avSnosani matarebl iT Catarebul i samxedro operacia da tvirtis usafrTx- oebis zonaSi gamotana_ gmirobis tol fas qmedebas warmoadgenda. emigraciaSi myofi val odia goguaZisa da misi meuRI is nametias yofa, pirvel etapze umZimes ekonomikur siduxWiresTan iyo dakavSirebul i. Tavdade- bul i SromiT, mxol od XX s- is 30- ian wl ebSi SeZl es `wel Si gamarTva- da normal ur cxovrebi seul kal a potSi Cadgoma. I evil is qarTvel Ta panTeonis Seqm- nisa da daarsebis iniciatori, misi sul is Camdgmel i nametia berZeni Svil i- goguaZisa iyo, romel mac qarTv- el emigrantTa istoriaSi `l evil is dedis- zedwodebiT dai vana Tavisi saxel i.

Shota Vadachkoria

**Legend Born from the Georgian Epos
(Valodia Gogvadze)**

Summary

On the basis of the documentary material and the background of the political processes that were taking place in Georgia, the given issue is fundamentally studied. The study is embracing the period from the beginning of the 20th century including the 1920es. It is stated, that:

1)Valodia Gogvadze experienced severe years in his early life. He was a servant, than a worker of a factory, solder in the Russian army. These years were hard years for Valodia Gogvadze. He was working as a conductor of Baku – Ajikabul train. As a conductor he had a chance to become acquainted and close with the leaders of the Social-Democratic Party (Mensheviks). He became deeply involved in the party activity. It gave V. Gogvadze chance to participate actively on the stage of the political life. When the Social-Democratic organizations of the South Caucasus formed regional armed units and appointed V. Gogvadze as a head of these units, this appointment aimed: a) to teach workers warfare and how to use weapons; b) to prepare appropriate stage for overthrowing the tsarist government; c) to establish the Social-Democratic Party's control on the railway; d) intimidate the high officials of police, carry on stringent measures against informers and narks, robbers and burglars. V. Gogvadze's participation in the work of the regional committee of the Social-Democratic party in Guria since 1910 played a certain role in his formation as a political figure. The measures of pragmatic character that were carried out by V. Gogvadze's leadership in Guria against robbers and burglars maximized his credibility among the population. Among the peasants of Guria he was recognized as a fighter against bandits.

2) On the background of the events that took place after coup d'état, formation of the South Caucasus Commissariat aimed to defend the region from the possible threat. Bolsheviks' propagation against the government of the South Caucasus in the military units of the Russian army was based on soldiers' irritation against the population of the region and aimed to use it for Sovietisation of the South Caucasus. By the initiative of the South Caucasus commissariat bringing cartridges of machine-gun and projectile guns from Alexandropol and Sarikami, gathering of the armored trains in Tbilisi and subordinating them to the headquarters of the national guard was against the Bolsheviks' plan of Sovietisation of Georgia and aimed to create the guarantees of security of the region. The temporary armistice signed in Erzinjan (1917, December, 5) and voluntary departure of the Bolshevik military units of Russian from the Ottomans' front put Tbilisi under a special threat. Pragmatic and in time making decisions of the National Committee of Georgia and the Georgian Social-Democrats (Mensheviks) saved Tbilisi from destruction and robbery by the Bolshevik military units of Russian. The lion's share in this extremely important matter belongs to Evgeni Apkhazava and Valodia Gogvadze. Their witty and exact decisions made railway possible to work without hinder and organized echelons drove peacefully in the direction of Azerbaijan. Bolsheviks were unable to fulfill order of Moscow – capturing Tbilisi and Sovietisation of Georgia. This was the ideological and political failure of the Russian and Georgian Bolsheviks in the region.

3) After Brest agreement, when the Soviet Russia gave Ottomans native lands of Georgia, Ottoman desire to master these captured lands forced all political parties (except Bolsheviks) to defend Batumi. Crowded manifestations that were held by "The Committee of the Revolution and Homeland Defense in Guria" aimed to reveal those who wanted to go to front and accelerate the establishment of the Georgian battalion at the former 221 regiment. Anti-Georgian activities of the

Georgian Bolsheviks and Ottoman agents aimed to destroy rear military units of Georgians. It also aimed to fulfill the terms of the Brest treaty agreement in favor of Ottomans. On this background delegation of 4 delegates was sent from Guria to Achara. Delegation aimed to become aware of the Achara population orientation (whether it was Georgian or Ottoman) and then introduce it to the rest of Georgia officially. Except Zemo (upper) Achara Kobuleti region officially announced pro-Georgian orientation. Poor action of the Batumi front-line (chaos, everything was going to chance), leaving of the front line by soldiers without permission gave chance to Ottoman Askers move forward towards Batumi. The armored train played a special role in this very difficult situation. I mean the organization of saving and not leaving to the enemy the property that was in the Batumi depot and railway station (locomotives, wagons, weapons...). This extremely difficult and responsible business was arranged with hard and devoted work of V. Gogvadze - the head of the armored train and his crew.

4) After the defeat at Batumi the Georgian army was psychologically demoralized. There were mainly two factors that helped demoralized army to recover from this psychological situation and be able for military actions. These are: a) well carried on agitation and propagation in press (soldiers in their letters were calling for defending the homeland) and b) appointment of General G. Mazniashvili as a military commander of military forces. All measures that were carried on for attack and defense, all details of art of war, psychological character of the Georgian soldier and the geographic relief was taken into consideration by General G. Mazniashvili on a Choloki-Natakhtari road. In the previous day of Choloki battle (April, 7), the Georgian social-democracy leaders' (N. Zhordania, I. Tsereteli, V. Mgeladze...) arrival in Natanebi who were armed with "bandoliers" and their output on the front lines had a great ideological and political meaning. This fact revealed the Bolsheviks' lie. The main hero of the Choloki battle was the crew leader of the

armored train ¹⁴ - Valodia Gogvadze. He turned the legendary heroism and devotion of the Georgians' ancestors into a real story. In a fatal moment extraordinary spirit and selflessness of the armored train crew, unexampled risk of the guard military units obviously showed that under the leadership of the wise, professional, follower of the cast-iron discipline, of a military leader perfectly knowing the psychology of the Georgian soldiers with a small army can commit an act of incredible heroism against occupants. The Choloki battle (April, 8, 1918) played a special role in preventing Ottoman Askers' forward display and in increasing fighting efficiency of the Georgian army. The Choloki battle was worthy echo of past times courageous deeds of the ancestors. In this battle the commander of the armored train ¹⁴ Valodia Gogvadze was awarded the honorary title "Soldier of the Revolution Number One". It was an appraisal of the Georgian soldiers' devotion at its true worth.

5)The Georgian soldiers, who served in Russian military units, after Bolsheviks' agitation, hold manifestations against the government that were performed to cause destabilization in the country. For the liquidation of the chaotic situation that was beginning in the regions after the influence of the foreign force, the measures that were carried on by the members of the armored train crew was a support of the guard and served to restore an order in the country. The military operations carried on with the leadership of V. Gogvadze - the head of the armored train crew - against armed Azerbaijanian robbers together with strengthening the seashore regions of Georgia served to demonstrate the strength of the country government. Together with being kind and human, V. Gogvadze according to the demands of situation took strictest measures for restoring order. This was fully consistent with the interests of the country. To avoid a large loss determined by the opposition of Armenians and Tatars the crew of the armored train disarmed both sides and punished the leaders of both sides. It was a demonstration of establishing order and justice in the country. Victory over the Ottoman

Askers at the river Khrami and the entrance of the Georgian army in Sadakhlo and its release from the invaders were significant steps towards restoring the territorial unity of Georgia. The contribution of the armored train crew and its military leader Valodia Gogvadze in this case is great.

6)The government of Armenia linked its territorial pretensions towards Georgia with the entrance of the British military units in the region. The leaders of the Dashnaktsutyun Party have seen in Britain the power that could help them to expand the territory at the expense of Georgia. To reach the goal and destroy Georgian state Armenians who lived in Georgia had to perform the function of the “fifth column”. The military actions against Georgia in October, 1918 aimed to check Georgia’s defense system and prepare for the future wide-scale actions. The coordinated and deeply considered actions of the Georgian army and the crew of the armored train able to free stations: Shagal, Kober, Kalageran, Kolinj-Tsatern from the Armenian military units. With the help of the documentary material it is proved that the military actions started by Armenians in October were determined by support of the English high military officials. The British goal was to fulfill the interests of Armenians, annul the statehood of Georgia and “stick” it to Denikin’s Russia. Military leaders of the unit defending the Georgia-Armenia borderline (general Tsulukidze and colonel Mikaberidze) took the regular army of Armenia as a “gang” and gave this falls information to the government of Georgia. This action consisted of elements of crime and in this critical situation impelled the Ministry of Defense of the first republic of Georgia and the whole government to make wrong decisions. The documentary material proves that the military leader of the armored train V. Gogvadze was able to evaluate better the situation on the Georgia-Armenia borderline then the military leaders of front. During the military actions between Georgia and Armenia in December, 1918 complex terrain has become an extreme obstacle for the effective operation of the armored train. The special results were shown by the armored train in the battles

at the river Khrami and Shulaveri. The result of these military actions was withdrawal of the Armenian army from the territory of Georgia. From the analysis of the documentary material it is obvious that V. Gogvadze believed that one of the conditions of the homeland survival and the defense of the Georgians' dignity was uncompromising struggle against the enemies. From this point of view he was a real and honorable soldier of Georgia.

7)Creating libraries on the boards of the armored trains aimed to carry on cultural and educational activities among the members of the crew in the peace time. It aimed to bring the members of the crew from the outer world in the "world" of literacy. The documentary material proves that in April, 1918 under the subordination of the nation guard headquarters there were 4 and not 6 armored trains as it is believed in the historiography. According to the archive materials building of the fifth armored train and its putting in to service was able only in March, 2, 1919. The strictest discipline on the boards of the armored trains was determined by the laws of a country which was in the war condition. The strictest measures taken by the leader of the armored trains against the gangsters on the railways served to defense property of railway and prevent hindered functioning of it.

8)Georgia was unable to receive in time promised aid from the European countries in 1919 (rifles, cartridges, shells of long-range cannon, etc.) that hindered rearmament of the Georgian armed forces and formation of the new military units. The documentary material proves that Georgian armed forces were lack of the Russian-made cartridges and the shells of the long-range cannon. When the 11th army attacked Georgia (in February, 16, 1921) V. Gogvadze's armored train carried on military operations. From the viewpoint of the Foilo bridge defense and controlling railway they were successful. His special role was obvious in battles near Khashuri. Because of mistakes made by the High Command in protecting Surami pass and as it was impossible to

stop the units of the 11th army the battle ended in favor of the invaders. Some wagons with the Georgian national property (treasure) were left in Kutaisi railway station. The military operation carried on by Alfes Gogvadze (brother of Valodia Gogvadze) with the armored train to snatch these wagons out of the hands of the enemy and move them in the security zone was equal to the heroic deed.

The first years of Valodia Gogvadze's and his wife Nametia's life in emigration were years of hard economic difficulties. Only in the 30es of the 20th century with the help of the devoted work they could manage to live normally. The initiator and founder of the Georgians' pantheon in Leuville was Nametia Berdzenishvili-Gogvadze who is known in the emigration history of Georgians as the "mother of Leuville".

damowmebul i wyaroebi da literatura

Sesavali

1. v.goguaZe. mogonebebi. ix. `dabruneba~ t. 3. Tbilisi. 1992.
2. g.mazniaSvili. mogonebebi. baTumi. 1990.
3. g.kvinitaZe. mogonebebi. saqartvel os damouki deblobis wlebi. 1917_ 1921. II. Tbilisi. 1999.
4. gr. I ortqifaniZe. fiqrebi saqartvel oze. Tbilisi. 1995.
5. z.gurul i. mogoneba. Tbilisi. 2005.
6. v.mgel aZe. ruseTis mobruneba saqartvel oSi. Tbilisi. 1991.
7. e.gorgoSiZe. ramdenime suraTi guruli kacis cxovrebidan. Tbilisi. 2013.
8. i.imedaSvili. ganaxlebuli sicocxle. Journ. Teatri da cxovreba. 1919. # 11
9. g.SaraZe. ucxoetis cis qveS. t. 2. Tbilisi. 1993.
10. z.gurul i. I egendaruli j avSnosanis gmiri meTauri. ix. `kvis palitra~ Journ. `gza~ 2000. # 13 gv. 35_ 37; misive. saqartvel o_ somxetis omi. Ggaz. `kvis palitra~ 2010. # 49; misive. 1918 weli. Col oqis brZola. Ggaz. `kvis palitra~ 2010. # 52; misive. `Zal ayrit moSvil duli, yoveli dabrkolebis gadaml axavi. ix. Ggaz. `kvis palitra~ 2011. # 7
11. d.sil aqaZe. pirveli respublikis j avSanmatarebel Tarazmi. ix. Journ. `istoriani~ 1913. # 5. gv. 54_ 60
12. a.CaCxiani. nacional istur- eqspansionisturi ideologia da somxet- saqartvel os 1918_ 1919 wlebis omi. Tbilisi. 2007.

Tavli

axal gazrdobis wlebi. politikuri saqmianobis saTaveebTan

1. g.sul aZe. qarTuli antisabwoTa emigracia da

- specSamsaxurebi. Tbilisi. 2012. gv. 199- 200
2. n.Jordania. Cemi warsuli. Tbilisi. 1990. gv. 50
  3. v.goguaZe. mogonebebi. ix. `dabruneba~ t. 3. Tbilisi. 1992. gv.376- 377
  4. Journ. `gza~ 2000. # 13. gv. 35
  5. v.goguaZe. mogonebebi. gv. 377
  6. scsia f. 50. saq. 1309. furc. 12
  7. v.goguaZe. mogonebebi. gv. 379
  8. iqve. gv. 381- 382
  9. iqve. gv. 388
  10. iqve. gv. 389- 390
  11. iqve. gv. 401- 402
  12. iqve. 406- 407

Tavi II

gaboli Sevikebuli rusuli afTarispirispir. (Tbilisis dakargviti, saqartvelo yvel afers kargavda)

1. Документы и материалы по внешней политике Закавказья и Грузии. Тбилиси. 1990. ст. 3
2. iqve. gv. 6
3. S.vadawkoria. politikuri partiebi da saqartvelos pirveli erovnuli yriloba (1917). Tbilisi. 1998. gv. 50-59
4. S.vadawkoria. erovnuli saxel mwi foebriobis sakiTxi qarTul politikur azrovnebaSi. nakveti I. (1917_ 1918 ww.) Tbilisi. 2008. gv. 70
5. Journ. `Teatri da cxovreba~ 1919. # 4 gv.4
6. S.vadawkoria. erovnuli saxel mwi foebriobis sakiTxi qarTul politikur azrovnebaSi. nakveti I. (1917_ 1918 ww.) Tbilisi. 2008. gv. 70
7. gaz. `erToba~ 1918. 18 Tebervali # 40

8. S.vadaWkoria. erovnul i saxel mwifoebriobis sakiTxi qarTul pol itikur azrovnebaSi. nakveTi I. (1917_ 1918 ww.) Tbil isi. 2008 gv. 72
9. gaz. `erToba- 1917. 17 dekemberi
- 10) gr.l orTqifaniZe. fiqrebi saqarTvel oze. Tb. 1995. gv. 145
- 11) g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 18
- 12) ak.surgul aZe. brZol a social isturi revol uciis gamarj vebisaTvis amierkavkasiaSi. Tbil isi. 1957. gv. 370
13. saqarTvel os istoriis narkvevebi t. VI. Tbil isi 1972. gv. 550
14. v.goguaZe. mogonebebi. ix. `dabruneba- t. 3. Tbil isi. 1992. gv. 428
15. scsia f. 1936. aRw. 1. saq. 5. furc. 55
16. a.zaqariaZe. saqarTvel os demokratiul i respubl ika 1917_ 1921 w. ix. gaz. `l iteraturul i saqarTvel o- 1990. 8 ivnisi
17. g.gvazava. saqarTvel o da erovnul _ demokratiul i partia (weril i mesame). parizi. 1929. gv. 10
18. z.gurul i. mogoneba. Tbil isi. 2005. gv. 34

Tavi III

`vai si rcxvil o, cocxl ebi rom vrCebi T!~ (baTumis dacema)

1. samxreT- dasavl eT saqarTvel os istoriis narkvevebi (aWara) III. baTumi. 2008. gv. 407; S.vadaWkoria. brestis sazavo xel Sekrul eba da qarTul i pol itikuri azri 1918 wel s. ix. axal i da uaxl esi istoriis sakiTxebi. Tbil isi. 2008. # 2. gv. 147-156
- 2 gaz. `erToba- 1918. 20 marti. # 64
3. gaz. `erToba- 1918. 26 marti. # 70
4. gaz. `erToba- 1918. 22 marti. # 66

5. samxreT- dasavl eT saqarTvel os istoriis narkveebi (aWara) III. baTumi. 2008. gv. 435
6. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 26
7. r.gabaSvil i. mogonebebi. ix. `dabruneba- t. 3. Tbil isi. 1992. gv. 190- 191
8. gaz. `erToba- 1918. 7 april i. # 80; v.goguaZe. mogonebebi. dabruneba. t. 3. gv. 438

Tavi IV

`samSobl osaTvis vi brZvi T da mi sTvis davi xocebi T!- (Col oqis epoepa. 1918 wl is 8 april i)

1. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 28
2. iqve gv. 27
3. iqve gv. 27- 28
4. iqve gv. 29- 30
5. v.goguaZe. mogonebebi. ix. `dabruneba- t. 3. Tb. 1992. gv. 440
6. g.mazniaSvil i. mogonebebi. gv. 35
7. gaz. `erToba- 1918. 15 april i # 87
8. v.j anj Rava. gl exTa aj anyeba samegreel oSi 1917_ 1921 wl ebSi. Tbil isi 1989. gv. 58, 64
9. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 43- 44
10. e.gorgoSiZe. ramdenime surati gurul i kacis cxovrebidan. Tbil isi. 2013. gv. 72_ 73
11. gaz. `erToba- 1918. 12 april i # 84
12. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 47- 48
13. S.vadaWkoria. brestis sazavo xel Sekrul eba da qarTul i pol itikuri azri 1918 wel s. axal i da uaxl esi istoriis sakiTxebi. 2008. # 2. gv. 147, 154- 155

Tavi V

bol Sevikuri provokaciebi da saqarTvel os cxeli wertil ebi (mfrinavi razmis- funqcia)

1. gaz. `erToba- 1918. 5 oqtomberi # 213
2. gaz. `erToba- 1918. 16 marti. # 61
3. gaz. `erToba- 1918. 18 ivnisi # 124
4. S.vadaWkoria. osebis 1918 wl is aj anyebebis Taviseburebebi da osi separatistebis ganiaraRebis mcdel obis asaxva qarTul politikur azrovnebaSi. axali da uaxlesi istoriis sakiTxebi. Tbilisi. 2009. # 2. gv. 114- 115;
v.janj Rava. gl exTa aj anyebebi saqarTvel oSi 1917- 1921 wl ebSi. Tbilisi. 1982. gv. 116- 117

Tavi VI

`ukanaskneli sul is amosunTqvamde davi cav saqarTvel os interesebs!- (somxeTTan omi)

1. S.vadaWkoria. saqarTvel o- somxeTis urTierTobis sakiTxi qarTul politikur azrovnebaSi (1918_ 1920). Tbilisi. 1999. gv. 35
2. r.gabaSvili. mogonebebi. ix. dabruneba. t. 3. Tbilisi. 1992. gv. 227
3. iqve. gv. 118_ 119
4. I .sanikiZe. mesame dasis saqarTvel o. Tbilisi. 1989. gv. 206- 207
5. Документы и материалы по внешней политике Закавказья и Грузии. Тбилиси. 1990. ст. 445
6. a.CaCxiani. nacional istur- eqspansionisturi ideologia da somxeT- saqarTvel os 1918_ 1919 wl ebis omi. Tbilisi. 2007. gv. 235

7. i qve. gv. 236
8. i qve. gv. 237
9. i qve. gv. 251
10. i qve
11. S.vadaWkoria. saqarTvel o- somxeTis urTierTobis sakiTxi qarTul politikur azrovnebaSi (1918_ 1920). Tbil isi. 1999. gv. 45_ 50
12. И.Шахдин. Дашнакцютюн на службе русской белогвардейщины и английского командования на Закавказье. Заккнига. 1931. стр. 8, 9, 12-16, 27
13. გრიორტიფანიძე. ფიქრები საკართველოზე. Tbil isi. 1995. gv.150
14. S.vadaWkoria. erovnul i saxel mwi foebriobis sakiTxi qarTul politikur azrovnebaSi. nakveTi I. (1917_ 1918 ww.) Tbil isi. 2008. gv. 159- 160; misive. istoriul i narkvevi ase ar unda iwerebodes!... ix. Jurnal i `qarTul i el ita- 2014. # 1. gv. 59
15. იმედაშვილი. კართველი გვარები. Tbil isi. 1981. gv. 229
16. gaz. `erToba- 1918. 12 dekemberi. # 269
17. აცხიანი. nacional istur- eqspansionisturi ideologia da somxeT- saqarTvel os 1918_ 1919 wl ebis omi. Tbil isi. 2007. gv. 291
18. i qve. 293
19. იმედაშვილი. განახლებული სიბრძნის ჟურნალი. Teatri da სხვრება. 1919. # 11. gv. 4
20. Изъ истории Армяно- Грузинскихъ отнашений 1918 годъ. (пограничные конфликты: переговоры, война, соглашения). Тифлисъ. 1919. стр. 91
21. აცხიანი. nacional istur- eqspansionisturi ideologia da somxeT- saqarTvel os 1918_ 1919 wl ebis omi. Tbil isi. 2007. gv. 294
22. იმედაშვილი. განახლებული სიბრძნის ჟურნალი. Teatri da სხვრება. 1919. # 11. gv. 5
23. gaz. `saxal xo saqme- 1919. 28 ianvari. # 442
24. გმაცნიასვილი. მოგონებები. ბათუმი. 1990. gv. 124
25. i qve. gv. 125- 126
26. S.vadaWkoria. saqarTvel o- somxeTis urTierTobis sakiTxi qarTul politikur azrovnebaSi (1918_ 1920). Tbil isi. 1999. gv. 58- 60

27. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 132
28. S.vadaWkoria. saqarTvel o- somxeTis urTierTobis sakiTxi qarTul pol itikur azrovnebaSi (1918_ 1920). Tbil isi. 1999. gv. 58- 60
29. CaCxiani. nacional istur- eqspansionisturi ideol ogia da somxeT- saqarTvel os 1918_ 1919 wl ebis omi. Tbil isi. 2007. gv. 387
30. iqve. gv. 388
31. g.qiqoZe. erovnul i energia. Tb. 1919. gv. 119
32. g.gvazava. saqarTvel o da erovnul - demokratiul i partia. (weril i mesame) parizi. 1929. gv. 12- 13

Tqvi VII

wuTier i Sesveneba_ `erTgul daraj ad mudam veyol ebi T samSobl os.~

1. v.goguaZe. mogonebebi. ix. `dabruneba- t. 3. Tbil isi. 1992. gv.440
2. scsia. f. 1863. aRw. 1. saq. 1264. furc. 8
3. iqve. furc. 14
4. scsia. f.1970. aRw. 3. saq. 40. furc. 104
5. iqve
6. iqve. saq. 35. furc. 53
7. gaz. `erToba- 1918. 8 oqtomberi. # 215
8. gaz. `erToba- 1919. 28 ianvari. # 21
9. gaz. `erToba- 1918. 18 ivnisi. # 135
10. scsia. f. 1970. aRw. 3. saq. 32. furc. 102
11. g.bogveraZe. saqarTvel o- azerbaijanis samxedro- pol itikuri urTierTobis istoria 1918_ 1920 wl ebSi. Tbil isi. 2005. gv. 162
12. gaz. `erToba- 1920. 5 noemberi # 252

Tavi VIII

sabWoTa ruseTis mier saqarTvel os okupacia da iZul ebiTi emigracia

1. scsia. f.1970. aRw. 3. saq. 35. furc. 53
2. g.kvini taZe. mogonebebi. saqarTvel os damoukidebl obis wl ebi. 1917_ 1921. II. Tbil isi. 1999. gv. 75
3. v.goguaZe. gen. CxeiZis weril is gamo. ix. g.SaraZe. qarTul i emigrantul i Jurnal istika. t. 6. Tbil isi. 2005. gv. 99
4. iqve.
5. g.kvini taZe. mogonebebi. saqarTvel os damoukidebl obis wl ebi. 1917_ 1921. II. Tbil isi. 1999. gv. 102
6. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 186
7. v.goguaZe. gen. CxeiZis weril is gamo. ix. g.SaraZe. qarTul i emigrantul i Jurnal istika. t. 6. Tbil isi. 2005. gv. 101
8. g.mazniaSvil i. mogonebebi. baTumi. 1990. gv. 192
9. g.SaraZe. ucxoeTis cis qveS. 2. Tbil isi 1993. gv. 160
10. v.mgel aZe. ruseTis mobruneba saqarTvel oSi. Tbil isi. 1991. gv. 30
11. Journ, `Cveni droSa- parizi. 1988. # 114. gv. 141
12. Journ. `guSagi-. parizi. 1988. # 17. gv. 83- 84

Tbil isi 2014 wl is 5 maisi

dokumentebi

dokumenti # 1

val odia goguaZis mier 1923 wl is 28 april s
pol oneTidan karl o CxeiZisadmi safrangeTSi
gagzavnil i weril i

Cemi mdgomareoba da Cemi Txovna:

me aq pol oneTSi ver vipovne samsaxuri da iZul ebu-
l i var sarCeni gavxde aqauri komitetis da mTavrobis.
gTxovT gadamiyvanot safrangeTSi da momcemT an saer-
Tod an CemTvis mamuSaoT Cvens patara mamul Si. me Cemi
Sromi T Sevinaxav Cems Tavs da ami T mTavroba ganTavi su-
fl deba Cemi daxmarebis sakiTxidan. muSaoba SemiZl ia
mamul Si dauRal avad. Cemi meuRI e msurvei ia Seiswav-
l os maq safrangeTSi ganvitarebul i meabreSumeoba,
abreSumis Tesl is momzadeba. es dargi saqarTvel o-
saTvis saWiroa da rodesac maq gadmoval T, vecdebi T,
rom ramenairaT Cemi meuRI e iq movaTavsoT, romel mac
momaval Si unda upatronos Cems oj axSi darCenil 15
mci re wl ovan upatronoT dacvenil bavSvebs. Cemi meuRI e
aris kursistka medikuri fakul tetidan. is medikur
dargs awi veRar Seiswavi is Seqmnil i pirobebis gamo.
gTxovT Semi srul ot Cemi Txovna da Cvenc gavamarTI ebT
samagiero sikeTi T.

daskvna: 1) Tanxmoba, rom maq me momcemT namuSevars sur-
saTis saxiT, rom Cemi Tavi me Cemi Sromi T virCino. 2) Tu
Tqven gagiWirdebaT meabreSumeTa sazogadoebaSi, me
TviTon vimecadineb, rom Cemi meuRI e mivaRebino. Tu
Tanaxma iqnebiT saWiroa maqauri vizis gamogzavna, vl a-

dimer sabas Ze goguaZis da ivl ita antonis asul is
goguaZis saxel ze. es Cemi Txovna aris CemTvis sabedis-
wero sakiTxi da imedia uyuradReboT ar datovebT.
mTxovnel i vl adimer goguaZe.

28 april i 1923 wel i.

dokumenti # 2

**val odia goguaZis mier karl o CxeiZisadmi 1923
wl is 15 ivni ss gagzavnil i weril i.**

didaT pativcemul o b- no karl o!
giZRvniT ugul iTades sal ams.

me amas winaT aq yofnis dros ASegawuxeT da Cemi
mdgomareoba gagacaniT da gTxoveT daxmareba, rom maq
muSaT Cvens patara mamul Si gadageyvaneT. me vici Tqven
da saerTod CvenebS ufro didi saqmeebi gaqvT, magram
CemTvis es, yofna ar yofnis sakiTxi a. aq samsaxuri ver
vi pove. sal ayai a ver mexmareba material urad da maqedan-
ac arafers vRebul ob. j er- j erobiT ganwirul i var
yovel is mxridan. mombezrda yovel dRe imaze l aparaki,
rom puris fasi ara maqvs. minda rom Cemi Tavi Cemi
Sromi T virCino, ami sTvis ki dev gTxovT maq Seagnebi noT
yvel as, rom sarCeni ar viqnebi da viSromeb. Tu imas
fiqroben, val odia rom aq movi yvanoT sxvebic Segvawux-
ebeno. aravin, aq yvel a ukve ewyobian adgil ze, me ar
mRebul oben radganac dazianebul i var Wriil obebiT.
sal ayai asTan viyavi, gamoirkva, rom vi zis nebarTvis gan-

kargul eba an vi za safrangeTis mTavrobam unda gamoug-
zavnos Tav is warmomadgenl obas pol oneTSi, rom me da
Cemi meuRI e gamogvi Svan maqeT.

es rogor unda gakeTdes, maq yvel am icis, srul i ime-
di maqvs uyuradReboT ar damtovebT. wasaval _ wamo-
saval i val iko j uRel s daaval eT, is Sromas CemTvis
ar dazogavs. nebarTva unda iqnes vl adimer sabas Ze
goguaZis da ivl ita antonis asul i goguaZisaTvis. nu
dami gvi andeba, umuSevrobiT vi tanj ebi da sul i da gul i
mi Rondeba.

maradis Tqveni moimede val odia goguaZe.

maq mSvidoba aris, iosebi kargad muSaobs. vel i dai mede-
bul i, radganac maq samuSao CemTvis moi poveba, saCqaro
gankargul ebas.

v.goguaZe

1923 wl is 15 ivni si

dokumenti # 3

komi tetis Tavmj domares I evil is mamul Si karl o simonis Ze Cxei Zes.

val odia goguaZis Txovna.

vinai dan ara maqvs saWmel is mosamzadebel i kerasi nka,
amdenxans vakeTebdi SeSiT. exl a SeSa aRar i Soveba.
gTxovT moaxdi noT gankargul eba, raTa momeces saSu-
al eba, rom Sevi Zino kerasi nka.

mTxovnel i val odia goguaZe.

4 marti, 1924 wel i

dokumenti # 4

val odia goguaZis misasal mebel i weril i noe Jordani asadmi

15 dekemberi 1935 w.

saqarTvel os mTavrobis Tavmj domares b- n. noe Jordani-
as 15 dekembers m.w. qal aq parizSi SevikribeT saqarTve-
l os resp. yofil i gvardiel ebi 12 dekembris gvardiis
dResaswaul is aRsani SnavaT. krebam erTxmad daadgina:
uwinares yovl isa mogesal moT Tqven, rogorc gvardiis
damaarsebel s da mis xel mZRvanel s.

parizSi myofi yofil i gvardiis j gufis xel mZRvane-
l i val .goguaZe

sof. WanWaTis mTavarangel ozis ekl esi is matrikul i wignebi dokumenti # 5

		საქართველოს სსრ-ის 1878 წ. რეგულირებული მსოფლიო სავაჭრო ბაზრის რეგულირების აქტი				საქართველოს სსრ-ის 1878 წ. რეგულირებული მსოფლიო სავაჭრო ბაზრის რეგულირების აქტი			
მსოფლიო სავაჭრო ბაზრის რეგულირების აქტი	მსოფლიო სავაჭრო ბაზრის რეგულირების აქტი	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.	დ. ა. ღ. მ.
11		1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879
		1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879	1878-1879

dokumenti 6

<p>ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵՆՏՐԱԿԱԼ ԱՊՏԱԿԱՆ ԿԱԹՈՒՆԻ ԿԱԹՈՒՆԻ ԿԱՆՈՒՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ</p> <p>1880 Վ. ԿԵՆՏՐԱԿԱԼ ԱՊՏԱԿԱՆ ԿԱԹՈՒՆԻ ԿԱՆՈՒՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ</p>			
Գրքի համար	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
1	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
2	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
3	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
4	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
5	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
6	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
7	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
8	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
9	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
10	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
11	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
12	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
13	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
14	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
15	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
16	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
17	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
18	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
19	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ
20	Գրքի անուն	Գրքի տեսակ	Գրքի վիճակ

dokumenti 7

გაბრუნვულ (აღგზისი) გვგვეყვები 1885 1885 1885			1885 1885		
მ. შ. მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.
მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.
11	18	24	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.
11	18	24	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.
11	18	24	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.	მ. შ. მ. შ. მ. შ.

dokumenti 8

1890		1891		1892		1893		1894		1895	
დამთმობი	დამთმობის	დამთმობი	დამთმობის	დამთმობი	დამთმობის	დამთმობი	დამთმობის	დამთმობი	დამთმობის	დამთმობი	დამთმობის
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

Handwritten notes in the table cells:

- დამთმობი... (top left)
- დამთმობი... (top right)
- დამთმობი... (middle left)
- დამთმობი... (middle right)
- დამთმობი... (bottom left)
- დამთმობი... (bottom right)

სპეციალური განყოფილება 1901 წელი				საქართველოს მთავრობის განკარგულებაში		
საბჭოთა საქართველო საქართველო	საბჭოთა საქართველო საქართველო	საბჭოთა საქართველო საქართველო	საბჭოთა საქართველო საქართველო	საბჭოთა საქართველო საქართველო	საბჭოთა საქართველო საქართველო	საბჭოთა საქართველო საქართველო
28	28	28	28	28	28	28
საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო
საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო
საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო	საბჭოთა საქართველო

sur aTebi

ვალდია გოგუაძე

ალფესი გოგუაძე

ნოე გოგუაძე

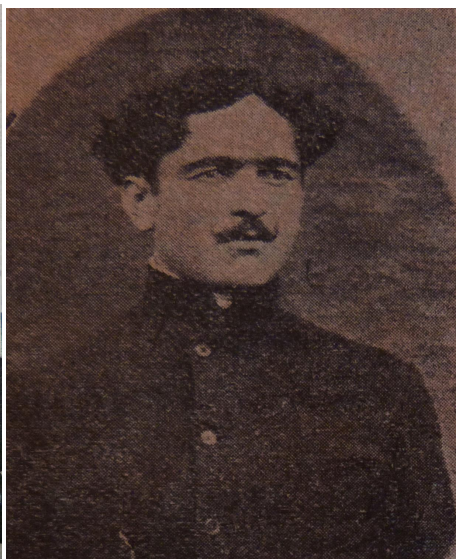
მელენტი გოგუაძე

ძმები გოგუაძეები. ჯავშნოსანის ბაქანზე ზის ვალოდია გოგუაძე.
ქვემოთ მარცხნიდან მარჯვნივ დგანან: ალფესი, ნოე და მელენტი

ევგენი აფხაზაია

ბარნაბა ფოკას ძე გოგუაძე

ჯავახიანის მატარებლის № 4-ის კაპიტან-ბატონი ჟინ პლანზე მარცხნივ ვაჭრობის გორუძე (ბონოკლო)

ზვიმონასი ჩატარების კომისიის წევრები და მათი ოჯახის წევრები (თბილისი)

საქართველოს პირველი რესპუბლიკის
ჯაეშინიანი მატარებლის №4-ის ქვიპაუი.
ჯაეშინიანი ბაქანზე წინა პლანზე ცენტრში
ვალდია გოგუაძე (ბინოკლით)

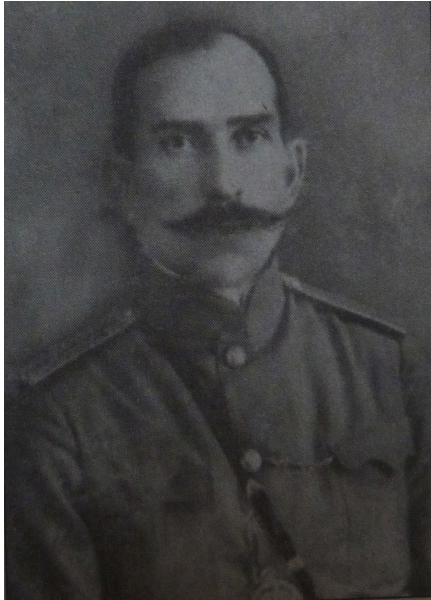

ვალდის გოგუაძე (ცენტრში) და მისი რაზმი მოკლე ლულისან ქვემეხთან

გენერალი გიორგი კვინიტაძე (ცენტრში)

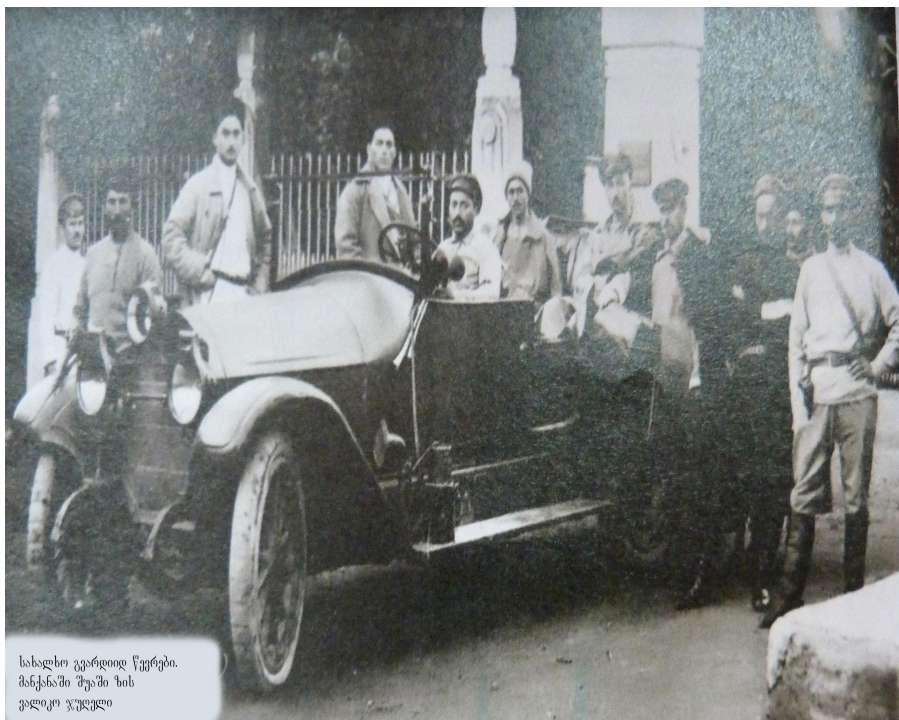

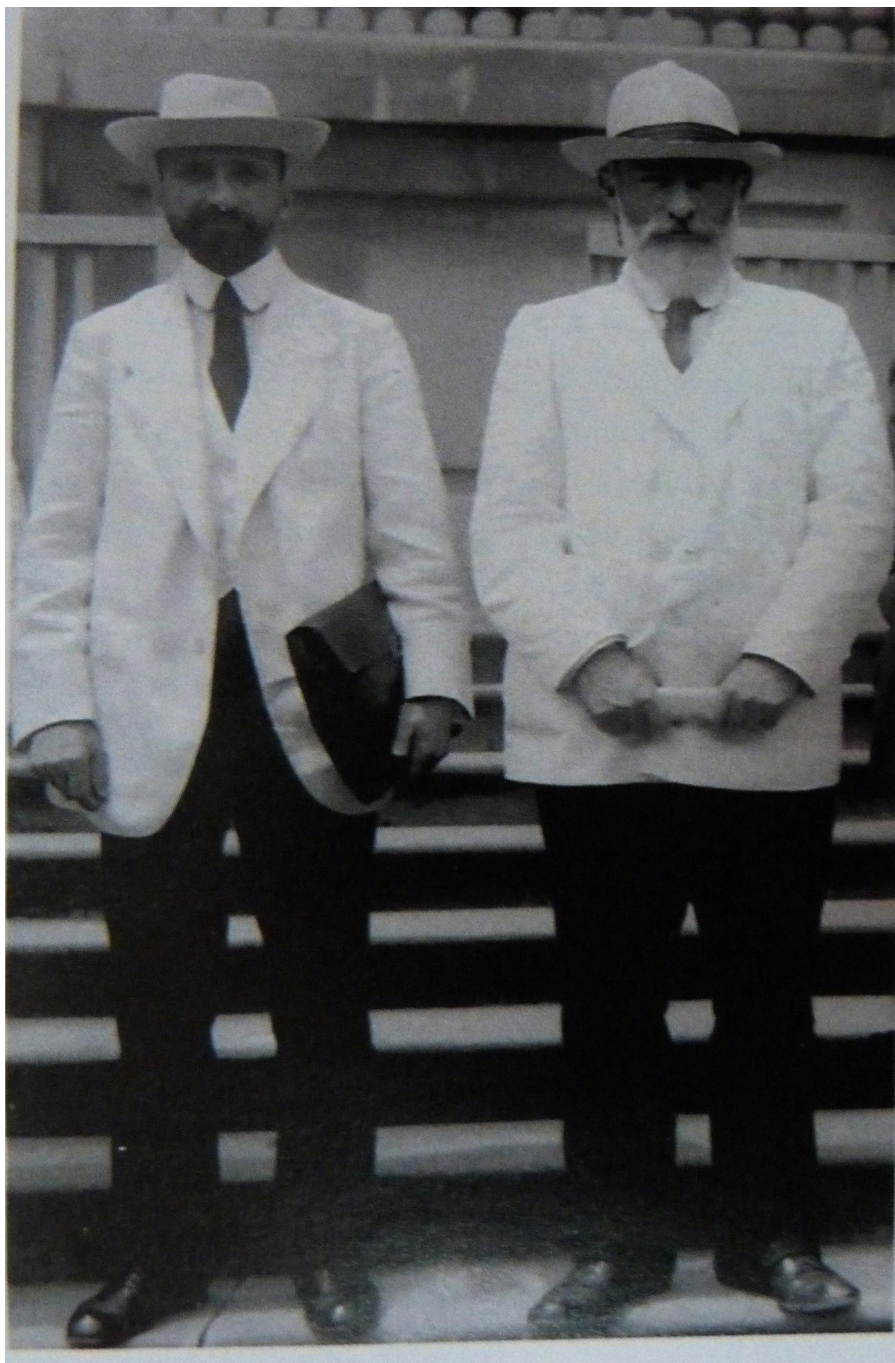
გიორგი მახნაშვილი

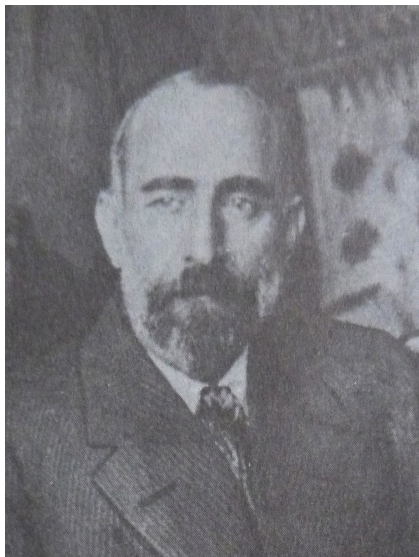
ვალიკო ჯუღელი

სახელი გვარდიის წევრები.
მანქანაში შუაში სის
ვალიკო ჯუღელი

ნოე რამიშვილი და ნოე ჟორდანიას

კარლო ჩხეიძე

გრიგოლ ლორიჭიჭანიძე

ვალდია გოგუაძის მეუღლე ნამეცია
ბერძენიშვილი- გოგუაძისა

გაქვითა გოგუბის სახლი გვერდში

ვახუშტის გორაკების საბუნებისმეტყველო ნაკვეთი (დღევანდელი მდინარეობის ნაპირი)
(საბუნებისმეტყველო მემკვიდრეობის ძეგლი)

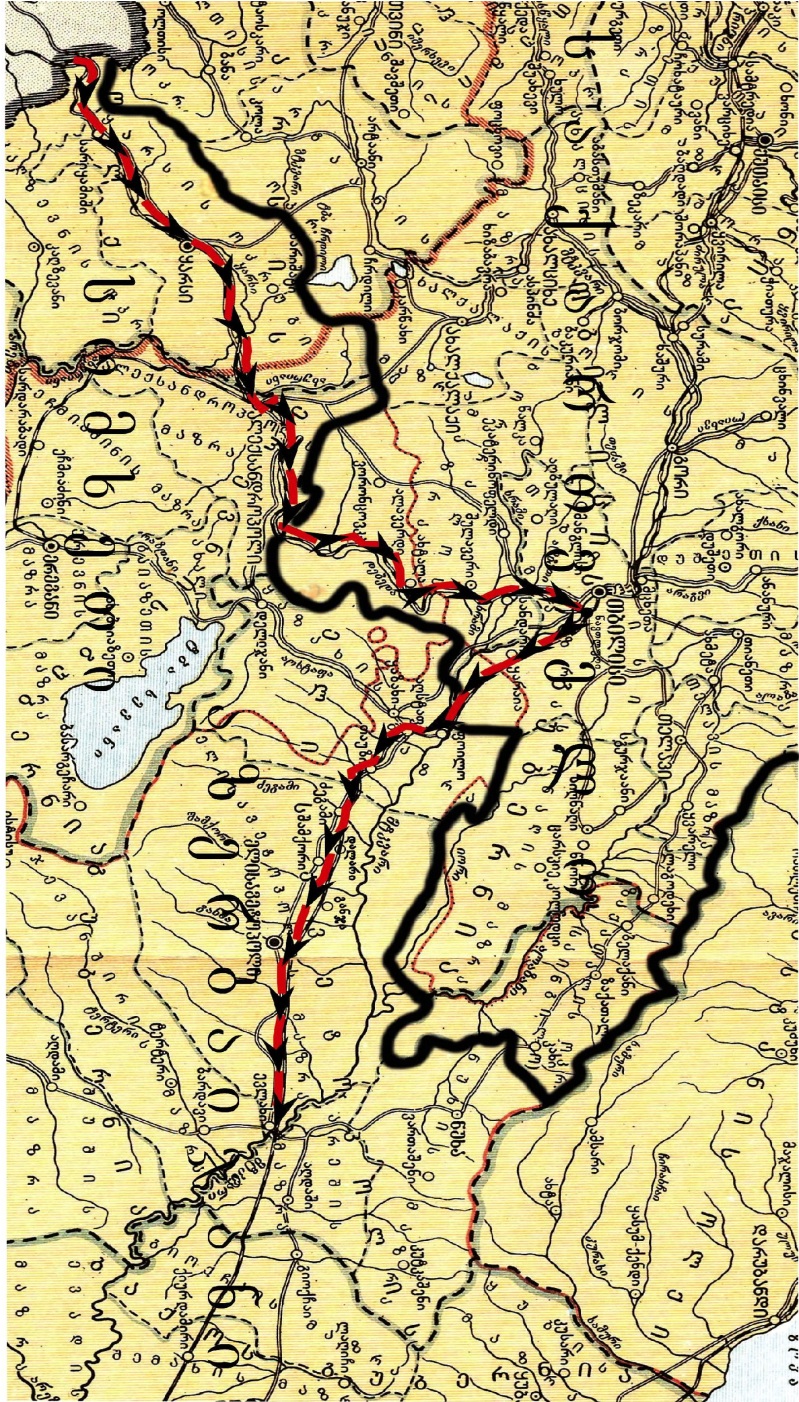

გადასულია და ნაქვეყნია ათქმულია და დასადას

rukebi

—▶ — ახმდკოსის გზისგან დასრულებული რუსული სამხედრო კუვადონების მარშრუტი (1918 წლის იანვარ-თებერვალი)
— საქართველოს საზღვარი

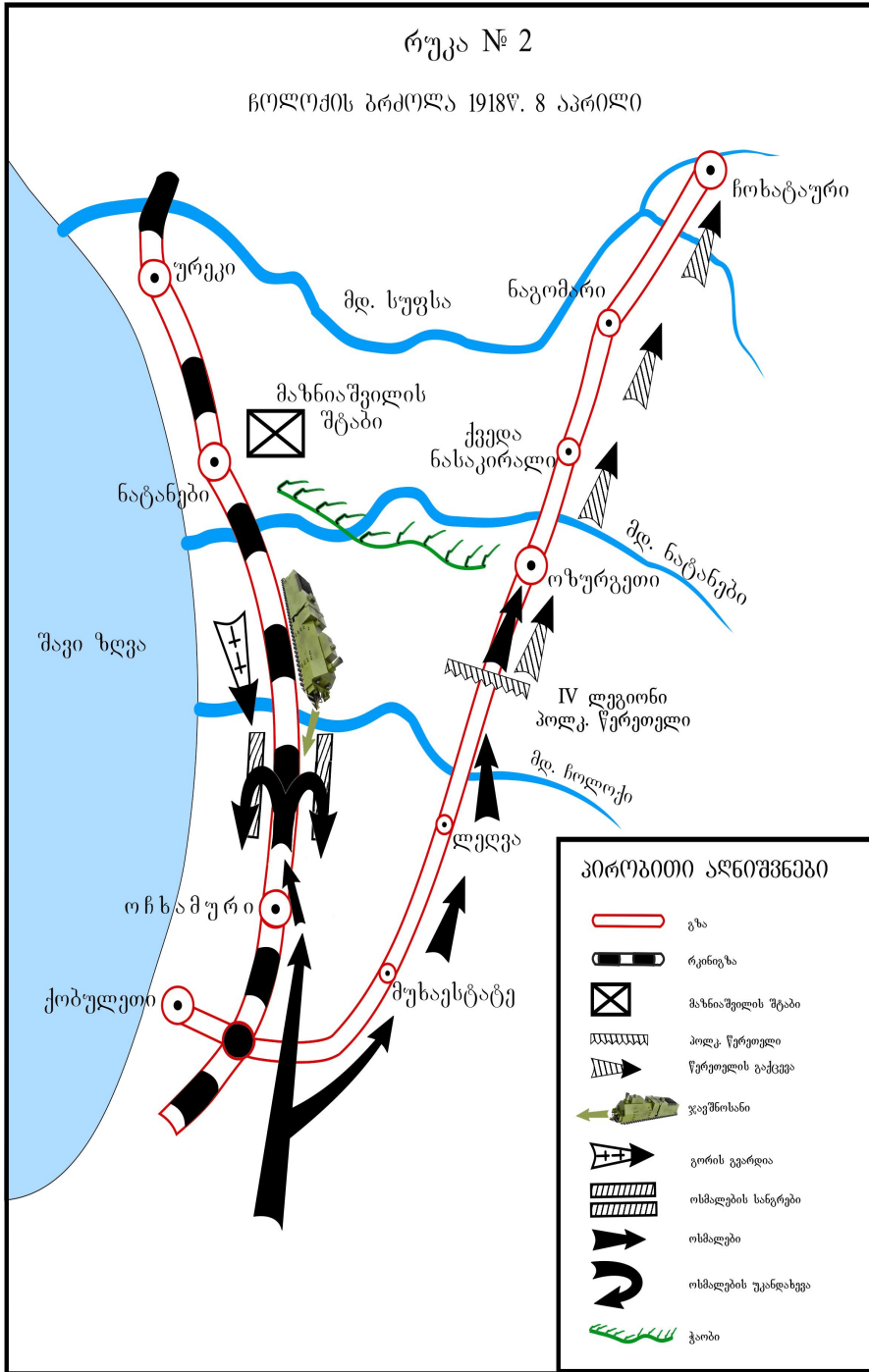

რუსეთი № 1

რუკა № 2

ჩოლოქის ბრძოლა 1918წ. 8 აპრილი

სომხეთ-საქართველოს 1918 წლის დემარკაციის საომარი მოქმედებები
რუკა №4

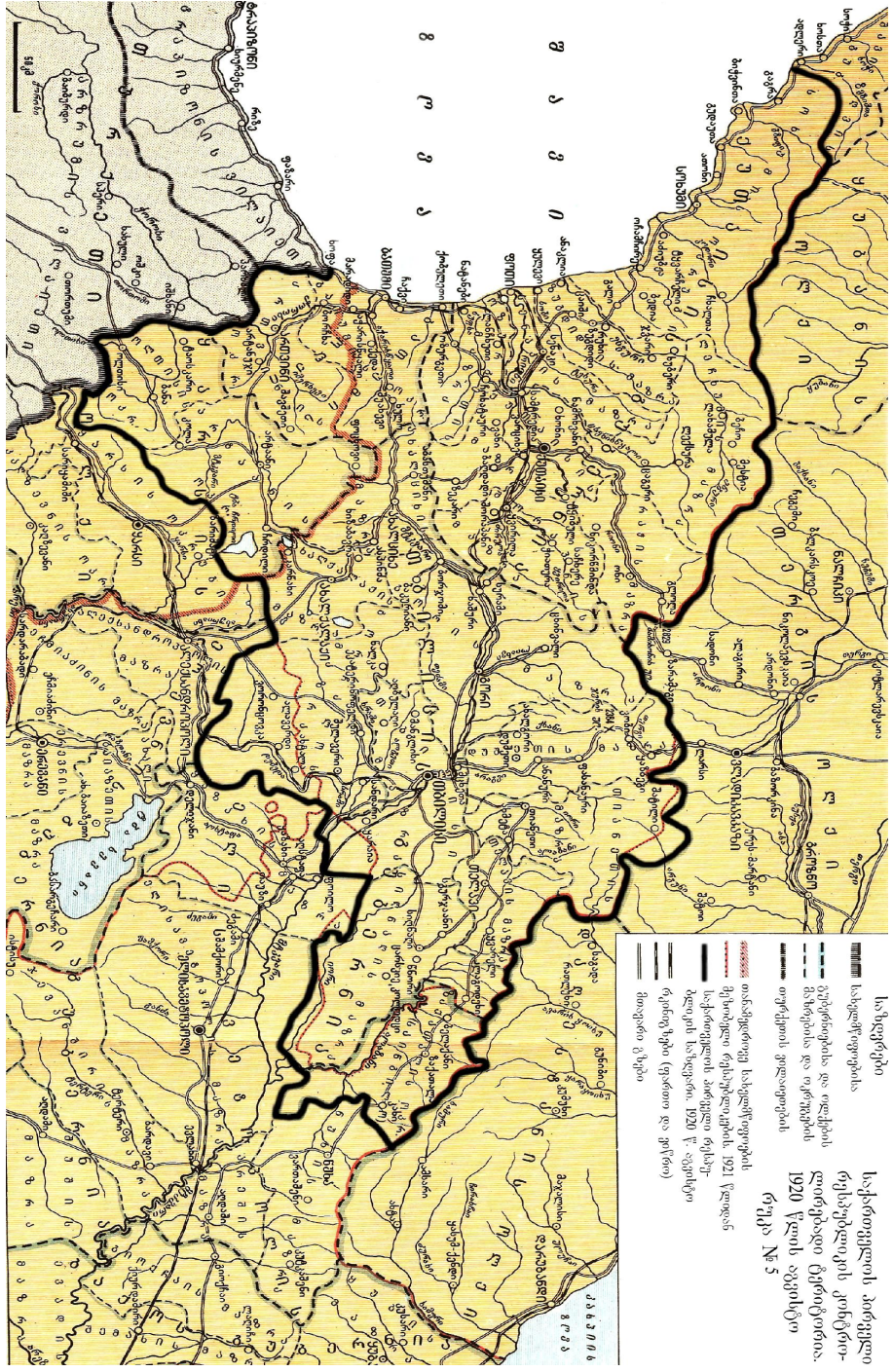
სომხეთის ჯარის შეტევა და უპინჯავე ქართველთა თავდაცვა

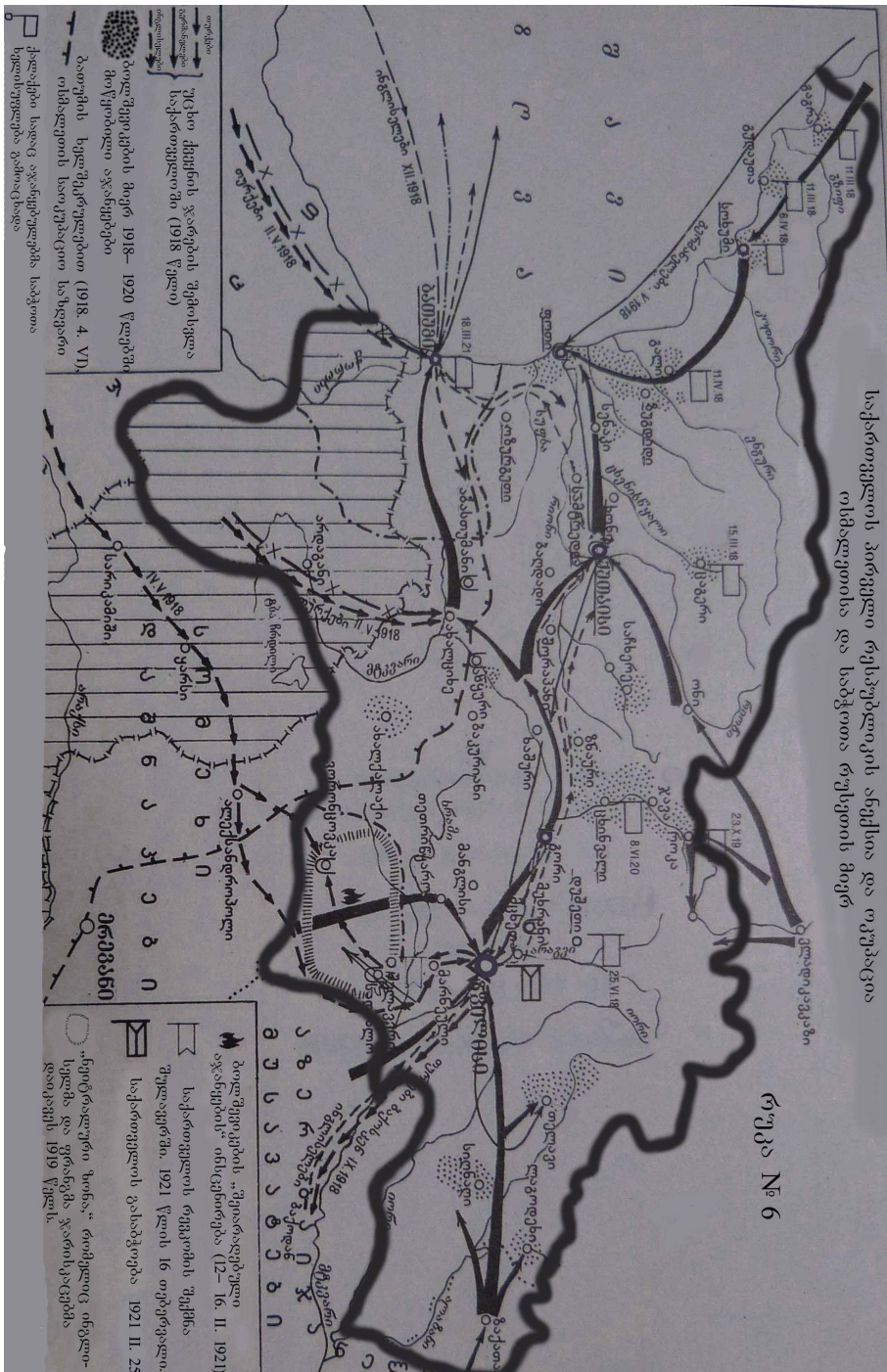
X 9/ XII ბრძოლის ადგილი და თარიღი

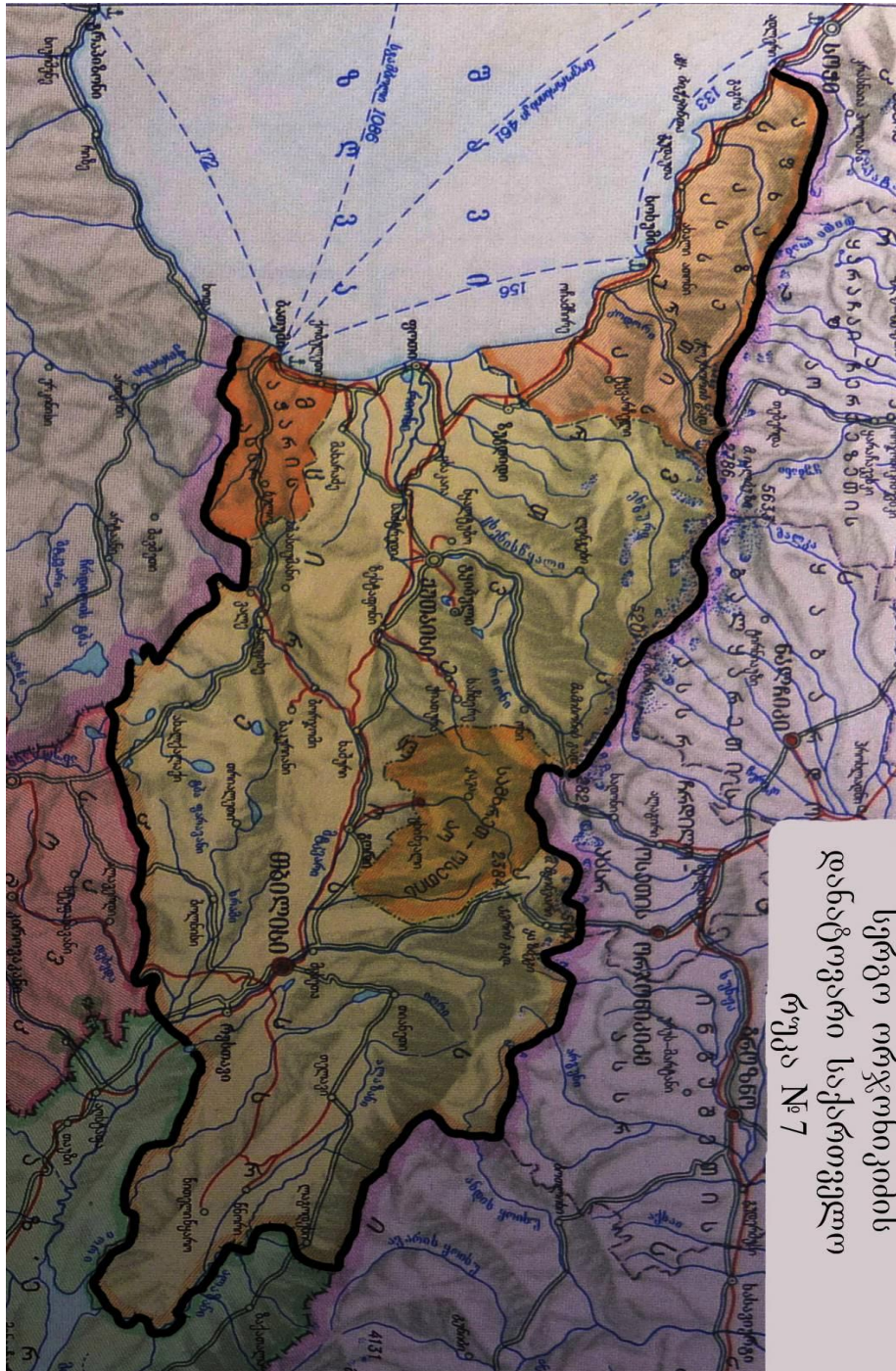
საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი საქართველოს სსრ საზღვარი 1921 წლიდან.

ლორეს ნეიტრალიზური ზონა 1919 წლის 9-17 იანვრის ზევით

Sinaarsi

1. Sesaval i _____ 4
2. Tavi I. axal gazrdobis wl ebi. pol itikuri saqmi anobis saTaveebTan _____ 9
3. Tavi II. gabol Sevikebul i rusul i afTaris pirispir. (Tbil isis dakargvi T, saqarTvel o yvel afers kargavda) _____ 31
4. Tavi III. `vai sircxvil o, cocxl ebi rom vrCebi T!..~ (baTumis dacema) _____ 68
5. Tavi IV. `samSobl osaTvis vibrZvi T da miSTvis davi xocebi T!~ (Col oqis epopea. 1918 wl is 8 april i) _____ 95
6. Tavi V. bol Sevikuri provokaciebi da saqarTvel os cxel i wertil ebi (mfrinavi razmis-funqcia) _____ 132
7. Tavi VI. `ukanasknel sul is amosunTqvamde davi cav saqarTvel os interesebs!~ (somxebTan omi)_____ 156
8. Tavi VII. wuTieri Sesveneba_ `erTgul daraj ad mudam veyol ebi T samSobl os- _____ 199
9. Tavi VIII. sabWoTa ruseTis mier saqarTvel os okupacia da izul ebi Ti emigracia _____ 217
10. daskvnebi _____ 333
11. reziume (ingl isur enaze) _____ 241

12. damowmebul i wyaroebi da literatura _____	248
12. dokumentebi: _____	256
13. suratebi _____	266
14. rukebi _____	279

SoTali as Ze vadaWkoria

qartuli eposidan amoziduli
legenda (valodia goguaZe)

Tbilisi
2014

saricxvo sagamoncemi o Tabaxi 14,5
sawdi qarali di 60 X 84 1/16